ERDÉLYHONI JOGTUDOMÁNY

IRTA

DÓSA ELEK

jogtudor.

AZ

ERDÉLYHONI MAGYAR MAGÁNJOGTAN

HARMADIK RÉSZE

ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

KOLOZSVARTT

NYOMATOTT AZ EV. REF. FŐTANODA BETŰIVEL.

1861.

TARTALOM.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

lap.

429. §. A jog védelme s követelése modjáról . . . . . 3.
430. §. A pertan részeiről . . . . . 4.

ELSO OSZTÁLY.

A perről általában.

431. §. Ezen osztály részeiről . . . . . 5.

ELSŐ SZAKASZ.

A per kezdetéről.

432. §. A per kezdetét szabályozó törvények tárgyairól . . 5.

ELSŐ FEJEZET.

A perben részvevő személyekről.

433. §. Ezek lényegesek, mellékesek és segédek . . . . 5.

A.) **A perbeli lényeges személyekről.**

434. §. I.) A felperesről . . . . . 6.
435. §. A közfelperesről különösön . . . . . 8.
436. §. II.) Az alperesről . . . . . 9.

B.) **A perbeli mellékszemélyekről.**

437. §. I.) Az avatkozóról . . . . . 10.
438. §. 1.) A jog közösségére alapitott avatkozásról . . . 11.
439. §. 2.) A királyi jogczim alatti avatkozásról . . . . 12.
440. §. 3.) A büntetés követelése végetti avatkozásról . . 13.
441. §. 4.) A jogvédelem végetti avatkozásról . . . . . 13.
442. §. II.) A szavatosról . . . . . 14.

C.) **A perbeli segédszemélyekről.**

I.) **Azon személyekről, kik a perlekedők általi megbizatásuknál fogva segédek.**

443. §. 1.) A teljes hatalmu biztosról . . . . . 15.
444. §. A biztos felhatalmazása módjáról . . . . . 16.
445. §. A megbizó, biztos és más személyek közötti jogviszonyokról . . . . . 18.
446. §. A megbizó és biztosa közötti viszony megszünéséről 19.
447. §. 2.) Az ügyvédről . . . . . 20.
448. §. Az ügyvéd kötelességeiről . . . . . 23.
449. §. Az ügyvéd jogairól . . . . . 24.

II.) **A törvény rendeléséből segédszemélyekről.**

450. §. A szolgabirák-, főbirák-, alispánok-, királybirák- és kapitányokról, nemes, káptalan- és konventbeli személyekről 26.
451. §. A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabiráiról . . . . . 27.
452. §. A hites irnokokról . . . . . 28.

MÁSODIK FEJEZET.

A perek birájáról.

453. §. A biróról . . . . . 30.

ELSŐ CZIKK.

A biróról egyéni tekintetben.

454. §. A birónak egyéni kellékeiről . . . . . 31.
455. §. A birónak egyéni kötelességeiről . . . . . 31.

MÁSODIK CZIKK.

A biróról testületi tekintetben.

456. §. A törvényszékekről általában . . . . . 33.

ELSŐ PONT.

A világi törvényszékekről.

457. §. Ezeknek hatásköréről általában . . . . . 34.

A) **A rendszerinti törvényszékekről.**

458. §. Ezeknek osztályzata . . . . . 34.

I.) **A rendszerinti alsóbb törvényszékekről.**

459. §. Ezeknek nemeiről . . . . . 35.

1.) **A vármegyék és magyar vidékek törvényszékeiről.**

460. §. A fiu- és alszékekről . . . . . 35.
461. §. A derékszékről . . . . . 36.

462. §. A derékszékek elébe tartozó perekről . . . . . 37.
463. §. A közgyülésről . . . . . 39.
464. §. 2.) A székelyszékek törvényszékeiről . . . . . 39.
465. §. 3.) A szabadkirályi és más kiváltságos városok törvényszékeiről a magyar- és székelyföldön . . . . 40.
466. §. 4.) A bányászi altörvényszékről . . . . . 41.

II.) A rendszerinti felsőbb törvényszékekről.

467. §. 1.) A királyi tábláról . . . . . 42.
468. §. A királyi tábla birósága alá tartozó perekről . . 44.
469. §. 2.) A királyi fökormányszékről . . . . . 48.
470. §. A királyi fökormányszék birósága alá tartozó perekről 48.
471. §. 3.) A királyi kincstári székről . . . . . 49.
472. §. 4.) A productionale forumról . . . . . 50.
473. §. 5.) Az országgyülésről, mint törvényszékről . . . 50.
474. §. 6.) A fejedelemről, mint legfelső bíróról . . . 52.

B.) A rendkivüli törvényszékekről.

475. §. Ezen törvényszékekről általában . . . . . 52.
476. §. 1.) A rendelt törvényszékről . . . . . 53.
477. §. 2.) Az uriszékről . . . . . 54.
478. §. 3.) A harmadnapos törvényszékről . . . . . 55.
479. §. 4.) A rögtönitélő székről . . . . . 56.
480. §. 5.) A számoltató, számitó s osztoztató székekről . 57.
481. §. 6.) A közbirói székről . . . . . 57.
482. §. 7.) A falu székéről . . . . . 58.
483. §. 8.) A csempészőket elitélő törvényszék . . . . 58.

MÁSODIK PONT.

Az egyházi törvényszékekről.

484. §. Ezen törvényszékekről általában . . . . . 59.

A.) Az egyházi alsóbb törvényszékekről.

485. §. 1.) A reformatusok alsóbb törvényszékeiről . . . 59.
486. §. 2.) A r. catholicusok alsóbb törvényszékéről . . 60.
487. §. 3.) A lutheranusok alsóbb törvényszékéről . . . 60.
488. §. 4.) Az unitariusok alsóbb törvényszékéről . . . 60.

B.) Az egyházi felsőbb törvényszékekről.

489. §. 1.) A reformatusok felsőbb törvényszékeiről . . . 61.
490. §. 2.) A r. catholicusok felsőbb törvényszékeiről . . 62.
491. §. 3.) A lutheranusok felsőbb törvényszékéről . . . 63.
492. §. 4.) Az unitariusok felsőbb törvényszékéről . . . 63.
493. §. Az egyházi törvényszékek előtti perlekedés módjáról 64.

HARMADIK FEJEZET.

A perlekedés idejéről.

494. §. A törvényszakokról . . . . . 64.
495. §. A törvénysztineti időről . . . . . 66.

NEGYEDIK FEJEZET.

A pert kezdő tényekről.

496. §. Általában . . . . . 68.

A.) Az intésről.

497. §. Az intés nemeiről . . . . . 68.
498. §. Az intés szabályairól . . . . . 70.

B.) A törvényszék elébe hivásról.

499. §. Ennek nemeiről . . . . . 71.
500. §. A törvényszék elébe hivás szabályairól . . . . 73.
501. §. A meghivás nélkül kezdethető perekről . . . . 78.

C.) A per felvételéről.

502. §. A perfelvétel tartalmáról . . . . . 79.
503. §. A perfelvétel szabályairól . . . . . 79.

D.) A per kikiáltásáról.

504. §. A per kikiáltása módjáról . . . . . 80.
505. §. A per kikiáltása szabályairól . . . . . 80.

E.) Az alperesi megjelenésről.

506. §. Az alperes tartozik megjelenni a törvényszék előtt 81.
507. §. Az alperes meg nem jelenése következéseiről . . . 82.

MÁSODIK SZAKASZ.

A per folytatásáról.

508. §. A per folytatását szabályozó törvények feladatáról . 84.

ELSŐ FEJEZET.

A per részeiről.

509. §. A perek két részre osztatnak . . . . . 84.

ELSO CZIKK.

A per kifogási állásáról.

510. §. A per kifogási állásának tárgyairól általában . . . 84.
511. §. I.) Az időhaladék-kérésről . . . . . 85.
512. §. II.) Az egyszerü kifogásokról általában . . . . 86.

1.) A biró elleni egyszerü kifogásról

513. §. A biró elleni kifogás eseteiről . . . . . 86.
514. §. A biró elleni kifogás szabályairól . . . . . 87.

2.) A pert leszállitó egyszerü kifogásokról.

515. §. a.) A törvényszék elleni kifogásról . . . . . 88.
516. §. b.) A felperesség elleni kifogásról . . . . . 88.
517. §. c.) A perfolyam elleni kifogásról . . . . . 89.
518. §. A pert leszállitó kifogások alkalmazása szabályairól 90.
519. §. Ezen kifogások helyes használatának következéséről 92.

MÁSODIK CZIKK.

A per derekas állásáról.

520. §. A per derekas állásának tárgyairól általában . . . 92.

ELSŐ PONT.

A perelvállalásáról.

521. §. A perelvállalás nemeiről . . . . . 93.
522. §. A perelvállalás következéseiről . . . . . 93.

MÁSODIK PONT.

A bizonyitásról.

523. §. A perbeli bizonyitás nemeiről s eszközeiről . . . 94.

A.) Az oklevelekről.

524. §. 1.) Az oklevelek köz- vagy magán hitelességüek . 95.
525. §. A közhitelességü oklevelek nemeiről s kellékeiről . 95.
526. §. 2.) Az oklevelek eredetiek vagy másolatok . . . 97.
527. §. 3.) Az oklevelek foganatositottak és nem foganatositottak 100.
528. §. Az oklevelek általános kellékeiről . . . . . 100.
529. §. A párkérésről . . . . . 102.

B.) A tanukról.

530. §. A tanuk kivánatosságairól . . . . . 103.
531. §. A tanuvallatásról . . . . . 107.
532. §. A tanuvallatás nemeiről . . . . . 111.
533. §. 1.) Az egyszerü tanuvallatásról . . . . . 112.
534. §. Az egyszerü tanuvallatás hitelesitése szabályairól . 112.
535. §. 2.) A törvényszék által rendelt tanuvallatásról . 114.

C.) A birói szemléről.

536. §. A birói szemle eseteiről s szabályairól . . . . 116.

D.) **A birói esküről.**

537. §. A birói esküről általában és annak nemeiről . . 117.
538. §. A perdöntő önkéntelen eskü szabályairól . . . 119.
539. §. A megitélt esknek örökösök általi letétetéséről . 120.

HARMADIK PONT.

A per derekán használható kifogásokról.

540. §. Ezeknek nemeiről . . . . . 122.

I.) **Az oklevelek s tanuk elleni kifogásról.**

541. §. Ezen kifogások alkalmazása módjáról . . . . 122.

II.) **Az ügydöntö kifogásokról.**

542. §. Ezen kifogások értelmezéséről . . . . . 123.

1.) **A patvarról.**

543. §. A patvar eseteiről . . . . . 123.
544. §. A patvar büntetéséről . . . . . 125.

2.) **Az időmulásról.**

545. §. Az időmulásról mint kifogásról általában . . . 126.
546. §. a.) Az időmulásról mint pert leszállitó kifogásról . 127.
547. §. b.) Az időmulásról mint ügydöntő kifogásról . . 128.

MÁSODIK FEJEZET.

A per tárgyalásáról.

548. §. Általában . . . . . 129.

ELSŐ CZIKK.

A per ügyvédi kezeléséről.

549. §. Az ügyvédi kezelés nemeiről . . . . . 129.
550. §. Az ügyvédi kezelés szabályairól . . . . . 130.
551. §. Az ügyvédszékről . . . . . 132.

MÁSODIK CZIKK.

A perek birói kezeléséről.

552. §. Általában . . . . . 133.
553. §. 1.) A perek sorozásáról . . . . . 133.
554. §. 2.) A perek birálat alá vétetéséről . . . . . 134.
555. §. 3.) A perek elláttatása módjáról . . . . . 135.
556. §. 4.) A perekben költ itéletekről s azok kihirdetéséről 137.

HARMADIK FEJEZET.

A perorvoslásról.

557. §. A perorvoslás eszközeiről s nemeiről . . . . 138.

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásában használható menedékekről.

558. §. I.) A bétiltás menedékéről . . . . . 141.
559. §. II.) Az egyszerü eltiltásról . . . . . 142.
560. §. III.) Az eltiltással perujitásról . . . . . 143.

MÁSODIK CZIKK.

A pernek csak derekas állásában használható menedékekről.

561. §. I.) A kibocsáttatásról . . . . . 145.
562. §. II.) A perujitásról általában . . . . . 146.
563. §. 1.) Az egyszerü perujitásról . . . . . 148.
564. §. 2.) A feljebbvitel lehagyásával perujitásról . . 149.
565. §. A béjelentett perujitási menedéket használni elmulasztó félnek követelése módjáról . . . . . 150.
566. §. III.) Az ellenállásról s alkalmazása módjáról . . 150.
567. §. Az ellenállás menedékének szabályairól . . . 151.
568. §. IV.) A feljebbvitelről s feljebbviteli törvényszékekről 154.
569. §. A feljebbvitel birtokon belöli vagy kivüli . . . 156.
570. §. A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályairól 157.

HARMADIK CZIKK.

A pernek mind kifogási mind derekas szakában használható menedékekről.

571. §. I.) Az ügyvédi meghivásról . . . . . 163.
572. §. II.) A folyamodásról . . . . . 167.
573. §. A folyamodás szokás szerinti szabályairól . . . 168.

HARMADIK SZAKASZ.

A per bévégzéséről.

574. §. A pert bévégző tényekről . . . . . 170.
575. §. I.) A felmentésről . . . . . 170.
576. §. II.) A per letételéről . . . . . 172.
577. §. III.) A perközti békéről . . . . . 173.
578. §. IV.) A végrehajtásról . . . . . 173.
579. §. 1.) Az itélet melletti végrehajtásról . . . . . 174.
580. §. 2.) A kötlevél melletti végrehajtásról . . . . 176.
581. §. 3.) A törvényczikk melletti végrehajtásról . . . 176.
582. §. A végrehajtókról . . . . . 178.
583. §. A végrehajtás szabályai . . . . . 180.
584. §. A végrehajtók hibái orvoslásáról . . . . . 185.

NEGYEDIK SZAKASZ.

A per megelevenitéséről.

585. §. A kegyelemmeli perujitásról . . . . . 186.

MÁSODIK OSZTÁLY.

A perekről különösön.

586. §. Ezen osztály feladatáról . . . . . 189.

ELSŐ FEJEZET.

A hoszszu perekről.

587. §. A hoszszu perekről általában . . . . . 189.
588. §. 1). A lappangó királyi jog követelése . . . . . 191.
589. §. 2.) Az igtatáskori ellenmondás igazoltatása . . . 193.
590. §. 3.) Az ellenmondás igazolásának elfogadtatása . . 196.
591. §. 4.) Uj osztály követelése . . . . . 198.
592. §. 5.) Az örökvásárnak a megkináltatott rokonok általi feltörése . . . . . 200.
593. §. 6.) Régi határvonalok kijártatása s a határjegyek megujitása . . . . . 202.
594. §. 7.) A jószág viszszaszerzése gyökeres jognál fogva 204.

MASODIK FEJEZET.

A rövid perekről.

595. §. A rövid perekről általában . . . . . 205.
596. §. 1.) A nagyobb hatalmaskodási kereset . . . . 206.
597. §. 2.) A kisebb hatalmaskodási kereset . . . . . 207.
598. §. 3.) A szándékos gyilkosság megbüntettetése . . 209.
599. §. 4.) Hitbér követelése . . . . . 210.
600. §. 5.) A hozomány viszkövetelése . . . . . 212.
601. §. 6.) A leányi negyed követelése . . . . . 213.
602. §. 7.) Gyámsági ügyek . . . . . 215.
603. §. 8.) Az elzálogositott jószágot tárgyazó ügyek . . 217.
604. §. 9.) A bánatpénz követelése . . . . . 220.
605. §. 10.) Az egyezményeket tárgyazó ügyek . . . . 221.
606. §. 11.) Az örzemény követelése . . . . . 224.
607. §. 12.) Becstelenitők elleni ügy . . . . . 225.
608. §. 13.) A hamis feladók elleni ügy . . . . . 227.
609. §. 14.) Az eltartoztatott leveleket tárgyazó ügy . . 227.
610. §. 15.) A hütlenség megbüntetése . . . . . 229.
611. §. 16.) Hütlenség ürügye alatt elvesztett jószág viszszakövetelése . . . . . 230.

612. §. 17.) A nemesség bébizonyitása . . . . . 231.
613. §. 18.) Az igtatás tisztaságánál fogva támasztott per 233.
614. §. 19.) Az ellenmondást számba nem vevő adományos által elfoglalt jószág viszszakövetelése . . . 235.
615. §. 20.) A csalárd adományos megbüntettetése . . . 235.
616. §. 21.) A leányág kirekesztése . . . . . 236.
617. §. 22.) A jogi egyenlőségnek követelése . . . . 237.
618. §. 23.) Az örökség követelése . . . . . 238.
619. §. 24.) A második ízen tuli örökösök osztálya . . 241.
620. §. 25.) Az osztályigazitásnak követelése . . . . . 242.
621. §. 26.) A házastársak között költ vallomány feltörése 243.
622. §. 27.) A hajadon leányt illető jog követelése . . . 244.
623. §. 28.) Végrendelet teljesedésbe vétele . . . . . 247.
624. §. 29.) A végrendelet érvénytelenitése . . . . . 248.
625. §. 30.) Az egyházi kormányzást és szertartásokat magok fejétől ujitók megbüntetése . . . . . 250.
626. §. 31.) A szombatosság megbüntetése . . . . . 251.
627. §. 32.) A kezességérti követelés . . . . . 251.
628. §. 33.) Az örökös vásár érvénytelenitése . . . . 253.
629. §. 34.) A kiskoruságban tett örökös vásár feltörése . 256.
630. §. 35.) Az ősi vagyon árával szerzett vagyon követelése 257.
631. §. 36.) Az elidegenitett osztatlan jószágbeli illetőség viszkövetelése . . . . . 258.
632. §. 37.) A birtoklási képességgel nem birók követelése 259.
633. §. 38.) A perközti béke feltörése . . . . . 260.
634. §. 39.) A csere feltörése . . . . . 262.
635. §. 40.) A homályos adósság követelése . . . . . 263.
636. §. 41.) Az uzsoráskodás megbüntetése . . . . . 264.
637. §. 42.) A méltatlanúl fizetettnek viszkövetelése . . 265.
638. §. 43.) Az árjegyzéki tartozás követelése . . . . 266.
639. §. 44.) Adósság követelése jogi elsőbbségnél fogva . 266.
640. §. 45.) Az adósságnak a már fekvőkkel kielégitett hitelezőtöli követelése . . . . . 267.
641. §. 46.) A kölcsönös tartozások tisztába hozatala . . 269.
642. §. 47.) A hitszegés megbüntetése . . . . . 270.
643. §. 48.) A vérárulás megbüntettetése . . . . . 271.
644. §. 49.) Álarczoskodás megbüntetése . . . . . 272.
645. §. 50.) A girás perről . . . . . 273.
646. §. 51.) A szenvedett kár megtérittetése . . . . . 274.
647. §. 52.) A kiváltságlevél kihirdetésekor történt ellenmondásnak elenyésztetése . . . . . 275.
648. §. 53.) A kiváltság érvénytelenitése . . . . . 276.
649. §. 54.) A törvényellenes sokadalmak s héti vásárok megszüntetése . . . . . 277.
650. §. 55.) A jogellenes korcsomárlás megszüntetése . 278.
651. §. 56.) A kiváltság nélkül gyakorolt vámolás megszüntetése 279.

652. §. 57.) A vámolásbani viszszaélések megbüntetése . 279.
653. §. 58.) Azoknak megbüntetése, a kik székely embert törvényellenesen hivatnának ki királyitábla vagy országgyülés elébe . . . . . 280.
654. §. 59.) Az oklevelek követelése törvényes másoltatás végett . . . . . 281.
655. §. 60.) A kötelességökben el nem járó végrehajtók megbüntetése . . . . . 281.
656. §. 61.) A téritők büntetése . . . . . 282.
657. §. 62.) Azok megbüntetése, kik a gyermekeket nem azon vallásban kereszteltették s neveltetik, melyben törvény rendelte . . . . . 282.
658. §. 63.) Az oláh papok kihágásainak megbüntetése . 283.
659. §. 64.) A bévett vallásu papok kihágásainak megbüntetése 284.
660. §. 65.) A sóaknák törvényellenes nyitásának s mivelésének megbüntetése . . . . . 285.
661. §. 66.) A fiscust illető érczbizedet bé nem szolgáltató bányászok megbüntetése . . . . . 286.
662. §. 67.) A kénesöt fiscuson kivül másnak eladók vagy mástól vásárlók megbüntetése . . . . . 287.
663. §. 68.) Azoknak megbüntetése, kik aranyot ezüstöt törvény tilalma ellenére szállitottak külföldre . . 288.
664. §. 69.) A salétrom külföldre vitelének megbüntetése . 289.
665. §. 70.) Arany- és ezüsthamisitók megbüntetése . . 290.
666. §. 71.) Talált kincs elrekkentésének megbüntetése . 291.
667. §. 72.) Tisztek kihágásainak megbüntetése . . . . 293.
668. §. 73.) A tisztek által okozott sérelem orvoslása . . 293.
669. §. 74.) A gonosztevöket elbocsátók megbüntetése . 294.
670. §. 75.) Az esküjét megszegő ügyvéd megbüntetése . 295.
671. §. 76.) Az igazságszolgáltatást megtagadó földesur megbüntetése . . . . . 296.
672. §. 77.) Közkövetelésü büntények megbüntetése . . 297.
673. §. 78.) A házassági ügyek . . . . . 298.

HARMADIK FEJEZET.

A legrövidebb perekről.

674. §. 1.) Az elidegenitett fiscalitasok követelése . . . 299.
675. §. 2.) Az elzálogositott fiscalitások viszszaváltása . 299.
676. §. 3.) A kihalás kihirdettetése . . . . . 300.
677. §. 4.) Az első és második izbeli rokonok osztálya . 301.
678. §. 5.) Közhelyek felosztása . . . . . 304.
679. §. 6.) A barázdajártatás . . . . . 305.
680. §. 7.) Az özvegyi tartás kiszakasztása . . . . . 306.
681. §. 8.) Az özvegyi tartásul birtokolt jószágot pusztitó özvegy követeltetése . . . . . 308.

682. §. 9.) Az özvegyi tartásul birt jószág viszkövetelése 308.
683. §. 10.) Az özvegy által elidegenitett özvegyi tartásul birt jószág viszkövetelése . . . . . 309.
684. §. 11.) Az okleveleknek özvegy aszszonyoktóli követelése 310.
685. §. 12.) A gyermektelenül elhalt feleség vagyonainak férjétőli követelése . . . . . 311.
686. §. 13.) A kötlevél teljesittetése . . . . . 312.
687. §. 14.) Tiszta zálog kiváltása . . . . . 313.
688. §. 15.) A tiszta adósság követelése . . . . . 313.
689. §. 16.) A bukott adós követelése . . . . . 314.
690. §. 17.) A panaszos perről (processus spolii) . . . 314.
691. §. 18.) A harmadnapos perről . . . . . 316.
692. §. 19.) A harmadnapos szóbeli perről . . . . . 317.
693. §. 20.) Az ellopatott marha árának követelése . . 318.
694. §. 21.) Tékozlók követelése . . . . . 319.
695. §. 22.) Kárt okozó malmok gátok s töltések levágatása 320.
696. §. 23.) A korcsomárlási jog szabályozása . . . . 321.
697. §. 24.) A széktörés megbüntetése . . . . . 321.
698. §. 25.) A végrehajtók hibáinak orvoslása . . . . 322.
699. §. 26.) A felülni nem akarók megbüntetése . . . 323,
700. §. 27.) A törvényszabta pénzbeli büntetések követelése 323.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ERDÉLYHONI MAGYAR PERTAN.

429. §.

A jog védelme s követelése módjáról.

A személyt s dolgot tárgyazó jogok biztositásáról gondoskodni kivánó törvényhozás szabályozta azon módot, mely szerint azokat háborittatás s megtámadtatás esetében védelmezni, megtagadás s bitorlás esetében pedig követelni lehessen. A jogvédelem- s követelésnek törvény által szabályozott ezen módja a jogsérelem minőségéhez képest különbözö. Azon esetekben ugyanis, midön a megsértett jog csekélyebb fontosságu, vagy a sérelem törvényellenessége elannyira nyilvános, hogy jogi fejtegetések s bizonyitgatások nélkül is szembetünö; vagy orvosoltatása nagyobb kár megelözése, közcsend és rend bátorságositása végett mentöl rövidebb eljárást igénylö: a sérelmes kérésére, a bépanaszoltnak is meghallgattatása után, a közigazgatást kezelö tisztek s illetöleg testületek által közigazgatási úton (in linea politica) kelt határozatok s illetöleg rendeletek végrehajtásával eszközöltetik a jogháboritás megszüntetése, vagy a megtagadott s illetöleg más által bitorolt jognak helyreállitása. Azon esetekben ellenben, midön a megsértett jog nagyobb fontosságu, vagy a sérelem törvényellenessége bövebb felfejtést s többoldalu bizonyitásokat igényel, és orvosoltatása nagy kár s veszedelem nélkül halasztható, hogy az igazság kiszolgáltatásának szükségfeletti gyorsasága által, [a bépanaszolt s illetöleg követelt felet illetö védelmi

szabadság jogsértőleg ne korlátoltassék, a jogvédelem s követelése módja, formaságokhoz kötöttségénél fogva, hoszszasabb eljárást igényel, törvény útjának (via juris) szokott neveztetni azon okból, mivel az eljárás módját a törvény határozta el; a közigazgatási út eljárása inkább szokáson alapult levén. A közigazgatási és törvény szerinti út között még nincs megvonva illőleg a határvonal; nem levén törvény által sem névszerint, sem jellemző általánossággal meghatározva azon esetek, melyek a közigazgatás vagy törvénykezés hatáskörébe tartoznak. A minek káros következése az, hogy a szerint a mint a hatalom segedelmére számitható magán érdekek igénylik, olykor a dolog természete szerint eljárási gyorsaságot érdemlő kérdések a törvény útja formaságainak szövevényébe burkoltatnak; olykor pedig a csak húzamos idö alatt létesithetö bizonyitás segedelmével felvilágositható kérdések a közigazgatási út elhamarkodott eljárásának martalékává válnak. Addig is, mig törvénytárunk ezen tetemes fogyatkozását a törvényhozás kipótolhatná, állithatni annyit, hogy a mely kérdések eldöntését a törvény valamelyik törvényszék elébe útasitotta, vagy a melyeknek tárgyalási formaságait meghatározta, azok közigazgatási eljárás tárgyai nem lehetnek, mint törvény útjára tartozók.

Azon formaságok összege, melyek a törvény útjáni eljárással egybekötvék, pernek (lis, processus), annak tárgya ügynek (causa E. b. 13. cz. 3 §.) és azon törvények foglalatja, melyek a pert akár általában, akár az ügy természete szerint szabályozzák, pertannak (ordo processualis), s a mennyiben abból tanulhatni meg a jogi szabályok gyakorlatba vétele módját, gyakorlati törvénytannak (practica juris prudentia, praxis) neveztetik.

430. §.

A pertan részeiről.

A pert szabályozó törvények részint azon formaságokat tárgyazván, melyek minden vagy legalább több ugyanazon nemü perek közös formaságai, részint azon kellékeket határozván meg, melyek a pereknek egyenként sajátjai: a pertant két részre kell osztani, melyek közül az elsöben a per általában, a másodikban pedig a perek különösen fognak tárgyaltatni.

ELSŐ OSZTÁLY.
A perről általában.

431. §.
Ezen osztály részeiről.

Ezen osztály feladata levén, a pert általában szabályozó honi törvények előadása, azt négy szakaszra oszthatni, melyek közül az 1-sőben a per kezdetét, a 2-ikban a per folytatását, a 3-ikban a per bevégzését és a 4-dikben a per megelevenitését szabályozó törvények fognak tárgyaltatni.

ELSŐ SZAKASZ
A per kezdetéről.

432. §.
A per kezdetét szabályozó törvények tárgyairól.

A per kezdetét szabályozó törvények szorosabb értelembeni feladata levén meghatározni azt, hogy kik, hol, mikor és miként kezdhetik meg a pert: azoknak tárgyai 1-ör azon személyek, a kik által és a kik ellen per kezdetik; 2-or azon bíróság, mely előtt kell a pert kezdeni; 3-or azon idő, melyben pert kezdhetni és 4-er azon tények, melyek által a per megkezdetik. Ennélfogva ezen szakasz szélesb értelembeni feladatának tarthatni a perben részvevő személyeknek, a per birájának, a perlekedés idejének és a pert megkezdő tényeknek tárgyalását.

ELSŐ FEJEZET.
A perben részvevő személyekről.

433. §.
Ezek lényegesek, mellékesek és segédek.

A perben részvevő személyek:

1-ör Lényegesek, azaz olyanok, kik elannyira nélkülözhetlenek, hogy náluk nélkül pert még képzelni sem lehet. Ilyenek a felperes (actor az E. b. 13. cz. 4. §. szerint), in causam attractus s rövidebben incattus, legrövidebben irva inctus, az E. b. idézett §-a szerint pedig reus, a minek inkább a bűntényi perekben szokott neveztetni.

2-or. Mellékesek, azaz olyanok, kik a perben részt vehetnek ugyan, de nélkülözhetők, pert náluk nélkül is lehetvén képzelni. Ilyenek: az avatkozó (ingerens, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint).

3-or. Segédek, azaz olyanok, kik a perben részvevő akár lényeges akár mellékes személyeket segedelmezik, még pedig vagy azoktóli meghatalmaztatásuknál fogva, mint a teljes hatalmu biztos (plenipotentiarius), a kit személyesnek lehetne nevezni, és az ügyvéd (procurator, advocatus a H. K. 2. R. 79. cz. szerint); vagy törvény rendeleténél fogva, mint a szolgabirák, főbirák, alispánok, alkirálybirák, nemes személyek, káptalan és konventbeli személyek, táblabirák, királyi táblai és fökormányszéki irnokok.

A.) A perbeli lényeges személyekről.

434. §.

I. A felperesről.

Felperesnek neveztetik, a ki a biró előtt mást vádol az E. b. 13. cz. 4. §. szerint, vagy mástól valamit követel. Lehet vagy magán személy, olyan t. i. a ki saját ügyében felpereskedik, vagy hivatalnok, a ki hivatali kötelességénél fogva folytatja a reá bizatott közügyeket (causas publicas), s annálfogva közfelperesnek szokott nevezietni (actor publicus). Felperességnek (actoratus) neveztetvén a felperes perelhetési képessége, a felperesnek birnia kell:

1) személyes felperességgel (actoratus personalis) vagy is azon tulajdonsággal, hogy a perkezdésben s folytatásban sem félszegség, sem törvény tilalma által ne gátoltassék. Ezen felperességtől megfosztattak:

a) A bolondok, az őket érdeklő pereket gyámnokaik kezdhetvén s folytathatván, ha atyjok, vagy ép eszü fitestvérök nincs, a H. K. 1. R. 55. cz. értelmében.

b) A még fel nem serdült gyermekek gyámnokaik ellen, a H. K. 1. R. 124. cz. 1. §. szerint, mások elleni pereiket is csak gyámnokaik folytathatván a H. K. 1. R. 126. cz. 1. §. szerint.

c) A haza s fejedelem elleni hitszegésért elmarasztaltatott lúdasok, a H. K. 2. R. 30. cz. 4. §. szerint. Ilyeneknek tartattak, egyházi szokás szerint, az egyház kebeléből kirekesztett személyek is ezen tekintetben, kivéve csaku-

gyan házassági és azon peröket, melyet a kirekesztö itélet érvénytelenitése végett inditottak.

d) A biztos felhatalmazója- és a vásáros az eladótól vásárolt ügyére nézve, a mennyiben saját nevök alatt kezdenék a pert; a pernek a felhatalmazó s illetöleg eladó nevében kelletvén kezdetni s folytattatni s H. K. 1. R. 27. cz. 5. §. szerint.

e) A jószágok ajándékozói s eladói azoknak birtokosai ellen a H. K. 1. R. 77. cz. czímsora szerint. Kivétetnek csakugyan, kik az eladásra s ajándékozásra erőszak (Mátyás 3. V. 26. cz.), csalárdság (H. K. 2. R. 83. cz. 5. §.), tévedés (1792: 2. cz.) által határoztattak; valamint azok is, kik kiskoruságuk ideje alatt tett káros elidegenitéseket, még pedig a fiak mielött éltök 24-dik évét elérték, a leányok pedig férjhezmenetelök után (szokás szerint az első esztendö bételése előtt) közhitelességü személyek előtt viszszahúzták; kik a viszszahúzás napjától számitandó 32 év alatt, káros elidegenitéseik megsemmisitésére, pert kezdhetnek (H. K. 1. R. 111. cz. 8. §. és 118. cz.).

f) A földesuri hatalom alatt volt nem nemes állapotu urbéresek s zsellérek ügyében, nemes személy ellen, csak földes uraik felpereskedhettek a H. K. 3. R. 31. cz. szerint; de ezen törvényt megváltoztatta az 1847: 16. cz. hazánk minden lakosait, állapotbeli különbségre való tekintet nélkül, feljogositván, bárki ellen, tulajdon személyökbeni fel- és alpereskedhetésre, a földesuri pártfogásért és közsegedelmezésérti folyamodhatásnak fenhagyása mellett.

g) A nemesek egyházi személyek, s viszont az egyháziak nemesek ellen, mig kezest nem állitanak az iránt, hogy a per közben nétalán reájok háromlandó birságot meg fogják fizetni, az A. C. 5. R. 46. E. szerint.

h) Az, a kinek követelési joga eleve kikötött feltételtől vagy határidö eltelésétöl függ, mig a feltétel nem létesül s illetöleg a kitüzött határnap el nem jö, aT. U. 70. §. szerint.

i) Az örökös a per megelevenithetésére nézve, mig él az, a ki a pert elvesztette volt, a H. K. 2. R. 78. cz. szerint.

k) A mindkét nemü örökösök kihalását kihirdettető fiscus azon esetben, midön a kihirdetett örökség megholt birtokosának leányörököse maradott, a T. U. 70. §. szerint.

l) A még nem honosult idegenek, a mennyiben fekvö jószág birtokosát követelnék, az A. C. 3. R. 41. Cz. 1. cz. szerint.

m)A felserdült hajadon leányokat is azok közé szokták számlálni, kik nem birnak személyes felperességgel azon okból, mivel ezek a H. K. 1. R. 112. cz. szerint férjhezmenetelökig gyámnoki hatalom alatt vannak, a gyámnoki hatalom alatt levök pedig maguk nevében nem perelhetnek a H. K. 1. R. 126. cz. szerint. Mivel azonban, a csak most idézett czím olyan gyámoltakról szól, kik még nem érték el a törvényes kort, és mivel a H. K. 1. R. 111. cz. 5. §. a 12 éves leányokat is a fiakkal együtt azért nevezi törvényes koruaknak, mivel mások ellen pert kezdhetnek: nem lehet megtagadni a felserdült leányoktól a személyes felperességet. A felperesnek birnia kell

2-or tárgyi felperességgel (actoratus realis) azaz jogositottnak kell lenni az iránt, a mit követel, ugy a mint a perek egyenkénti előadása alkalmával alább közöltetni fog; egyszersmind köteles levén a felperes

a) azon törvényszék előtt kezdeni perét, melynek birósága alá tartozik a követelt személy vagy dolog (actor debet sequi forum rei), mint ezt következtethetni az A. C. 3. R. 6. Cz. 1. czikkéből;

b) személyesen jelen lenni az egyházi törvényszék előtt a házassági per kezdetekor, és az abban kelt végitélet kihirdetésekor, szokás szerint;

c) bébizonyitani keresetét, különben az alperes a kereset alól feloldoztatik, a T. U. 89. §. szerint, és a felperes azért, mivel a birtokost méltatlanul nyugtalanitotta, annak a követelt jószág közbecs szerinti ára fizetésére szorittathatik a Mátyás 2. V. 11. cz. szerint;

d) állitásai bizonyitására mindig készen lenni (actor debet esse semper paratus) a H. K. 2. R. 84. cz. 5. §. és a T. U. 40. §. szerint.

435. §.

A közfelperesről különösen.

Köz- vagy hivatali felperességgel birnak:

1) A fiscalis director, a kit közügy-igazgatónak is szoktak hívni, az egész hazára kiterjedő hatósággal, a fiscust tárgyazó minden jogi kérdésekre és mindazon perekre nézve, melyeknek kezelését a törvény bizta reá, a T. U. 25. §. szerint.

2) Az alispánok és alkirálybirák a vármegyék

s illetőleg székely székek törvényszékeinek birósága alá tartozó közkeresetekre nézve, szokás szerint.

3) A szabad királyi s kiváltságos városokon egyik a kinevezett tanácsnokok (senator) közül, a ki egyszersmind rendőri főbiztos (politiæ director) szokott lenni.

4) A helvét vallástételt követők egyháza kebelében, a közönséges zsinat előtt, a generalis director, a kerületi zsinat előtt pedig a tractualis director, kik papi hivatalnokok s egyházi közfelpereseknek neveztetnek.

436. §.

II. Az alperesről.

Alperesnek neveztetik, a kitől vagy a ki ellen a biró előtt valami követeltetik az E. b. 13. cz. 5. §. szerint. Alperes gyanánt nem lehet mindenkit követelni, a mennyiben:

1) vannak személyek, kiket éppen nem perelhetni, ilyenek:

a) A fejedelem, kinek ügyeiért a fiscalis directort kell perbe idézni, a H. K. 2. R. 39. cz. szerint.

b) A megholtak, kiket holtdij büntetés terhe alatt nem idézhetni, a H. K. 2. R. 23. cz. szerint.

c) A törvényes kort még el nem ért árvák az általuk elkövetett vagy elkövettetett hatalmaskodásra nézve; holtdijjal büntettetvén az, a ki őket hatalmaskodási perrel követelné a H. K. 1. R. 132. cz. és 2. R. 23. cz. szerint.

d) A nemes aszszonyok hatalmaskodási tényekre nézve, azokért férjöknek kelletvén idéztetni, hanemha azon jószág, melyben a hatalmaskodás elkövettetett, a feleségeé volt a II. Ulászló 4. V. 14. cz. szerint.

2) Vannak személyek, kiket bizonyos ideig nem perelhetni, ilyenek:

a) A töryényes kort még el nem ért árvák, a mennyiben az ellenök inditott perekben nem tartoznak felelni, mig a törvényes kort el nem érik, a H. K. 1. R. 129. cz. 1. §. szerint; a fekvő jószágért inditott hoszszu perekre nézve azon megkülönböztetéssel, hogy azok megkezdetvén, függöben maradnak az árva törvényes koráig (2. §.), a miből következtethetni, hogy minden más pereknek le kell szállittatni. Csakugyan azon perekben, melyekre az árvák részéről szolgáltatott ok, az által t. i., hogy más által birtokolt jószágot tárgyazó igtatás vagy határjártatás alkalmával az ő nevökben té-

tetett ellenzés, éppen ugy tartoznak felelni a még nem törvényes koru árvák is, mint a törvényes koruak a H. K. 1. R. 131. cz. szerint, valamint azon perekben is, melyek még atyjuk életében kezdettek a H. K. 1. R. 130. cz. szerint; ezek közül azokra nézve, melyekben okleveleket kell használni, öket egy esztendei perhaladék (annualis prorogatio H. K. 2. R. 59. cz. 1. és 2. §.) illetvén.

b) A törvényes koru árvák, a kik a még atyjuk életében megkezdett azon perekre nézve, melyekben oklevelekkel kell bizonyitani, egy esztendeig felelni nem tartoznak, ha arra a fejedelemtöl engedelmet nyertek; mit az nem szokott megtagadni a H. K. 2. R. 50. cz. 3. §. szerint.

c) A föpapok (prælati u. m. a H. K. 2. R. 49 cz. 5. §. szerint az érsekek, püspökök, apátok és prépostok), kik a káptalantól s illetöleg conventtöl külön birtokolt jószágaikat érdeklö olyan perrel, melyben oklevelekkel kell bizonyitani, és a milyennek nem tartathatik névszerint a hatalmaskodási, nem követeltethetnek, választatásuk napján kezdve egy esztendö alatt a H. K. 2. R. 50. cz. *k*. §. szerint.

d) A nemesek özvegyei, azonkivül hogy férjök halála napján kezdve egy esztendö alatt azok jószágaiból ki nem mozdittathatnak semmiképpen, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint, ha özvegyi védlevelet (vidualis prorogata) váltanak a közhitelü pecséttartó személyektöl, s azt az illetö törvényszékek elött ki is hirdettetik, sem uj, sem a férjök életében megkezdetett perek által nem követeltethetnek egy esztendö és három nap alatt; de viszont maguk sem perlekedhetnek ezen mentségök koczkáztatása nélkül, az A. C. 4. R. 2. czímén alapult szokás és a védlevél szavai szerint.

e) A gyermektelen özvegy férj, a ki nem követeltethetik elhalt felesége vagyonaiért, annak halála napján kezdve 30 nap alatt, elhalt felesége rokonai által, az 1791: 134. ideiglenes czikk szerint.

B) A perbeli mellékszemélyekről.

437. §.

I. Az avatkozóról.

Avatkozónak neveztetik azon perbeli személy, ki magát másnak folyamatban levö perébe avatja. Megtörténik a más perébe avatkozás 1) a jog közösségénél fogva; 2) ki-

rályi jogczím alatt; 3) büntetés követelése, és 4) a közös jog védelmezése végett, szokás szerint minden más formaság nélkül, csak az által, hogy az avatkozni akaró ezen szándékát ügyvédével a folyamatban levő perbe iratja.

438. §.

1) A jog közösségére alapitott avatkozásról.

Szabadságában áll bárkinek is más perébe avatkozni, ha a perrel követelt tárgy örökjog vagy zálog, vagy bármi más czím alatt őtet is illeti a H. K. 2. R. 84. cz. 1. §. szerint. Az avatkozás ezen neménck szabályai:

1) A jog közösségénél fogva csak a végitélet kimondása előtt avatkozhatni más perébe, az idézett törvény szerint; végsőnek azon itélet neveztetvén, melynek az első törvényszék előtti megváltoztatása végett menedék (remedium juridicum) nem használtathatik, a T. U. 150. §. szerint. A gyakorlat azonban a derekas bár menedékesithető itélet kimondatása után sem ad helyet az avatkozásnak.

2) Az avatkozó tartozik ajánlani s meg is forditani a felperes költségeit, követelt illetősége mennyiségéhez képest, a H. K. 2. R. 84. cz. 1. §. szerint; valamint

3) a felpereshezi vérségét is bébizonyitani, ha azt az alperes tagadná, még pedig tüstént, az avatkozónak, mint mellékes felperesnek, a bizonyitásra mindig készen kelletvén lenni; különben ugyanis az avatkozástól elesik s kénytelen lesz jogát külön perrel követelni az idézett törvény 4, 5, 6. §§. szerint. Azonban a vérségi egybeköttetés bébizonyitása csak magára nem elégséges; azonkivül, a H. K. 1. R. 47. czíméből következtethetőleg, még a követelt jószág iránti jogositottságnak is bé kelletvén bizonyittatni.

4) Az avatkozás alapjául használt jogi közösségből önként foly az is, hogy az avatkozó nem igényelheti a per tárgyát egészen, hanem annak csak bizonyos részét, a H. K. 2. R. 85. cz. 4. §. szerint is; az is, hogy az avatkozót éppen azon czím alatt kell illetni az általa igényelt résznek, a mely alatt kezdette követelni a felperes az egészet; a mennyiben azon jószágot, melyet a felperes hatalmaskodás vagy zálog czím alatt követel, az avatkozó nem igényelheti, mint maga sajátját, tulajdonosi czím alatt a H. K. 2. R. 84. cz. 9. §. szerint.

5) Az alperes nem köteles ugyan magát az avatkozó ellen a felperestől külön védeni; de ha volnának mentesitő vagy más levelei az avatkozó keresete alaptalanságának bébizonyithatására, azoknak előmutatása végett tortozik a biró egyetlen határidőt kitüzni; azonközben a fel- és alperes közt a bémutatott leveleknek tartalma szerint itélet mondathatván ki, a H. K. 2. R. 84. cz. 2. 7. 8. §§. szerint.

6) Ha a fel- és alperes a végitélet kimondása előtt elbékélenék a pert, az avatkozó azt tovább nem folytathatja; de ha a per elbékélése végitélet kimondása után vagy akkor történt, midőn már az avatkozónak is rész itéltetett, vagy legalább az oklevelek előmutatása vala az alperesnek az avatkozó ellenében odaitélve: a felperesnek a pertőli elállása s annak folytatásáróli lemondása mellett is, az avatkozó tovább folytathatja a pert az alperes ellen a H. K. 2. R. 85. cz. szerint.

439. §.

2) A királyi jog czíme alatti avatkozásról.

A fel- és alperes között per tárgyává lett jószágot királyi jogczím alatt megnyert adományos, ezen adományi jogánál fogva, avatkozhatik a perbe, a H. K. 2. R. 84. cz. 3. §. szerint; a mi megtörténvén, két eset adhatja elő magát, u. m.

1) A fel- és alperes az avatkozott adományos ellenében egyiránt mintegy alperesekké válván, védelmezni kezdik magukat a fejedelmi jog ellen s ha védelmök nem sikerül, a jószág, a bebizonyitott fejedelmi jognál fogva, az adományosnak itéltetik (si uterque defecerit jus regium ibidem locum habebit) a H. K. 1. R. 31. cz. *k.* §. szerint.

2) A fel- és alperes nem védelmezik magukat az avatkozó adományos ellen, a mire nem is kényszerithetők; mely esetben bé kell várni az adományosnak a per végét, jogát külön perrel követelhetvén a nyertes, akár fel- akár alperes ellen, az öket tárgyazó végitélet kimondása után, a H. K. 1. R. 31. cz. *k.* és 1. §. szerint.

Egyébiránt, midőn a H. K. 1. R. 32. cz. 65. cz. 5. §. szerint kénytelen az adományos, magát a királyi jogczím alatt felkért jószágba egy év alatt beigtattatni, s annak következtében az igtatáskori ellenmondókat s azok között a felkért jószág felett perlekedő fel- és alperest is követelni;

és a midőn azon esetben, ha a felkért jószágot avatkozás és egyszersmind az igtatáskori ellenmondás okadatolására inditott per útján is követelné, a H. K. 2. R. 70. cz. szerint patvar büntetése alá esnék: miként lehessen helye és szüksége a királyi jogczím alatti avatkozásnak?—nem képzelhetni.

440. §.

3) A büntetés követelése végetti avatkozásról.

A magán követelésü bűnök elkövetői ellen a sérelmesek által inditott perbe avatkozni szokott a közfelperes azon esetben, midőn az alperes a felperes által igényelhető elégtételen kivül, mint egyszersmind közkövetelésü bűnnek is elkövetője, olyan büntetésre is méltó, melyet csak a közfelperes követelhet.

Ezen csupán törvényszéki gyakorlatra alapitott avatkozás azonban meg nem állhat, mivel

1) az alperes csak azért pereltethetvén, a miért perbe idéztetett, azt, a ki csupán magán követelésü bűnért idéztetett, közkövetelésü bűnért nem lehet perelni;

2) a törvényszék csak az idéző levélbe foglaltakra terjeszthetvén ki itéletét, olyan büntetéssel, melyről az idézőlevélben emlités em tétetett, nem terhelheti a biró az alperest.

Ezen okoknál fogva az avatkozni kivánó közfelperest el lehet és el is kell útasitani, annyival is inkább, mivel a büntető igazság kiszolgáltatása külön bűnper által helyesebben eszközölhető.

441. §.

4) A jogvédelem végetti avatkozásról.

Jogvédelem végett is avatkozhatni más perébe a mennyiben:

1) midőn a fiscus perrel követeli azokat, kik a kihalás kihirdetésekor ellenmondottak, az alperesek mellé avatkozhatnak azok, kik bébizonyitják az alperesek által védett jószág iránti jogukat, bár részükről nem történt is ellenmondás a kihalás kihirdetésekor, a H. K. 1. R. 30. cz. 3. §. szerint.

2) A hűtlen vagyonai között levő zálog tulajdonosa, a hűtlen ellen inditott büntető perbe avatkozás mellett (penes ingessionis protestationem) sajátját, a kifizetendők kifizetésének feltétele alatt, viszszakaphatja az A. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz. szerint.

3) Azon külföldön mulató honfiak ellen inditott hütlenségi pert, kik a haza s fejedelem veszedelmére intézett külföldi működéseikért követeltetnek, távollétök alatt, avatkozás utján védelmezhetik azoknak szülei vagy azon rokonai, kik a perbe fogott jószágokra nézve örökösödési joggal birnak, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. p. szerint.

4) Gyakorlatban van az avatkozásnak azon ide tartozó neme is, mely szerint a bűnös ellen inditott közkeresetbe avatkozik a bűnös által megkárositott magán személy, kérvén kárai megtérittetését. Ezen avatkozás megengedtethetik, de a közelebbi §-ban előadott okoknál fogva csupán azon esetben, midőn az alperes a per tárgyává tett bűn által okozott károk megtéritéseért is idéztetve volt a közfelperes által.

442. §.

II. A szavatosról.

Szavatosnak neveztetik azon perbeli személy, ki az alperest, per tárgyává tett vagyona birtokában, a törvény útján háborgatók ellen védelmezni s ha a védelem nem sükerülne, kármentesitni is tartozik. A szavatosság s abból folyó jogok és kötelességek közölve levén fenebb, itt csak is azon szabályok közöltethetnek, melyek a szavatos perbeli állását mutatják ki, a milyenek:

1) A szavatos nem a felperes általi idéztetés, hanem az alperes általi felszólittatás következtében válik perbeli személylyé; ezen felszólittatás elmulasztása esetében nem tartozván többé az alperest sem védelmezni sem kármentesiteni, a H. K. 1. R. 75. cz. szerint.

2) A szavatos alperes általi felszólittatásának meg kell történni még mielőtt a per derekas védelméhez kezdene az alperes; mert különben a szavatos nem tartozik az alperest sem védeni sem kármentesiteni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint, s az alperes kegyelemmeli perujitással megelevenitett perében sem teheti jóvá hibáját; mert abban szavatosra még azon okból sem hivatkozhatik, mivel felperessé levén, szavatosa nem lehet.

3) Az idézett törvények szerint az alperes általi megszólittatás által levén feltételezve a szavatos védelmi s kárpótlási kötelezetése, hogyha a maga törvényes idejében felszólitott szavatos elé nem állana, az alperes a per derekas

védelméhez, kárpótlás iránti jogának koczkáztatása nélkül, nem kezdhetvén, az elmarasztaló itélet által okozott kárát az alperesnek megforditni tartozik.

4) A perbe idézés csupán az alperes ellen levén intézve, ő használhatja ugyan a pert leszállitó kifogásokat, de azok használhatása iránti jogát szavatosa számára fen nem tarthatja, mint a kit csupán a per derekát tárgyazó időmulás és patvar kifogásai illetnek, az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint.

5) Az idézett törvény azon rendeléséből, mely szerint a per derekas védelméhez kezdő alperes a szavatosság iránti jogától fosztatik meg, következtethetni azt, hogy az alperes, szavatosának előállása után, többé nem szólhat a perhez, s megszünik mintegy perbeli személy lenni, a per további védelme egészen átszállván a szavatosra.

6) Az alperes per útján szenvedett kára pótlását követelheti ugyanazon végrehajtás folytában, melylyel tőle a kiitélt jószág elfoglaltatik, a mint ezt az A. C. 4. R. 14. Cz. 1. cz. ezen szavaiból „vigore ejusdem sententiæ az executorok tegyenek plenaria satisfactiot" következtethetjük; a teljes élégtétel képzete alatt nem csak az elvesztett jószágérti kárpótlás, hanem a költség s fáradtság megtéritése is értetvén, mint járulékai a szavatos miatt szenvedett kárnak.

C) A perbeli segédszemélyekről.

I. *Azon személyekről, kik a perlekedők általi megbizatásuknál fogva segédek.*

443. §.

1) A teljes hatalmu biztosról.

Teljes hatalmu biztosnak neveztetik azon személy, ki megbizója ügyeit kezeli, még pedig megbizatása határai között éppen azon érvényességgel, melylyel azokat maga a megbizó kezelhette volna. A meghatalmazás módjáról, a biztos és megbizója közötti viszonyból folyó jogokról s kötelességekről, a biztos tényeinek érvényességéről s fölhatalmazottsága megszünésének eseteiről törvényeink nem rendelkezvén, mindaz, a mit ezekre nézve szabályul követhetni, húzamos gyakorlat útján törvénynyé vált szokáson alapul.

444. §.

A biztos fölhatalmazása módjáról.

A biztos fölhatalmazása módjának szabályai e következendők:

1) Fölhatalmazási képességgel birnak a jogtani értelemben érvényes cselekedetekre jogositottak, milyenek a felserdült és nem bolond egyének, a H. K. 1. R. 111. cz. 6. §. és 55. czíméből következtethetőleg; valamint a testületek is, szokás szerint, mindazon ügyekre nézve, melyekre ők maguk is jogositottak; a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint senki sem ruházhatván másra több jogot, mint a mennyivel maga bir.

2) Biztos lehet az, a kit a megbizó méltónak tart bizodalmára, bár saját ügyeit érvényesen nem kezelhetné is. A biztos ugyanis eljárásában megbizója személyét képviseli olannyira, hogy cselekedetei megbizójának cselekedetei gyanánt tekintetnek, melyeknek érvényessége ennélfogva nem az ő saját képessége, hanem megbizójának egyénisége által van feltételezve. Csakugyan miután valaki itélőmesterré vagy a királyi tábla birájává lett, nem vállalhat el biztosságot a királyi tábla előtt álló ügyekre nézve a T. U. 222. §. szerint; mely tilalom, az ok ugyanazonosságánál fogva, kiterjesztethetik minden más törvényszék biráira is azon perekre nézve, melyek biróságuk alá tartoznak.

3) Meghatalmazás tárgya lehet mindaz, a minek eligazitását másra lehet bizni. Nem lehet mással igazittatni azokat, melyek elannyira a cselekvő egyéniségétől feltételezvék, hogy csak annyiban érvényesek, a mennyiben azokat maga a jogositott vagy kötelezett teljesiti. Ilyenek a házastársak közti viszonyból folyó és az atyai hatalom körébe tartozó jogok és kötelességek. Ugy szintén azon jogok és kötelességek is, melyeknek gyakorlását s illetőleg teljesitését a törvény vagy személyes bizodalom ruházta bizonyos személyekre, p. o. tisztviselőkre, gyám- és gondnokokra, biztosokra, kik mint olyanok, magukat helyettesitő biztost nem is vallhatnak. Igy más helyett senki sem végrendelkezhetik biztos gyanánt a H. K. 1. R. 51. cz. 9. §-ából következtethetőleg, s esküt sem tehet le a H. K. 2. R. 11. cz. 3. §. szerint; csupán a fejedelem levén jogositva arra, hogy a biztositó esküt (assecuratorium juramentum) királyi biztosa, és a perbelit a fiscalis director által tétethesse le, az 1791: 3. cz. és a H. K. 2. R. 39. cz. 2. §. szerint.

4) A felhatalmazás lehet általános (generalis) és különös (specialis) ahozképest, a mint a biztos felhatalmazójának minden, vagy csak némely s névszerint is kifejeztetni kelletö ügyeire nézve nyert megbizatást.

5) A biztos bévallása (constitutio plenipotentiarii) ugy esik meg, hogy a biztost vallani akaró megjelenik az illetö személyek előtt s élő szóval (vivo vocis eloquio) kinyilatkoztatja, hogy kit és mennyiben kiván felhatalmazni; a megtörtént bévallásról hiteles bizonyitványt kérvén, mely *hatalmazványnak* (literæ plenipotentiales) neveztetik, és a mely nélkül senki sem ismertetik más biztosának, csupán azon egy esetet véve ki, midön a hűtlenségi perrel követeltetett külföldön tortózkodónak ügyét legközelebbi rokonai s örökösei védik, a mit az A. C. 3. R. 14. cz. 1 pontja szerint, felhatalmazás nélkül is (etiam absque constitutione) megtehetnek.

6) Megeshetik a biztos bévallása, ha a kezelendő ügy azon egy törvényhatóságbeli, annak jegyzője előtt; különben pedig a közhitelességü pecsétet tartó személyek előtt, milyenek a fejérvári káptalalan, kolozsmonostori konvent, a királyi tábla elnöke, az itélömesterek és főkormányszéki titoknokok. Hazánk határain kivül vallhatni biztost, a testvér Magyarhonban, a királyi személynök előtt, mint a ki fejedelmünk magyar királyi nevében és pecsétje alatt azon módon teszen bizonyságot az előtte történt bévallásokról, mint királyi táblai elnökünk s itélömestereink; elfogadtattak azonban a testvér magyarhoni megyei s városi hatóságok előtt kelt meghatalmazó levelek is hazánkban. Bécsben felséges fejedelmünk előtt, ki saját neve aláirásával szokta hitelesiteni a hatalmazványt. Az ausztriai birodalom örökös tartományaiban azoknak kormányzói, külföldön az illetö országok uralkodóihoz küldetni szokott s azok udvarai mellett mulató ausztriai követek előtt.

7) A helvét vallástételt követök egyházi ügyeikre nézve vallhatnak biztost az esperesek vagy a püspök előtt, ahozképest a mint annak munkássága csak egy vagy több egyházi kerületre is terjed ki; érvényeseknek tartatván egyébiránt a világi közhitelességü pecsétet tartó személyek előtt kelt hatalmazványok az egyházi bármely törvényszékek előtt is.

445. §.

A megbizó, biztos és más személyek közötti jogi viszonyokról.

A biztos, felhatalmaztatásánál fogva, jogi viszonyba lép egyfelől megbizójával, másfelől azon személyekkel, kikkel megbizója ügyeit személyese gyanánt igazitja. A mi illeti:

1) a biztos és megbizója közötti jogi viszonyt, ennélfogva

a) a biztos köteles megbizatása körében az elvállalt ügyeket kezelni, a hatalmazvány elfogadása által a megbizóval kötelezettségi viszonyba lépvén tettlegesen. Tartozik annálfogva felelni a hanyagsága által okozott károkért, valamint azokért is, melyeket szándékoson okozott. Nem felel ellenben azokért, melyeket jólelküleg igazitott, bár azokból megbizójára kár háromlott legyen is. Fel levén ugyanis hatalmazva, a hatalmazvány szavai szerint, mindarra, a mit megbizójának jogaira nézve bélátása szerint hasznosnak tartand, tudatlanság- és ügyetlenségért azon okból sem vádoltathatik, mivel senki sem tanusithat több tudományt s ügyességet, mint a mennyire képes; és mivel tehetség felettit nem igényelhet az, a kinek szabadságában állott bizodalmával képesebbet ajándékozni meg. Kivétetik csakugyan természet szerint azon eset, midőn a biztos a felelet terhét akár kifejezetten, akár szakismeretének erősitése által tettlegesen elvállalta volna.

b) A megbizó köteles biztosa költségeit megtériteni, sőt mindazon kötelezteteései alól feloldani, melyekre a reábizottak eszközölhetése végett kénytelen volt netalán magát személyesen is kötelezni; valamint azon fizetést is megadni, melyet fáradozásai jutalmául igért. Mely azonban mindamellett is hogy a munkás igényelheti bérét, követelhetővé csak irott kötelezvénynél fogva válik, mely által különben is tanácsos volna a felek közötti jogi viszonyt szabályozni. A mi illeti

2) a biztos, megbizója és más személyek közötti jogi viszonyokat, ezeknél fogva

a) mindenki köteles a biztost megbizója személyesének ismerni el, mihelyt a szokott innepélyességü hatalmazványt elömutatja; s vele a megbizatás határai között éppen oly érvényességgel szerződhetik, mint a megbizóval. Mivel pedig

a biztos által elvállalt köteleztetések valósággal a megbizó köteleztetései, a biztos azokért nem követeltethetik, kivéve azon esetet, midőn megbizatása határain túllépett, vagy magát is leköteleze volna megbizójáért, például kezességet vállalván. Ennélfogva a biztos és a megbizó köteleztetésének megkülönböztethetése végett, a hatalmazvány azon kitétele értelmében, mely szerint a biztos ugy igazitja a reábizottakat, mintha megbizója jelen volna s ügyeit személyesen kezelné, tanácsos volna, hogy a biztos által kötött egyezmények, a megbizó nevében, ugy irattassanak, mintha jelen volt volna s a hitelesités is nevének aláirása által annak kifejezése mellett történjék, hogy nevét megnevezendő biztosa által iratta alá.

b) A megbizó követelheti azokat, kik magukat biztosának kötelezték éppen ugy, mintha azok magukat neki magának kötelezték volna; s viszont követeltethetik azok által, kiknek őt biztosa kötelezte éppen ugy, mintha azoknak ő maga kötelezte volna magát, a hatalmazvány azon kitételeinél fogva, melyek szerint „igérte, hogy mind azt helyesnek s érvényesnek fogja tartani, a mit bévallott és a hatalmazványt elömutató biztosa tett, mondott, igazitott, rendelt, viszszahúzott, egyezés s szerződés vagy elbékélés útján igazitott.“ Köteleztethetik a megbizó még azon esetben is, midőn biztosa által álnokul károsittatott volna; azon oknál fogva, mivel ugy tekintethetik, mintha a megbizó maga kötelezte volna magát, kinek szabadságában áll magát kárt szenvedőleg is kötelezni a nélkül, hogy a miatt kötései érvénytelenekké válnának. Csakugyan fenmarad azon esetben a megbizónak biztosa elleni viszkereseti joga (regressus), mert a H. K. 2. R. 83. cz. 5. §. szerint a ravaszság és csalárdságnak senkit sem kell védnie.

446. §.

A megbizó s biztosa közötti viszony megszünéséről.

Megszűnik a megbizó s biztosa közötti jogi viszony:

1) A megbizó vagy a biztos halála által.
2) A kitüzött időnek eltelésével.
3) A névszerint kijelölt ügy bevégzésével.
4) A biztos lemondása által, mit az, a hatalmazvány visz-

5) A megbizó felmondása által, a mi megesik

a) tettlegesen a hatalmazvány viszszavételével, a nélkül a biztos személyes gyanánt föl nem léphetvén többé;

b) ünnepélyes visszahivás (revocatio) által ugy, hogy a megbizó személyesen megjelenvén valamelyik előtt azon személyek közül, kik előtt szokott történni a biztosok bévallása, élő szóval nyilvánitja azt, hogy a biztosára ruházott hatalmat viszszaveszi, annak mindazon tényeit, melyeket megbizatásával ellenkezőleg tett, semmitéröknek nyilatkoztatván. A viszszahivás megtörténtét tanusitó bizonyitványnak közöltetni kell mind a biztossal, hogy a megbizó ügyeit kezelni szünjék meg, mind azokkal, kikkel a megbizó érdekében áll tudatni azt, hogy a biztost többé személyesének nem tarthatják; különben ugyanis bár megtörtént legyen a viszszahivás, mind a biztos érvényesen folytathatja a reábizva volt ügyek kezelését, mind mások a hatalmazványt elémutató biztossal érvényesen szerződhetnek értesittetésökig. Azon esetben, midön a viszszahivatása felől értesült biztos hatalmazványát viszszaadni gyanura okot szolgáltatólag mulasztaná el, az által tanusitott álnoksága káros következéseinek megelőzhetése végett, szükséges a közigazgatás segedelmével országszerte köröztetni a biztos viszszahivatását s a hirlapok útján is kihirdettetni.

447. §.

2) Az ügyvédről.

Ügyvédnek neveztetik azon perbeli segédszemély, a ki az egymással perlekedő felek ügyét az illető bíróság előtt védi a végetti felhatalmaztatása következtében. Az ügyvédségre kétféle felhatalmaztatás kivántatik, u. m.

1-ör közállományi, a mennyiben csak azon személyek folytathatnak ügyvédi hivatalt, kik arra a közállomány által hatalmaztatnak fel, e következendő feltételek alatt:

a) A ki ügyvéd kiván lenni, köteles hitelesiteni azt, illető törvényhatósága bizonyitványa által, hogy tisztességes szüléktől származott, és hogy bizonyos lakhelye van a honban, valamint azt is hogy feddhetetlen életü, a lakhelyebeli tisztség, volt tanitói, elöljárói vagy más ismeretes hitelességü személyek bizonyitványa szerint; s végre, hogy a törvénytudományi tanpályát (cursum juris) elömenetelesen végezte legyen a T. U. 256. §. szerint. Ezenkivül szokás szerint

azt is bé kell bizonyitni, hogy a királyi tábla mellett irnoki pályáját becsületesen folytatta s irnoki széke előtt a szabály szerinti előleges megvizsgáltatást kiállotta. Ezután

b) a királyi táblához intézendő kérésére kinevezett biztosság által, mely három kir. táblai bíróból és két ügyvédből áll, szigoruan meg kell vizsgáltatnia, szokás szerint a királyi tábla teremében, és ha a honi jog- és pertan s a honi törvények történeteiben (jus patrium — praxis judiciaria — historia juris patriæ) eléggé jártasnak és az ügyvédi hivatalra alkalmasnak találtatik, az afelől értesitett királyi tábla határozata következtében a táblai jegyzőkönyvbe igtattatván az, hogy az ügyvédi hivatalra méltónak itéltetett, az egyik itélömester (szokás szerint pedig egyik itélömesteri igtató) által a királyi tábla szinén (szokás szerint az ügyvédi kar jelenlétében s nyilvános ülésben) megeskettetik arra, hogy a reábizatandó ügyeket tehetsége szerint kezelendi, azokat bevégeztetésök előtt elárulni nem fogja s azok felett kárt okozólag senkivel sem titkon, sem nyilván egyezkedni nem csak nem fog, hanem inkább a reábizottakat lelkiismeretes készséggel és szorgalommal fogja igazitani, a T. U. 257. §., és az A. C. 4. R. 19. Cz. 2. cz. szerint. Végre

c) hiteles bizonyitványt kell arról nyerni, hogy az ügyvédi hivatalra feleskettetett, annak bémutatásától levén feltételezve az, hogy a törvényszékek által ügyvédnek ismertessék el, a T. U. 258. §. szerint. Ezen bizonyitvány a fejedelem nevében szokott kiadatni itélömesteri aláirás és közhitelességü pecsét által hitelesitve és stallum-nak szokott neveztetni, mely által jogositva van ugyan az ügyvéd általában az ügyek kezelésére, de nincs jogositva arra is, hogy egy bizonyos személynek ügyét védje; a mire

2-or a peresfelek általi felhatalmaztatás kivántatik mely ügyvédvallásnak (constitutio procuratoris) neveztetik, s ennek szabályai:

a) Ügyvédet vallhatnak a törvényes kort elért s ép eszü személyek, a H. K. 1. R. 111. cz. 6. §. és 55. cz. szerint, akár személyesen, akár arra felhatalmazott biztosaik által, még pedig a bévallás elfogadására jogositott személyek előtt. Azonban senki sem vallhat ugyanazon ügyére nézve kettőnél több ügyvédet az A. C. 4. R. 19. cz. 1. cz., T. U. 264. §. szerint, s a felett sem egyezkedhetik az ügyvédekkel, hogy ellene pert folytatni nem fognak; az ezen tilalom ellen vétő ügyvé-

dek büntetésre méltók levén a T. U. 265. §. szerint. Ügyvédvallásra még azoknak is szüksége van, kik perök kezelésére képesek volnának azon okból, mivel a II. Ulászló 5. V. 15. cz. szerint a perlekedök által törvényszék előtt személyesen tett felelet visszahúzhatlan levén, a netalán ejtett hibákat jóvátenniök nem lehetne, holott az ügyvéd hibája, feleletének viszszahuzása s megigazithatása által, orvosoltathatik.

b) Az ügyvéd bévallása megeshetik, valamelyik törvényhatóság kebelebeli ügyekre nézve, azon törvényhatóság jegyzői előtt szokás szerint; bármely honi törvényszékek előtt álló ügyekre nézve pedig a káptalan vagy konvent egyik tagja előtt az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint és a közhitelességü pecséttel ellátott személyek előtt a H. K. 2. R. 13. cz. 8. §. szerint, valamint a fejedelem előtt is szokás szerint. A reformált egyházi ügyekre nézve vallhatni ügyvédet a papok közül is az egyházi törvényszék vagy annak jegyzője előtt, és a bévallás ereje tart az ügy végéig; szabadságában állván egyébiránt a feleknek ügyöket az egyházi törvényszékek előtt az ezen pontban kijelelt személyek előtt bévallott világi ügyvédek által is folytattathatni, az egyházi gyakorlat szerint.

c) Ha valaki, betegség vagy más akadály miatt, az illető személyek előtt ügyvédvallás végett meg nem jelenhetnék, a bévallást megteheti fő- és altisztek, jegyzők, e végre névszerint ki küldetett hites királyitáblai vagy kormányszéki irnokok és a városi birák előtt is, az elősorolt személyek közül bármelyiktöl nyerendő bizonyitvány elömutatása mellett felszólitott közhitelü személyek kötelesek levén ügyvédvallásróli bizonyitványt (procuratoris constitutio ad rescriptum) közhitelességü pecsét által hitelesitve adni az A. C. 4. R. 19. Cz. 4. cz. szerint. Az aszszonyok vallhatnak ügyvédet a végett magok elébe hivatott két káptalan- vagy conventbeli személy előtt is, a II. Ulászló 1. V. 97. cz. szerint.

d) A püspökök és érsekek kinevezhetik ügyvédöket csupán saját pecsétjök által hitelesitett irományban is a H. K. 2. R. 13. cz. 6. §. szerint. Ezen jogát most is gyakorolja a r. catholicusok püspöke, s éppen ugy gyakorolhatnák a más három bévett vallásuak püspökei is, midön azok az 1791: 56. cz. szerint öket is illető „episcopus“ hivatali czimmel járó joguktól semmi törvény által sem fosztattak

meg, sőt az 1791: 53. czikkben, mind a négy bévett vallásra nézve biztositott jogegyenlőségből is méltán következtethetni, hogy egyik bévett vallás püspöke, a más bévett vallások püspökei felett, semmi kiváltsággal sem birhat.

e) Azon esetben, midőn a peresfelek közül bármelyik akár szegénysége miatt nem fogadhat ügyvédet az A. C. 4. R. 19. Cz. 1. cz. szerint, akár ügyét felvállalni az ügyvédek, annak igazságtalansága vagy más helyes ok miatt, vonakodnának a T. U. 268. §-ra hivatkozva: kötelesek a törvényszékek ügyvédet rendelni s a rendelt ügyvéd (procurator dativus) holt díja terhe alatt tartozik az ügy védelmét elvállalni, valamint a peresfél is öt érdeme szerint fizetni; ezen esetben a törvényszék rendelete ügyvédvallás helyett szolgálván. Gyakorlat szerint azonban a szegények ügyeinek védelme a minden törvényszék mellett e végre fizetett szegények ügyvédére (pauperum advocatus) szokott bizatni, mihelyt a peresfél bébizonyitja szegénységét, a fökormányszék előtt, törvényhatósága tisztségének bizonyitványa által.

f) Az ügyvédvallás lehet általános vagy különös, a szerint a mint az ügyvéd bizonyos személynek minden vagy csak névszerint is megnevezett némely ügyeire nézve bizatott meg. A külföldön tanulás, szolgálat s tapasztalás végett utazók vallhatják ügyvédöket ugy is, hogy a bévallás viszszatérésökig legyen érvényes a II. Ulászló 5. V. 14. cz. szerint.

448. §.

Az ügyvéd kötelességeiről.

Az ügyvéd kötelességei tárgyazzák

1) az ügy felvállalását, melyrenézve köteles az ügyvéd:

a) az igazságos ügyet felvállalni, különben ugy büntettethetvén, mint hivatali esküjét megszegő, a T. U. 266. §. szerint. A Mátyás 6. V. 69. cz. 2. §. szerint nem volt hajdon szabad 14 személynél többnek ügyét fölvállalni.

b) fel nem vállalni az igazságtalan ügyet, mert ha igazságtalan ügyet vállalna fel vagy ilyen ügy védelmére felszólittatva az alperest alaptalanul kecsegtetné s az öt fenyegető károkra, büntetésekre figyelmeztetni, békességre vagy a követelt dolog kibocsátására inteni elmulasztaná: azon kivül hogy dija fizetésével s hivatala elvesztésével (impositio-

ne silentii) büntettetik, két annyit tartozik fizetni bévallójának, mint a mennyit töle fizetésül kapott a T. U. 259. §. szerint.

c) holt dija fizetésének terhe alatt fel nem vállalni azon ügyeket, melyekre nézve idézést vagy más törvényes lépéseket tett, a H. K. 2. R. 22. cz. szerint. Az ügyvédi kötelesség tárgyazza

2) a felvállalt ügyek kezelését, melyrenézve köteles az ügyvéd:

a) a per tárgyával alaposan megismerkedni s annak folytatásához megkivántatókról gondoskodni, még mielőtt megkezdené a pert mint felperesi ügyvéd, a T. U. 260. §. szerint;

b) a per tárgyához illő törvényszék megválasztására, idézés módjára, s minden a per folytatását, kifogások s menedékek használását illetőkre nézvé magát a honi törvényekhez s jelesen a táblai utasításhoz alkalmazni, a T. U. 261. 262. §. szerint;

c) a perlekedöktől jegyzék mellett átvett okleveleket hiven megőrizni, a T. U. 261. §. szerint; mert ha azokat elrekkentené, vagy az ellenfél kezébe adná, becsületvesztéssel és kárpótlással büntettetik a T. U. 263. §. szerint;

d) a fölvállalt ügy folytatására s illetöleg védelmére nézve ügyvédi kötelességében hiven eljárni, mert ha az ellenféllel egy kézre játszanék s annak az ügyet elárulná, mint esküjét megszegő, a fiscalis director által követeltetve, becsületvesztéssel s az okozott kár megtérítésével lakol az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. és a T. U. 263. §. szerint;

e) mind az önként, mind a törvényszék rendeleténélfogva elvállalt ügyek kezelésében magát eltartóztatni a biró megkerülésétől (circumventio judicis), tanuk megvesztegetésétől (fascinatio), hamis levelek készitésétől vagy tudva használásától és a per szándékos késleltetésétől; különben ugyanis hivatal- s becsületvesztéssel büntettetik, söt közkereset alá is vettethetik a T. U. 267. §. szerint.

f) Végre az ügyvéd kötelessége, a peres felek közötti béke eszközlésében, a törvényszéket segedelmezni s óvakodni az alaptalan reménynyeli kecsegtetéstől, a T. U. 269. §. szerint.

449. §.

Az ügyvéd jogairól.

Az ügyvéd jogai e következendök:

1) A reábizott ügyekre nézve fölhatalmazott személyese

megbizójának, a ki az ügyvédvallomány szerint (procuratoria constitutio) igérni szokta, hogy helyeslendi és érvényesnek tartandja mindazt, a mit bévallott ügyvéde cselekszik, mond, teszen és igazit. Ennélfogva ha az ügyvéd valamely birság fizetésére büntettetik elkövetett hibájáért, az a per végével és nem rajta, hanem megbizója vagyonaiból vétetik fel, mind a biró mind az ellenfél számára, a Mátyás 6. V. 69. cz. 3. §. szerint.

2) Az elvállalt ügy kezelését más ügyvédre is bizhatja, az ügyvédvallomány azon kitételénél fogva, mely szerint a bévalló, megnevezett ügyvédén kivül, az ügyvédi esküt letett személyek közül mindazokat is ügyvédének vallotta, a kik vallománylevelét elő mutatandják. Az ügy másra bizásakor ennélfogva a vallománylevelet is által kell adni a helyettesitett ügyvédnek.

3) Kötelezheti bévallóját, akár örök akár zálog czim alatt, 200 ezüst magyar forintig a H. K. 2. R. 81. cz. 7. §. szerint.

4) Megperelheti azt, a ki alaptalanul vádolta aval, hogy igazságos ügyét nem vállalta fel, mint becsülete megsértőjét, a T. U. 266. §. szerint.

5) Munkája bérét s költségei megtéritését követelheti a T. U. 270. §. szerint. Az ügyvédi munka tárgyazhatja

a) a per előkészületeit (praeparatoria litis), melyekre tett munkája bérét követelheti az ügyvéd még a per elkezdetése előtt is; még pedig, név szerint a felsőbb törvényszékek előtt folyó ügyekre nézve, a per mivolta (species facti) kidolgozásáért különbség nélkül 6 rfrtot, egy utasitványért (instructio), kérdő pontokért 25 krt., perbe idéző parancs elkészitéséért 50 krt.; az alsóbb törvényszékek előtt folyó perekre nézve pedig mindezeknek felét. Azon ügyvéd, ki a közlött bérnél többet követelne s venne, két annyinak viszszafizetésével lakol, a T. U. 270. 271. §. szerint.

b) a per folytatását s védelmét, melynek bérét nem követelheti az ügyvéd az első szék előtti végitélet kimondatása előtt, rendbontás (praevaricatio) díja terhe alatt, a T. U. 270. §. szerint. Ezen munkabér és a tett költségek jegyzékét akkor kell a törvényszék elébe terjeszteni, midőn a per végitélet alá bocsáttatik; a törvényszék tiszte levén azoknak birálat után megállitott mennyiségét tanusitó bizonyitványt adni ingyen az ügyvédnek, s egyszersmind az

illető peresfelet arra inteni is, hogy ügyvédét, megállitott illetőségére nézve, 15 nap alatt elégitse ki a T. U. 272. §. szerint. A törvényszék által megállitott mennyiséggel meg nem elégedő ügyvéden a szék színe előtt is felvétethetik holt díja az A. C. 4. R. 19. Cz. 2. cz. szerint; az illető peres felen pedig, ha a kitűzött 15 nap alatt sem fizetne, tartozása legrövidebb közigazgatási úton felvétetik, a törvényszék bizonyitványának előmutatása mellett felszólitott tisztek által, az A. C. 5. R. 84. E. értelmében a T. U. 273. §. szerint.

Egyébiránt szabadságában áll a peresfeleknek a közlöttnél nagyobb fizetést is adni ügyvédöknek, sőt azokkal évenkénti fizetés igérése mellett is egyezkedni; az ügyvédek azonban a szabály szerintinél többnek fizetésére nem erőltethetik megbizóikat, hanemha azok magukat önkéntesen kötelezték volna, mely esetben kötlevelök és nem az idézett edictum értelmében követeltethetnek. A törvényszékek is a perköltségek megállitásakor, ügyvédi fizetés címe alatt, a vesztő fél által megtéritendőnek csak annyit itélhetnek, a mennyi az ügyvédet szabály szerint illette, bármennyi fizettetett legyen is neki, a T. U. 274. §. szerint.

II. A törvény rendeléséből i segédszemélyekről.

450. §.

A szolgabirák, főbirák, alispánok, királybirák és kapitányokról, nemes, káptalan- és konventbeli személyekről.

Törvény rendelésénél fogva segédszemélyeknek nevezhetnek, kikre törvény bizta a perhez tartozó bizonyos tények végrehajtását ugy, hogy azokat mások által nem lehet érvényesen létesittetni. Ilyenek:

1) A vármegyék, magyar vidékek s városok szolgabirái, kik az A. C. 4. R. 2. Cz. 7. cz. szerint intéseket, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. és az 1791: ideiglenes 95. cz. szerint idézéseket s szokás szerint tanuvallatásokat is hajthatnak végre.

2) A vármegyei főbirák, kik az alispánokkal együtt végrehajtást (executio) tehetnek, az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint. A szolga- és főbiráknak birtokosabb (bene pos-

sessionatus) nemesek közül kell választattni, kötelesek levén a hivatalt, helyes mentség esetén kivül, 200 mfrt. büntetés terhe alatt elvállalni s ismeretes czímerü pecsétet tartani (arma et sigilla cognoscibilia) ugy mint a fő és alispánoknak, a hitelre méltó levelek (literas fide dignas) kiadhatása végett, Zsigmond 6. V. 2. és Mátyás 6. V. 9. czikkei szerint.

3) Az alispánok, kik megyéjökben rendes végrehajtók (executor) az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint; valamint a székelyföldi alkirálybirák és magyarvidéki alkapitányok is szokás szerint.

4) A nemes személyek, kik az 1791: 95. ideiglenes czikk szerint a vármegyéjökben tartandó harmadnapos törvényszék elébe, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint pedig székelyföldön, azon esetben midőn táblabiró nem találtatnék, bármely törvényszék elébe idézhetnek és szokás szerint a székelyföldön egy táblabiró társaságában tanuvallatást is hajthatnak végre. Általában minden magyar és székely nemes tartozik, illető törvényhatósága főbb tisztei által felszólittatva, kerületében a közszolgálatokat fizetés nélkül is teljesiteni, a törvényben meghatározott büntetés terhe alatt az 1791: 12. cz. 2 pontja szerint.

3) A káptalan és konvent tagjai, kik egy világi táblabiró társaságában, a H. K. 2. R. 21. cz. szerint intést és igtatást, a H. K. 1. R. 86. cz. 1. §. szerint határjárást, a H. K. 2. R. 41. cz. szerint szemléket, az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint végrehajtásokat és a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint tanuvallatásokat vihetnek véghez, kik ha megbizatásukban hűségtelenül járnának el, mint hitszegők jövedelmeiktől megfosztatnak a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 4. §. szerint, s a Zsigmond 6. V. 8. cz. 4. §. szerint örökös rabsággal is (perpetuis carceribus) büntettetnek.

451. §.

A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabiráiról.

6) A vármegyék, székelyszékek s magyarvidékek táblabirái (jurati assessores), kik közé az 1791: 33. cz. szerint addig senki sem eskettethetik fel, mig hitelre méltó bizonyitványnyal nem tanusitja azt, hogy valamelyik erdélyi

vagy magyarhoni cancellariának vagy patvarianak szorgalmatos tagja volt s magát a törvénykezési eljárásokban (in expeditionibus juridicis) gyakorolta, vagy a közgyülésekeni szorgalmatos megjelenés által a táblabirói hivatalra méltóvá tette. Ezeken kivül szokás szerint még az is megkivántatik, hogy a táblabiróságot igénylök bizonyitsák bé nemességöket s azon törvényhatóságbeli birtokosságukat, valamint a honi törvénytudománybeli jártasságukat is az a végre rendeltetni szokott vizsgáló biztosság előtt; ezen vizsgálat alól csakugyan fel lévén mentve azok, kik kiállották a királyitáblai vizsgálatot. A vármegyékben szokás szerint két táblabiró intéseket s tanuvallatásokat is végrehajthat; a székelyszékekben pedig egy táblabiró intéseket, s egy nemes személy társaságában tanuvallatásokat létesithet szokás szerint, idézhet is az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint, az által levén a H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint általában feltételezve a táblabirák ilyetén eljárásának érvényessége, hogy ha illető megyéjökben nemes örökséget birtokoló nemesek. Hogy egy táblabiró, egy káptalan- vagy konventbeli személy társaságában, intést, igtatást, határjárást, szemlét, bárminemü birói foglalást és tanuvallatásokat is hajthat végre, fenebb közöltetett már. A táblabirák az illető főispánok által (comitem parochialem) haladék nélkül felvétethető hat márkával büntettethetnek, ha szokott módon felszólittatva a reájok bizottakban eljárni vonakodnának; hitszegésök esetében pedig fejök s minden vagyonuk elvesztésével a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 7. §. szerint, kötelesek levén kerületökben (in suis circulis) a felsőbb tisztek által reájok bizott közszolgálatokat fizetés nélkül teljesiteni, a törvényekben meghatározott büntetés terhe alatt, az 1791: 12. cz. 2 pontja szerint. Egyébiránt a táblabirák közlött eljárásai csupán azon törvényhatóságok kebelében érvényesek, melyeknek táblabirái s nemes birtoku tagjai, a H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint.

452. §.

A hites irnokokról.

7) A hites irnokok, kik a C. C. 4. R. 5 czímében „cancellarista deákoknak“ neveztetnek, a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §-ában, „notarii curiae regiae,“ az 1791: 33. czikkben pedig „cancellistae“ nevek alatt emlittet-

nek', kétfélék u. m. királyi táblaiak (tabulares) és fökormányszékiek (guberniales), mely megkülönböztetés régiségére mutat az is, hogy a C. C. 4. R. 5. cz. 2 czikkében láthatólag „két cancellariákon lévő hitesdeákoknak" hivattak. Mindkétféle irnokokat illető szabályok:

a) Az irnoki karba (in caetum cancellistarum 1791: 33. cz.) csak azok vétethetnek fel, kik tisztességes születésök s lakásuk helyét és szüléik állapotát lakhelyökbeli tisztek, és azt hogy az oskolát jó elömenetellel gyakorolván, jó erkölcsüek, haza s fejedelem szolgálatára érdemesitö tulajdonokkal birnak, oskolai elöljárók vagy más ismeretes hitelességü emberek bizonyitványai által bébizonyitották, a bévételendöknek tudományos ismeretökre s irásbani gyakorlottságukra nézve szigoru vizsgálat alá is kelletvén vettetni a T. U. 246. §. és az 1791: 33. cz. szerint.

b) Azoknak, kik az irnoki karba felvétetnek, meg kell esküdni arra, hogy a fejedelem iránt hívek, elöljáróik iránt engedelmesek lesznek és hogy a reájok bizatandókban híven, s illetöleg titkot tartandólag is fognak eljárni, a T. U. 247. §. szerint.

c) Főnökeik mellől engedelem nélkül el nem távozhatnak, s különben semmi törvényes munkát (expeditio) sem vállalhatnak el a táblai irnokok, hanemha arra azon táblai elnök vagy itélömester által, a kinek irnoki székéhez esküdtek fel, névszerint (specialiter) kibocsáttatnának, s akkor is magukat kibocsáttatásuk korlátai között kell tartani a T. U. 248. 249. §. szerint. A fökormányszéki irnokokat a tartományi kanczellár vagy valamelyik a fökormányszéki titoknokok közül szokta kibocsátani.

d) A kibocsáttatás melletti eljárásukban tartoznak magukat a törvényekhez alkalmaztatni, álnokságtól, ingyen gazdálkodtatástól, bármi nevü zsarolástól, a zsaroltakért két annyinak megtéritése s hivataluk elvesztése, söt fogságig is terhesithetö büntetés terhe alatt, eltartóztatván és szabály szerinti napi bérökkel megelégedni kötelesek levén a T. U. 250. §. szerint.

e) Hivatalos eljárásaikban, a falusbiró kezébe adandó levelök által, tartoznak értesiteni a kerületi tisztet a felöl, hogy ki részére s kitöli kibocsáttatás mellett szállottak ki, s a kerületnek minö helységeiben fognak munkálkodni, a T. U. 251. §. szerint.

f) A birák szavazatait nem szabad elárulniok; főnökük engedelme nélkül más biztosaivá s megbizóik ügyében bizonyságok nem lehetnek, törvényes lépéseket nem tehetnek és azok perei ellátásakor a királyi tábla üléseiben meg nem jelenhetnek, a T. U. 253. §. szerint.

g) A hiteles párbavétel (ad transsumendum) vagy másolás (pro descriptione) végett kezökhez vett okleveleket senkivel sem közölhetik az illetőkön kivül s azok tartalmát sem tudathatják; kötelesek levén egyébiránt a másolatokat híven, illő törvényességgel hiba s igazitások nélkül irni a T. U. 254 §. szerint.

h) Bár jószágtalanok s nemtelenek legyenek is, a házában akár hol vihetnek véghez intéseket, szokás szerint, idézéseket a H. K. 2. R. 19 cz. 4 §. tanuvallatásokat a T. U. 75. 52 §. s bármely végrehajtásokat mint rendes végrehajtók a C. C. 4. R. 5 Cz. 2 cz. szerint.

i) A királyi táblai irnokok megjelenhetnek a táblai ülésekben a T. U. 253 §-ából következtethetőleg, a mire hajdon az 1695 februariusában költ 8-ik czikk szerint a fökormányszék adhatott engedelmet az uri és förendü ifjaknak és a magyar cancellaria tagjainak; de a fökormányszék üléseiből irnokai ki vannak rekesztve szokás szerint.

k) A királyi táblai irnokok, az elnöki és itélömesteri igtatók (protocollistae) elnöklete alatt, külön irnoki székeket képeznek, melyeknek jegyzője, közfelperese (director) s jegyzökönyve is van. Ezen irnoki széken tart az elnöklő igtató tanitást a honi törvénytudományból, s az előtt láttatnak el az irnokok kisebb hibái s mondatnak ki azokra a büntető itéletek az illető főnökök felsőbbsége s felügyelete alatt, szokás szerint.

MÁSODIK FEJEZET.

A perek birájáról.

453. §.

A biróról.

Birónak neveztetik a perek ellátása általi igazságszolgáltatásra törvény szerint felhatalmazott személy, az E. b. 13. cz. 1. §. szerint. Ilyen személyekből alkottattak a törvényszékek, melyek a perek ellátására levén rendel-

tetve, a birói tisztet testületileg gyakorolják. A biró képzete alatt ennélfogva nem csak egyéneket, hanem testületeket is érthetni, melyeket törvényeink is megkülönböztettek egymástól, szabályozván a birónak ugy is mint egyénnek, ugy is mint testületnek kellékeit s hatáskörét.

ELSŐ CZIKK.

A biróról egyéni tekintetben.

454. §.

A birónak egyéni kellékeiről.

Azon egyénnek, ki birói hivatal folytatására rendeltetett, törvény szerinti kellékei a következők:

1) Legyen birói hivatalának folytatására a törvénytől meghatározott módon hivatva, itélete különben érvénytelen levén az E. b. 14. cz. 1. §. szerint. A biró kétképpen léphet törvényszerüleg hivatalába: vagy az arra jogositott s alább közlendő testületek választása s azt olykor követő fejedelmi kinevezés által, vagy a perlekedő felek általi megbizatásnál fogva, mint alább közöltetni fog.

2) Kötelezze magát birói tiszte betöltendésére hivatali eskü letétele által, innepélyes fogadást tevén az iránt, a II. Ulászló 1. V. 33. cz. szerint, hogy a birósága körébe tartozó ügyekben, személyválógatás nélkül, kérelem, jutalom, kedvezés, félelem, gyülölség, szeretet félretételével, meggyőződése szerinti igazságos itéletet fog mondani.

3) Legyen ment a félelem, kivánság, gyülölség és szeretet gyengeségeitől, az E. b. 14. cz. 6. §. szerint.

4) Legyen alkalmatos a birói meggyőződés szerezhetésére, mely a törvények tudása és a perlekedő felek bizonyitványainak felfogása által eszközöltetik, az E. b. 15. cz. 1. §. szerint.

5) Legyen ismeretes igazságosságáról; csak ugy lehetvén a biró itélete igazság cselekvénye, ha az igazságra való hajlandóságból származott E. b. 14. cz. *k.* §. szerint.

455. §.

A birónak egyéni kötelességeiről.

A birónak egyéni kötelességei:

1) Vizsgálja meg éretten az elébe terjesztett ügyet, ne

hirtelenkedjék és a más szükségét ugy tartsa, mint a magáét az E. b. 14. cz. 4. §. szerint.

2) Kövesse a méltányosságot, párositva az igazságot irgalmassággal, az idézett cz. 5. §. szerint; az igazságtalanul elitélt dologért két annyit tartozván megtériteni a Sz. László 3. k. 25 f. szerint.

3) Alkalmaztassa magát az itélettételben birói meggyőződéséhez, azaz itéljen a törvény rendelése és a felek bizonyitványai szerint, még azon esetben is, midőn birói meggyőződésével egyéni tudása ellenkeznék, az E. b. 15. cz. *k.* 1. §. és a 16. cz. 3. §. szerint. Csakugyan ha meg van győződve, egyéni tudása szerint, a vádlott ártatlansága felöl, s az a bizonyitványok által terheltetnék, minden igyekezettel azon kell lennie, hogy az ártatlan a bizonyságok és az ügyvéd fogyatkozása miatt el ne veszszen; ha pedig oly érvényes bizonyitások adatnak elébe, melyeket sem visszatorlani sem elháritani nem lehetne, s nem találhatna útat az ártatlan megmentésére, keressen módot, ha botrány nélkül megeshetik, hogy az ügyet másra bizza, s ha azt sem teheti, mondjon itéletet az elöhozattak és bébizonyitottak alapján az E. b. 15. cz. 2. 3. 4. §. szerint. A törvény ezen szigoruságát azzal támogatja az idézett cz. 5. §-a, hogyha a biró egyéni tudását s meggyözödését követve itélhetne a bizonyitványokkal ellenkezöleg is, önkényüleg elmarasztalhatván az ártatlanokat s feloldozhatván viszont a bünösöket: szabad mező nyilnék az ártatlanok elnyomására s a gonoszok' pártolására.

4) Tartsa a törvényt sinormértékének, az E. b. 15. cz. 1. §. szerént a törvénynyel ellenkező bizonyitás még elfogadható sem levén. Ennélfogva a törvényt birálata tárgyává nem teheti a biró az E. b. 6. cz. 13. §. H. K. 2. R. 2. cz. 10. §. szerint, s itélete törvény gyanánt sinormértékül nem használtathatik; abban csupán a jognak törvényszerinti állása nyilvánittathatván, az E. b. 13. cz. 3. §. szerint.

5) Ugyanazon ügyben egyszersmind biró és bizonyság is nem lehet; azon esetet kivéve, midön a büntény elötte mint birói széket ülö elött követtetett volna el, az E. b. 16. cz. 4. §. szerint.

6) Alkalmaztassa magát a keresetlevélhez; itéletét az abban foglalt tárgyakon s kérésen túl nem terjeszthetvén,

ezen szokássá vált szabály szerint: actio regulat judicem et partes.

7) A hatósága körén kivül eső dolgok felett ne bíráskodjék, kivéve a tolvajok ügyeit, kiket azon helynek birája előtt kell perelni a hol elfogattak a Szt. László 3. k. 16 és 19. fejezetei szerint, melyet a nemesekre nézve az 1791: 97. ideiglenes czikk megváltoztatott.

8) Midön saját ügye tárgyaltatik, keljen ki birói székéből s menjen ki a törvényszék üléséből a II. Ulászló 4. V. 8. cz. *k.* §. szerint, mert senki sem lehet ugyanazon ügyre nézve egyszersmind biró és peres fél is a H. K. 2. R. 22. cz. 2. §. szerint.

9) A perlekedő felek által ejtett hibákat csak azon esetben vegye tekintetbe, midön azokra nézve kifogás tétetett; mert nem lehet a biró magában ellenvető fél s itélő is egyszersmind (judex de se opponens simul et judicans fieri nequit) hanem a felek között az ügy érdeme szerint kell itéletet hoznia, a H. K. 2. R. 82. cz. 5. §. szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A biróról testületi tekintetben.

456. §.

A törvényszékekről általában.

Azon birói egyénekből alkotott testületek, melyek a perek ellátása általi igazságszolgáltatásra rendeltettek, neveztetnek törvényszékeknek (fora judiciaria), melyekre nézve megjegyzendő általános szabályok:

1) Biztositattott a törvényszékek tekintélyének sérthetetlensége a Leop. Dipl. 4 pontjában.

2) A törvényszékek hatáskörének (activitas fororum) és azok tagjai számának elhatározása, valamint a perek kezelése módjának is szabályozása a törvényhozói hatalom körébe tartozván, mig e részben törvényhozás útján változtatás történnék, minden világi és egyházi törvényszékeknek az igazság kiszolgáltatásában magokat a fenálló s illetőleg (respective) ujabb törvényekhez kell alkalmaztatni, az 1791: 32. cz. szerint.

3) A törvényszékeknek törvény által megállitott s jövendőben megállitandó formája a fejedelem által (auctoritate regia) meg nem változtathatik, azoknak törvényszerinti itéletei fejedelmi parancsokkal (per missilia mandata) nem módosittathatnak, fel sem függesztethetnek s végrehajtásuk sem gátoltathatik, sem a fejedelem törvénynyel meg nem egyeztethető parancsai, sem mások által; a törvényellenes fejedelmi parancsokat a törvényszékek el nem fogadhatván, s az igazságnak a törvényszerint kelletvén ki szolgáltattatni az illető s törvény által kijelölt módon tétetendő birák által, az 1791: 8. czikk szerint.

4) Azon pereket, melyek törvény által valamelyik törvényszék elébe utasittattak, csak azon törvényszék előtt lehet kezdeni s folytatni az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; és ha az ügy törvényszékét kijelelő törvényben csupán a fődologról tétetett volna emlités, annak járulékait tárgyazó pernek ugyanazon törvényszék előtt kell kezdetni a H. K. 2. R. 52. cz. 3. §. szerint.

5) A törvényszékek osztathatnak az 1791: 32. cz. szerint világiakra (fora civilia) és egyháziakra (fora ecclesiastica).

ELSŐ PONT.

A világi törvényszékekről.

457. §.

Ezeknek hatásköréről általában.

Világiaknak neveztetnek azon törvényszékek, melyek a polgári viszonyokat tárgyazó jogi kérdések elitélésére rendeltettek. Ezen törvényszékek, melyek az egyházi törvényszékek elébe tartozó ügyeket nem birálhatják, a Zsigmond 2. V. 14. cz. szerint, vagy rendszerintiek (fora ordinaria), vagy rendkivüliek (fora extraordinaria).

A) A rendszerinti törvényszékekről.

458. §.

Ezeknek osztályzata.

Rendszerintieknek neveztetnek azon törvényszékek, me-

lyek meghatározott számu állandó birákból ugy alkottattak, hogy a törvény által kijelölt időszakokban gyüléseket tartsanak az elejökbe tartozó perek ellátása végett. Ezek az 1791: 32. cz. szerint osztathatnak alsóbbakra (fora inferiora), és felsőbbekre (fora superiora).

I) A rendszerinti alsóbb törvényszékekről.

459. §.

Ezeknek nemeiről.

Alsóbbaknak szoktak neveztetni a vármegyék s magyar vidékek, székelyszékek, városok kebelbeli törvényszékei és a bányász-törvényszék is.

1) A vármegyék és magyar vidékek törvényszékeiről.

460. §.

A fiu- és alszékekről.

A vármegyei és magyarvidéki törvényszékek:

1) A fiuszék (sedes filialis), mely elébe tartóznak:

a) A nemtelen személyek ellen inditott polgári és büntényi perek az 1791: 96. ideiglenes czikk szerint.

b) A nemtelenekből álló közönségek (communitates rusticanae) elleni ügyek, a T. U. 23. §-ában gyökerező szokás szerint.

2) Alszék, mely elébe, az idézett 1791: 96. ideiglenes czikk szerint, utasittattak a nemes személyek elleni azon perek, melyeknek tárgya száz forintnál nem rug többre (causae centum florenorum summam non excedentes), szokás szerint nem a követelt dolog becsü szerinti értéke, hanem csupán az a felett költ egyezményben kijelelt pénzmennyiség s a pénzbeli büntetés, az azzal együtt megtéritendő károk becsü szerinti ára, valamint a tartozási tőkepénz is járulékai nélkül vétetik tekintetbe a törvényszék illetőségének meghatározásakor. Mindkét törvényszéknek, az idézett törvény szerint, közös

Elnöke a kerületi főbb tiszt (főbiró vagy alkapitány),

a ki főispáni s illetőleg főkapitányi kijelelés következtében történt közgyülési választáskor szózatok többségét nyert három személy közül, a fejedelem által neveztetik ki az 1847: 2. cz. szerint.

Birái az 1791: 96. ideiglenes czikket módositott 1847: 17. cz. szerint a törvényhatóság több ülnökei közül évenkint választatandó hét ülnök; a meg nem jelenök helyébe az elnök helyettesithetvén, a többi ülnökök közül, döntő szózattal birókat, a törvényes hét szám kiteléséig.

Előadója egyik a (szokás szerint al-) jegyzők közül, a kik a főispán vagy illetőleg kapitány által kijelöltek közül közgyülési szózatok többsége szerint neveztetnek ki a rendektől, az A. C. 3. R. 43. Cz. 2. cz. és 1791: 12. cz. szerint. A tiszteletbeli jegyzők is használtathatnak a perek elöadására, de eldöntő szózattal az 1847: 17. cz. szerint nem birhatnak.

Ezen törvényszékek birái kötelesek a közgyülés által kijelölt helyen mentől gyakrabban összegyülni a törvénykezési szakaszokon s törvényszéki üléseket is tartani, mig a függőben levő perek felvétetnek s elláttatnak; a nemtelen személyek elleni büntényi pereket tartozván törvényszünet ideje alatt is ellátni, az 1791: 96. ideiglenes czikk szerint.

Felsőfejér- és Zarándmegyékben valamint Fogaras vidékén sincs alszék.

461. §.

A derékszékről.

3) A derékszék (sedes generalis), melynek az 1791: 97. ideiglenes czikk szerint

Elnöke a főispán s illetőleg kapitány, ezeknek távollétekor pedig azon altiszt, a ki utánuk rangjára nézve legelső. A főispán s kapitány a fejedelem által neveztetik ki az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. cz. szerint, de a fökormányszéki tanácsosok többsége szózatának tekintetbevétele mellett az 1791: 22. cz. szerint.

Birái, az 1791: 97. ideiglenes czikket módositott 1847: 17. czikk értelmében, évenkint választandó 12 táblabiró, kik ha törvényes hét számmal jelen nem lennének, ugyanazon törvényhatóság ülnökei közül az elnök helyettesithet eldöntő szavazattal birókat, a törvényes szám kiteltéig.

Előadója a rendes az az főjegyző szokás szerint, az al- és tiszteletbeli jegyzők sőt a törvényszéki birák sem levén elrekesztve a perek előadhatásától; döntő szózattal azonban az 1847: 17. cz. szerint, a jegyzők közül csak a fizetésesek birnak.

A derékszékeknek esztendőnkint négyszer kell összegyülni a közgyülés által kijelelt helyen, s addig folytatni üléseiket a törvénykezési szakaszokon, mig a függőben levő perek elláttatnak, az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint.

462. §.

A derékszékek elébe tartozó perekről.

A derékszékek elébe tartoznak e következendő vármegyei s illetőleg magyar vidéki perek, az alsóbb törvényszékekről feljebbvitteken kivül, az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint:

1) Az ugyanazon vármegyében vagy vidékben fekvő birtokok határai felett támadott perei (causae metales) a birtokosoknak és helységeknek.

2) A nemes személy ellen inditott büntényi perek (causae criminales).

3) Azon perek, melyek az A. C. 4. R. 1. Cz. 11 és 12 czikkek szerint, a felperes kényétől függőleg, akár az illető törvényhatóság törvényszéke, akár a királyi tábla előtt kezdethettek. Ilyenek, az idézett törvények szerint, azon perek, melyeknek tárgya: nagyobb vagy kisebb hatalmaskodás, szándékos gyilkosság, hitbér, hozomány, leányi negyed, gyámnokság, zálog, bánatpénz, szerződés, örzemény, becsmérlés, hamis feladás, levelek-, oklevelek-, szökött zsellérek- és szólgák felkérése. Ezen elősorolt perek közül csakugyan azok, melyek a száz forint mennyiséget nem haladják túl (centum florenos non excedentes), az 1680 májusában költ 6-dik czikk által az alszékek elébe utasittattak a T. U. 24. §. szerint.

4) Az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerinti panaszos perek (processus querulosi seu spolii), ha tárgyuk egy törvényhatóságban fekszik.

5) Mindazon perek, melyek a törvény által nem utasittattak kifejezetten más törvényszék elébe.

6) Az örök jogczím alatti elidegenitések felbontására inditott olyan perek, melyekben ugyanazon egy törvényhatóságbeli vagyon ugy követeltetik, hogy nincs szükség kiváltságlevelek előmutatására; az ilynemü perek csak azon esetben levén a királyi tábla elébe utasittatva, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. czikkében, ha azokban „privilegium productioja is kivántatik.“ Ezen perek közül is azokat, melyeknek tárgya nem haladja túl a 100 forint mennyiséget, az alszékek előtt kell kezdeni a már idézett 1680: 6-ik czikk szerint. A derékszékek elébe tartoznak még a fennebbieken kivül:

7) Az özvegyi tartás kiszakasztására inditott per még azon esetben is, ha az érdekelt jószágok több törvényhatóságban fekünnének, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint.

8) A gyermektelen özvegy férj ellen felesége vagyonai viszszaadása iránt támasztott per, ha a követelt vagyon csak egy törvényhatóságbeli, az 1791: 134. ideiglenes czikk szerint.

9) Azon közkeresetek, melyek a földes urak ellen urbéreseikeni kegyetlenkedésért, az egésségi szabályokat megsértő, álutakat használó s a keresztény hittől szakadott nemesek ellen indittatnak a T. U. 23. §-át ezen értelemben magyarázó szokás szerint.

10) Azon ügyek, melyekben a törvény az (100 forint mennyiséget meghaladó) elégtétel kiszolgáltatását a tisztekre bizta, a törvényszék megnevezése nélkül, azon esetben ha per tárgyává válnak, a T. U. 25. §. szerint, a követelt személy az elpróbált végrehajtást ellenállással akadályoztatván meg.

11) Az osztályos perek, ha azoknak tárgya egy törvényhatóságban fekszik, a H. K. 1. R. 45. cz. és az 1791: 133 ideiglenes czikk szerint.

12) A nemes személy letartoztatásáért inditott per (causa arresti), mely a királyi tábla előtt is kezdethetik az A. C. 3. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

13) A széktörésért rögtön inditott szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. szerint.

Felsőfejér- s Zarándvármegyékben és Fogarasvidékében a fenebb elősorolt pereken kivül azok is a derékszék elébe tartoznak, melyek más vármegyékben s kővárvidékén az alszék előtt kezdetnek.

463. §.

A közgyülésről.

4) A közgyülés (generalis seu marchalis congregatio) is a törvényszékek közé számláltathatik, a mennyiben az előtt perek is láttatnak el, melyekre nézve az 1791: 12. cz. szerint a közigazgatási ügyekétől megkülönböztetett külön jegyzőkönyvet kell vezetni. Ezen törvényszék előtt kezdetnek

a) az ősi jószágokat pazarlók elleni per az 1772. április 8-ikán költ udvari rendeletben gyökerező szokás szerint;

b) a kebelbeli altisztek ellen hanyagságukért s zsarolásaikért inditott per az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. cz. C. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint;

c) a széktörésért rögtön inditandó szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. értelmében.

464. §.

2) A székelyszékek törvényszékeiről.

A székelyszékek törvényszékei:

1) A fiuszék, mely elébe utasittattak a székelyföldi nemtelen egyének s helységek elleni perek az 1791: 96. ideiglenes czikk és a T. U. 23. §. szerint.

2) Az alszék, mely vice széknek is szokott neveztetni, mely előtt kezdetnek a székelyföldi minden perek az 1791: 96. czikk által is megerösitett régi szokás szerint, kivéve Marosszéket, melynek al- és derékszékei előtt ugyanazon perek kezdetnek, melyek a vármegyeiek előtt, régi szokás szerint.

3) A derékszék, mely a marosszékin kivül csupán feljebbviteli (forum apellatorium), az az olyan törvényszék, mely előtt, a széktörés esetét kivéve, nem lehet pert kezdeni az 1791: 97. ideiglenes törvényczikk által is helybenhagyatott régi szokás szerint.

Ezen törvényszékek közül a fiu- és alszéknek elnökei az alkirálybirák, a derékszéknek pedig a főkirálybiró s távollétében az utána következő alsóbb tiszt az 1791: 96. 97. cz. szerint, kik a kijelelés nélküli szabad választáskor, a közgyülés szózattöbbségét nyert három egyén közül, a

fejedelem által neveztetnek ki a Leop. diploma 8 p. 1791: 12. és 1847: 2. cz. szerint. Az előadó jegyzők s törvényszéki birák kijelelés nélkül s egyébiránt is éppen ugy választatnak, mint a vármegyéken az 1791: 96. 97. czikkek és ezeket módositott 1847: 17. czikk szerint.

4) A közgyülés, mely előtt ugyanazon perek kezdethetnek, melyek a vármegyéken.

Megjegyzendő ezen székelyföldi törvényszékekre nézve, hogy azok kötelesek 200 forint büntetés terhe alatt elfogadni az előttök perlekedő nem székelyföldieknek (extraneusoknak), a székelyföldön kivül, nemes és városi rendek között törvényesen költ tanuvallományait (relatoriájokat) a C. C. 3. R. 8. Cz. 13. cz. értelmében, és hogy a székely örökség felett támasztott ügyeknek, mind a perlekedés módjára mind a feljebbvitelre nézve, a szék törvényéhez kell alkalmaztatniok az A. C. 5. R. 75. E. szerint.

465. §.

3) A szabad királyi és más kiváltságos városok törvényszékeiről a magyar és székelyföldön.

A városi törvényszékeknek, melyek tanácsnak neveztetnek

Elnöke a főbiró, a ki az esküdt polgárok közönsége gyülésében kijelelés nélkül választott három egyén közül neveztetik ki a fejedelem által, a Leop. dip. 8 pontja szerint.

Birái a tanácsnokok (senatores), kik a tanács által ki jelelt három egyén közül, az esküdt polgárok szózatai többségével választatnak.

Előadója egyik a jegyzők közül, kik ugy választatnak mint a tanácsnokok.

A városi tanács előtt kezdetnek:

1) A városiaknak egymás közötti, valamint másoknak városiak elleni, személyt vagy a város kerületében fekvő vagyont tárgyazó perei (H. K. 3. R. 10. cz. *k.* §. 19. cz. 4. §.)

2) A város kerületében elkövetett bünök megbüntetésére inditott közkeresetek a Zsigmond 2. V. 5. cz. 2. §. és a H. K. 3. R. 20. cz. *k.* §. szerint, kivéve a nemesek elleni

ilyetén pereket, melyek az 1791: 97. czikkben a derékszékek elébe utasittattak; városi birák nemesek ellen büntető itéletet különben sem hozhatván a C. C. 3. R. 14. Cz. 2. cz. szerint.

3) A széktörésért rögtön inditandó szóbeli perek a H. K. 2. R. 69. cz. szerint.

466. §.

4) A bányászi altörvényszékekről.

A bányászi altörvényszéknek (judicium montanum) Elnöke a fejedelem által neveztetik ki, a királyi kincstáriszék (thesaurariatus) által kijelöltek közül, tekintetbevétele mellett, az 1791: 22. cz. szerint, a főkormányszéki tanácsosok szózatai többségének.

Birái (assessores montani) hasonlólag neveztetnek ki. Ezek közé az 1747: 1. és 1755: 4. cz. szerint a honi törvényekben jártas egy magyar, egy székely és egy szász nemzetbelinek kell kineveztetni, a királyi főkormányszék által kijelölt és a királyi kincstárnokkal az udvari kamarához felküldés végett közlött három három egyén közül, kik béigtattatásuk alkalmával a honi törvények s különösön az 1747-ben költ bányászi czikkek követésére megeskettettnek. Egyébiránt a többi birák is csak magyar, székely és szász honfiak közül neveztethetnek ki, az idegenek teljes kirekesztésével, az 1791: 15. cz. szerint.

Előadók a törvényszék tagjai egyenként. Ezen törvényszék előtt kezdetnek:

1) A bányászatot s azzal közvetlen kapcsolatban álló dolgokat s jogokat tárgyazó minden perek az 1747: 1. cz. szerint, kivéve a kiváltságlevelek elömutatását igénylő ügyeket, melyek a királyi tábla elébe utasittattak az 1747: 14. czikk által, azon hozzáadással, hogy az alatt is mig a per a táblán foly, az erőszakosságok gátoltassanak meg és az elfoglaltak adattassanak viszsza.

2) A bányászok bünténye büntetésére inditott perek, azoknak a bányászat körébe nem tartozó hatalmaskodásai s büntényei a törvényhatósági törvényszékek elébe tartozván az 1747: 5. cz. szerint.

3) Az arany- s ezüsthamisitás tettén talált s elfogatott bár birtokos nemesek elleni perek, ha az elfogatás a bá-

nyászi hivatal hatósága alatti helyen történt, az 1755: 5. czikk szerint.

4) Azon közbányászok s bányásztisztek ellen inditott perek, a kik arany- vagy ezüsthamisitással vádoltatnak, akár kamarai akár földes uri szolgálatban állók legyenek; a tisztek közvetlenül a kincstári szék előtt is követeltethetvén, ha a dolog állása azt igényli, az 1755: 5. cz. szerint.

II) A rendszerinti felsöbb törvényszékekről.

467. §.

1) A királyi tábláról.

A királyi tábla a királyi kormányszéknek ugy alája van rendelve, hogy attól, szükség esetében, utasitást kérni s magát ahoz alárendeltségi viszonyban tartani köteles a T. U. 14. §. szerint; de a birói hatalomnak az 1791: 8. czikk által biztositott függetlensége sérelme nélkül. Ezen a T. U. 10 és 11. §-aiban a törvény szigoru megtartására kötelezett törvényszéknek

Elnöke az országgyülésen szózatok többsége által választott 9 egyén közül neveztetik ki a fejedelemtől a Leop. Dipl. 8 pontjában és az 1791: 20. czikkben gyökerező szokás szerint. A rendes elnök távolléte vagy üresület esetében helyettes elnök az első táblabiró a T. U. 2. § szerint.

Birái: 1) A fiscalis director, a ki régi szokás szerint az asztal végén ül, s mint kincstári tanácsos a többi táblabirák felett ranggal bir, az üléseken kivül, a T. U. 3. §. szerint. Köteles, letett esküje szerint, az igaz törvénytételre éppen ugy mint a többi táblabirák. Azon ügyekre nézve, melyekben biráskodott, felperes és viszont, a melyekben felpereskedett, biró nem lehet; s az olvasásra béadott levelek sem adathatnak kezébe az A. C. 4. R. 17. Cz. szerint. A fiscalis director a kincstáriszék által ki jeleltek közül szokott kineveztetni a fejedelemtől, még pedig az 1791: 22. czikk értelmében, a fökormányszéki tanácsosok többsége szózatának tekintetbevétele mellett.

2) Tizenkét valóságos táblabiró az A. C. 4. R. 16. Cz. szerint, kik mindnyájan döntő szózattal birnak a T. U. 7. §. szerint, közülök bár (saltem) háromnak ca-

tholicusnak, a többinek pedig más bévett vallásuaknak kelletvén lenni, a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, melytől a szokás eltért, a mennyiben ezen hivatalra lutheranusok sem kijeleltetni, sem kineveztetni nem szoktak azon okból, mivel a lutheranus honfiak többnyire szászok, a szászoknak pedig igen kevés perei tárgyaltatnak a k. táblán. Egymás közti rangjuk függ kineveztetésök régibbségétől a T. U. 3. §. szerint, a grófok és bárónak nemesek feletti elsőbbsége meg levén szüntetve az 1791: 17. cz. által. Az egyházi rendből táblabiró nem szokott neveztetni II. József császár uralkodása olta.

3) A számfeletti táblabirák, kik nem törvény, hanem fejedelmi rendeletnél fogva lettek a királyi tábla tagjaivá, azon a T. U. 186. §.-ból következtethető okból, hogy magukat az itélöbiróságra képezhessék, mint annak gyakornokai. Ennélfogva nem birnak döntő, hanem csak véleményezési szózattal (votum consultativum), kivéve azokat, kik fejedelmi különös rendeletnél fogva a rendszerinti táblabirák közötti ülhetésre és szózatolhatásra felhatalmaztattak; csakugyan a birói szám teljességének fogyatkozása közülök, hivatalí régibbségök rangsora szerint, pótoltathatván ki döntő szózattal birólag a T. U. 7. §. szerint.

Mind a valóságos mind a számfeletti táblabirák kineveztetésének módja az, hogy a közbejött üresület a legközelebbi ülésből feljelentetvén a fökormányszéknek, annak engedelme megnyerése után, a királyi tábla tagjai (kik közé e tekintetben nem szoktak számláltatni a számfeletti táblabirák) többségének szózatai által kijelölt három catholicus, három református és három unitarius egyén terjesztetik fel a T. U. 9. és 185. §. s a szokás szerint a fökormányszék elébe, mely azokat vagy véleménye vagy saját külön kijelölése kiséretében küldi fel a felséges udvarhoz, azon vallás sorsosai közül, melyet a betöltendő hely illet és a melyben arra alkalmatos egyének találtatnak, hármat ajánlván a végett, hogy azok közül a fejedelem egyet nevezzen ki az 1791: 22. cz. szerint.

A táblabirák, kineveztetésök után, nem vállalhatnak fel biztosságot és ügyvivöséget, s a mások perei feletti magán tanácskozásokban sem vehetnek részt; csakugyan a kineveztetésök előtt felvállalt biztosságot s ügyvivöséget folytathatván a T. U. 222. §. szerint.

Előadói három itélömester a T. U. 188. 204. §. szerint, kik az országgyülésen választott kilencz-kilencz egyén közül neveztetnek ki a fejedelem által a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, egynek közülök catholicusnak kelletvén lenni. A II. Ulászló 3. V. 4. cz. 3. §., és a Leop. Dipl. 7. pontja szerint itélömesterségre csak nemesek választathatnak és neveztethetnek ki, s szokás szerint lutheranusokat ezen hivatalra nem választanak. Az itélömesterek, kineveztetésök ideje szerinti sorban, a valóságos táblabirák előtt s közvetlen az elnök után ülnek a T. U. 3. §. szerint, s ha valamely perre nézve mindnyájan érdekeltek volnának, helyettesittetnek az első valóságos táblabiró által a T. U. 7. §. szerint; kineveztetésök után biztosságot s ügyvivőséget nem vállalhatnak, az azelőtt elvállaltakat csakugyan folytathatván, s a mások perei feletti tanácskozásokban sem vehetnek részt, a T. U. 222. §. szerint. Fogadhatnak el ugyan ajándékot a perlekedőktől, de ha megvesztegettetve igazságtalan itéletet mondanának, fő- és vagyontvesztéssel büntettetnek a II. Ulászló 3. V. 4. cz. 1. §. szerint.

A királyi tábla tagjainak a kamarai pénztárból kell fizettetni a Leop. Dipl. 11. pontja szerint, fizetésök pótlékául szolgálván a birságok birót illető része a T. U. 177. §. szerint, és azon pénzbeli jövedelem, mely a királyi táblán törvény szerint a fiscust illetné, az A. C. 4. R. 16. Cz. szerint.

468. §.

A királyi tábla birósága alá tartozó perekről.

A királyi tábla birósága alá tartoznak azokon kivül, melyek feljebbvitel útján jutnak elébe

1) Azon perek, melyek régibb törvényeink szerint octavalis terminuson kezdettek az A. C. 4. R. 11. Cz. 2. czikk szerint.

2) Azon perek, melyeknek tárgya több törvényhatóságokban fekvő vagyon a H. K. 1. R. 45. czímében és az 1791: 133, 134, 135. ideiglenes czikkekben látható példák szerint, kivéve az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint az özvegyi tartás kiszakasztására inditott pert, és a T. U. 22. §. szerint a határvillongás feletti és panaszos ügyeket.

3) Melyekben örök jogczím alatt elidegenitett jószág

(perpetuitas bonorum) követeltetik ugy, hogy kiváltságlevelek elömutatása (privilegii productio) is kivántatik az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

4) Azon perek, melyekben kiváltságlevelek biráltatnak (ventillatio privilegiorum) az 1747: 14. cz. szerint, legyenek bár bányászatot tárgyazók.

5) Kiváltságlevelek kihirdetésekor országgyülésen kivül történt ellenmondásért támasztott perek a T. U. 22. §. szerint.

6) A székelyek elleni zsellér-felkérést, igtatáskori ellenmondást s fejedelmi parancs (mandatum) számba nem vételét tárgyazó perek, székelyek, ezen eseteken kivül, királyi tábla elébe nem idéztethetvén, 200 mfrt. büntetés terhe alatt, az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz. szerint.

7) A szászföldi közönségek ellen nagyobb hatalmaskodásért inditott per a nemzeti egyezményt (nationalis accorda) megerősitő s 1693. aprilis 7-kén költ diploma szerint, mely által eltöröltetett egyszersmind a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. czikkelyének azon rendelése, hogy a szász egyének nagyobb hatalmaskodásért, szándékos gyilkosságért és örzeményért a királyi tábla elébe idéztethessenek.

8) A nemes személy ellen, szász egyén által, nagyobb hatalmaskodásért és örzeményért inditott per, melyet a felperes akár a királyi tábla, akár alsóbb törvényszék elött tetszése szerint kezdhet a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cz. szerint. Az idézett törvény ezen rendelése ugyanis nem levén a nemzeti egyezményt megerősitő diplomában érdekelve, most is fenállónak méltán tartathatik a H. K. 2. R. 2. cz. 9. §, szerint.

9) A sz. k. városi községek ellen támasztott perek, a C. C. 4. R. 8. Cz. szerint, valamint a Thorda városa községe ellen inditott perek is az A. C. 3. R. 6. Cz. szerint.

10) A városok ellen vármegyén vagy székelyszéki jószágokban elkövetett hatalmaskodásért inditott perek, melyek azonban azon törvényhatóság (derék) széke elött is kezdethetnek, melyben a jószág fekszik, a H. K. 3. R. 19. cz. 1. §. szerint.

11) A nemes személyt letartóztatók ellen az A. C. 3. R. 11. Cz., a salétromot külföldre vivők ellen az A. C. 3. R. 50. Cz. és a másokat illető leveleket ki nem adók ellen, az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint támasztott perek, melyek azonban az alsóbb törvényszékek elött is kezdethetnek.

12) Azok elleni per, kik a székelyföldi alszék által ellátott peröket, a derékszék kikerülésével, a királyi tábla elébe vinnék fel, az A. C. 4. R. 14. Cz. 5. cz. szerint.

13) A fiscus ellen, adományozható jószág felett, támasztott per a T. U. 144. §. szerint.

14) Azok elleni per, kik a kénesöt fiscuson kivül másnak adták el, vagy mástól vették, az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz. szerint.

15) A több törvényhatóságban elfoglalt jószágok visszaadatását s egyszersmind a hatalmaskodás megbüntetését is követelő per, a T. U. 22. §. szerint, vagy is a nagyobb és kisebb hatalmaskodásért inditott azon perek, melyeknek tárgya több törvényhatóságban fekvő, s ugyanazon személy által együtt elfoglalt jószág.

16) Azon nemesek elleni harmadnapos szóbeli per, kik királyi táblához tartozók közül valakit (octavis et brevibus judiciis constitutum) megölnének, sebesitenének, vernének vagy becstelenitő szóval sértenének meg, a H. K. 2. R. 20. cz. *k.* §. szerint.

17) A széktörésért rögtön inditandó szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz., 3. R. 3. cz. 10. §. szerint.

18) Azon perek, melyeknek inditása vagy folytatása törvény által bizatott a fiscalis directorra a T. U. 25. §. szerint. Ezek közül azok, melyek nem utasittattak más törvényszék elébe, e következendők:

a) A fejedelem ellen, magánjogi kérdések felett, támasztott perek s az azokban itélt eskünek a fejedelem nevébeni letétele a H. K. 2. R. 39. cz. szerint, melynek értelmében nem is szoktak a fejedelem, hanem a fiscus vagy fiscalis director ellen támasztani pert, a ki alperesként nem tartozik más törvényszék elött megjelenni; a miböl azonban nem következik, hogy az általa fiscus érdekében követelt alpereseknek is a királyi tábla lenne törvényszéke, mert kivéve azon ügyeket a T. U. 25. §. szerint, melyekbeni felperes kedést a törvény bizta a fiscalis directorra, a többit azon törvényszékek elött köteles kezdeni, melyek elébe a követelt tárgy vagy személy tartozik.

b) A szombatosok elleni per az A. C. 1. R. 4. Cz. szerint.

c) Az egyházi vagyonokat megintésök után is eltartoztatók elleni per az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

d) Azon bányászok elleni per, kik a fiscust illető tizedet, az általuk termesztett arany-ból, ezüstből, rézből és kénköből ki nem szolgáltatták, az A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz. szerint.

e) Azok elleni per, kik az utlevél megtagadtatása után külföldre utaztak, vagy utlevéllel utazván külföldre, ott ország törvénye elleni dolgokba elegyednek, az A. C. 3. R. 14. Cz. 4, 5. p. szerint.

f) A sóaknát törvényellenesen nyitók elleni per az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. szerint.

g) A hadra menni nem akarók vagy a táborból engedelem nélkül eltávozók elleni per az A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

h) A kötelességöket elhanyagolt végrehajtók megbüntetése végett a sérelmes kérésére inditott per az A. C. 3. R. 42. Cz., és C. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz., C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

i) A hamis mértéket tartó városok elleni per az A. C. 3. R. 45. Cz. szerint.

k) A gonosztevöket elbocsátó vagy azokkal szövetkező tisztek elleni per az A. C. 3. R. 47. Cz. 1, 11, 16. cz.; C. C. 3. R. 8. Cz. 5. cz., 14. Cz. 4. cz. szerint.

l) A gyilkosságot elkövetett nemesek követeltetése azon esetben, ha azoknak perbe fogatását a tisztek halogatnák, vagy önkéntesen a fiscalis directorra biznák, az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. szerint.

m) Azok elleni per, kik hazánkból a salétromot eladás végett külföldre szállitanák, az A. C. 3. R. 50. cz. szerint.

n) Az ingyen gazdálkodtató azon nemesek elleni per, kiket az illető tisztek megbüntetni elmulattak, az A. C. 3. R. 80. Cz. 1. cz. szerint.

o) A házak vásárlásától honfiakat elrekesztő város ellen sérelmesek kérésére inditott per az A. C. 3. R. 81. Cz.

p) A fiskus részére költ fejedelmi parancs vagy itéletlevél mellett tisztökben eljárni nem akaró végrehajtók és a fejedelmi törvényes parancsoknak nem engedelmeskedök elleni per melyet a director a keresetre elégtelen sérelmesek kérésére is indithat, az A. C. 4. R. 9. Cz. szerint.

q) A hite szerinti kötelességét megszegő ügyvéd megbüntetését tárgyazó per az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

r) A csavargókat tudva elbocsátók elleni per az A. C. 5. R. 9. E. szerint.

s) A csalárd ötvesek ellen elégtételt nem szolgáltató tisztek ellen a sérelmes kérésére inditott per az A. C. 5. R. 18. E. szerint.

t) Az erőszakoskodó postálkodók elleni per a C. C. 3. R. 1. Cz. 1. és 7. cz. szerint.

u) A dézmások zsarolásainak megbüntetését tárgyazó per a C. C. 2. R. 4. Cz. 1. cz. szerint.

x) Azok ellen inditott per, kik idegen nemzet közbejöttével nyertek adományos jószágokat, ha a sérelmes ellenök pert támasztani elmulatná, a C. C. 4. R. 12. Cz. 3. cz. szerint.

y) Az országgyülésen helyes ok nélkül meg nem jelenteket, vagy onnan engedelem nélkül eltávozottakat meg nem büntető elnök elleni per, a C. C. 5. R. 18. E. szerint.

z) A fiscusra szállott adományozható jószágokat tárgyazó perek a T. U. 144. §. szerint.

469. §.

2) A királyi főkormányszékről.

A királyi főkormányszék, melynek tizenkét tagja közül bár háromnak catholicusnak kell lenni, a Leop. Dipl. 9. pontja szerint, az 1823 év ólta udvari rendelet következtében elkülönitett osztályokban tárgyalja a közigazgatási (politicum) és törvénykezési (judiciale) tárgyakat. A főkormányszék törvénykezési dolgok ellátásával foglalkozó osztályának (judiciale gubernium) elnöke a főkormányzó, a ki az ország rendei által választott tizenkét egyén közül a fejedelem által neveztetik ki a Leop. Dipl. 8. p. és az 1791: 20. cz. szerint. A főkormányzó távollétében elnöki hivatalát az országgyülés elnöke szokta folytatni.

Birái s rendszerinti előadói a valóságos belső tanácsosok (consiliarii guberniales intimi), kik egyenként az országgyülés által választott tizenkét egyén közül neveztetnek ki a fejedelem által, az idézett törvények szerint, s a perek előadásában segittetnek a titoknokok által, kik azonban nem birnak döntő szózattal.

470. §.

A királyi főkormányszék birósága alá tartozó perekről.

A főkormányszék birósága alá tartoznak, az elébe feljebb vitteken kivül, következendő perek:

1) A pura fiscalitások kiváltására inditott zálogos per (processus quindenalis) az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint.

2) A több törvényhatóságban fekvő vagyonok viszszaadatását követelő panaszos per a T. U. 22. §. szerint.

3) Az országgyülés elébe utasitott némely perek akkor, a midőn nincs országgyülés. Ilyenek:

a) A határjárást s birói szemlét tárgyazók, ha a per tárgya több törvényhatóságban fekszik, a T. U. 22. §. szernt.

b) A városi közönségek (communitates magistratuales) vagy valamely törvényhatóság főbb tisztje, mint olyan ellen inditott panaszos per a T. U. 22. §. szerint.

c) A fiscalis jószágok határai felett támasztott villongást tárgyazó per a T. U. 144. §. szerint.

4) A széktörés esetében rögtön támasztatni szokott szóbeli per a H. K. 2. R. 69. cz. 3. R. 3. cz. szerint.

471. §.

3) A királyi kincstári székről.

A királyi kincstári széknek (thesaurariatus)

Elnöke a kincstárnok, a ki az országgyülés által választott 12 egyén közül, a fejedelemtől neveztetik ki, az 1791: 20. czikk értelmében. Ezen hivatal, közbejött üresület esetében, helyettesités utján is bétöltethetik a fejedelem által, a tanácsosok egyező értelméből, a közelebb következő országgyülés elébe helybehagyás végett terjesztendőleg, a C. C. 2. R. 1. Cz. 19. pontja szerint.

Birái a kincstári tanácsosok, kik közé számláltatik, a T. U. 3. §. szerint, a fiscalis director is, kik a kincstári szék által kijelöltek közül, szokás szerint, a fejedelemtől neveztetnek ki, a fökormányszék tanácsosai többsége szózatának is tekintetbe vétele mellett az 1791: 22. cz. szerint.

Előadói a tanácsosok, kik a titoknokok által szoktak segittetni.

Ezen törvényszék birósága alá, kivéve a harminczadosok ellen, kötelességök megsértéseért, az A. C. 2. R. 12. Cz. 3. cz. szerint, fiscalis director által inditható pereket és azokat, melyek az arany- és ezüsthamisitásért bányásztisztek ellen, az 1755: 5. cz. szerint, ez előtt is kezdethetnek, csupán a bányászi törvényszékről feljebbvitt perek tartoznak az 1747: 14. 1755: 5. cz. szerint.

472. §.

4) A productionale forumról.

A productionale forumnak, mely a végre állittatott fel, hogy az elött mutassák bé (producalják) a fiscalis jószágok birtokosai adományleveleiket, a C. C. 5. R. 27. edictumában láthatólag

Elnöke a királyi fökormányzó.

Birái a fökormányszéki tanácsosok, a királyi tábla és a fötisztek. Ezen alkatrészeinél fogva tridicasteriale forumnak is szokott neveztetni ezen törvényszék.

Előadói az itélömesterek.

Ezen törvényszék birósága alá csupán azon perek tartoznak, melyek az 1657-ik év olta adomány, foglalás vagy vásár utján elidegenitett fiscalis jószágok s örökségek visszaszerzése végett indittatnak a fiscus által a C. C. 5. R. 27. E. szerint. Egy 1770-ik évben költ királyi leirat következtében azonban ezen törvényszék elött követeli a fiscus, az A. C. 2. R. 8. Cz. értelmében, mindazon fiscalis jószágokat és jövedelmeket, melyek az 1588-ik év olta akár egyének, akár testületek örökczímü birtokába jutottak; mindamellett is, hogy az 1678: 50. 1679: 27., 1684: 5. czikkekből láthatólag, a legrégibb idök szokása szerint is, a fiscalis jószágok visszaperelhetése határidejének nem az 1588-ik, hanem az 1657-dik év tartatott. Ezen törvényellenes gyakorlatnak azon okból is meg kell szünni, mivel az 1791: 32. czikk szerint, a törvényszékek régibb törvények szerinti hatásköre változtatást csupán törvényhozás utján szenvedhetvén, ezen törvényszék csupán azon perek ellátására van jogositva, melyek a C. C. 5. R. 27. edictumában kijelöltettek.

473. §.

5) Az országgyülésről, mint törvényszékről.

Az országgyülésnek ugy is mint némely perek rendszerinti törvényszékének

Elnöke a fökormányzó és ennek távollétekor az országgyülési elnök, kinek helyettese az, a kit a fökormányszék elsöbb tanácsosai közül kinevez az 1791: 11. cz. szerint. Ezek mindnyájan s egyenkint az országgyülés által választott tizenkét egyén közül neveztetnek ki a fejedelemtöl az 1791: 20. czikk és szokás szerint.

Birái az ország rendei u. m. névszerint: a királyi fökormányszék, királyi tábla, vármegyék, magyar vidékek és székely székek fötisztei, a királyi hivatalosok, a vármegyék, magyar vidékek, székely- és szász székek, szász vidékek, szabad királyi magyar s székely városok s némely kiváltságolt mezővárosok két két követei az 1791: 11. czikk szerint.

Előadói az itélömesterek az 1791: 11. cz. szerint.

Az országgyülés bírósága alá tartozó perek a következendők:

1) A felségsértésért s hűtlenségért vádoltak elleni per az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. és 6. cz.; 4. R. 1. Cz. 12. cz.; 13. Cz. 6. cz. szerint.

2) Azok elleni per, kik a fejedelemhez vagy a fejedelemtöl másokhoz intézett leveleket elfogják, vagy szándékoson felbontják, az A. C. 3. R. 23. Cz. szerint.

3) A kiváltságlevelek kihirdetésekor, az országgyülés színe előtt történt ellenmondásért támasztott per a T. U. 22. §. szerint.

4) Az országgyülésre menökön, ott mulatókon, vagy ilyen személyekhez tartozókon elkövetett méltatlanság megbüntetését tárgyazó per a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. T. U. 22. §. szerint.

5) Azon határjártatást s birói szemlét igénylő ügyek, melyeknek tárgya több törvényhatóságban fekszik, legyenek bár a perlekedök magán személyek, a T. U. 22. §. szerint.

6) A városi közönségek vagy törvényhatósági fötisztek, mint olyanok elleni panaszos perek a T. U. 22. §. szerint.

7) A fiscalis jószágok határai felett támasztott villongások a T. U. 144. §. szerint.

8) A bévett vallások egyházainak szertartását s kormányzását tárgyazó ujitásokat, illető egyházuk általi megintésök daczára, terjesztök s azok pártfogói ellen inditott per az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. szerint.

9) A fejedelmi kiváltságlevél nélkül felállitott és a száraz vámhelyek eltöröltetése az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz. szerint.

10) A török földre csatázó jószágos emberek elleni büntető per az A. C. 3. R. 49. Cz. 2. cz. szerint.

474. §.

6) A fejedelemről, mint legfelső bíróról.

A fejedelem, mint legfelső biró (supremus justitiarius a C. C. 2. R. 1. Cz. 11. p. szerint), csupán azon pereknek birája, melyek a fökormányszék, országgyülés, productionale forum és kincstári szék általi elláttatásuk után, legfelsöbb elitélés végett terjesztettek fel, az 1755: 2. és 1747: 14. cz. szerint. Ezen perek ellátásában segittetik a fejedelem udvari tanácsosai által ugy, hogy ezek többségének szózatai szerint történjék a per eldöntése; kötelesek levén a tanácsosok, a fejedelemmel együtt, magukat a honi törvényekhez alkalmazni az igazság kiszolgáltatásában, a C. C. 2. R. 1. Cz. 11. pontja szerint. Az udvari tanácsosok azón testülete, melyet a fejedelem ezen legfelsöbb birói tiszte bétöltésében segédül használ, udvari kanczelláriának neveztetik, melynek

Elnöke az udvari kanczellár, a ki az országgyülés által választott tizenkét egyén közül neveztetik ki a fejedelemtől a Leop. Dipl. 8. p. 1791: 20. cz. szerint.

Birái az udvari tanácsosok, kik egyszersmind előadók is, és a fökormányszék meghallgatása után ugy neveztetnek ki a fejedelem által, hogy föbb tekintettel kell lenni a fökormányszéki tanácsosokra az 1791: 21. cz. szerint.

B) A rendkivüli törvényszékekről.

475. §.

Ezen törvényszékekről általában.

Rendkivülieknek neveztetnek azon törvényszékek, melyek alkalom szerint alkottatnak az elejökbe utasitott pernek ellátása végett mindannyiszor, s a per elitélése után megszünnek; biráskodásuk még a törvényszakok idejéhez sem levén kötve. Ilyen törvényszékek: a rendelt törvényszék (forum delegatum), uri szék (f. dominale), harmadnapos törvényszék (f. triduale), rögtön itélö törvényszék (f. statarium), számoltató szék (f. censurale), számitó szék (f. computuale), osztoztató szék (f. divisorale), közbirói szék (f. arbitrativum), falu széke (f. pagense) és a csempészöket elitélö törvényszék. Ezek közé a vásárbirói szék azon okból nem számláltathatik,

mivel ez elébe némely kisebb vétségek elitélése s büntetése tartozván, inkább rendőrségi hatóságot gyakorol, a mit bizonyit az is, hogy elöle rendes törvényszékek elébei feljebbvitelnek nincs helye, s az általa méltatlanul megterheltettek orvoslást közigazgatási uton eszközölnek.

476. §.

1) A rendelt törvényszékről.

Rendelt törvényszéknek szokott neveztetni az, a melyet a fejedelem, a törvény által egy törvényszék elébe sem utasitott, vagy a fejedelem rendelkezése alá bizatott bizonyos ügynek ellátása végett nevez ki; azon ügyeknek, melyek névszerint utasittattak valamelyik törvényszék elébe, ugyanazon törvényszék előtt is kelletvén kezdetni az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint. Midőn az 1791: 32. cz. a perek tárgyalása módjának, törvényszékek hatóságának s bármely törvényszék birái számának elhatározását az országgyülésre vagy is a törvényhozó hatalom kezelőire bizta; midőn továbbá az 1791: 8. cz. azt rendelte, hogy az igazság törvény által alkotott birák által szolgáltassék ki; végre, midőn az 1791: 97 ideiglenes czikk a más törvényszékek elébe nem utasitott ügyeket a vármegyék, magyar vidékek s székely székek derékszékei elébe utasitván, ma már nem képzelhetni olyan ügyet, mely valamelyik rendes törvényszék elébe ne volna utasitva: a rendelt törvényszék kinevezésének sem helye, sem szüksége nines többé; csupán azon eseteket véve ki, melyekre nézve a törvényszékek kinevezését a törvény határozottan és névszerint a fejedelemre bizta. Ilyen esetek:

1) Az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint azon pernek ellátása, mely a fiscalis jószágokat s jövedelmeket, pénzzeli megkináltatásuk után, ki nem bocsátó zálogtartók ellen indittatik, azt rendelvén az idézett törvény, hogy tőlük a jószág el ne foglaltassék, „mig a fejedelmek vagy a fejdelmektől arra rendelt személyek előtt dolgukat eligazitják.“ Ezen per a főkormányszék elébe tartozik azon okból, mivel az idézett törvény felhatalmazta arra az ilyen jószágok zálogtartóit, hogy „igazságukat a fejedelem stanács előtt proponálhassák“; a fejedelmek korabeli tanács rendet pedig, a Leop. Dipl. 4. pontja és az 1791: 22. cz. értelmében, a főkormányszék képviseli.

2) A Leop. Dipl. 6-ik pontja szerint a haddal visszafoglalt jószágok hajdoni birtokosai maradékainak jogait támogató bizonyitványok birálása s elhatározása, melynek valamelyik honi törvényszékre vagy föhadivezérre bizhatását a diplomát adó császár magának fentartotta.

3) Az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz. szerint azon nemtelenek megbüntetése, kik a kénesöt, fiscuson kivül, másnak adták s mástól vásárolták vakmeröképpen s több ízben, kik az öket elfogató tisztek által, elitéltetés végett, azon törvényszék elébe küldetnek, mely elébe küldetésöket a fejedelem parancsolja.

Ezen esetekben is a fejedelem által rendelt törvényszékek kötelesek magukat, az igazság kiszolgáltatásában, a honi törvényekhez alkalmaztatni az 1791: 8. cz. szerint.

477. §.

2) Az uri székről.

Uri széknek neveztetett azon törvényszék, mely elött követeltethettek a földesuri hatalom alá rendelt személyek. Ennek az 1791: 94-ik ideiglenes czikk szerint

Elnöke, midön a panaszló kérésére tartatik (f. d. impensionale), a földesur, vagy törvényes személyese; midön pedig a földesur a követelö (f. d. illativum) az, a kit ő a tisztek vagy táblabirák közül kinevezett.

Birái hat olyan személy, kik a biráskodásra alkalmasok; midön föbenjáró vétek forog fen, bizonyságul tiszteket is hivatni szükséges levén.

Előadója egyik a birák közül szokás szerint.

Ezen törvényszék elött tárgyaltattak:

1) Az illető földesur urbéresei s nemtelen állapotu cselédei ellen, bármely megsértett vagy kárositott egyén s testület által támasztott perek a H. K. 3. R. 26. cz. 2. §. szerint.

2) Az urbéresek bár föbenjáró vétkei, még azon esetben is, midön azok a tisztek által elfogattak, ha földesurok által 15 nap alatt felkérettek, mely esetben a földesurat illette a felpereskedés az 1791: 94. cz. szerint.

3) A földesur által jószága kerületében elfogatott gonosztevök elitéltetése az A. C. 3. R. 47. Cz. 11. cz. szerint.

4) A földesur jószágát birtokló városiak elleni azon perek, melyek ellenök azon jószágban elkövetett tényeikért indittattak a H. K. 3. R. 18, 19. cz. szerint.

5) Az urbéresek vétségeinek megbüntetése az 1791: 27. cz. szerint, földes ura által illőleg megbüntetett urbéreseket a tisztek többé nem háborgathatván sem személyökben, sem marhájokban az A. C. 3. R. 46. Cz. 7. cz. szerint. Kivétettek csakugyan ezen törvényszék birósága alól az urbéri kihágások, melyek az 1847: 14. cz. által az urbéri szék elébe utasittattak, mely azonban soha sem léptetett életbe.

Ezen uri szék tartására, a nemeseken kivül más, bárminő állapotu birtokosok is jogositva, sőt illetőleg kötelezve is voltak, a H. K. 3. R. 26. cz. 8. §-ból következtethetőleg. Ezen törvényszék megszüntettetett az 1848: 4. cz. 9. §. által.

478. §.

3) A harmadnapos törvényszék.

Harmadnaposnak neveztetik ezen törvényszék, az azt szabályozó törvény azon rendeleténél fogva, mely szerint az elkövetett tényt harmadnap alatt követni kelletö idézés után, harmadik napon kell tartatnia. Ezen törvényszékről az 1791: 95. ideiglenes czikk azt rendelte, hogy alkottassék az e végre összehivandó szolgabiróból s elegendő számu birákból, a szék teljességére legalább hét biró jelenléte kivántatván meg, s maga a sérelmes sem elnök, sem biró nem lehetvén. Szokás szerint azonban ezen rendkivüli törvényszéknek

Elnöke a vármegye vagy vidék és szék azon kerületének, melyben az elitéltetendő büntény elkövettetett, főbb tisztje u. m. főbirája, alkapitánya vagy alkirálybirája, kik maguk helyett helyettesithetnek is elnököt.

Birái a kerületi főbb tiszt által kinevezett legalább hat egyén, a helyettesitett elnök birákat senem nevezhetvén, senem helyettesithetvén.

Előadója egyik a birák közül.

Ezen törvényszék elébe tartoznak, az 1791: 95. ideiglenes czikk szerint, a H. K. 3. R. 33. czímében elősorolt erőszakos erdővágás és fahántás esetein kivül, a földek elszántása, vetések leétetése és a hatalmaskodásnak más esetei, ha akár a bárminö állapotu hatalmaskodó, akár emberei, ingó vagyonai vagy marhái a tett helyén, vagy üzetés közben (in continua persecutione) elfogattak s illetőleg letartoztattak, és ha a sérelmesnek azon helyre nézve, melyen a hatalmaskodás elkövettetett, legalább egy esztendei békés

birtoklása volt. Harmadnapos törvényszék elébe tartozik, az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. czikkét igy értelmező szokás szerint, azoknak megbüntetése is, kik mások határáróli sólopáson találtatva fogattak el.

Ha a tisztek meg nem jelenhetése miatt a törvényszék tartásának a kijelölt napról el kellene halasztatni, az elfogott hatalmaskodónak kérésére el kellett bocsáttatni, s vagyonainak kiadatni, illő biztositás vagy kezesség mellett, a felperes földesur által, a törvényszék tartása határnapjáig.

Ezen törvényszék megszüntetett az 1848: 4. cz. 9. §. által.

479. §.

4) A rögtön itélőszékről.

A rögtön itélőszék nevét vette ezen törvényszék előtt divatozó azon eljárástól, mely szerint az elfogott gonosztevőnek ügye rögtön felvétetvén, annak eldöntése előtt a szék ülése meg nem szűnik. Ennek

Elnöke az, a kit az illető tisztség kinevez.

Birái a táblabirák vagy tisztek közül kineveztetni szokott, többnyire négy személy.

Előadója egyik a birák közül.

Ezen törvényszék, melynek nyomát láthatni már Mátyás 6. V. 1. czikkében, csak a főkormányszék engedelméből s mindig névszerint megnevezett gonoszságok megzabolázhatása végett tartathatván, elébe tartozik a kijelölt gonoszság elkövetésekor, akár tetten, akár üzetés közben elfogatott bünösöknek sőt azoknak is elitéltetése, kik azért fogattak el, mivel a kérdés alatti gonoszság elkövetésére felkészülten találtattak. Az elmarasztaló, mindig halálos, s kimondatása után 24 óra mulva végre is hajtandó itélet csak ugy keletkezhetik, ha abba minden biró beléegyezett; ellenkező esetben pedig a bünös a tisztek kezébe adatik, a rendes törvényszék előtti követeltetés végett.

Midőn, az 1791: 8. cz. szerint, a büntető igazságnak törvény által alkotott s szabályozott törvényszékek által lehet és kell kiszolgáltatni: ezen törvényszék, mely az ember és polgár legbecsesebb kincse, az élet felett, minden menedék s az önkényt zabolázó törvényes formák kirekesztése mellett, a birót nem illető csaknem korlátlan hatalommal ren-

delkezik, még azon esetben sem lenne türhető, midön kikerülhetetlen szükségessége bébizonyittathatnék.

480. §.

5) A számoltató, számitó s osztoztató székekről.

Ezen székek közül

1) a számoltató széknek tárgya a számadásra köteles, de ezen kötelesség teljesitését megtagadók számadásainak ellátása.

2) A számitó szék több, egymással meg nem egyezhető személyeknek kölcsönös követelései s illetőleg tartozásai tisztába hozatalával foglalkozik.

3) Az osztoztató szék, melynek birósága alá tartoznak vármegyéken az első és második, székelyszékekben pedig bármely ízbeli rokonok közötti osztályos keresetek.

Ezen törvényszékeket ugy tekinthetni, mint az illető törvényhatóságok derékszékeinek biráskodás végett kiküldött bizottmányait, a mennyiben ugy alakulnak, hogy a követelő folyamodik az illető törvényhatóság derékszékéhez, számoltató vagy számitó és illetőleg osztoztató birák kirendeltetését kérő levelével, annak meghallgatására ellenfeleit eleve idéztetvén (certificáltatván).

481. §.

6) A közbirói székről.

Közbirói széknek neveztetik azon törvényszék, melyet a perlekedőfelek, közegyetértéssel választott birákból, maguk alkotnak, perök ellátása végett. A perlekedő felek jogositva vannak ilyen törvényszéknek nemcsak alkotására, hanem szabályozására is, arra levén a birák utasitva, a T. U. 156. §-ban, hogy magukat az illető felek egyezményéhez alkalmaztassák, mind a perek folytatása módjára, mind az azokban használható menedékekre nézve. Az ezen törvényszék által kimondott itélet, mint a felek egyezménye, éppen olyan érvényességgel bir, mint a rendes törvényszékeké az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint, még pedig nemcsak az egyezkedett felekre, hanem örököseikre nézve is, szokás szerint.

482. §.

7) A falu székéről.

A falu székének

Elnöke a falusi biró.

Birái a hütösök, kik a falu gyülése által választatnak.

Előadója a falu jegyzője.

Ezen szék birósága alá tartoznak a falusi közemberek egymás közti azon ügyei, melyeknek tárgya az A. C. 3. R. 47. Cz. 2. czikkéből következtethetőleg, egy magyar forintnál többre nem rug.

483. §.

8) A csempészöket elitélő törvényszék.

Ezen törvényszék, az A. C. 2. R. 12. Cz. 5. 6. 7. czikkei szerint alkottatik esetenkint, az elfogott csempészök elitéltetése végett, a harminczados által felszólitott helybeli „tisztviselőkből“ „hites törvénytévőkből“ (táblabirákból), és „törvényhez értő arra köteles nemes emberekből“; melynek szokás szerint

Elnöke a felsőbb rangu helybeli tiszt, u. m. a kerületi főbiró vagy alkirálybiró.

Birái legalább hét táblabiró vagy értelmes nemes birtokos.

Előadója egyik a birák közül.

Ezen törvényszék elébe tartozik, az idézett törvények szerint, megbüntetése

1) azoknak, kik hamis bizonyitványt használtak a harminczados megcsalására, az 5-ik cz. szerint;

2) kik a harminczadokat elszökték, az az kikerülték, nem fizetvén meg az illető díjakat, harminczad alá tartozó vagyonaikért, a 6-ik czikk szerint;

3) azon faluknak, melyek a harminczadot elszökött emberekkel nem biró szolgák segitségére, hirtétel vagy tolvajkiáltás következtében sem költek fel, a 7-ik czikk szerint.

MÁSODIK PONT.
Az egyházi törvényszékekről.

484. §.

Ezen törvényszékekről általában.

Egyháziaknak neveztetnek azon törvényszékek, melyek az illető egyházak tagjainak egyházi jogait s tartozásait tárgyazó törvényes kérdések elitélésére rendeltetvék. Világi törvényszékek elébe tartozó perek ezen törvényszékek által nem tárgyaltathatnak, a Zsigmond 2. V. 14. cz. szerint, kötelesek levén azokat fejedelmi parancsra (ad literas præceptorias), a világi törvényszékek elébe bocsátani, az egyházi jövedelmek elvesztésének terhe alatt a II. Ulászló 1. V. 46. cz. szerint; mert különben a világi dolgok s vagyonok felett biráskodó egyháziak azon vagyonok becsü szerinti ára fizetésével lakolnak a II. Ulászló 3. V. 62. cz. szerint.

Ezen törvényszékek osztatnak alsóbbakra és felsöbbekre s mindkét rendbeliek viszszahelyeztetvén régi törvényes állásukba, biztosittattak aziránt, hogy a mig törvényhozás útján másként szabályoztatnak, az igazság általuk, a fenálló törvények szerint, fog kiszolgáltathatni, az 1791: 32. cz. szerint.

Hazánkban a négy bévett vallás egyházainak külön törvényszékei levén, szükséges azokat külön tárgyalni.

A) Az egyházi alsóbb törvényszékekről.

485. §.

1) A reformátusok alsóbb törvényszékeiről.

A reformátusok alsóbb egyházi törvényszékei:

1) A megyeszéke (domesticum consistorium, presbiterium), melynek, szabály szerint, elnöke a helybeli pap, birái az eklésiának több vagy kevesebb választott tagjai, a 99. C. szerint, s elitélheti az egyházi kisebb vétségeket, egy m. forintig büntető hatalommal is birván szokás szerint.

2) A kerületi zsinat (partialis synodus), melynek Elnöke az egyházi kerület (tractus) esperese,

Birái az egyházi kerület világi fő- és algondnokai, szokás szerint, a kerületi zsinat által választott székező birák (assessores), s az illető kerületnek minden papjai a 89. C. szerint; a perek elitélésében, szokás szerint, döntő szózattal csupán a székező birák levén felruházva. Előadója az egyház kerületi jegyző (tractualis notarius), a ki szokás szerint elnöki helyettes is.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

a) Mátkaságot és a házasságot tárgyazó perek az 1791: 34. cz. szerint.

b) Az egyházi büntető keresetek a 89. C. szerint.

486. §.

2) A r. catholicusok alsóbb törvényszékéről.

A romano-catholicusok egyházi alsóbb széke az esperesi szék, melynek birósága alá csak a mátkaságot tárgyazó kérdések tartoznak; a házassági ügyekre nézve csupán véleményezhetési joggal birván.

487. §.

3) A lutheránusok alsóbb törvényszékéről.

A lutheránusok egyházi alsóbb törvényszéke a kerületi (capitulum) gyülés, melynek

Elnöke a dékán.

Birái a káptalan seniora és syndicusa.

Előadója a jegyző (syndicus).

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

1) A házasságot tárgyazó perek, ugy hogy a megkülönözést (separatio) rendelő itéletei végrehajtathatnak, a válást rendelőknek pedig feljebb kell bocsáttatni.

2) Az egyházi büntető keresetek, kivéve azokat, melyek a papi hivatal elvesztésére irányoztattak.

488. §.

4) Az unitáriusok alsóbb törvényszékéről.

Az unitáriusok egyházi alsóbb törvényszéke a kerületi zsinat, melynek

Elnöke az illető egyház kerület esperese.

Birái a kerületbeli minden papok és a kerület világi gondnokai, a perek a végre választott birák által láttatván el.

Előadója az egyházkerületi jegyző.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

1) A házasságot tárgyazó perek az 1791: 34. cz. szerint.

2) Az egyházi büntető keresetek.

B) Az egyházi felsőbb törvényszékekről.

489. §.

1) A reformátusok felsőbb törvényszékeiről.

A reformátusok felsőbb törvényszékei:

1) A közönséges zsinat (synodus generalis), mely évenkint egyszer tartatik, az azt öszszehivó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái az esperesek, egyházkerületi jegyzők, a székező birák és az egyházi főtanács 12 biztosa.

Előadói az egyházkerületi jegyzők, a jegyzőkönyvet az egyházi főjegyző (generalis notarius) vezetvén.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

a) Az alsóbb székekről feljebbvitel útján elébe juttatott házassági s bünténvi perek; azokra nézve felsőbb törvényszékhezi feljebbvitelnek helye sem lehetvén a 93. Cz. szerint.

b) Az egyházi kormányzásban vagy szertartásokban ujitók ellen támasztott perek, akár egyházi, akár világi személyek legyenek is azok, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. és a 93. C. szerint.

2) Az egyházi főtanács teljes gyülése, melynek

Elnöke egyik az egyház választott főgondnokai közül.

Birái, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz. szerint, az egyházi rend (melyen a közönséges zsinat egyházi tagjai s egy néhány nevezetesebb város papjai értetnek), és a világi rend (mely áll fő- és utánok való magistratusokból, azaz tisztviselőkből és patronusokból, azaz birtokos nemesekből).

Előadója az egyházi főtanács világi titoknoka.

Ezen egyházi legfelsőbb törvényszék elébe tartoznak:

a) A püspök elleni panaszok s bünténvi keresetek a 91. C. és 23. E. V. szerint.

b) Az egyházi kormányzást és szertartásokat ujitók elleni azon perek, melyek a közönséges zsinat elöl vitettek elébe, a 93. C. szerint.

c) A főoskolák tanárai ellen támasztott bünténvi keresetek az 1833. 144. szám alatt költ egyházi főtanácsi rendelet szerint.

490. §.

2) A r. catholicusok felsöbb törvényszékeiről.

A r. catholicusok felsöbb törvényszékei:

1) A püspökiszék (sacra sedes diœcesana), melynek Elnöke a püspök vagy helyettese (vicarius), kiknek itélete érvénytelen, ha nem honfiak, a II. Ulászló 2. V. 32. cz. 4. V. 35. cz. szerint.

Birái a kánonokok s más a püspök által kineveztetni szokott táblabirák (assessores consistoriales).

Előadója valamelyik a birák közül.

Ezen törvényszék elébe tartoznak:

a) Az alsóbb székekről elébe vitt mátkasági ügyek.

b) A csakis ezen szék előtt kezdhető házassági perei a catholicusoknak, s gyakorlat szerint a vegyes házasságban élő nem catholicusoknak is; holott a catholicus papok magukat más vallásuak házassági ügyeibe nem elegyithetnék, az A. C. 1. R. 5. Cz. 4. cz. szerint, kivetkeztetésök után a világi törvényszék által meghatározandó büntetés terhe alatt.

c) A vallásujitók elleni perek, gyakorlat szerint, melyeknek, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. czikke értelmében, nem csak egyházi, hanem egyszersmind világi rendbeli értelmes és elégséges számu személyek gyülésében kellene tárgyaltatni.

2) A kalocsai érsekiszék, mely elébe feljebbvitel útján jutnak a püspökiszék által ellátott házassági perek, s egyéb egyházi ügyek, melyek a II. Ulászló 2. V. 10. cz. szerint, panasz útján az érsek elébe nem terjesztethetnek közvetlenül.

3) A római pápa, a ki legfelsöbb birája a catholicusok házassági pereinek, de csak azoknak, melyek a püs-

pöki s érseki székek által elláttatván, a feljebbvitel rendes útján jutnak elébe; mert közvetlenül a római szék elébe idézni valakit nem szabad, fővesztés terhe alatt, a Mátyás 3. V. 19. cz. II. Ulászló 1. V. 45 és 3. V. 63. cz. szerint. A római pápa azonban nem gyakorolja személyesen ezen legfelsőbb bíróságát, hanem magyarhoni egyházi bírákat szokott kinevezni, az elébe vitt pereknek nevébeni ellátása végett.

491. §.

3) A lutheránusok felsőbb törvényszékéről.

A lutheránusok felsőbb törvényszékei:

1) A püspökiszék, melynek tagjai a püspök, generális dékán és syndicus, valamint a püspök által tetszés szerint hivatott papok is, és tartatik többnyire mindenik hó első hetében, s ha a szükség kívánja, gyakrabban is.

Az ezen szék által ellátott válóperek, a közönséges zsinat kikerülésével, egyenesen felküldetnek a felséghez szokás szerint. Ezen szék előtt tárgyaltathatnak egyházi büntető s még a papok kivetkeztetését tárgyazó ügyek is, még pedig a közzsinat elébe feljebbvihetőleg.

2) A közönséges zsinat, mely két esztendőben egyszer tartatik, az összehivó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái a kerületek dékánai és esperesei.

Ezen törvényszék által láttatnak el az alsóbb egyházi törvényszékekről, feljebbvitel útján, elébe juttatott egyházi ügyek s a püspök ellen támasztott panaszok is.

492. §.

4) Az unitáriusok felsőbb törvényszéke.

Az unitáriusok felsőbb törvényszékei:

1) Az egyházi főtanács, melynek

Elnöke az egyház választott főgondnoka.

Birái az egyházi rend és a választott világi táblabirák (assessores consistoriales).

Ezen törvényszék elébe tartoznak a püspök elleni panaszok, ujitók elleni keresetek.

2) A közönséges zsinat, mely évenként egyszer tartatik az öszszehivó püspöki levélben megnevezett helyen.

Elnöke a püspök.

Birái az esperesek- s egyházkerületi jegyzőkön kivül, a választott világi táblabirák.

Előadói a jegyzők.

Ezen törvényszék által láttatnak el az alsóbb egyházi törvényszékekről feljebbvitt házassági perek s más egyházi ügyek.

493. §.

Az egyházi törvényszékek elötti perlekedés módjáról.

Az elésorolt egyházi törvényszékek előtti perlekedés módja, a vallások különbsége szerint, különbözőleg szabályoztatott az illető egyházak egyházi törvényei és szokásai által. Mivel a helvét vallástételt követő reformátusok bévették általában a világi törvényszékek előtt fenálló perlekedési rendszert, a törvényszékeik előtt tárgyaltatni szokott perek sajátsága által igényelt némi módositásokkal: azok a honi pertan ezen előadása folytában illő helyeiken részint már közöltettek, részint közöltetni fognak.

HARMADIK FEJEZET.

A perlekedés idejéről.

494. §.

A törvényszakokról.

Az esztendőnek csak azon részeiben lehet pert kezdeni és folytatni, a rendes világi törvényszékek előtt, melyek a végre kijelöltettek és törvényszakoknak (periodi judiciales, az A. C. 4. R. 1. Cz. 2. 3. 19. cz. szerint pedig terminusoknak) neveztetnek. Ezen törvényszakok az uj vagy is gregorianum calendarium szerint, mely az A. C. 3. R. 13. címe által fogadtatott el, határoztattak meg a T. U. 17. §-ban, s a következendők:

1) A fársángi, mely tart vizkereszt napja utáni első vasárnaptól húshagyó kedd elötti vasárnapig (a dominica prima post epiphaniam, usque ad dominicam esto).

2) A böjti, husvagyó kedd utáni első vasárnaptól, husvét előtti második vasárnapig (a dominica invocavit usque ad dominicam judica). Ezen törvényszakon közkereseteknek (causæ fiscales) kell tárgyaltatni a törvényszékeken a T. U. 18. §. szerint; az ügyvédszéken azonban, mind ezen mind más törvényszakok ideje alatt, bárminemü perek kezeltethetnek.

3) A husvét utáni, mely a husvét utáni második vasárnaptól pünkösdig tart (a dominica miserere usque ad dominicam pentecostes). Ezen törvényszak azon perek ellátására levén rendeltetve, melyek a C. C. 5. R. 27. E. által a productionale forum elébe utasittattak, azon ott kell a királyi tábla tagjainak összegyülni, ha ellenkező utasitást nem kapnak, a hol a főkormányszék van, a T. U. 18. §. szerint.

4) A pünkösd utáni, mely tart a pünkösd utáni első vasárnaptól sarlós boldogasszony napjáig (a dominica sanctissimæ trinitatis, usque ad festum visitationis beatæ Mariæ virginis). Ezen törvényszaknak egy harmadát fiscalis keresetek ellátására kell a törvényszékeknek forditani a T. U. 18. §. szerint.

5) Szent István király napi, mely ezen naptól Szent Mihály napig tart (a festo sancti Stephani Hungariæ regis, usque ad festum sancti Michaëlis archangeli). Az ezen szakoni összegyüléstől a királyi tábla fel van mentve a T. U. 17. §. szerint; minden más törvényszékek előtt a pereknek ez alatt is tárgyaltatni kelletvén.

6) Szent Mártonnapi, mely ezen napon kezdve karácson előtti első vasárnapig tart, (a festo sancti Martini episcopi, usque ad quartam dominicam adventus).

A rendes törvényszékek csupán ezen törvényszakok ideje alatt hozhatnak érvényes itéletet a T. U. 17. §. szerint. Ezen szabály alól csakugyan kivétettek a fiuszékek, a nemtelenek büntényeire nézve, valamint a főkormányszék, országgyülés és a felség is, a mennyiben a perek ellátása tekintetében nincsenek ugyan a törvényszakokhoz kötve, itéleteik mindazáltal törvényszaki időben hirdettetnek ki. Ugy szintén az egyházi törvényszékek is, mind a perek tárgyalására, mindaz itéletek kihirdetésére nézve, szokás szerint. A rendkivüli törvényszékek ellenben törvényszüneti időben

is összegyülhetnek, pereket tárgyalhatnak s itéleteket hirdethethetnek ki s hajtathatnak is végre, szokás szerint.

A királyi tábla köteles mindenik törvényszak első napján kezdve végig ülésezni, előbb semmi ürügy alatt el nem oszolhatván a T. U. 17. §. szerint. A fiu- al- és derékszékek pedig esztendönkint négyszer tartoznak összegyülni, a törvényszakok ideje alatt, és csak addig kötelesek üléseket tartani, mig az itélet alá bocsátott minden perek elláttatnak az 1791: 96 és 97. ideiglenes czikkek szerint.

495. §.

A törvényszüneti időről.

Törvényszüneti időnek (feriæ, juristitiorum tempora) neveztetik az, a mely alatt a perlekedés részint merőben, részint bizonyos tekintetben megszünik, a mennyiben az alatt vagy semminemü törvénykezési lépések nem tétethetnek s egy törvényszék sem tarthat üléseket; vagy csak a rendkivüli törvényszékek ülésezhetnek, s csak némely törvénykezési lépések tétethetnek meg, a perek rendes törvényszékek elötti folytatása felfüggesztetvén. Ezen törvényszüneti idö

1) rendszerinti azaz olyan, mely egyik esztendöben ugy mint a másban törvényszüneti időnek tartathatik, milyen

a) azon időköz, mely van egyik törvényszak utolsó napjától kezdve, az aztán következő törvényszak első napjáig. Ezen idö alatt rendes törvényszékek, a fenebb közlött kivétellel, nem tartathatnak, azok elött költ itéletek (csupán az egyházi törvényszékeket véve ki) kinem hirdettethetnek, törvényszékek elébei idézések is csak ugy tétethetnek, hogy a megjelenésre kitüzött nap törvényszakba essék.

b) Az innepnapok, milyenek

aa) azon nevezetes innepnapok, melyekre nézve az A. C. 5. R. 51. E. azt rendeli, „hogy innepi szenteléssel töltessenek el," p. o. a karácsoni, husvéti és pünkösti sátoros innepeknek a catholicusokra nézve két, a protestansokra nézve pedig mind három napjai és a vasárnapok.

bb) A catholicusok és protestansok egyházi törvényei szerint egyiránt meginnepeltetni szokott uj esztendö napja és áldozó csötörtök.

cc) A catholicusok következendö innepei u. m. vizke-

reszt, urnapja, boldogasszonynak öt napja, Péter és Pál, mindenszentek, Szent István első magyar király napja. Ezek közé számláltathatik keresztelő szent János napja is, de csak annyiban, hogy azon a királyi tábla nem tart ülést.

Ezen elősorolt innepnapokon törvényszéki ülések nem tartathatnak, törvénykezéshez tartozó lépések p. o. intések, idézések sat. nem tétethetnek, s azok törvényszék előtti megjelenés vagy végrehajtás napjai gyanánt nem tüzethetnek ki, de csakis szokás szerint; mert a törvény s jelesen az A. C. 4. R. 1. Cz. 2. cz. csupán a vasárnapokat nevezvén törvényszünetieknek, a törvényszakok napjai közül, és az A. C. 5. R. 51 edictumában is, a vasárnapokon kivül, csak a három sátoros innep jelöltetvén megszenteltetendőnek, minden más napokat, perlekedési tekintetben, annyival inkább tarthatni köznapoknak, mentől bizonyosabb az általában, hogy csupán törvény által nyilvánittathatik bármely nap is polgári innepnek s törvényszünetinek és különösön az, hogy a bévett vallások jogegyenlőségét sértő, meginnepeltetni egyik egyház innepnapjait a más egyház sorsosaival, még pedig az igazság eléggé nem siettethető kiszolgáltatásának hátráltatásával.

2) Rendkivüli azaz olyan, mely csak némely esztendőkben tartatik törvényszüneti időnek. Ilyenek:

a) A hadi felülésnek ideje (insurrectio), az V. László 2. V. 10. cz., Mátyás 2. V. 5. cz. szerint. Módositotta ezen törvényeket az 1685-i februariusban költ 14. czikk azon rendelete, hogy a vármegyékben és székeken a hadi felülés iránti parancsolatok a perek folytatását ne akadályoztassák, csupán az ország és fejedelem szolgálatában levőkét véve ki.

b) Az országgyülés ideje a II. Ulászló 6. V. 12. cz. és a T. U. 19. §. szerint. A szokás ezen törvényeket ugy magyarázta, hogy az országgyülés kihirdettetése napján kezdve annak végéig polgári perek, söt még tiszta adóssági keresetek sem folytattathatnak, csupán a nemtelenek és fogságban sinlődő nemesek elleni bünténvi perek tárgyaltathatván; holott vannak számos perek, melyeknek országgyülés alatt is tárgyaltatni kell a királyi táblán, ha arról az 1685-i februariusban költ 14. cz. szerint az összehivó levélben (regalis) említés tétetett. Ilyen perek: 1)

A szombatosok elleni (A. C. 1. R. 4. Cz.). 2) A bányák jövedelméből fiscust illető tizedet bé nem szolgáltatók s a kénesőt fiscuson kivül másnak eladók vagy mástól vásárlók elleni (A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz.). 3) Az aranyot s ezüstöt külföldre törvényellenesen kivivők elleni (A. C. 2. R. 16. Cz.). 4) A külföldön haza s fejedelem ellen müködők elleni (A. C. 3. R. 14. Cz. 5 p.). 5) A sóaknát engedelem nélkül nyitók és a só törvényes áránál többet fizettető kamaraispánok elleni (A. C. 3. R. 15. Cz.). 6) A hadra felülni nem akarók és zászlóikat engedelem nélkül idő előtt elhagyók elleni (A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz.). 7) A szászságon ingyen élősködők elleni (A. C. 3. R. 80. Cz. 1. cz.). 8) Az adásvevésbeni szabadságot gátló városok elleni (A. C. 3. R. 81. Cz. 3. p.). 9) A feljebbvitt és a szökött urbéres- zsellérés szolga felkérését tárgyazó perek (A. C. 4. R. 1. Cz. 43. cz. 14. Cz. 1. cz.). 10) A kihalás kihirdettetésekor ellenmondottak elleni (A. C. 4. R. 3. Cz.). 11) A kötelességök teljesitését elhanyagoló végrehajtók elleni (A. C. 4. R. 9. Cz.). 12) A szászföldről feljebbvitt perek (A. C. 4. R. 15. Cz.). 13) Az oklevelek hiteles másoltatása (A. C. 4. R. 11. Cz. 2. cz.).

NEGYEDIK FEJEZET.

A pert kezdő tényekről.

496. §.

Általában.

Pert kezdő tények: az intés, törvényszék elébe hivás, perfelvétel, perkikiáltás s az alperes megjelenése (admonitio, in jus vocatio, levata, proclamatio, comparitio).

A) Az intésről.

497. §.

Az intés nemeiről.

Intésnek, jogi értelemben, azon tény neveztetik, mely által valaki mást, valaminek tevése vagy nem tevése végett, innepélyesen felszólit. Ennek nemei:

1) A szükséges intés, mely által a per megkezdhetése elannyira feltételezve van, hogy elmulasztása az elkezdett per leszállitását vonná maga után. Azon esetek, melyekben intésnek kell megelözni a törvényszék elébe idéztetést, e következendök:

a) Az elzálogositott bárminemü jószágoknak viszszaváltása az A. C. 2. R. 2. Cz., 1791: 135. ideiglenes czikk szerint.

b) A hitbér vagy leányi negyed czíme alatt birtokolt jószágnak kiváltása a H. K. 2. R. 24. cz. szerint.

c) Az özvegyi tartás kiszakasztása az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint.

d) A gyermektelenül elhalt feleség ösi vagyonainak s hozományának férjétöli viszszakövetelése az 1791: 134. ideiglenes czikk szerint.

e) Az egyházi jószágok vagy jövedelmek eltartoztatóinak idegenitöinek s pazérlóinak megbüntetése az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

f) Az eltartoztatott okleveleknek, az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz., s C. C. 4. R. 11. Cz. szerint, és a szökevény urbéreseknek, zselléreknek s szolgáknak, az 1791: 26. cz., s A. C. 4. R. 8. Cz. szerinti felkéretése.

g) A kötelezvényi tartozás teljesittetése a T. U. 93. §. szerint.

h) A kölcsönadott pénz felvétele az 1791: 136. ideiglenes czikk szerint.

i) Az igazság kiszolgáltatását elmulasztó földesurnak megpereltetése az A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz. szerint.

k) A végrehajtásnak hatalomkarrali eszközlése (brachialis executio) szokás szerint.

2) A hasznos intés, melyet a törvény nem rendel ugyan a kezdendö per feltétele gyanánt, mindazáltal az intetö érdeke igényel, a mennyiben azáltal

a) az idömulás folyama megszakasztatik, a H. K. 1. R. 79. cz. 2. §. szerint;

b) a jóhiszemü birtokos roszhiszemüvé válván, a H. K. 2. R. 71. cz. 10. §. szerint, töle a megintetése után bévett jövedelmek megtéritése is követeltethetik szokás szerint;

c) jogosittatik a hitelezö az ingyen kölcsön kamatját is követelhetni az intés napjától fogva szokás szerint;

d) jogfentartás eszközöltetik, s a más jogellenes cselekedetébeni meg nem egyezés nyilvánittatik.

498. §.

Az intés szabályairól.

Az intés szabályai e következendők:

1) Az intést arra fölhatalmazott személyek által kell végrehajtatni. Ilyen személyek: az ország bárminő helyeire nézve két hites táblai vagy fökormányszéki irnok, a H. K. 2. R. 19. cz. 3 és 4. §. szerint, de csak különös kibocsáttatás mellett a T. U. 249. §. szerint; a vármegyékre s magyarvidékekre nézve egy szolgabiró, vagy két táblabiró; a székelyszékekre nézve egy táblabiró, a sz. királyi és mezővárosokra nézve pedig egy szolgabiró, szokás szerint. Az egyházi vagyonok eltartoztatói, idegenitői s pazarlói ellen az intést az egyházi rendektől vagy esperesektől felszólitott helybeli tisztek hajtják végre, az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint. Az egyházi ügyekre nézve pedig intők lehetnek két pap, egy pap és egy oskolamester, az énekvezető az egyházfival, az oskolamester az egyházfival, egy világi nemes egy egyházi személylyel, szokás szerint.

2) Az intőknek utasittatni kell aziránt, hogy ki? mi okon? és kit intet? Ezen utasitás lehet akár szó- akár irásbeli (penes verbalem aut scripto comprehensam instructionem a T. U. 178. §. 4. pontja szerint), melyben

3) ki kell fejezni, hogy a teljesitendők teljesitése mennyi idő alatt történjékmeg. E tekintetben az intés 15 napos (quindenalis) e következendő esetekben: midőn egyházi vagyonok (A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz.), zálogjószág (A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. 1791: 135. cz.), tiszta adósság (1791: 136. cz.), a gyermektelenül elhalt feleség vagyona (1791: 134. cz.), követeltetik, és a midőn az illetők a hatalomkarrali végrehajtás felől értesittetnek. Ezen eseteken kivüli más és az illető felek által máskint nem szabályozott esetekben, nyolczadnapos (octavalis) intésnek van helye.

4) Az intésnek személyesnek kell lenni, azaz az intést magához a megintetendő személyhez kell intézni, vele magával közöltetvén a szó- vagy irásbeli utasitvány. Azon esetben pedig, midőn a megintetendőt személyesen megtalálni

nem lehetne, végrehajtathatik az intés lakhelyén, ahoztartozó oly személy ellen is, a ki által az értésére juthat a H. K. 2. R. 24. cz. *k.* §. szerint. Csakugyan az otthon tartozkodó nemes állapotu szökött szolga személyesen csak azon esetben intethetik az urához viszszatérésre, ha nincs urbérese vagy zsellére az A. C. 4. R. 8. Cz. 1. cz. szerint.

5) Ha az intés kötelezvényi tartozás teljesitése, vagy kölcsönadott pénz viszszafizetése iránt tétetett, a kötlevél másolatának közöltetni kell a megintettel a T. U. 93. §. és 1791: 136. cz. szerint; valamint a záloglevél másolatának is a zálogtartóval, azon eseten kivül, midőn a záloglevél vele magával köttetett volna, az 1791: 135. cz. szerint.

6) Megtörténvén az intés, az intőknek tudositó levelet (literæ admonitorio relatoriae) kell késziteni az intető számára, melybe az utasitvány és a megintettnek felelete szóról szóra béiratván, a táblai s fökormányszéki irnokok által a fejedelemhez, a több intők által pedig illető törvényhatóságuk tisztviselőségéhez intéztetik s czímeztetik, szokott pecséteikkel bépecsételt levél alakjában; melyet ha a felséghez volt czímezve, a pecséttartó személyek, különben pedig az illető törvényhatóságok főtisztei, főbirái, alkirálybirái és jegyzői szoktak felnyitni, az esztendő számának s nevöknek saját kezökkeli reáirása mellett; e nélkül a tudomásitási levelek mindezen mind más esetekben is érvénytelenek levén szokás szerint. A székelyszékekben, Marosszéket az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint kivéve, ugy a városokban is (M.-Vásárhelyet az irásbeli utasitás mellettire nézve kivéve) az intés mikénti végrehajtásáról nyilt bizonyitványok szoktak készittetni, melyek a tudomásitó levelek érvényességével birnak. Ha a megintett, vagy nevében más, párt kérne, az intők kötelesek a tudomásitó levélnek s illetőleg a bizonyitványnak hű másolatát számára elkésziteni s ki is adni, mely az eredeti hitelességével bir szokás szerint, ha annak minden kellékeivel el van látva.

B) A törvényszék elébe hivásról,

499. §.

Ennek nemeiről.

Kihallgatatlanul senki sem marasztaltathatván el, kö-

teles a felperes, mielőtt ügyét a biró elébe terjesztené, alperesét az illető bíróság előtti megjelenésre innepélyesen felszólitani, a mi törvényszék elébe hivatásnak szokott neveztetni. Ennek három nemeit különbözteti meg törvényünk, melyek közül

1) az idézés (citatio), mely által az alperes saját törvényhatósága u. m. vármegyéje, széke s városának kebelbeli törvényszéke elébe idéztetik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint. Kivételként citationak neveztetik annak is törvényszék elébe hivatása, a ki az országgyülés vagy királyi tábla tagjainak megsértéseért ezen törvényszékek elébe (H. K. 2. R. 20. cz. *k.* §.), egyházi tilalom elleni vallásujitásért (A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.) vagy összeesküvésért (A. C. 2. R. 7. Cz. 6. cz.) az országgyülés elébe, szombatosságért (A. C. 1. R. 4. Cz.) vagy több törvényhatóságokban fekvő zálog ki nem bocsátásáért (1791: 135. cz.) a királyi tábla elébe hivatik.

2) A kihivás (evocatio), mely a törvényszék elébe hivatásnak azon esete, midőn az alperes törvényhatósága kerületén kivül, névszerint az országgyülés vagy a királyi tábla elébe hivatik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. szerint, a fenebb kivett eseteken kivül, az A. C. 4. R. 9. czimében 200 mfrt. büntetés rendeltetvén azok ellen, kik alpereseiket ezen törvényszékek elébe méltatlanul fárasztanák.

3) A bizonyositás (certificatio), igy neveztetvén az alperesnek a főkormányszék (T. U. 22. §.), harmadnapos törvényszék (1791: 95. cz.) elébe hivatása; valamint az is, melylyel a vallásujitók egyházi törvényszékök (A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.), és a gyermektelen özvegy férj, elhalt felesége vagyonaiért, illő törvényszéke elébe hivatik. Szokás szerint bizonyositásnak neveztetik a törvényszék elébei azon hivatás is; melylyel az alperes a productionale forum elébe, vagy olyan perért hivatik az alsóbb törvényszékek elébe, mely az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. czikkében szabályozott panaszos perbeli eljárás hasonlatosságára, kérlevél béadása mellett kezdetik, milyenek a számolást, számitást, osztályt, közhatár s korcsomárlási jog arányositását tárgyazók. Végre a nemtelen egyének s közönségek is illető törvényszékök elébe bizonyosittatni szoktak.

Bizonyositás mellett történik meg az ellenállás oka

adására való meghivatás, a T. U. 111. §. szerint, az elpróbálandó végrehajtás felöli értesités az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, a szavatos felszólittatása, a mi a T. U. 121. §. szerint intés által is megeshetik, s a perujitás menedékének alkalmazása felöli értesittetése az ellenfélnek, a T. U. 120. 137. §. szerint, a mi a T. U. 153. §. szerint kihivás mellett is megeshetik. Végre bizonyositás mellett történik az alperesnek a felöli értesittetése, hogy a 12 év olta mozdulatlanul hevert per három hónap mulva tovább fog folytattatni (trimestralis certificatio), a mire azonban csak azon esetben van szükség, ha az irt idö lefolyta alatt akár a fel- akár az alperes személyében változás történt, az A. C. 4. R. 1. Cz. 39. cz. szerint.

500. §.

A törvényszék elébe hivás szabályairól.

A törvényszék elébe hivásnak szabályai:

1) Az országgyülés és királyi tábla elébe fejedelmi parancs mellett szokott megesni (penes mandatum citatorium, evocatorium, certificatorium), az ezen irásbeli parancsokra nyomatni szokott fejedelmi pecsétnek idéző ereje levén, a legrégibb idök olta, a Szt. László 1. k. 42. fejezetében is láthatólag. Ezen fejedelmi parancsokban a név szerint megneveztetni kelletö idézöknek ugy tétetik kötelességökké az idézés, mintha azt maga a fejedelem parancsolná. A fökormányszék, productionale forum s minden alsóbb törvényszékek elébe, valamint az országgyülés s királyi tábla elébe is, az azokhoz tartozókat megsértök ellen, utasitvány (instructio) mellett történikmeg a törvényszék elébe hivatás, melyben az alsóbb törvényszékekre nézve, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint, tiszti pecsét mellett a felperes nevében szólittatik fel az alperes a törvényszék elötti megjelenésre; a T. U. 178. §. szerint az utasitvány szó- vagy irásbeli lehetvén. Utasitványnyal esik meg az egyházi törvényszékek elébe is a meghivatás, még pedig a közönséges zsinat elébe püspöki, a kerületi zsinat elébe esperesi és a communitas (mely az erdövidéki sepsi, kézdi és orbai egyházi kerületek közös törvényszéke) elébe elnöki pecsét mellett.

2) Mind a fejedelmi parancs, mind az utasitvány érvényessége feltételesitve van e következendő kellékek által:

a) A személyekre nézve meg kell tisztán határozni mind a fel- mind az alperes személyét a H. K. 2. R. 26. cz. 1. §. szerint.

b) Az időre nézve ki kell jelölni mind azt, hogy p. o. mikor történt azon kártétel vagy jogsérelem, melyért az alperes követeltetik, a H. K. 2. R. 26. cz. 2. §. szerint; mind azt, hogy mikor jelenjék meg az alperes a törvényszék előtt, e tekintetben a viszszakapcsolt részekben lakókat, a közbejövő innepnapoknak is számitásba vétele mellett 15, másokat 8 nappal kell meghivni a megjelenés határnapja előtt (terminus, A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. széknek napja, A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz.). Szokás szerint a rendes törvényszékek elébe tartozó perekre nézve megkivántatik, hogy a megjelenésre kitüzött 8-ik s illetőleg 15-ik nap törvényszaki köznap legyen, a meghivás napja törvényszüneti is lehetvén, csak ne legyen innepnap. A harmadnapos törvényszék elébe az 1791: 95. cz. szerint és az országgyülés s királyi tábla előtt folytatandó szóbeli harmadnapos perekre nézve, a H. K. 2. R. 20. cz. *k*. §. szerint, a megjelenés határnapja előtt harmadnappal kell történni a meghivásnak, a közbejött innepnapok bétudása nélkül. Az egyházi törvényszékek elébei meghivás nyolczadnapos, s megeshetik szükség esetében innepnapokon is, csak a megjelenés határnapja legyen mivesnap. Mind a világi, mind az egyházi törvényszékeken történt széktörési esetekben, ugyanazon ülés alatt, rögtön s napozás nélkül történik a meghivás szóbeli utasitványnyal.

c) A helyre nézve meg kell határozni azon törvényhatóságot, helységet és helyet, a hol p. o. a per tárgyává válandó kár s jogsérelem okoztatott és azon jószág mennyiségét, mely elfoglaltatott, a H. K. 2. R. 26. cz. 3. 4. 5. §. szerint, vagy a mely követeltetik a H. K. 2. R. 82. cz. 2. §. szerint, nem különben azon helységet is, a hol azon törvényszék fogja üléseit tartani, mely elébe az alperes meghivatott, hanemha azok állandólag bizonyos és tudva is levő helyen tartatnának.

d) Elö kell sorolni a per tárgyának rövid foglalatját, az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint.

e) Bé kell igtatni e következendő kitételeket, az alább közöltetendő okból: „azon per utján, mely más hasonló esetekben szokott használtatni“ („juxta processum alias in similibus observari solitum“); és: „a már közlött és a törvényszék színe előtt bövebben felfejtendő oknál fogva“ („ratione prævia coram latius declaranda“) a T. U. 71. 72. §. szerint. Azon esetben, midőn az egymással perlekedő személyek közül egyik kénytelenittetett a másik ellen uj pert kezdeni, hajdon az idéző levélbe szokták volt igtatni ezen kitételt: „ellent nem állhatván a folyamatban levő per“ („litis pendentia non obstante“) azért, hogy a folyamatban levő per miatt az uj pert kezdőt patvar büntetése ne találhassa, s az uj pernek ártalmára ne lehessen a már folyamatban levő, a H. K. 2. R. 25. cz. szerint.

f) Ki kell tisztán fejezni, hogy az alperes miként jelenjék meg a törvényszék előtt, személyesen-é vagy ügyvéde által?

g) A fejedelmi parancs kelése idejének ki kell jelöltetni azon okból, mivel azt kelési napján kezdve csak hatvan napig lehet használni a H. K. 1. R. 33. cz. 3. §. szerint.

3) A törvényszékek elébei meghivás érvényesen csak arra képes személyek által eszközöltethetik. Ilyenek:

a) A felsőbb törvényszékekre, u. m. a királyi táblára fökormányszékre, productionale forumra és az országgyülésre nézve, két akár fökormányszéki, akár királyi táblai irnok, bár nemtelenek legyenek is, a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §. szerint. Megeshetik a nevezett törvényszékek elébei meghivás egy káptalan- vagy konventbeli személy által is egy világi táblabiró társaságában, kinek az illető törvényhatóságban nemesi örökséget birtokolónak kell lenni, a H. K. 2. R. 19. cz. *k*. és 2. §. szerint, és a fejedelmi parancsban is, mely az illető káptalan- vagy konventhez intéztetik meg kell neveztetnie szokás szerint.

b) A vármegyei törvényszékekre nézve egy föbiró vagy szolgabiró, a székelyszékiekre nézve pedig egy táblabiró, s ha az nem találtatnék, egy nemes személy is (a ki vármegyéken csak a harmadnapos törvényszék elébe idézhet az 1791: 95. cz. szerint.) Ezek kibocsáttatás nélkül járhatnak el megbizatásukban, de tiszti pecsétnek ereje mellett,

az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. cz. szerint. A tiszti pecsét ily nemü használata még a Szt. László 1. *k.* 42. fejezetében gyökerezik, s nevét onnan vette, hogy azon irásbeli tiszti parancsokra, melyek ösi szokás szerint intésekre, idézésekre s eltiltatásokra használtatnak, az illető tisztek u. m. vármegyékben a főispánok és főbirák, székelyszékekben pedig a fő- és alkirálybirák saját pecsétjöket nyomatják, a felsöbbségök alatt levök azok iránt engedelmességgel viseltetni kötelesek levén, 24 vagy 12 mfrt. büntetés terhe alatt, ahozképest a mint a pecsét fő- vagy altiszti, szokás szerint.

c) A városi törvényszékekre nézve a városi szolgabirák szokás szerint.

d) Az egyházi törvényszékekre nézve egy pap, oskolamester, söt az egyházfi is.

4) A nemtelenek személyesen hivathatnak törvényszék elébe, ugy t. i. hogy az idéző levél vagy annak tartalma velök közöltethetik akár kézbesités, akár felolvasás utján; a nemeseket ellenben, a H. K. 2. R. 24. cz. 1. 2. 3. §. szerint, személyesen nem lehet törvényszék elébe hívni, holt díj büntetésének terhe alatt, hanem akár örök jog, akár zálog czím alatt birtokolt urbéreseik, zselléreik által és ha urbéresök vagy zsellérök nem volna, lakhelyökről, azaz szokás szerint cselédjök által, s ha cselédjök sem volna, az 1791: 95. cz. értelmében, szomszédjaik által, ugy t. i. hogy a megnevezett személyekkel közöltetvén a meghivás oka s a törvényszék, általuk ezek felöl a meghivatott értesitetesék. Van csakugyan három eset, melyekben személyesen lehet s kell is a nemeseket meghivni, u. m. a harmadnapos törvényszék elébe bizonyositás utján, az 1791: 95. cz. szerint; az országgyülés vagy királyi táblához tartozók megsértéseéi., ezen törvényszékek elébe, idézés utján, a H. K. 2. R. 20. cz. *k.* §. szerint; s hütlenségért az országgyülés elébe, kihivás utjén, a H. K. 2. R. 5. cz. 1. §. szerint.

5) Holt díj terhe alatt nem lehet a nemeseket személyes megjelenésre hivni meg, azaz ugy, hogy nem ügyvédeik által, hanem magok személyesen jelenjenek meg az illető törvényszék elött; kivéve az A. C. 4. R. 1. Cz. 15 és 16. cz. szerint, a hütlenség, nagyobb hatalmaskodás és szándékos gyilkosság eseteit, melyekben a meghivásnak sze-

mélyesen kell történni, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1 pontja szerint, személyesen megjelenni nem tartozván az, a ki nem volt személyesen meghiva. A házassági ügyekre nézve személyesen kell idézni és pedig személyes megjelenésre még a nemeseket is, az egyházi illető törvényszék elébe, szokás szerint; és ha az idéztetendő megszökvén, házastársát rosz lelküleg elhagyta volna, s tartozkodása helye nem tudatnék, országszerte köröztetendő s a hirlapokba béigtattatni szokott hirdetmény utján esik meg az idézés (edictalis citatio); a hirdetménynek a nevezetesebb templomok, s a szökött vagy rokonai házainak ajtaira szegeztetése és szónokszékekböli felolvastatása nem levén már most gyakorlatban.

6) Az udvari tiszteket, hivataluknál fogva elkövetett hatalmaskodásaikért, tisztségökből (de officiolatibus) kell idézni, a H. K. 2. R. 19. cz. 1. §. szerint, még pedig a H. K. 2. R. 48. cz. *k.* §. szerint ugy, mint a nemeseket, tehát azon jószágbeli urbéresek vagy zsellérek által, melyben tiszteskedve követték el a bünteényt, még azon esetben is, ha nemtelenek volnának, tettök ugy tekintetvén mintha gazdáik követték volna el, a mit az idézett törvény azon rendelete tanusit, mely szerint a büntetés a gazda jószágából vétetik fel, tisztje elmarasztaltatása esetében.

7) Ugyanazon ügyre nézve meghivás csak egyszer tétethetik, patvar (calumnia) büntetésének terhe alatt, a H. K. 2. R. 25. cz. szerint. Azonban ha az előbbi meghivó levél letétetik, a jegyző s illetőleg az itélömester előtt, akárhányszor ismételtethetik a meghivás, szokás szerint. Az igtatáskori ellentmondás okadatolása végett az igtatók által megtett idézés ismételtetni szokott, a rendszerinti idézők által, a per megkezdetése előtt, patvar büntetése nélkül.

8) A meghivók kötelesek eljárásukról tudomásitó levelet készitени, ugy és azon mód szerint, mint az intésre nézve már közöltetett. A székelyszékekben, Marosszéken kivül, tudomásitó levelek helyett csak nyilt bizonyitványok készittetnek az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint, valamint a szabad királyi és mezővárosokban is szokás szerint.

9) Azon esetben, midőn az ügy természete szükségessé tészi a meghivatás előtti intetést, és a törvény nem rendeli az intéskori napozást, idő- és költségkimélés végett, az intés a meghivással egyszersmind hajtathatik végre, még pe-

dig nemes személy ellen ugy, hogy az intés személyesen megtörténvén, a fejedelmi intöleg meghivó parancsnak s illetöleg az utasitványnak meghivást tárgyazó részét, ha az intés eredménytelennek tapasztaltatnék, az alperessel urbérese, zsellére, cselédje, vagy szomszédja által közlik a meghivók.

501. §.

A meghivás nélkül kezdethető perekről.

Vannak esetek, melyekben, az alperes tartozása egyszerüségénél s nyilvánosságánál fogva, a felperes arra van jogositva, hogy alperesét végrehajtás utján szorithassa a követelés tárgya fizetésére s illetöleg teljesitésére. Ezen esetekben az alperes, a végrehajtást nyolczadnappal megelözni kelletö bizonyositás által, értesittetvén a kereset tárgya felöl, ha teljesiti azt, a mi töle követeltetik, a pernek eleje vétetik, ellenkezö esetben pedig, midön t. i. az elpróbált végrehajtást ellenállással akadályoztatja meg, ennek oka elöadása végett meghivatik, bizonyositás utján, az illetö törvényszék elébe. Ennélfogva ezen ügyekre nézve két bizonyositás történik, melyek közül az elsö csupán végrehajtás elprobáltatandása felöli értesités ugyan, de mivel akkor fejtetik fel a kereset foglalatja, az a nétalán születendö per alapjának tartatik; a második által törvényszék elébei meghivás történik ugyan, de mivel a nem tartathatik a per alapjának, az igy kezdett pereket meghivás nélküli és csupán végrehajtással kezdett pereknek szokták nevezni. Ilyen eljárásnak van helye:

1) A kötelezvényen alapuló tartozások teljesittetését tárgyazó ügyekben, ha az illetö felek egyezményében határozottan ki volt rekesztve a menedékek használhatása, a T. U. 93. §. szerint. Kivétetik csakugyan a tiszta adósság felvételére intézett kereset, mely az 1791: 136. cz. szerint, az adós ellenállása esetében, hatalom karral is végrehajtatik.

2) Azon osztályos perekben, melyeket a felperes, magyar földi vármegyékben s vidékekben elsö vagy második, a székelyszékekben pedig bár hányadik ízbeli rokonai ellen inditott, az 1791: 133. cz. szerint, valamint azon perekben

is, melyek által közös határ felosztása vagy korcsomárlási jog arányositása eszközöltetett, szokás szerint.

3) Mindazon esetekben, melyekben a törvény által megnevezett tények elkövetöire szabott pénzbeli büntetésnek, a tisztek, fiscalis director vagy sérelmes általi felvétetése ugy rendeltetik, hogy elöbb hozassék tisztába a tény valósága (comperta rei veritate), szokás szerint.

C) A per felvételéről.

502. §.

A perfelvétel tartalmáról.

Azon irás- vagy szóbeli előadás, melyben a felperes ügyét az illető törvényszék elébe terjeszti, neveztetik per felvételnek (levata), és három részből áll, melyek közül

1-sö az, melyben a felvétel helyének s idejének kijelölése, a törvényszék s elnökének és a fel- és alpereseknek megnevezése, s a per czímének kifejezése után, a felperesi, meg is nevezendö, ügyvéd által a per tárgyának foglalatja előadatik (expositio);

2-ik az, melyben idéztetnek a felperes ügyét tárgyazó s annak igazságosságát támogató törvények, s a per tárgyára alkalmaztatnak is (applicatio);

3-ik az, melyben kéretik a törvényszék, a felperes nevében, hogy a keresetét támogató törvények s bizonyitások szerinti itéletet mondjon, azt hirdesse ki s rendelje teljesedésbe vétetni (petitio).

Vannak esetek, melyekben nem perfelvétel, hanem kérelem alakjában terjesztetik az ügy illető törvényszéke elébe, mint p. o. a panaszos perekben, az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerint, osztoztató, számoltató s számitó törvényszékek elébe tartozó s a közhatár felosztását tárgyazó ügyekben szokás szerint. A kérelemlevél végére csakugyan irni szokott a felperesi ügyvéd röviden felvételt is, abban a felvétel helyét és idejét kijelölvén s kérvén az igazság kiszolgáltatását.

503. §.

A perfelvétel szabályairól.

A perfelvétel szabályai:

1) A perfelvételnek meg kell egyezni a keresetlevéllel,

azaz, a meghivó levélben előadott tárgya a keresetnek szélesebbre nem terjesztethetik, uj tárgyak felvétele által, itélet csak azokról mondathatván, melyekre nézve az alperes idéztetve volt. Csakugyan ha az idézőlevélben a kereset tárgya csak általános kitételekkel volt érdekelve, és ha abban kifejezetten fen volt hagyva az, hogy a kereset tárgya a törvényszék előtt bővebben is felfejtethetik: az a perfelvételben részletesebben előadathatik, s különösen a kérdés alatti tény elkövetésének ideje és helye is meghatároztathatik, a követelt fekvő szomszédositthatik, ha az idézőlevélben azokról emlités nem tétetett volna, a T. U. 72. §. szerint.

2) Ki kell a perfelvételben fejezni a per czímét, mert attól függ annak természete s folytatása módja.

3) A perfelvételhez kell csatolni az alperes törvényszék elébe hivatását bizonyitó tudósitványt.

4) Bé kell mutatni a perfelvételt, a törvényszék elnökének, a ki arra felirja a bémutatás idejét és az előadó nevét a T. U. 191 és 188. §. szerint, s azt az anyakönyvbe is szokott módon béiratja a T. U. 191. §. és az 1791: 50. cz. szerint.

5) A hibás volta miatt leszállitott perfelvétel, kisebb terü letétele mellett használandó ügyvédi meghivás segedetmével, kiigazittathatik, s a per ugyanazon törvényszakon tovább folytatathatik a T. U. 73. §. szerint, a nélkül, hogy a meghivatást ismételni kellene.

D) A per kikiáltásáról.

504. §.

A per kikiáltása módjáról.

Per-kikiáltásnak neveztetik a felperes azon tette, mely által nyilvánossá téteti azt, hogy perét az illető törvényszék előtt megkezdette. Megesik ez ugy, hogy a királyi táblánál egy irnok, alsóbb székeknél pedig egyik a jegyzők közül, az ügyvédi szék szinén hallható szóval felolvassa a per czímzetét (rubrum) s utána mondja ezen szókat: „kikiáltatik 1-ör, 2-or és 3-or.“

505. §.

A per kikiáltása szabályairól.

A per-kikiáltásnak szabályai:

1) Addig meg nem eshetik, mig az alperes megjelenésére kitüzött határnap el nem tölt az 1791: 50. cz. szerint.

2) A meghivás ideje utáni törvényszakon történhetik meg az A. C. 4. R. 1. Cz. 13 és 19. czikkeiből következtethetőleg. Ezen szabály gyakorlatban is van a felsőbb törvényszékeknél, de az alsóbb törvényszékeknél ugyanazon törvényszakon, melyen a meghivás történt, a per felvétele s kikiáltása is meg szokott történni.

3) A törvényszak három első napjain kell megtörténni mind a per-felvételnek, mind a kikiáltásnak az 1791: 50. cz. szerint. Ezen szabály ellenére a királyi tábla előtt nem eshetik meg a perkikiáltás a törvényszak három első napjain szokás szerint.

4) A törvényszak 8 utolsó napjain perek nem kiáltatnak ki az A. C. 4. R. 1. Cz. 35. cz. szerint, a mi azonban csupán a királyi tábla előtt van gyakorlatban.

Megesvén a perfelvétel és kikiáltás, melyek ugyanazon ülés alatt szoktak megtörténni, a per elkezdettnek tartatik, s a per tárgyára nézve azután közbejött bárminemü elidegenitései az alperesnek érvénytelenek a H. K. 2. R. 76. cz. 6. §. szerint.

6) Az egyházi törvényszékek előtt a per kikiáltása után le kell a felperesnek tenni a szokott (24 pénz) dijt, mely asztalpénznek neveztetik, addig fel nem vétethetvén pere.

E) Az alperesi megjelenésről.

506. §.

Az alperes tartozik megjelenni a törvényszék előtt.

Az alperes tartozik, meghivatása következtében, megjelenni a törvényszék előtt, még pedig ahozképest, a milyen megjelenésre volt idézve, ügyvéde által t. i. vagy személyesen. Ezen kötelesség teljesitésétől nem menti fel az alperest az, hogy olyan törvényszék elébe idéztetett, mely előtt nem pereltethetik; mert a midőn a törvény gondoskodott törvényszék elleni kifogásról, a T. U. 64. és 69. §-aiban, egyszersmind minden törvényszéket illetékesnek kivánt tartatni mindaddig, mig az alperes által megtett kifogás következtében az, olyannak nem itéltetik, mely előtt őt perelni nem lehet. A sem mentheti fel az alperest ezen kötelesség teljesitésé-

től, hogy az A. C. 4. R. Cz. 16. czikkében kijelölt eseteken kivül hivatott meg személyes megjelenésre; az idézett törvény szerint ugyanis tagadhatatlan mind az, hogy a meg nem jelent alperes, meg nem jelenéséért elmaraszaltathatik olyan esetben is, mely nem igényel személyes megjelenést; mind az, hogy a felperes ellen a holtdij büntetését az alperes megjelenése után követelheti. Azonban ha bébizonyittatik az, hogy a személyes megjelenésre hivatott alperes megjelenését oly törvényes akadály gátolta, „mely miatt semmi uton módon a törvényre nem mehetett“ (p. o. betegség, vízáradás, lova eldölése s másnak nem szerezhetése, ellenei vagy tolvajok általi elfogatás, megsebesittetés vagy öletés s más hasonló esetek a H. K. 2. R. 59. cz. 2. §., és az asszonyokra nézve terhesség, gyermekágy, az egyházi gyakorlat szerint), ügyvéde által is szólhat a perhez az A. C. 4. R. 1. Cz. 15. cz. szerint; valamint akkor is, a midőn bébizonyosodnék az, hogy meghivatása nem történt személyesen, az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. pontjából következtethetőleg, a hol azon okból engedtetik meg a személyes megjelenést igénylő ügynek bévallott ügyvéd általi védelmeztetése, mivel a meghivás nem történt személyesen.

507. §.

Az alperes meg nem jelenése következéseiről.

Ha az alperes akár nem jelenik meg, akár nem ugy jelent meg a mint idézve volt: feliratván szokás szerint a perfelvétel alá az, hogy az alperes nem jelent meg („solita formula pro I. nemo“ T. U. 42. §.), a felperes kérésére

1) a polgári perekben makacssági itélet mondatik (sententia per non venit), vagy is a tétetvén fel az alperesről, hogy ha a keresetet igazságosnak nem tartja vala, megjelent volna, a felperes teljes keresetén marasztaltatik a T. U. 153. §. szerint; még pedig csupán a panaszos keresetet véve ki, az A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz. szerint, a nélkül, hogy a törvényszék a felperes bizonyitványait s keresete igazságosságát támogató iratait birálat alá venné, szokás szerint. Csakugyan a jogközösségi viszonyban álló több alperesek közül, habár egy jelennék is meg, a per folyamatba indulhat, az Albert V. 36. cz. szerint, makacssági itéletnek ezen esetben helye nem lehetvén.

2) A **büntényi keresetekben** az alperes elfogatását rendelő itélet hozatik s mondatik ki (prosecutoria sententia) a Zsigmond 2. V. 5. cz. 3. §. szerint, de az A. C. 3. R. 14. Cz. 1. pontjából következtethetőleg csak azon esetben, ha a törvényszék által a felperesi bizonyitványok szerint bűnösnek itéltetik. Ezen itélet országszerte kihirdettetvén, az alperes akárki által elfogattathatik, a Zsigmond 2. V. 5. cz. 4. §. szerint, s elfogatván a törvényszék elébe állittatik mint fogoly; kezességeni elbocsáttatását csakugyan követelhetvén, a mit az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz., értelmében még az elitélt bűnösöktől sem lehet megtagadni. Ha az itélet kimondása után egy esztendő alatt meg nem történt volna az alperes elfogatása, azután a H. K. 2. R. 57. cz. 6. §-ából következtethetőleg meg nem történhetik, hanemha az itélet felevenités (resuscitatio) által érvényesittetik.

3) Az egyházi s főleg házasságot tárgyazó perekben, melyekben szükséges a felek személyes jelenléte, nem lehet oly hamar makacssági itéletet hozni mint a világi perekben; és az alperes az első meg nem jelenés után egy, a második után pedig két mfrt. letétele mellett felszabadittathatik ügye védelmezésére, és csak a harmadik meg nem jelenés után marasztaltathatik a felperes keresetén; makacsnak nem tartathatván, ha a megjelenésre kitüzött napon naplemente előtt megjelent. Hajlandó levén olykor az alperes a meg nem jelenésre, csakhogy kiszabadulhasson a házasság kötelékei közül, egyházi gyakorlat szerint, még a tisztek általi kényszeritést is el kell próbálni arra, hogy megjelenésre birassék.

Mivel pedig megtörténhetik, hogy az alperes helyes ok miatt nem jelenhetett meg, hogy az ellene makacsságáért kimondatott itélet végrehajtása által méltatlanul ne terheltessék, a törvény időt enged az itélet kimondatása után is a megjelenhetésre, azt rendelvén, hogy a makacssági itéletek rövid perekben más napig (A. C. 4. R. 1. Cz. 18. cz.), a hoszszu perekben, a részekben lakók ellen 10, mások ellen 8 napig (A. C. 4. R. 1. Cz. 35. cz.), a legrövidebb (T. U. 93. 117. §.) és a feljebbvitt perekben (T. U. 163. §.), ugy az egyháziakban is, szokás szerint, 15 napig ki ne adathassanak, végrehajtás végett, a törvényszékek által. Sőt azt is állithatni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 35. czikkéből következtethetőleg, hogy makacssági itélet nem hozattathatik, a rövid

perekben a törvényszak utolsó napján, a hoszszu perekben, a részekben lakók ellen 10, s mások ellen 8, a legrövidebb és feljebbvitt perekben pedig 15 utolsó napjain a törvényszakoknak.

MÁSODIK SZAKASZ

A per folytatásáról.

508. §.

A per folytatását szabályozó törvények feladatáról.

A per folytatását szabályozó törvények feladata levén elhatározni mindazt, a mi által a megkezdett pernek végéhez juttatása eszközöltethetik: azok körébe tartozik azon perlekedési tényeknek meghatározása, melyek a per megkülönböztetett részeihez képest alkalmaztathatnak; valamint azon módnak is szabályozása, mely szerint kell a pereknek akár az ügyvédek, akár a törvényszékek által tárgyaltatni, s az ezek és a perlekedő felek által ejtett hibáknak orvosoltatni. Ezen szakasz ennélfogva három fejezetre osztathatik, melyek közül az elsöben a perek részei, a másodikban a pernek tárgyalása, a harmadikban pedig orvoslása módja fog előadatni.

ELSŐ FEJEZET.

A per részeiről.

509. §.

A perek két részre osztatnak.

A perek két részre osztatnak, melyek közül az egyik a per kifogási (status exceptivus), a másik pedid a per derekas ellátásának (status meritalis vagy meritum) szokott neveztetni a T. U. 77. §. szerint.

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásáról.

510. §.

A per kifogási állásának tárgyairól általában.

A per kifogási állásának neveztetik a pernek azon része, melyben az alperes, mellözhetve még a kereset tárgyát

közvetlenül érdeklő védelmet, időhaladékot (dilatio) kérhet, hogy a per védelméhez készülhessen s egyszerü kifogásokkal (exceptiones simplices) élhet; szabadságában állván egyébiránt, mindezek mellőzésével, egyenesen a per derekához is szólani, azaz, magát a per tárgyára nézve védelmezni.

511. §.

I.) Az időhaladék-kérésről.

Időhaladékot engednek a törvényszékek, azaz, megendik azt, hogy bizonyos idö elteléséig ne tartozzék az alperes a perhez szólani, mindannyiszor, valahányszor helyes okoknál fogva kéretik, a T. U. 59. §. szerint, a mi szokás szerint a perben tett iratás és nem külön kérelem utján történik. Azon esetek, melyekben törvény enged időhaladékot, e következendök:

1) Midön az alperesnek ugyanazon időben két törvényszék előtt kellene személyesen megjelenni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 38. cz. szerint.

2) A gyámság alatt levö árvákat, söt fejedelmi engedelemből a törvényes koruakat is, az atyjokról reájok szállott azon perekre nézve, melyekben oklevelekkeli bizonyitásra van szükség, valamint az ujdonan választott főpapokat is oklevelek elöadását igénylö perekre nézve, egy évi időhaladék illeti a H. K. 2. R. 50. cz. szerint.

3) A nemesek özvegyi védlevéllel elláltott özvegyei, az ellenök folyamatban levő akár saját, akár férjöktől reájok szállott és nemesi fekvő jókat tárgyazó minden perekre nézve, férjök halála napjától számitandó egy esztendeig s három napig tartó időhaladékot igényelhetnek szokás és stylus szerint.

4) A haza s fejedelem szolgálatában külföldön mulatók vagy a táborban katonáskodók, viszszatérésökig, időhaladékot nyerhetnek fejedelmi parancsnál fogva (mandatum prorogatorium) a Mátyás 2. V. 6. cz.; II. Ulászló 1. V. 71., 2. V. 14. cz. szerint; ezeken kivül másoknak haladékot engedő fejedelmi parancs nem adathatik az A. C. 4. R. 2. Cz. szerint, s az a ki azt, szinlelt okoknál fogva nyerné, nyelvváltság dijával lakol, a II. Ulászló 1. V. 71. cz. szerint.

5) A fiscusnak is engedtetik időhaladék, az árulók elleni vád bébizonyitására megkivántatóknak megszerezhetése végett, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint.

Egyébiránt az időhaladék- nyerés a T. U. 59. §-ában csupán az azt kérő okainak helyessége által levén feltételesitve, időhaladék- kérésnek és engedésnek a per derekas szakában is lehet ugyan helye, szokás szerint csakugyan a per kezdetén használtatik.

512. §.

II.) Az egyszerü kifogásokról általában.

Egyszerü kifogásoknak neveztetnek, a T. U. 64. §. szerint, a sorozat (series), biró (judicatus), törvényszék (forum), felperesség (actoratus) és perfolyam (processus) elleni kifogások. Ezek közül a sorozat elleni megszünt a per kifogási állásában használható kifogás lenni, miután az 1791: 50. cz. megváltoztatván mindazt, a mi a táblai utasitásban a sorozatra nézve rendeltetik, azt határozta, hogy a perek csak akkor soroztassanak, mikor derekas itélet alá bocsáttatnak. A biró elleni kifogás is csak annyiban tárgyaltathatik itt, a mennyiben vannak esetek, melyekben, ha a per kezdetekor nem használtatott, többé nem is használtathatik; az egyébiránt a per derekas szakában is használható levén, ha a biró személye elleni kifogás oka akkor született vagy jutott a perlekedő felek tudására. A per kifogási szakában és csakis ott használható kifogások ennélfogva csupán a törvényszék-, felperesség- és perfolyamelleniek, melyek pert leszállitó kifogásoknak (exceptiones condescensoriæ) neveztetnek.

1.) A biró elleni egyszerü kifogásról.

513. §.

A biró elleni kifogás eseteiről.

Biró elleni kifogásnak (exceptio contra judicatum) neveztetik a fel- vagy alperesnek a törvényszékhez az iránt intézett kérése, hogy tagjai közül a megnevezettet, a perébeni biráskodástól rekeszsze el. A peresfelek ilyen kérését teljesiteni tartoznak a törvényszékek, ha az helyes és törvényes okok által támogattatik, a milyenek a T. U. 66. §. szerint:

1) ha a biró akár örökösödési, akár más szín alatt a per tárgya iránt érdekeltetnék;

2) ha a biró valamelyikkel a perlekedő felek közül vérségi egybeköttetésben állana, az egyenes ágbeli vérség ízek-

re való tekintet nélkül, a mellékágbeli pedig a polgári ügyekben a 2-ik, a bünténytiekben a 4-ik ízig a biró elmozdittatására okul használtathatván.

3) A közlötteken kivül más, a perlekedő felek biró iránti bizodalmát gyengitő okok közé, melyeket a törvény nem jelelt ki általában, sorozhatók a törvényszékek gyakorlata szerint is mindazok, melyeknél fogva nem remélhetni az itélettételre megkivántató részrehajlatlanságot a bírótól, milyenek p. o. a perlekedő felek közül valamelyikkeli sógorsági egybeköttetés azon ízekig, melyek a vérségre nézve közöltettek; ugy szintén az E. b. 14. cz. 6. §. szerint, a birónak a peresfelek közül valamelyik iránti elkötelezettsége vagy gyülölsége s több effélék.

514. §.
A biró elleni kifogás szabályairól.

A biró elleni kifogás szabályai:

1) Ezen kifogást mindjárt a per kezdetén kell megtenni, annak, miután a kifogás alá vett birótól itélet fogadtatott el, helye többé nem lehetvén azon egy esetet kivéve, midőn a kifogásnak előbb tudva sem volt oka a per folytában későbbre fejlödött volna ki a T. U. 67. §. szerint.

2) A biró el nem hagyhatja székét, mig az ellene tett kifogás a törvényszék által itéletesen helybe nem hagyatik; kivéve azon esetet, midőn a halálos büntetést érdemlő vétekért követelt alperesnek negyed- vagy kevesebb ízbeli rokona volna a T. U. 68. §. szerint, valamint azon esetet is, midőn a bizonyitások szerint elmarasztaló itéletet köteleztetnék mondani azon alperes ellen, a kinek ártatlansága felöl egyéni tudáson alapuló meggyőződése van, az E. b. 15. cz. 4. §. szerint. Egyébiránt, hogy a biró az ellene tett kifogás elitélésében sem vehet részt, önkint foly azon szabályból, mely szerint senki sem biráskodhatik saját személye feletti ügyben.

3) Azon esetben, midőn az illető peresfél, a biró vérségi egybeköttetésénél vagy a követelt tárgy iránti érdekeltségénél fogva, kifogást tenni elmulasztotta volna: köteles a biró ezen előtte tudva levő kifogási okok felöl a törvényszéket értesiteni, hogy az az illető peresfelet az iránt figyelmeztesse, a T. U. 68. §. szerint.

4) A biró elleni kifogást külön s csak magára nem lehet itélet alá bocsátani, hanem azt valamely itélet alá terjesztendő más kérdéssel egybe kell kötni, szokás szerint.

2.) A pert leszállitó egyszerü kifogásokról.

515. §.

a) A törvényszék elleni kifogásról.

A törvényszék elleni kifogás (exceptio contra forum) akkor használtathatik az alperes által, midőn felperese ötet nem azon törvényszék előtt követelné, a melyik elébe az ügy tartozik; minden pernek azon törvényszék előtt kelletvén kezdetni, a melyik elébe az a törvény által utasittatott az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint. Ezen kifogásnak esetei fenebb közöltettek ott, a hol mindenik törvényszékre nézve elősoroltattak azon perek, melyeket azok előtt kezdeni kell; azon esetben, midőn azok más törvényszék előtt kezdetnének, törvényszék elleni kifogásnak levén helye.

516. §.

b) A felperesség elleni kifogásról.

Felperesség elleni kifogásnak (exceptio contra actoratum) csak az neveztethetik, mely által a felperesnek a perelhetési (actio) nem pedig a követelt tárgy iránti joga (jus ad rem, vel in re habitum) támadtatott meg a T. U. 70, §. szerint. Ennélfogva használhatják azt mindazok, kikre nézve fenebb közöltetett, hogy alperesek nem lehetnek (exceptio contra actoratum ex incompetentia inctoratus), és használtathatik mindazok ellen, a kikről fenebb megjegyeztetett, hogy felperesek nem lehetnek (exceptio contra actoratum personalem). Ha a felperesség elleni kifogás akár ugy tétetnék, hogy azáltal meröben a tárgyi felperesség (actoratus realis) vagy is a felperesnek a követelt tárgy iránti joga érdekeltetnék; akár ugy, hogy kétség támadna a felett, hogy valjon nem érdekli-é a kifogás a felperesnek a per tárgyához jogát is: a kifogásnak itéletesen per derekára kell vettetni, azaz, annak mint kifogásnak elitéltetni nem lehet és a kifogás elitélését akkorra kell halasztani, midőn a per

derekas állásában a törvényszék kellőleg felvilágosittatik a peresfeleknek a per tárgyához joga felöl az 1755: 2. cz. és a T. U. 69. 70. §. szerint.

517. §.

c) A perfolyam elleni kifogásról.

A perfolyam elleni kifogásnak (exceptio contra processum) akkor van helye, midőn a felperes a perkezdés kivánatosságait tárgyazó s már fenebb közlött szabályok közül valamelyiket megsértette. Megjegyzendő ezen kifogásra nézve azonban még az is, hogy

1) ha a meghivó levélben ki volt fejezve az, hogy a felperes más hasonló esetekben gyakorlott perfolyam szerint fogja perét folytatni, az alperes nem használhatja perfolyam elleni kifogás okául azt, hogy a felperes elmulasztotta vele tudatni, hogy ötet hoszszu vagy rövid perrel fogja követelni, a T. U. 71. §. szerint. Ebből következtethetni, miként azon esetben, midőn a felperes elmulatta nyilvánitani a meghivó levélben, hogy szokott módon fogja perét folytatni, az alperes perfolyam elleni kifogást tehet azért, hogy a felperes az ellene inditandó per természetét meghivatásakor nem közöltc.

2) Azon esetben, midőn a perfolyam ellen azon okból tétetik kifogás, mivel a meghivó levélben nincs illőleg meghatározva a per tárgya, köteles a törvényszék, ha a homályt okozó hibát a meghivók (procedentes regii) követték el, azt velök az A. C. 4. R. 1. Cz. 34. cz. értelmében, ha jelenvolnának tösként, különben pedig az a végre kitüzendő idő alatt megigazittatni. Azon esetben pedig, midőn a hibát a felperesnek tulajdonithatni, helyt nem adhat a törvényszék a kifogásnak, ha a hiba megigazittatott a perfelvételben, a törvényszék előtti bővebb felfejthetésnek a meghivólevélben kifejezett fentartása következtében, és ha a hiba nem lényeges annyira, hogy a miatt a biró határozott itéletet ne mondhatna, a T. U. 72. §. szerint; miből viszont azt következtethetni, hogyha a hiba lényeges, a perfelvételbeni kiigazitását a törvényszék csak azon esetben fogadhatja el, midőn a felperes a törvényszék előtti bővebb felfejthetés iránti jogát meghivó levelében kifejezetten fentartotta.

3) Az idő s szomszédságok meghatározásának elmulasz-

tásáért csak azon esetben lehet perfolyam elleni kifogást tenni, midőn azoknak meghatározása nélkül helyes itéletet hozni nem lehetne, mint p. o. a hatalmaskodási ügyekben a H. K. 2. R. 26. 82. cz. szerint, és a midőn a meghivó levél e részbeli fogyatkozása a perfelvételben ki nem pótoltatott volna; az abban kipótolható levén a T. U. 72. §. szerint.

4) Szokásban van kifogást tenni a perfolyam ellen a kereset halmozottsága (actio cumulata) szine alatt is, midőn t. i. a felperes több, egymással összeköttetésben nem levő külön czímü s külön perekkel követeltetni kelletö tárgyakat egymásra halmozva ugyanazonegy perfolyam tárgyává teszen. Mivel azonban a kifogásnak ezen esete törvény által nem szabályoztatott, bajos elhatározni, hogy melyek legyenek az egyszersmind követelhetö és nem követelhető tárgyak, és csak annyit mondhatni, hogy az igazság kiszolgáltatásában gyorsaság és költségkimélés szükségességénél fogva kivánatos levén, hogy egy perrel mentől több pernek vétethessék eleje, a törvényszékeknek csupán azon pereket kellene halmazottságuk miatt leszállitani, melyek: *a*) törvény szerint egyszersmind nem követelhetöket tárgyaznak, *b*) melyek által különböző természetü perek által követelhető tárgyak követeltetnek.

518. §.

A pert leszállitó kifogások alkalmazása szabályairól.

A pert leszállitó kifogásokra nézve általános szabályok a T. U. 69. §. szerint:

1) Nem lehet azokat együtt és egyszersmind megtenni, hanem külön és egymásután, még pedig ugy, hogy elsőbben a törvényszék, azután a felperesség és végre a perfolyam ellen tétessék kifogás; az, a ki a felperesség ellenin kezdette, a törvényszék ellenire, és a ki a perfolyam ellenin kezdette, a törvényszék és felperesség ellenire viszsza nem térhetvén, hanemha ügyvédi meghivás mellett és vesztés esetére méltatlanság dija fizetésének feltétele alatt.

Ezen szabály alól kivétetik a gyermektelen özvegy férjtöl elhalt felesége vagyonait követelő per, az 1791: 134. ideiglenes czikk szerint, valamint a panaszos és minden szóbeli perek is szokás szerint, mint a melyekben mind a három leszállitó kifogás együtt és a per derekával egyszers-

mind (summarie) tárgyaltatik, terjesztetik itélet alá s itéltetik is el, a miért azokat sommás pereknek (processus summarii) szokták nevezni.

2) Miután a perben derekas itélet költ, az elmellőzött kifogásokat még ügvédi-meghivás segedelmével sem használhatni. Addig azonban, mig derekas itélet mondatnék, a per derekas állásából is viszszatérhetni, ügyvédi meghivás segedelmével, a per kifogási állásába a még nem használt kifogások megtétele végett.

3) Ezen kifogásokra költ itéleteket még fejedelmi parancscsal sem lehet felsöbb törvényszék elébe vinni, kivéve csupán azon egy esetet, midőn a felperesség szállittatnék le; ezen esetben a felperes, az itélet feljebbbocsáttatását rendelő fejedelmi parancs segedelmével (præceptorium mandatum) sérelme orvosoltatását megkisérthetvén.

4) Ezen kifogások támogatására béadott levelekből pár nem adatik, melyek ennélfogva jegyzői s illetőleg itélömesteri hív kezekre bizott leveleknek szoktak neveztetni, s azok szerint itélet mondatik a nélkül, hogy a felperesnek azokat látni s azok érvényessége elleni kifogásait megtenni alkalma lehetne.

5) A székelyszékek törvényszékei előtt folyó perekben, kivéve a marosszékieket, csak két kifogással élhetni, a három közül bármelyikkel az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. és a C. C. 4. R. 2. Cz. szerint.

6) A rövid perekben három kifogásnál többet nem használhatni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 30. cz. szerint, mely szabály más perekre is kiterjesztethetik, a mennyiben ma már nem levén több háromnál, azokban sem lehet többet használni.

7) Nem lehet használni ezen kifogásokat azon perekben, melyekben 100 mfrtnál kevesebb adósság (A. C. 4. R. 4. Cz. 1. és 2. cz.), 100 mfrtnál kevesebb zálog (A. C. 4. R. 7. Cz. 2. cz.), a feleségnek férje rabságbóli kiválthatásáért eladott s zálogositott jószága vagy azérti kárpótlás (C. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz.), a harminczadost hamis bizonyitványnyal megcsaló (A. C. 2. R. 12. Cz. 5. cz.), az aranyot s ezüstöt törvényellenesen külföldre szállitó (A. C. 2. R. 16. Cz. 1. cz.), a dézmabért bészolgáltatni elmulasztó (A. C. 3. R. 4. Cz. 4. cz.), a dézmabért s adót szedő (5. cz.), a had-

ra felülni nem akaró (A. C. 3. R. 19. Cz. 3. cz.), aranyots ezüstöt hamisitott nemes (1755: 5. cz.) követeltetik. Ezen szabályt azonban csak ugy lehet és kell érteni, hogy az elésorolt sommás perek folyása kifogások által nem hátráltathatván, az alperes köteleztetik magát derekason azaz a per tárgyára nézve védelmezni, nem rekesztetvén el csakugyan netalán lehető kifogásainak a per derekas állásában elöadhatásától.

519. §.

Ezen kifogások helyes használatának következéséről.

Ha az elésorolt kifogások közül akármelyik is helyesen használtatott, azaz, ha az alperes által a H. K. 2. R. 82. cz. 5. §. szerint megtett kifogás a törvényszék által itéletesen helybenhagyatik: a per leszálittatik, azaz a felperes azt tovább nem folytathatja szokás szerint; az alperesnek a szabály ellenesen kezdett per által okozott költségét s fáradtsága díját is megtériteni tartozván. Mivel azonban a felperesnek per tárgya iránti joga a kifogás által legkevesebbé sem érdekeltethetett, megbukott perét ha tetszik, a H. K. 2. R. 82. cz. 4. §-ából és az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. czikke végszavaiból következtethetöleg, ujból kezdheti.

MÁSODIK CZIKK.

A per derekas állásáról.

520. §.

A per derekas állásának tárgyairól általában.

Per derekas állásának a per azon része hivatik, melyben a kereset tárgya felett folynak azon vitatások, melyeket az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. czikke, „meritalis allegatioknak“ nevez. A per ezen részét megkezdi az alperes a pernek elvállalása (litis contestatio) által, mely után következnek a perlekedö felek bizonyitásai (proba), s a per derekas állásában használható kifogások (exceptiones meritales).

ELSŐ PONT.

A per elvállalásáról.

521. §.

A per-elvállalás nemeiről.

Miután az alperes az ötet illető kifogásokat felhasználta, köteles egyenesen a per tárgyához szólani, a mit *per elvállalásnak* szoktak nevezni. Mivel pedig az alperesnek a per tárgyához, a T. U. 77. §. szerint, vagy ugy kell szólani, hogy a felperes keresetét elismeri (affirmando), vagy ugy, hogy azt tagadja (negando), vagy ugy, hogy részint elismeri, részint pedig tagadja (qualificando): a per elvállalásnak három nemét szokták megkülönböztetni, melyek közül

1-ső *az elismerő* (affirmativa litis contestatio), vagyis az, a melylyel az alperes elismeri azt a per rendén tett nyilatkozatában, hogy a felperesnek igaza van;

2-ik a *tagadó* (negativa litis contestatio), mely áll a felperes igazának tagadásában, a mi megeshetik akár kifejezetten, akár az által, hogy a felperes keresete igazságának bébizonyitására felszólittatik;

3-ik a *módositó* (qualificativa litis contestatio), melyben az alperes vagy csak egy részét ismeri el a felperesi keresetnek, a más részét tagadván; vagy elismervén a kereset alapját, tagadja az abból vont következtetéseket, akár merőben, akár csak részint.

522. §.

A per-elvállalás következéseiről.

A per-elvállalás következései:

1) A elismerő per-elvállalást módositóra, s a módositót tagadóra változtatni nem lehet, a törvényszék előtt tett nyilatkozat megmásithatatlan levén, a II. Ulászló 5. V. 15. czikkét ezen értelemben magyarázó szokás szerint.

2) Ha az alperes a perét folytatni elmulasztó felperes keresete alól, tagadó per-elvállalás után szabadittatik fel: csak kegyelemmeli perujitás segedelmével elevenithetimeg a felperes keresetét, a T. U. 173. §. szerint.

3) Az elismerő per- elvállalás a polgári ügyekre nézve felmenti a felperest keresete bébizonyitásától s a pernek véget vet, az alperes elismerésére alapitott itélet semminemü perorvoslat tárgya nem lehetvén. A büntényi perekre nézve ellenben, az alperes elismerése mellett is, nélkülözhetetlen a felperesi bizonyitás a bfintény s büntetés fokozatának meghatározhatása végett.

4) A tagadó és módositó per- elvállalás esetében bizonyitásra van szükség, még pedig, mivel az állitó kötelessége bizonyitani, az alperesi tagadás esetében, a felperes tartozik bébizonyitani keresetét; módositás esetében pedig, az alperes kötelessége módositását bizonyitani.

MÁSODIK PONT.

A bizonyitásról.

523. §.

A perbeli bizonyitás nemeiről s eszközeiről.

A biró csupán a bizonyitások szerint mondhatván itéletet az E. b. 15 és 16. cz. H. K. 2. R. 75. cz. 8. §. szerint, pert csak azon esetben képzelhetni bizonyitás nélkül, a midön az alperes önként elismerné a felperes keresetének igazságát. A bizonyitás felperesi kötelesség ugyan a T. U. 89. §. szerint, köteles mindazonáltal az alperes is bizonyitani mihelyt állit, vagy ugy tagad valamit, hogy azt a felperesi bizonyitás elleni kifogásnak tarthatni, milyen lenne p. o. a felperesi oklevelek vagy tanuk hitelességének tagadása. Azon bizonyitás, mely által az eszközöltetik, hogy a biró a perlekedő felek állitásának igazsága felöl meggyőződhessék, teljesnek szokott neveztetni (plena proba), az ellenkező pedig nem teljesnek, mely sükeretlen, hanemha félbizonyitásnak (semiplena proba a T. U. 89. §. szerint) tartathatik, mely néha teljessé válhatik a pótló eskü segedelmével. Mit lehessen félbizonyitásnak tartani, nem határoztameg a törvény; szokás szerint, egy hiteles tanu vallomása tartatik olyannak azon, okból mivel két hiteles tanu öszhangzó vallomása által teljes bizonyitás eszközöltethetik.

Törvényünk szerint bizonyithatni: oklevelekkel

(documenta, literalia instrumenta), tanukkal (testes), birói szemle (oculata revisio), és birói eskü (juramentum judiciale) által.

A) Az oklevelekről.

524. §.

1) Az oklevelek köz- vagy magán- hitelességüek.

Okleveleknek neveztetnek azon irományok, melyek valamely jognak eredetét, változását, vagy elenyészését hitelt érdemlöleg bizonyitják. Ezek:

I) Közhitelességüek (documenta publica), vagy magán hitelességüek (documenta privata). Amazok közhitelességü pecsét s aláirás által levén hitelesitve, teljes bizonyitási erővel birnak az azokba foglalt minden dolgokra nézve; ezek ellenben csak magán személyek aláirása és pecsétje által hitelesittetvén, örökjogszerzést vagy elidegenitést nem bizonyithatnak a H. K. 2. R. 13. cz. 2. és 4. §. szerint. Ezen törvényt azonban a szokás oda módositotta, hogy a magán hitelességü levelek is érvényesek örökjogszerzésre, ha egyébiránt a szükséges kellékekkel el vannak látva.

525. §.

A közhitelességü oklevelek nemeiről s kellékeiről.

A közhitelességü oklevelek kelhetnek

1) az udvari kanczelláriа előtt, melyeknek

a) a fejedelem nevében kell iratni a régi idők olta gyakorlatban levő irmód (stylus) szerint, és a szokatlan kitételek mellőzésével az A. C. 4. R. 13. Cz. 1. cz.; 1791: 19. cz. szerint;

b) meg kell erősittetniök azon hiteles pecséttel, melyet a felség mint erdélyi fejedelem használ; ugy szintén a fejedelem, kanczellár és egy udvari tanácsos saját neve aláirásával is szokás szerint;

c) ha adomány- s kiváltságlevelek, bé kell igtattatniok

a királyi könyvbe (liber regius), melynek a káptalan levéltárában kellene tartatni, a C. C. 4. R. 13. Cz. szerint.

2) Hiteles fejedelmi pecséttel ellátott személyek előtt, milyenek a királyi tábla elnöke, ki csakugyan hiteles másolatok, perbeli párok és itéletlevelek hitelesitésére a reábizott hiteles pecsétet nem használhatja, a T. U. 199. §. szerint; az itélő mesterek a T. U. 211. §. szerint egyenként, és szokás szerint a fökormányszéki titoknokok, kik közösön használnak ugyan azon egy hiteles pecsétet. Ezen személyek ha a hivségökre bizatott hiteles pecséttel hamis levelet készitenének, fövesztéssel s személyöket illető minden vagyonaik elvesztésével büntettetnek a H. K. 2. R. 16. cz. 3. §. szerint. Ezen hiteles személyek (personæ authenticæ) előtt költ oklevelek

a) a felség neve alatt és ugy iratnak, mintha az azokba foglaltattak a fejedelem személyes jelenlétében történtek s illetöleg maga a fejedelem által személyesen rendeltettek volna, a T. U. 178. §. 1. p. és a régi irmód szerint,

b) hitelesittetnek a nevezett személyek hívségére bizatott hiteles pecsét által, s a bizonyitványok saját nevök aláirásával is; a fejedelmi parancsok alá csak annyi iratván, nevök aláirása nélkül, hogy azok, megolvastattak (Lecta).

c) Ha vagyon feletti rendelkezést, ügyvédi vagy biztosi bévallást, ellenmondást és viszszahúzást (retractatio) tárgyazók: béiratnak a vallományok könyvébe (fassionum liber); melyeknek a káptalan levéltárába kell tétetni az A. C. 4. R. 18. Cz. értelmében, miután teleirattak.

3) hiteles helyek (loca authentica) előtt, milyenek a fejérvári káptalan és a kolozsmonostori konvent az 1744: 7. cz. szerint, melyek régi hiteles pecséteik birtokában vannak, s ha azzal hamis leveleket hitelesitnének a H. K. 2. R. 16. cz. szerint, pecsétjöktől s az azzal visszaélt tagok javadalmaiktól fosztatnak meg. Ezen helyek előtt költ okleveleknek, melyek föleg az előttök történtekröli s általuk végrehajtattakróli bizonyságtételt tárgyaznak,

a) az egész testület hirével és tudtával kell készülni, annak tagjai közül csak egy magára, csupán ügyvédi bévallást fogadhatván el, az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint;

b) a testület előtt ugy kell készülni, hogy azok, kik az oklevelet készittetik, legyenek jelen személyesen vagy

teljes hatalmu biztosaik által, azon oklevelek, melyekben az iratik, hogy mások tudomásitása következtében készültek, érvénytelenek levén a H. K. 2. R. 16. cz. *k.* §. szerint.

c) A káptalan s illetöleg konvent nevében kell irattatniok, s a hiteles pecséttel megerösittetniök.

4) A vármegyék, magyarvidékek s székelyszékek előtt, melyek az illető törvényhatóság nevében s pecséte alatt adatnak ki a nevét aláiró jegyző által (sub extradata notarii), az 1791: 12. cz. szerint, a bizonyitványok, felterjesztések s közgyülési jegyzőkönyvek a közgyülés elnöke aláirásával is hitelesittetvén szokás szerint.

5) A városok előtt, melyek a tanács és esküdt közönség nevében adatnak ki a nevét aláiró jegyző által, hitelesittetve a város pecséte által is, mely a H. K. 2. R. 13. cz. 3. §. szerint közhitelességü.

6) A reformátusok egyházi főtanácsa előtt, melyek annak nevében, elnöke és rendes titoknoka aláirásaival és közhitelességü pecséte által hitelesitve adatnak ki.

7) A közönséges zsinat előtt költ okleveleket hitelesitik a püspök és főjegyző aláirásaikkal és az egyház pecsétével; a kerületi zsinat előtt költeket pedig az esperes és egyházkerületi jegyző aláirásaikkal és a kerület pecsétével szokás szerint. Az eklésiák anyakönyveiből kiirt kivonatok, p. o. keresztlevél, összeesketésről és elhalálozásróli bizonyitványok, közhitelességüek szokás szerint, ha az illető pap aláirása és az eklésia pecséte által hitelesittetnek.

526. §.

2) Az oklevelek eredetiek, vagy másolatok.

Mind a köz- mind a magán hiteleségü oklevelek lehetnek vagy eredetiek (originalia), vagy másolatok (transsumta, copiæ), melyek az eredetiekből irattak le szóról szóra, betüről betüre, a H. K. 2. R. 15. cz. 1. §. szerint. Az eredetiek, ha egyébiránt a szükséges kellékekkel ellátvák, bizonyitó erövel birnak, a másolatok bizonyitó ereje pedig függ a másolás minémüségétől, mely lehet

I) közhiteleségü pecsét- és aláirással hitelesitett. Ezen hitelesités alatt költ másolatok kétfélék, u. m.

1) teljes hitelességüek (legalia transumta), a milyenek:

a) a királyi táblai teljes hiteleségü másolat (legale transsumtum tabulare), mely ugy készül, hogy akár a magán személyek, akár a testületek levéltáraiban találtatott eredeti levél, vagy teljes hitelességü másolat, főleg azon okból, hogy az elrongyolástól s pusztulástól megmentessék, másoltatás végett, a királyi tábla elébe terjesztetvén, az 1755: 3. cz. szerint előrebocsátott kikiáltás következtében, a királyi tábla által hitelességére nézve szigoru birálat alá vétetik a H. K. 2. R. 15. cz. 2. §. és T. U. 82. §. szerint; még pedig ugy, hogyha valakinek a levél hitelessége ellen kifogásai, vagy párjához alapos igényei volnának, azoknak előadhatása nem csak megengedtetik, hanem bébizonyitásukra, ha szükséges, még időhaladék (exmissio) is engedtetik, addig a kérdés alá vett oklevél a levéltárba tétetvén a T. U. 88. §. szerint. Birálat kimondatok után az oklevél másoltathatását rendelő határozat (mely ellen azon okból nem lehet folyamodást a fökormányszékhez használni, mivel az nincs oklevelek hitelességének birálatára fölhatalmazva; ez, az 1755: 3. cz. szerint, csupán a királyi táblára és az országgyülésre levén bizva). Az itélömesterek kötelessége arra vigyázni, hogy a másolás mentől hívebben történjék, e végre a másolatnak öszsze kelletvén olvastatni az eredetivel, és ha akár az oklevél külalakja leirásában, akár annak lemásolásában hibák ejtettek s igazitások történtek volna, azoknak egyenkint ki kell tétetni, a lap és sor kijelölése mellett és az itélömester aláirásával is hitelesitetten a T. U. 63. §. szerint. Az igy elkészitett másolat egy a fejedelem nevében régi irmód szerint iratott, itélömesteri pecséttel hitelesitett, s az eredeti hitelességét és a másolás hívségét tanusitó bizonyitványba szokott igtattatni, és a H. K. 2. R. 15. cz.; 1755: 3. cz. szerint éppen olyan bizonyitó erővel bir, mint eredetije.

b) A káptalani vagy konventi teljes hitelességü másolat (legale transsumtum capitulare vel conventuale), mely másolata azon közhitelességü okleveleknek (milyenek az ugyanazon káptalan és konvent által kiadattak, a magyar királyok s erdélyi fejedelmek adomány- s kiváltságlevelei és a más káptalanok s konventek előtt

készült teljes hitelességü oklevelek), melyek az illető káptalan vagy konvent levéltárában tartatnak, a T. U. 82. §. szerint. Ezen másolatok ugy készülnek, hogy az, a kinek azokra szüksége van, levélkerestető fejedelmi parancscsal (mandatum requisitorium), melyben a másoltatandó oklevelek tartalma kijelöltetik, és a mely névszerint az illető káptalan- vagy konventhez intéztetik, felszólitja a káptalant vagy konventet a levelek másolatbani kiadására, és az azt régi irmód szerint iratni szokott, az eredeti hitelességét és a másolás hívségét tanusitó s pecsétjével is hitelesitett bizonyitványba igtatva kiadja, ha az eredeti leveleknek hitelessége minden kétségen felüli; a kétes hitelességüeket, másoltatás előtt, birálás végett a királyi tábla, vagy az országgyülés elébe terjeszteni az 1755: 3. cz. szerint köteles levén. Az igy készült másolatok is éppen olyan bizonyitó erővel birnak, mint magok a lemásolt eredeti oklevelek a H. K. 2. R. 15. cz. 3. §. szerint.

2) Nem teljes hitelességüek (simplicia transsumta), melyek bár közhitelü pecsét s aláirások által hitelesittettek legyen, bizonyitásra, kivált a felperes által, még sem használtathatnak a T. U. 81. §. szerint, és a melyeknek elő mutatóját, az ellenfél kivánságára, az eredetinek is előadására kényszeritheti a törvényszék a II. Ulászló 1. V. 96. cz. és a T. U. 82. §. szerint. Ilyen másolatok:

a) azok, melyeknek eredetijei, levél befogadtató fejedelmi parancs (mandatum collocatorium) segedelmével, a káptalan vagy konvent levéltárába bététetett magán hitelességü, azaz csak magánosok pecsétje s aláirása által hitelesitett, levelek a T. U. 82. §. szerint.

b) Az itélőmesteri pecsét alatt kiadatni szokott párjai a perben használt okleveleknek a T. U. 63. §. szerint, és azon szerző leveleknek, melyek a fi- s nővéreket egyaránt illető jószágokat tárgyaznak, s a nővéreknek csak párban adathatnak ki a H. K. 1. R. 42. cz. 3. §. szerint. Az itélőmesterek ugyanis nincsenek felhatalmazva arra, hogy teljes hitelességü másolatokat készithessenek és az általuk kiadatni szokott párok hitelességét tanusitó bizonyitvány is csak arról biztositt, hogy a pár eredetijéből szóról szóra, minden kihagyás vagy hozzáadás nélkül iratott legyen le, nem

biztosit pedig aról is, hogy az eredeti minden kifogáson felüli igaz és hitelre méltó levél volt. A másolat lehet

II) magánhitelességü pecsét- és aláirással hitelesitett (vidimata copia), mely nem bir bizonyitó erövel. Annyival kevésbbé birnak bizonyitó erövel az olyanok, melyeknek eredetijökkeli megegyezéséről még magán személyek sem tesznek bizonyságot (simplex copia).

527. §.

3) Az oklevelek foganatositottak és nem foganatositottak.

Ha az, a mi az oklevélben iratik, meg is történt, ha a jog vagy dolog az oklevél szerint gyakoroltatott s illetöleg birtokoltatott, és ha az oklevél használtatott is azon czélra, melyre készittetett, neveztetik foganatositott oklevélnek, az ellenkező esetben pedig nem foganatositottnak. Némely különben érvénytelen levelek a foganatositás által lesznek érvényesekké. Igy p. o. azon határlevelek, melyek mások tudomásitására (dicitur nobis kitétellel) ugy készültek, hogy az azokat kiadónak a dologról nincs bizonyos tudása, mivel nem volt jelen a jártatáskor, érvénytelenek; de érvényesekké lesznek mihelyt bébizonyitatik, hogy a jószág az azokban irt határvonalok között birtokoltatott is, a H. K. 1. R. 86. cz. 2. §. szerint, valamint azon perbeli levelek is (litteræ causales), melyek törvénytelen fejedelem neve alatt, de egyébiránt helyesen és szabály szerint készültek, érvényesek, ha használtattak is, az A. C. 4. R. 1. Cz. 7. cz. szerint; végre azon oklevelek is, melyek az 1786. május 1-sö napjától fogva 1790. január 28-káig fenállott perlekedési uj rendszer szabályai szerint költek, külső kellékeikre nézve, az 1791: 39. cz. szerint érvényesek, ha használtattak is.

528. §.

Az oklevelek általános kellékeiről.

Az oklevelek általános kellékei a T. U. 74. §. szerint osztathatnak

I) belsökre (solemnitates internæ), milyenek:

1) Az oklevelet kiadó akár köz- akár magán hitelességü személyek legyenek képesek annak kiadására, mert különben még a fejedelem által kiadottak is érvénytelenek a H. K. 2. R. 11. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 5. cz. szerint.

2) Legyenek igazak és nem hamisak, hamisaknak azon oklevelek neveztetvén, melyek nem azon időben költek, melyre irattak, nem azon személyek által irattak s illetőleg hitelesittettek, kiknek neve s aláirása alatt kiadattak és a melyekben leirt dolog vagy soha sem történt meg, vagy nem ugy, mint iratik. Kötelességévé tétetett a törvényszékeknek, a perlekedő felek által béadott okleveleket e tekintetben szigoru vizsgálat s birálat alá venni, a gyanusokat viszszautasitani, a hamisaknak találtakat letartoztatni, a levéltárban tartani s a per feljebbvitelekor a felsőbb törvényszékhez küldeni; az azokat tudva használni akarókat közkereset alá rendelvén, a T. U. 80. 164. §. szerint.

3) Tárgyazzanak olyan intézkedést, mely törvény s mások joga sérelme nélkül történt, különben érvénytelenithetők levén a H. K. 1. R. 51. cz. 4 és 9 §. 59. cz. 2. R. 9. cz.; és a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. cz-ből következtethetőleg, bizonyitásra sem használtathatván.

II) Külsők (solemnitates externæ v. extrinsecæ), milyenek

1) a közhitelességü oklevelekre nézve a fenebb már közölt kellékek.

2) A magán hitelességüek akár az azokat kiadók, akár két és igaz hitök szerinti bizonyságtételre felszólitott s hitelt valósággal is érdemlő tanu bizonyitó aláirásai és szokott pecsétei által is hitelesittessenek.

3) Az oklevélben emlitett személyeknek kereszt- s vezetékneve tisztán kiirva, s a tárgy határozottan előadva legyen, a H. K. 2. R. 17. cz. szerint.

4) Legyenek mentek vakarástól, igazitástól, kivált a személyek és dolgok nevei leirásában, a H. K. 2. R. 17. cz. 1. §. szerint; ha pedig azokban igazitás történt, a levelet kiadó ismerje el nevének aláirása mellett, hogy melyik lapon, melyik sorban, minő szavakban és minemü igazitás történt, a T. U. 63. §. szerint.

5) Legyen kifejezve az oklevél kelésének helye és ideje, a H. K. 2. R. 17. cz. *k*. §. szerint.

6) A hitelesitő aláirásokon kivül legyenek a hitelesitők pecséteivel is szokott módon ellátva; a pecsét lehullása s illetőleg leszakadása nem gyengitvén az oklevél hitelességét, ha annak helye (circumferentiæ sigillorum) és az aláirás látható, a H. K. 2. R. 17. cz. 2. §. szerint.

7) A több ívekből álló okleveleket ugy kell öszszevarni, hogy az a végre használt sinornak vagy czérnának mindkét vége a hitelesitő pecsét által benyomassék.

Az elősoroltak általános kellékei levén az okleveleknek, azoknak különösebb kivánatosságai illő helyökön részint közöltetek, részint közöltetni fognak.

529. §.

A párkérésről.

Párkérésnek neveztetik, valakinek aziránti kivánsága, hogy bizonyos oklevél neki másolatban adassék ki; helye van a pár kérésnek

1) perbe béadott levelekre nézve, következendő szabályok szerint:

a) Az egyik peresfél által béadott levelekből a másik párt kérhet és nyerhet, csupán azon oklevelek vétetvén ki, melyek az alperes által pert leszállitó kifogás támogatására adattakbé, és a melyek kiváltságlevelek, hanemha a párkérőt is nyilván illetnék, a T. U. 61. §. szerint.

b) Hogy a párkéregetés által a perek folyása ne hátráltassék, a felperes tartozik a perben használandó minden okleveleit a per kezdetén egyszerre béadni, s azokból az alperesnek, ha kért, párt is adni; tartozik viszont az alperes is, a per kifogási szakaszának bévégeztetése után, használandó minden okleveleit egyszerre béadni, s azokból párt is adni a felperesnek, ha kért, a T. U. 62. §. szerint. Ezen szabályt a gyakorlat merőben megváltoztatta, a mennyiben a perlekedő felek adhatnak bé okleveleket a per akár mely állásában, mindannyiszor párkérésnek s nyerhetésnek lehetvén helye ugy, hogy ha egyszerre több oklevelek adatnának bé, a párkérő tisztán jelölje ki azokat, melyekből párt kér.

c) A királyi táblánál az itélömesterek (más törvényszékeknél pedig a jegyzők s illetőleg az előadók) kötelessége arra vigyázni, hogy a párak mentől hívebben irassanak le, és ha azokban igazitások történnének, azokat a párok kiadója neve aláirásával ismerje el; a lapnak és sornak kijelölése mellett a T. U. 63. §. szerint, kifejezvén szokás szerint még azt is, hogy az igazitás, kihúzás, vakarás vagy hozzáadás által történt.

d) Párkérésnek van helye a székelyszékek törvényszékei előtt, a marosszékieket kivéve, az A. C. 4. R. 14. Cz. 4. cz. szerint, valamint némely vármegyék törvényszékei előtt is; a vármegyékben többnyire az eredeti oklevélnek perbetétele általi közlés divatozván.

2) A királyi tábla elébe, hiteles másolat iratása végett, béadott oklevelekre nézve, melyekből hiteles pár illeti azokat, kik a levelek kikiáltatásakor párt kérnek, s akár rokonságban, akár jogközösségben, akár volt vagy jelenlegi birtoklásban, akár örökösödési jogban gyökereztethető igényöket bébizonyitják; a végett, ha szükséges, a királyi tábla még időhaladékot is engedni köteles levén a T. U. 88. §. szerint.

3) A felosztott jószágokat tárgyazó oklevelekre nézve, a mennyiben a fivérek tartoznak növéreiknek párt adni az öket eredetileg nem illető azon oklevelekből, melyek mindkét nemü örökösöket egyiránt illető jószágokat tárgyaznak, a H. K. 1. R. 42. cz. 3. §. szerint, melynek nyomán párt követelhet akárki bárkitől is azon oklevelekből, melyek olyan vagyont tárgyaznak, mely öt a levél birtokosával egyaránt illeti.

B) A tanukról.

530. §.

A tanuk kivánatosságairól.

Az oklevelek által bé nem bizonyitható tényeket bébizonyithatni, a Mátyás 6. V. 71. cz. szerint, tanukkal; két tanunak összehangzó vallomása által teljes bizonyitás eszközöltethetvén, a Szt. László 2. K. 6 f., A. C. 1. R. 5. Cz. 5 cz., 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint, ha a tanuk birnak a tör-

vényszabta kivánatosságokkal, melyek a H. K. 2. R. 27. cz. szerint a következendők:

1) A szabadság, mely abban áll, hogy a tanu tehesse vallomását kényszerités nélkül, önkéntesen. Megjegyzendö azonban e tekintetben, hogy

a) a tanu ezen értelembeni szabadságát nem lehet oly széles értelembe venni, mintha a tanu kénye szerint meg is tagadhatná a vallomástételt. Midön ugyanis feladata a közállománynak, eszközölni az igazság kiszolgáltatását, s midön ezen feladat néha a tanuk vallomása nélkül meg nem oldathatik: kötelessége a hon minden lakosainak segédkezeket nyujtani a közállomány ezen feladata mególdhatására. Ennélfogva a tanut illető szabadságnak valódi értelme csak az, hogy a tanut ilyen vagy amolyan vallomástételre nem lehet kényszeriteni, a mivel azonban összefér az, hogy a tanut kényszeriteni lehessen azon polgári kötelessége teljesitésére, miszerint az igazság kiszolgáltatását szabad, azaz tudása s meggyözödése szerinti, vallomása által segedelmezze. A tanu ezen értelembeni kényszerittetése ugy eszközöltetik, hogy a ki vallomástételre fejedelmi vallató parancscsal (mandatum compulsorium) felszólitatva tagadná meg azt, 16 nehéz girával, azaz 64 mforinttal büntettethetik mindannyiszor a H. K. 2. R. 28. cz. szerint; az e végre vármegyékben s föleg a székelyszékekben használtatni szokott tiszti pecsétet számba nem vevök pedig, ahoz képest a mint a pecsét föispántól vagy föbirótól s illetöleg fövagy alkirálybirótól adatott ki, 24 vagy 12 mforint fizetésére szorittathatik. Vannak csakugyan esetek, melyekben vallató parancs vagy tiszti pecsét által sem kényszerithetni a tanut vallomástételre, s ha kényszerittetve sem engedelmeskednék, nem büntettethetik. Igy p. o. a catholicus pap azokra nézve, melyeket gyontatás utján tudott meg, az E. b. 16. cz. 2. §. szerint, s ebböl következtethetöleg mindenki azokra nézve, melyeknek titokban tartására magát érvényes eskü által kötelezte; továbbá a szülék gyermekeik, a gyermekek szüléik, a férj felesége s a feleség férje, a gyámnokok s gondnokok gyámoltjaik, az ügyvéd és biztos megbizóik, a szolgák gazdáik elleni vallomástételre, szokás szerint, nem kényszerittethetnek, kivéve csakugyan, a H. K. 1. R. 52. cz. 2. §-ából következtethetöleg, a hon s fejedelem veszedelmére irányzott merények eseteit.

b) A tanut illető szabadság feltételei közé tartozik az is, hogy a tanu vallomástételében a gyülölségnek és. szeretetnek, nyereségvágynak és félelemnek indulataitól ment legyen, melyek az E. b. 14. cz. 6. §. szerint, az embert itéletében meg szokták vesztegetni, s annálfogva vallomását gyanussá s a bizonyitásra alkalmatlanná teszik.

c) A tanu hitelességét feltételesitö szabadság azt is igényli végre, hogy a tanu ne legyen a vallomástételtől törvény által elrekesztve, mint p. o. a bolondok a H. K. 1. R. 55. cz. a hitszegök s becsületet vesztettek a H. K. 2. R. 29. cz. 2. §-ból következtethetöleg; valamint azokis, kik akár a mikor kérdeztettek, akár a mikor a kérdés alatti tény történt, betegség vagy részegség miatt nem voltak abban az állapotban, hogy hitelt érdemlö emlékezettel birhassanak, a mi a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint a tanu nélkülözhetetlen kellékei közé tartozik.

2) A tanunak olyan kora (ætas), hogy a történt dolgoknak, melyek iránt kérdeztetik, emlékezetével birhasson, a vallató biztosok kötelessége levén e tekintetben, mind a tanu koráról, mind a történt dolgok idejéről igaz tudomásitást tenni, a H. K. 2. R. 27. cz. 4. §. szerint. Ennélfogva a tanunak

a) olyan korunak kellett lenni akkor, a midön a kérdés alatti dolog történt, hogy arról magának helyes ismeretet szerezhetett legyen. Azon tanu tehát, a ki a dolog történésekor még törvényes koru sem volt, hitelt nem érdemel, ilyen koru gyermekeknek törvényeink, a H. K. 1. R. 132. czimében láthatólag, még annyi ész- és akaratbeli fejlettséget sem tulajdonitván, hogy gyámjaiknak akár tudtával, akár tudta nélkül valamit tehessenek. A tanunak

b) olyan korunak kell lenni akkor, a midön kérdeztetik, hogy emlékezö tehetsége iránti hitelt méltán igényelhessen. Ennélfogva a törvényes kort még el nem ért gyermekek, fejletlenségök miatt, és mindazok, kik az emberi emlékezetnek, a H. K. 1. R. 39. cz. 4. §, 47. cz. 1. §. 82. cz. 9. §. szerint, 60 évnél tovább nem terjeszthető határain tul történt dolgokról tesznek vallomást, tanuknak nem fogadtathatnak el.

3) A tanunak a kérdés alatti dolog felöl bizonyos, azaz ön maga által közvetlenül szerzett tiszta tudásának kell len-

ni, mert a puszta hallomásnak nem szoktak és nem is kell helyet adni, kivéve azon egy esetet, midön a tanu annak szájából hallotta azt a mit vallott, a ki a tettet elkövette, a H. K. 2. R. 27. cz. 5. §. szerint.

4) Hajdon a tanu hitelessége még polgári állapota minősége által is feltételesitve volt, a mennyiben nemesek ellen nemtelenek tanubizonyságot nem tehettek, kivéve az udvari tiszteket és azokat, kiknek kihallgatását a biró rendelte a telek megegyezésével, a H. K. 2. R. 27. cz. 6. §. szerint. Ma azonban már nemtelenek is lehetnek tanuk mind nemesek mellett, mind nemesek ellen az A. C. 3. R. 48. Cz. 1. cz. és az 1685. novemberben költ 6. cz. szerint, polgári ügyekben minden megszoritás nélkül, büntényi ügyekben pedig csak azon esetben, ha az igazságot máskint kinyomozni nem lehetne, a T. U. 76. §. szerint.

5) A tanunak meg kell esküdni a H. K. 2. R. 27. cz. 9. §. szerint, még pedig mielött vallomástételhez kezdene, arra, hogy minden félelmet, gyülölséget, kedvezést, szeretetet s a perlekedök jutalmát félretevén s mellözvén, a valóságot el nem titkolandja, a hamisságot igaznak, az igazságot hamisnak nem állitandja, hanem a mint a dolog, melyről kikérdeztetik, elötte ismeretes vagy tudva levő, igazán nyilvánitandja, a H. K. 2. R. 28. cz. *k.* §. szerint, és ha ezen értelemben letett esküjével ellenkezőleg vallana, a nemes a fiscalis director által követeltetik hitszegéséért, a nemtelen pedig illető tisztének általadatik megbüntetés végett a T. U. 86. §. szerint. A tanuk megeskettetésének szabályai:

a) A világiakat Istennek tartozó hitökre (a szokott eskü elmondatása mellett) kell megesketni, a főpapokat pedig u. m. a püspököket, apátokat és prépostokat lelkiismeretök tisztaságára (a szokott eskü elmondatása nélkül a H. K. 2. R. 40. cz. 1. §.). A gyakorlat ezen törvényt oda módositotta, hogy a főpapok ezen kiváltsága kiterjesztetett a bévett négy vallás minden papjaira; és hogy a terhes aszszonyokkal sem szokták elmondatni az esküt, elégségesnek tartatván reájok nézve, ha férjöknek tartozó hívségökre s születendő magzatuk boldogságára állitják azt, hogy tudásuk szerinti vallomást fognak tenni.

b) A zsidók megesketésére külön eskü használtatik, melyet láthatni a H. K. 3. R. 36. czimében.

c) Mielött az eskü elmondatnék, közölni kell a kérdö pontokat a tanuval azon okból, mivel vannak esetek, melyekben a tanu nem tartozik megvallani azt, a mit a kérdett dologról tud. Ha ilyen esetekben, a tárgy megtudása elött, esküvel kötelezné magát a tanu, szokás szerint feltételetlenül, annak megvallására a mit tud, a tárgy felöli tudomásittatása után a letett eskü megsértése nélkül nem tagadhatná meg a vallomást, s ha meg nem tagadná, koczkáztathatná lelke nyugodalmát, midön nétalán szüléi vagy gyermekei veszedelmének okozójává lenne vallomása által. Sőt oly esetet is képzelhetni, melyben a tanu, ha a tárgy megtudása elött tette le esküjét, hitszegövé lesz, akár letegye, akár megtagadja a vallomást. Ilyen lenne p. o. azon eset, midön a megesketett tanutól olyan tárgy iránti vallomás kivántatik, melynek titokban tartására magát mint pap, biró, vagy táblai irnok stb., esküvel már az elött kötelezte volt, ki ha vallomását megtagadja, azon esküt szegi meg, melylyel magát a kérdett tárgyróli tudomása közlésére feltétlenül kötelezte, ha vallomást teszen pedig, azon esküjét sérti meg, melylyel magát kötelezte volt a kérdett tárgy titokban tartására.

531. §.

A tanuvallatásról.

Tanuvallatásnak (inquisitio, eskettetés) neveztetik azon eljárás, mely szerint a tanu vallomásának letétetése történik, melynek szabályai:

1) Kérdö pontok (puncta interrogatoria de eo utrum? de utri puncta, utri punctumok) szerint kell a vallatásnak történni, melyek irásba foglaltatnak, s nem lehetnek sem az igazságnak inkább homályba boritására mint felfedezésére irányozottak, a T. U. 79. §. szerint, sem utasitók (suggestiva), azaz olyanok, melyek a tanutól várt feleletet magukban foglalják a T. U. 260. §. szerint.

2) A tanuvallatásnak arra felhatalmazott személyek által kell végrehajtatni, kik közül az eskettető (exponens) tetszése szerint választhat, a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. Vallató biztosok lehetnek

a) két fökormányszéki vagy királyi táblai irnok, kik különös és névszerinti kibocsátás mellett (T. U. 75. 249. §.)

tanukat vallathatnak akár hol a hazában, a C. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint, még a szász földet sem véve ki, a szász földön kivül folytatandó perekre nézve; mert a szász földiekre nézve a törvényszék színe előtt kell a tanukat mind megesketni, mind kikérdezni (statuta 1. K. 5. cz. 3 és 4. p.)

b) Egy káptalan- vagy konventbeli személy egy világi táblabiróval (homo regius), kinek azon törvényhatóságban, melyben vallat, nemesi örökséggel kell birni, a Mátyás 6. V. 10. cz. 5. §. H. K. 2. R. 19. cz. 2. §. szerint.

c) A vármegyékben: alispánok, főbirák, szolgabirák, táblabirák és jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

d) Magyarvidékekben: az alkapitányok, szolgabirák, táblabirák, jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

e) Székelyszékekben: az alkirálybirák, táblabirák és jegyzők a vallató parancs szerint, ezek közül egyik mellé segédül bármely irástudó nemes személy vétethetvén fel szokás szerint.

f) A nemes városokban: a hadnagyok, szolgabirák, esküdtek és jegyzők (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

g) A szabad királyi és kiváltságolt mezővárosokban: a főbirák, tanácsnokok, jegyzők, esküdtek és szolgabirák (másodmagukkal) a vallató parancs szerint.

h) Az egyházi ügyekben két pap vagy egy pap és egy világi személy szokás szerint.

Ezen elősorolt vallató biztosok, ha hívtelenül járnak el megbizatásukban, a fiscalis director által megpereltetvén, ugy büntettetnek mint hitszegők, a T. U. 86. §. szerint.

3) A vallató biztosokat ki kell bocsáttatni az illető személyek által, kik a fökormányszéki irnokokra nézve a tartományi kanczellár vagy egyik a fökormányszéki titoknokok közül szokás szerint, a királyi táblai irnokokra nézve az elnök vagy itélömesterek közül az, a kinek irnoki székéhez a kibocsátandók tartoznak, a T. U. 249. §. szerint; a több vallató biztosokra nézve pedig az illető törvényhatóság jegyzői szokás szerint. A kibocsátott személyek nevei a kérdö pontok végére jegyeztetnek fel a T. U. 84. §. szerint; kibocsáttatásuk kijelölése mellett, a kibocsátó személy neve aláírása által hitelesitve, szokás szerint. Az egyházi vallatók

az illető esperes vagy a püspök által szoktak kibocsáttatni ahozképest, a mint a tanuk egy vagy több egyházi kerületbeliek.

4) A tanuk előállithatása végett el kell látni a vallatókat akár fejedelmi vallató parancscsal (compulsorium mandatum), akár tiszti pecséttel, melyet szokás szerint a falusbirák s illetőleg város. szolgák által szoktak közölni a tanukkal. Ezek közül

a) a vallató parancs esztendeig érvényes az 1698: 15. cz. szerint és abba szokás szerint bé kell iratni a kibocsátott irnokok, káptalan- és konventbeli személyek neveit, a többi vallató biztosokra nézve, a T. U. 75. §. szerint, elégséges levén az, hogy ök abban hivataluknál fogva már emlitve vannak.

Ezen perancs elömutatása mellett felszólittatva tartoznak hazánk minden lakosai a vallatók által kijelölt időben és helyen megjelnni a C. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint, s tudásuk szerinti vallomást tenni, 16 nehéz gira vagy is 64 mfrt. büntetés terhe alatt, a vallató parancs és a H. K. 2. R. 28. cz. szerint. Kivétetnek csakugyan ezen büntetés alól azok, kik akár törvény, akár szokás szerint vallomástételre nem kényszerittethetnek, ha engedelmességöket megjelenésök által tanusitva béjelentik a vallomás megtagadásának helyes okát. Kivétetnek továbbá a szászföld lakosai is, a mennyiben a határigazitás és más oly eseteken kivül, melyek a tanunak hely szinéni megjelenését igénylik, a szász föld határain kivül fekvő helyre hivatnának; tartozván egyébiránt a szász föld határain belöl megjelenni a vallató irnokok előtt, kik kötelesek elfogadni, ha a falusbiró által értesitett tisztek melléjök a vallatásra semmi befolyással sem birható polgárt küldenének a C. C. 4. R. 4. 1. cz. szerint, a kit *néma bizonyságnak* (mutus regius) szoktak nevezni azon okból, mivel a vallatásról költ tudomásitó levél aláirásán kivül, semmi részt sem veszen a vallatási eljárásban.

b) A tiszti pecsét föleg a székely földön használtatik, s az illető szék fő- és alkirálybiráitól váltatván, esztendeig tartó ereje csakis azon székbeliekre terjed ki szokás szerint, még pedig minden rang- és osztálybeli különbség nélkül, alaptalan levén azon vélemény, mintha a mentesitett nemesek csupán fejedelmi vallató parancs iránt tartoznának engedelmességgel, midön az A. C. 4. R. 1. Cz. 19. czikké-

ben ki van mondva általános s kivétel nélküli kötelező ereje a tiszti pecsétnek.

Az egyházi vallatók is használhatnak a tanuk elöállitása végett akár fejedelmi vallató parancsot, akár püspöki vagy esperesi pecsétet, melynek az egyház kebelébe tartozók engedelmeskedni 24 s illetőleg 12 mfrt. büntetés terhe alatt tartoznak.

5) Az előállitott tanukkal közölni kell a kérdö pontokat s öket azután, mielött a vallomáshoz kezdenének, a H. K. 2. R. 28. cz. k. §. szerint, meg kell esketni, a mi szokás szerint mindnyájokra nézve egyszerre is megeshetik. Az eskü letétele után

6) egyenként és külön kell a tanukat elöállitni a T. U. 252. §. szerint, ki kell kérdezni s fel is kell jegyezni mindeniknek kereszt- és vezetéknevét, s azon okból, mivel a kérdett tárgygyal ismeretesebb helybeliek és szomszédok vallomása többet ér, mint a vidékieké, lakása helyét is a H. K. 2. R. 29. cz. k. §. szerint; továbbá életidejét a H: K. 2. R. 26. cz. 4. §. szerint, ugy szintén vallását is szokás szerint. E megesvén

7) fel kell olvasni a tanu elött a kérdö pontokat, s azokra tett vallomását pontonként és a Mátyás 6. V. 10. cz. 7. §. szerint szóról szóra le kell irni; azt sem lehetvén kihagyni a T. U. 252. §. szerint, a mi netalán a vallató érdekével ellenkeznék. Fel kell azután a tanu elött olvasni leirt vallomását s azt kivánsága szerint meg is kell igazitani, mivel csak igy győződhetnek meg mind a vallatók, mind a tanuk a felöl, hogy teljesittetett az idézett törvények rendelete. Söt czélirányos volna az irástudó tanukkal letisztált vallomásokat aláratni, mind a vallatók eljárásukbani hivségök tanusitása, mind annak megelözhetése végett, hogy a tanu vallomásának hitelesitéskori megváltoztatására szédittethessék.

8) A vallatás folyama alatt nem lehet jelen sem a vallattató, sem biztosa, sem a hozzátartozók, és a vallatók is kötelesek magukat szigoruan eltartoztatni a tanuk ijesztgetésétöl a T. U. 252. §. szerint.

9) Bevégeztetvén a tanuk vallatása, kötelesek a vallatók eljárásuk módját kimutató s a tanuk vallomásait is magában foglaló tudósitványt (litteræ relatoriæ, H. K. 2. R. 29. cz. k. §.) készitени, s azt a vallató parancs szerint ki is adni

a vallattatónak ugy elkészitve, mint az már fenebb közöltetett. Ezen tudósitványba kell szokás szerint igtatni a kérdö pontokat, a vallatók kibocsáttatását tanusitó bizonyitványt és a vallató parancsot vagy tiszti pecsétet is. A vallató parancs kihagyása csak azon esetben érvénytelenitené a tudósitványt, midön a vallatást olyan személyek hajtották végre, kik arra nem voltak esküvel kötelezettek, s a tanuk elhalálozásuk miatt nem hitelesittethettek volna; mert ha a tanuk hitelesittettek, vagy a vallatók esküvel kötelezett személyek voltak s igaz hitök szerint tettek arról bizonyságot, hogy a vallatást hozzájok akár névszerint, akár hivataluknál fogva intézett vallató parancs mellett hajtották végre, a különben érvényes tudósitványt, csupán a vallató parancs kihagyásáért, nem lehet megvetni a T. U. 75. §. szerint.

532. §.
A tanuvallatás nemeiről.

A tanuvallatásnak több nemei különböztettek meg a T. U. 83. §-ban, mely szerint azok vagy olyanok,

1) melyeket valaki csak azért készittet, hogy a midön netalán szüksége leend azokra, használhassa s neveztetnek egyszerü vallatásoknak (inquisitio simplex seu collateralis); vagy olyanok,

2) melyek a per elvállalása után a törvényszék rendeléséböl készittetnek, még pedig vagy ugy,

a) hogy a törvényszéket valamelyik a peres felek közül kérte a tanuvallatás rendelésére, mi a polgári törvényszékek elött teljesleg kiment szokásból, az egyházi törvényszékek elött pedig elannyira gyakorlatban van, hogy a házassági ügyekben csupán ilyen tanuvallatással bizonyithatni; vagy ugy,

b) hogy egyik sem kérte a peres felek közül a törvényszéket a tanuvallatás rendelésére, hanem a törvényszék azt önhatalmulag rendelte, a peres felek közös költségével végrehajtandólag, a T. U. 79. §. szerint s mindkétfél ügyét egyiránt érdeklöleg, mely emélfogva közös tanuvallatásnak (communis inquisitio) neveztetik.

533. §.

1) Az egyszerü tanuvallatásról.

Egyszerüeknek azon tanuvallatások neveztetnek, melyek birói rendelet közbejötte nélkül történtek. Ilyeneknek tarthatni mindazon tanuvallatásokat, melyek a perlekedő felek vagy más bárki által is, akár a per megkezdése előtt, akár annak folyama alatt készittettek, azon módon, mely már fenebb közöltetett. Mivel pedig a vallattatónak, a kérdö pontok szerkesztethetésénél s a vallató biztosok és tanuk tetszése szerinti választhatásánál fogva, gyanut gerjeszthető befolyása könnyen lehet a vallatás eredményére: az egyszerü tanuvallatás a T. U. 83. §. szerint érvénytelen, ha kelése napjától számitandó egy esztendő alatt nem hitelesittetik. Azon állitás, mintha hitelesités nélkül is hitelessé válnék a tanu vallomása a hitelesités határideje bételése előtt közbejött halála által, alaptalan; mind azért, mivel a T. U. idézett 83. §. határozottan csupán a táblai utasitás előtt költ tanuvallatásokra nézve rendeli azt, hogy a tanu elhalálozása miatt nem hitelesithető vallomását hitelesnek tarthatni, tisztán kifejezvén a jövendőben kelendőkre nézve, hogy hitelesités nélkül érvénytelenek; mind azért, mivel a T. U. 75. §. kifejezetten nyilvánitja érvénytelennek a tanu vallomását, ha az, közbejött halála miatt, nem hitelesittethetett. Alaptalan azon állitás is, mintha innepélyes hitelesités nélkül is érvényes lenne azon tanuknak vallomása, kik azt nevök aláirása által magukénak ismernék; mert a midön a T. U. 83. §. az egyszerü tanuvallatás érvényességét csupán az innepélyes hitelesités által feltételesitette, kimondotta egyszersmind azon vallomások érvénytelenségét, melyek csupán a tanuk neve aláirásával hitelesittettek. Mivel azonban a törvény ezen rendelete több évek hosszu során keresztül nem volt gyakorlatban, felsőbb rendeletek nyomán szokássá vált azon szabály, mely szerint az 1806-ik évi januarius első napja olta költ egyszerü tanuvallatások bizonyitó erővel nem birnak, ha nincsenek hitelesitve; az az előtt költek pedig hitelesités nélkül is bizonyitó erővel bíróknak tartatnak.

534. §.

Az egyszerü tanuvallatás hitelesitése szabályairól.

Az egyszerü tanuvallatással eszközölt vallomások hite-

lesitése (authenticatio) a T. U. 87. §-ában látható ezen szabályok szerint történik meg:

1) A hitelesitésnek a törvényszék színe előtt kell történni, vagy ha az arra elfoglaltatása miatt nem érkeznék, a törvényszék a végre kinevezett két tagja s a jegyző előtt, még pedig az illető törvényhatóság közházánál (in loco prætorii). Ezen szabály, Marosszéken s Dobokavármegyén kivül, a többi törvényhatóságokban nincs gyakorlatban, a mennyiben a hitelesités általában az illető törvényhatóság közházán kivül hajtatik végre, többnyire azon helyeken, a hol a tanuvallatás történt, még pedig némelyekben a törvényszék által a végre kinevezett három táblabiró előtt, másokban pedig a kerületi főbiró vagy alkapitány s illetőleg alkirálybiró által, a maga mellé felvett két táblabiró előtt. Ezen törvényellenes szokás mennyire gyengitette legyen a hitelesités hitelességét, szembetünőbb s a tapasztalás által is igazoltabb, mintsem hogy annak bizonyitgatására szükség volna.

2) A hitelesitő biztosokat arra mindannyiszor inteni, hogy a hitelesitést s arróli tudomásitást mentől hívebben hajtsák végre, a törvényszéki elnök kötelessége.

3) A hitelesitendő tanukat külön és egyenkint kell eléállitani s kikérdezni, bárha az iratott legyen is róluk, hogy vallatásuk alkalmával többen egyszersmind tettek vallomást; szükséges levén őket nem csak inteni, hanem esküvel is kötelezni arra, hogy arról a mi tőlük kérdeztetni fog, igaz vallomást tegyenek.

4) A kérdő pontokat s azokra tett feleleteit pontonként kell a tanu előtt felolvasni, s mindenik pontnál megállapodva ötet ki is kell kérdezni az iránt, hogy a vallomása gyanánt leirottakat maga vallomásának ismeri s azt helybenhagyja-é? vagy nem kivánja-é azt módositani s változtatni?" és a mit ezen kérdésekre felel, le is kell irni mentől hívebben.

5) Ha a tanu vallatásakor nem adta volna okát tudásának, inteni kell ötet annak közlésére, és ha azt felelte volna, hogy maga hallotta azt a mit vallott, meg kell kérdeni hogy kitől, hol, minő alkalommal és mikor hallotta s hiszi-é hogy az, a kitől azt hallotta, valósággal ugy is érzett volna a mint beszéllett? Hasonló kérdéseket kell a tanu elébe tenni azon esetben is, midőn azt vallotta volna, hogy a kivallotta-

kat szemével látta legyen. Egy szóval tudakozódni kell a tanu vallomása kiegészitésére tartozható minden körülmények után, és feleleteit híven kell leirni.

6) Fel kell olvasni a tanu előtt, a hitelesitéskor, mindenik kérdö pontra tett s leirt feleleteit, s azokat kivánsága szerint meg is kell igazitani. Bévégeztetvén igy egyenkint minden tanu vallomásainak hitelesitése,

7) a tanuk hitelesitéskor tett nyilatkozatait is kell irni külön papirra, s a hitelesitö biztosok aláirásaival ellátva kell a törvényszék elébe terjeszteni, mely azt levéltárba téteti, reáiratván kelése s kiadatása idejét is; és a biztosokkal tudomásitásuk hívségét tanusitó esküt tétet le a II. Ulászló 1. V. 43. cz. 3. §. értelmében mindannyiszor. Ezen szabály egy törvényhatóságban sincs haszálatban.

8) A jegyző kötelessége a tanuk hitelesitéskor tett feleleteit akár a vallatási tudomásitó levélre, akár külön papirra saját kezével leirni s igaz hite szerint ki is adni a hitelesittetönek. Ezen szabályt a szokás oda módositotta, hogy ezen irományt a hitelesitö biztosok mind alá szokták irni.

9) A hitelesités birói kötelesség levén s az a törvényszék házánál is vitetvén véghez, a biztosok semmi bért sem igényelhetnek; a jegyzök 12 és az itélömesterek 50 krral megelégedni tartozván. Ezen szabály ellenére még azon törvényhatóságok kebelében is, melyekben a hitelesités a közháznál történik, napibért szoktak a hitelesitök venni.

10) A hitelesittető s hozzátartozói nem lehetnek jelen a hitelesitéskor.

11) Kötelesek végre az illető törvényszékek, megtaláltatásuk után haladék nélkül, végrehajtatni a hitelesiiést, s annak bévégzésével haza bocsátani a tanukat.

535. §.

2.) A törvényszék által rendelt tanuvallatásról.

Rendelhet a törvényszék tanuvallatást

1) a perlekedő felek valamelyikének kérésére, mely esetben

a) kötelesek a peres felek a törvényszék birálata alá bocsátani a kérdö pontokat, melyek helybenhagyatásuk után az itélömester s illetöleg a jegyző által adatnak ki a T. U. 79. §. szerint.

b) Szabadságában áll ugyan a vallattatónak tetszése szerint választani a vallató biztosokat a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. értelmében; tartozik mindazáltal azokat a törvényszék előtt megnevezni, hogy ellenfele lehető kifogásait megtehesse, s azokat a törvényszék elitélhesse, a T. U. 83. §. szerint.

c) A vallató biztosok nevei feliratnak a kérdő pontokra, s egyszersmind komolyan megintetnek arra, hogy megbizatásukban híven járjanak el s magukat tekintsék inkább törvényes biztosoknak (regii), mint a vallató embereinek a T. U. 84. §. szerint.

d) Bévégeztetvén a vallatás, kötelesek a biztosok eljárásukról igaz hitök szerinti tudósitványt készitени, és a törvényszék, vagy az által a végre kinevezett itélőmester s illetőleg jegyző előtt esküt tenni le a felől, hogy a vallatás végrehajtásában s a tanuk vallomásainak leirásában hívséggel jártak legyen el, ezen eskü által válván a tanuvallatás hitelessé a T. U. 84. §. szerint.

e) Miután mindkét perlekedő fél ilyetén tanuvallatást tétetett, kivéve az annak végrehajtásában netalán közbejött nyilvános háborittatás esetét, azt egyik félnek kivánságára sem lehet ismételni a H. K. 3. R. 31. cz. szerint; mely törvény tévedésből tétetett azon csaknem szokássá vált vélemény alapjává, hogy a közös tanuvallatás ugyanazon perbeni ismétlésének helye nem lehet, midőn abban nem a közös tanuvallatásról, hanem azon tanuvallatásról van szó, mely a peres felek kérésére rendeltetik. Rendelhet a törvényszék tanuvallatást

2) a perlekedő felek kérése nélkül sőt, akarata ellen is azon esetben a H. K. 2. R. 27. cz. k. §. szerint, midőn a perlekedő felek felelgetései által támasztott kétség eloszlatása végett, felvilágositásra van szüksége és szokás szerint, főleg midőn a peres felek tanui egymással ellenkeznek, vagy a mindkét fél által kikérdeztetett ugyanazon tanuk vallomásaiban ellenkezés van. Ezen közös tanuvallatásnak szabályai e következendők:

a) A kérdő pontokat maga a törvényszék készíti s azokat tanuvallatást rendelő itéletébe igtatja a T. U. 79. §. szerint.

b) Vallató biztosokat is maga a törvényszék nevez ki, kik tudomásitásuk megtételekor hitelesitő esküt tartoznak

letenni, szabadságukban állván a perlekedő feleknek ellenök kifogást tenni a T. U. 84. §. szerint. A biztosok megesketése nincs szokásban.

c) A tanuk vallatásának a törvényszék helyén kell megesni, hanemha a dolog állása azt tenné szükségessé, hogy a tanuk a hely szinén kérdeztessenek ki, a H. K. 2. R. 27. cz. 1. §. szerint.

d) Ezen tanuvallatás hiteles levén, hitelesités nélkül is bizonyitó erővel bir a T. U. 84. §. szerint, s szokás szerint bár hitelesitett egyszerü tanuvallatás által sem gyengittethetik meg.

e) Az, a ki a folyamatban levő közös tanuvallatást tettlegesen háborgatná, nagyobb hatalmaskodás büntetésével büntettetik a II. Ulászló 5. V. 5. cz. szerint; az azáltal terheltetett fél azonban attól eltilthatja ellenfelét, a bíró által a végre kitüzött nap előtt nyolczadnappal az A.C. 4. R. 1. Cz. 32. cz. szerint.

f) A közös tanuvallatásnak szokás szerint a felperes által előlegezendő költségét a perlekedő felek közösön hordozzák; hanemha a vesztőfél annak szenvedésére itéltetnék, a T. U. 79. §. szerint.

C.) A birói szemléről.

536. §.

A birói szemle eseteiről s szabályairól.

A birói szemle szükségességének csupán azon egy esete emlittetik törvénytárunkban, midőn a felől kivánt a biró bébizonyosodni, hogy a hatalmaskodó valósággal birtokában van é az elfoglalt jószágnak, a H. K. 2. R. 41. cz. 1. §. szerint. A szokás azonban kiterjesztette a birói szemle szükségességét mindazon esetekre, melyekben sem oklevelek, sem tanuk által nem eszközöltethetvén a birónak felvilágosittatása, szükségessé lett az, hogy a biró saját szemeivel nézze meg p. o. a kérdés alatti hely fekvését, villongás tárgyává lett határvonalok irányát, kárt okozó malmok állását és az okozott károk minöségét s mennyiségét stb. A birói szemle szabályai e következendők:

1) Az ingó dolgok feletti szemle megeshetik a törvényszék színe előtt is.

2) A fekvö dolgok szemlélésére legalább három tagot szoktak kiküldeni a törvényszékek kebeléből azon utasitással, hogy szükség esetében a dologhoz értöket is kérdezzék ki.

3) A szemlének nyilvánoson és a végre felszólitott s ki is kérdezendö tanuk jelenlétében kell történni a hely színén; a tanuk vallatása ott és a törvényszék helyén is megeshetvén a H. K. 2. R. 41. cz. 2. és 4. §.

4) A szemle bévégzése után kötelesek a biztosok eljárásuk eredményéröl a tanuk s dologhoz értök vallomásait magábanfoglaló tudomásitó levelet készitени és azt a törvényszék elébe terjeszteni az A. C. 3. R: 40. Cz. értelmében.

5) A birói szemle utján eszközölt felvilágositás sokkal hitelesebb mint az, a mely közös tanuvallatás által eszközöltetik, a H. K. 2. R. 41. cz. 5. §. szerint.

6) A birói szemlének felperes által elölegezendö költségét a felek közösön hordozzák, ha a vesztöfél abban el nem marasztaltatik, szokás szerint.

7) A birói szemlét tettlegesen háboritó nagyobb hatalmaskodási büntetéssel lakol, a II. Ulászló 5. V. 5. cz. szerint, az annak kirendeltetése által terheltetett fél csakugyan eltilthatja attól ellenfelét, az a végre kitüzött határnap elött nyolczadnappal bérekesztöleg (inclusive) az A. C. 4. R. 1. Cz. 32. cz. szerint.

D.) A birói esküröl,

537. §.

A birói esküröl általában és annak nemeiröl.

Birói eskünek neveztetik általában az eskünek azon neme, melyet a biró a végett tétet le valamelyikkel a peresfelek közül, hogy azt, a mi az Isten mindentudósága bizonyságul hivása s büntetö hatalmának hazugság esetérei felidézése mellett állittatik, igaznak tarthatva, itéletet mondhasson szabály szerint olyan esetekben, melyekben sem oklevelek, sem tanuk, sem birói szemle segedelmével nem tehet szert birói meggyözödésre. Ezen eskünek nemei:

1) **A felfedezö eskü** (juramentum revelatorium), melyet a biró a végre tétet le, hogy a mást illetönek bébizonyitott dolognak eltitkolt misége, milyensége s mennyisége

felfedeztethessék. Ilyen eskü mellett tartozik az özvegy az elhalt férje örököseit illető leveleket kiadni az A. C. 3. R. 25. Cz.; C. C. 4. R. 11. Cz. 1. czikk szerint; valamint a mást illető levelek eltartoztatója is, midőn azok kiadására itéltetett, a H. K. 2. R. 34. cz. k. §., és az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint. Ilyen a követelővel letétetendő eskü segedelmével fedeztetik fel a kölcsönvett vagy elveszett pénznek s más adósságnak mennyisége, midőn a tartozásnak csupán valósága bizonyittatott bé, de annak minősége s mennyisége nem tudatik, a H. K. 2. R. 32. cz. 11. §. szerint; valamint az ezen törvényben gyökereztethető szokás szerint azon főleg ingó vagyonok minősége s mennyisége is, melyeket az elmarasztaltatott hatalmaskodó viszszaadni, vagy a közös vagyonok kezelője társaival megosztani tartozik.

2) A perdöntő eskü (juramentum litis decisorium), mely azért neveztetik igy, mivel a peres felek közül, a ki azt leteszi, perét megnyeri, a pedig a ki azt letenni nem akarja, perét elveszti. Ezen eskünek két neme van, u. m.

a) az önkéntes (juramentum voluntarium), mely igy azért neveztetik, mivel a perlekedő fél szabadságában áll azt a per eldöntésére használni s a birói eskü egy nemének azon okból tartathatik, mivel a biró csupán eskünél fogva marasztalhatja el vagy oldozhatja fel a perlekedő feleket. Ezen eskünek azon esetéről tétetik emlités a H. K. 2. R. 32. cz. 9. §-ában, midőn az alperes magát a felperes esküje alá adta; a rendeltetvén, hogy ha a felperes vonakodnék elfogadni az ajánlott esküt, az alperest azonnal fel kell oldozni keresete alól; az 1755: 2. cz. szerint még feljebbvitelnek sem lehetvén helye, a miből következtethetni azt is, hogy ha a felperes letette az ajánlott esküt, az alperesnek el kell marasztaltatnia. Ezen törvényből nem következtethetni azt, hogy a felperesnek joga volna hasonló eredménynyel esküt ajánlani az alperesnek, vagy az alperes által ajánlottat viszszaajánlani; mert az alperes a T. U. 89. §. szerint megkivánhatja, hogy a felperes bizonyitásra szorittassék, valamint azt is, hogyha nem bizonyit, keresete alól feloldoztassék.

b) Önkéntelen (juramentum necessarium), mely igy azért neveztetik, mivel azt a biró a perlekedő felek kivánsága nélkül söt ellenére is kirendeli, kénytelenek levén azt az illető peres felek letenni, mert különben a H. K. 36. cz.

5. §-ából következtethetőleg, a felperes elveszti keresetét, az alperes pedig illetőleg a felperes teljes keresetén marasztatik.

538. §.
A perdöntő önkéntelen eskü szabályairól.

A perdöntő önkéntelen eskünek a H. K. 2. R. 32. czimében láthatók helyett használtatni szokott szabályai, a T. U. 89. §. szerint e következendők:

1) Kivéve azon titkos eseteket, melyekben sem tanukkal, sem oklevelekkel nem bizonyithatni, ha a felperes nem bizonyit, az alperesnek fel kell oldoztalni, eskü nem rendeltethetvén. Nem lehet ezen szabály alóli kivételnek tartani az adósság követelésének azon esetét, melyben bár nem bizonyitott legyen is a felperes, az alperes csak ugy oldoztathatik fel keresete alól, ha megesküszik arra, hogy nem tartozik, a H. K. 2. R. 32. cz. 10. §.; 3. R. 17. cz. szerint. Az idézett törvényeket ugyanis megváltoztatta a C. C. 4. R. 15. cz.; az adósság felvehetését annak kötlevél vagy tanuk általi bébizonyitásától feltételesitvén.

2) Ha a felperes keresetét csak félig bizonyitotta bé (semiplene, p. o. egy tanuval) s a tárgyat csak az alperes tudhatja, az alperesnek kell itélni az esküt.

3) Midőn a felperes keresetét félig bébizonyitotta, és a per tárgya mindkét perlekedő fél előtt egyaránt tudva van, a felperesnek kell itélni az esküt, mely ezen esetben *pótlónak* (juramertum suppletorium) neveztetik azon okból, mivel annak letétele által a felperesi félbizonyitás egészre pótoltatik.

4) Ha a felperesi bizonyitást az alperes annyira meggyengiti, hogy mindkét fél bizonyitásai sulyegyenben állanak (egyiknek éppen annyi s olyan tanui levén, mint a másiknak), az alperesnek fel kell oldoztatni, felperese feletti kedvezést igényelhetvén.

5) A titkos esetekben, midőn a felperes sem oklevelekkel, sem tanukkal nem bizonyithat, és az alperes tettéről vagy olyan tettről van szó, melyet ő tud: az alperesnek itéltetik az eskü, mely ezen esetben *tisztitónak* (juramentum purgatorium) neveztetik, mivel azáltal tisztitja ki

magát az őtet terhelő gyanuból; az eskü letétele által magát a kereset alól nemcsak felszabaditván, hanem még költségeinek a felperes általi megtérítését is követelhetvén. A Mátyás 3. V. 28. cz. szerint gyilkosságért vádoltatott alperesnek nem itéltethetik tisztitó eskü.

6) Az eddigelő közlött szabályok csak nemes állapotu s minden kifogáson felül álló becsületességü személyek között alkalmaztathatnak. A szokás azonban kiterjesztette ezen szabályokat a nemtelen állapotu személyekre is.

7) Ha a nemes állapotu felperes félig bizonyitotta bé nemtelen állapotu alperese elleni keresetét, és ha nem pótló, hanem tisztitó eskünek lenne helye a fenebbi szabályok szerint, az alperesnek huszonötödmagával kell megesküdni a polgári nagyobb fontosságu ügyekben, a kisebbekben pedig harmadmagával; mert a főbenjáró ügyekben nem lehetvén helye tisztitó eskünek, a nemtelen állapotu alperes, ha vétkét megvallja, elmarasztaltatik, ha pedig megkinoztatása után is folytatja tagadását, feloldoztatik. Ezen szabálynak azon része, mely az eskütársakat és a kinoztatást tárgyazza, nincs használatban.

8) A H. K. 1. R. 37. cz. (és 2. R. 34. cz. 6. §.) szerinti azon esetben, midön hajdon az öröklendő jószágnak fiés nőrokonok között kérdés alá hozatott természete felett a korosabb firokonnak ötvenedmagával kellett megesküdni, elégséges, ha minden teljes koru firokonok megesküsznek. A szokás ugyanis mindezen, mind más esetekre nézve megszüntette az eskütársak (conjuratores) használatát.

9) Végre megjegyzendő, miként a H. K. 2. R. 41. cz. 6. §. szerint nem lehet helye birói eskünek, miután a per tárgyára nézve birói szemle tartatott; kivéve a 7-ik §. szerint azon esetet, midön a birói szemlének nem volt annyi eredménye, hogy az itéletmondhatást feltételesitő birói meggyőződést eszközölhessen.

539. §.

A megitélt eskünek örökösök általi letétetéséről.

Midön a peresfelek közül az, a ki birói eskü letételére itéltetett, megholt az eskü letétele előtt, általszáll az eskü letétele iránti jog és kötelesség a H. K. 2. R. 37. cz. szerint, a megholt közvetlen örököseire, névszerint fiára s ennek nem

létezése esetében fitestvéreire, és ha ezek arra valók nem volnának, az eskü letétetése addig halasztatik, mig az arra alkalmatos időt (mely a H. K. 1. R. 130. cz. 1. §. szerint a törvényes kor első esztendeje) elérik. Azon esetben pedig, midőn a megholtnak felesége terhesen maradott hátra, s fia nem maradott, el kell várni az özvegy betegülését, s ha fia születnék, még azt is, mig az eléri a törvényes kort; leány születése esetében az eskü letétele iránti kötelesség azonnal által szállván a megholt firokonára. Azon esetben végre, midőn a megholt még nem volt fivéreivel megosztozva, osztozatlan fivére tartozik az esküt letenni. Az idézett törvény közlött szabályaira nézve meg kell azonban jegyezni, hogy azok

1) azon esetről szólanak, midőn az eskü jószágot tárgyazván, azt azon örökösök, kikre a jószág szállott, éppen ugy letehetik, mint az elholt letehette volna. Azon esetben ugyanis, midőn az eskü tárgyáról az örökösöknek nem lehet bizonyos tudása, hogy az örökösök az eskü letehetésére nézve sem kötelezettek-, sem jogositottaknak nem tartathatnak, kétségfeletti; ezen esetre szabályul használtathatván e következendők:

a) **Ha a megholt késedelmező volt az eskü letételben, mert p. o. vagy meg nem jelent a kitüzött időre, vagy az eskü letételét folyamodás s feljebbvitel menedékeinek törvényellenes megkisértése által függesztette fel, ugy tekintethetik, mintha az eskü letételét megtagadta volna.**

b) **Ha az elholt ellenfelének az irt értelembeni késedelmezése volt oka az eskü letétele kimaradásának, kiki maga tettének következéseit szenvedni tartozváu, ugy vétethetik, mintha az eskü a megholt által letétetett volna.**

c) **Ha pedig egyikfél sem volt késedelmező, midőn p. o. az eskü letétele kitüzött napja előtt jött volna közbe a halál, két esetet lehet megkülönböztetni: mert az elholt vagy alperes volt, s mint ilyen a T. U. 89. §. 4. pontja szerint a felperes feletti kedvezést igényelhetvén, ugy tekintethetik, mintha az esküt letette volna; vagy felperes volt, s mint olyannak, a bizonyitás kötelessége levén, mivel az meg nem történt, az alperesnek fel kell oldoztatni a bé nem bizonyitott kereset alól. Az idézett törvény szabályai továbbá**

2) **azon esetről szólanak, midőn az eskü tárgyává tett jószág firokonokat illető; azon esetben tehát midőn a jószág**

a nőrokonokat is illeti, ezen szabályokat a nőrokonokra is alkalmaztathatni, hanemha olyan oklevelek tartalmáról lenne szó, melyeknek, a H. K. 1. R. 42. cz. szerint a firokonok levéltárában kell tartatni.

3) A. T. Ü. 89. §. 8. pontjára alapitott szokás szerint az eskületételre kor tekintetében csak azok alkalmatosok, kik a teljes kort elérték.

HARMADIK PONT.

A per derekán használható kifogásokról.

540. §.

Ezeknek nemeiről.

A per derekán használható kifogásoknak szokták, a T. U. 64. §. nyomán, tartani csupán a tanuk és oklevelek elleni kifogásokat. Azonban hogy ezek közé lehet számlálni az ügydöntő kifogásokat is (exceptiones peremtoriales), milyenek a T. U. 64. §. szerint a patvar (calumnia) és az időmulás (præscriptio): világos az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. czikkéből, melyben azok per derekán használható kifogások gyanánt emlittetnek, a mit a szokás is igazol, a mennyiben az ügydöntő kifogásokra költ itélet után az elmellözött pert leszállitó kifogásokra viszszatérni nem lehet elég bizonyságául annak, hogy a szokás az ügydöntő kifogásokra költ itéleteket, a T. U. 69. §. 4. pontja értelmében, per derekán költ itéleteknek tartja, a mit az is igazol, hogy azokra nézve feljebbvitelnek is van helye szokás szerint.

I.) Az oklevelek s tanuk elleni kifogásról.

541. §.

Ezen kifogások alkalmazása módjáról.

Az oklevelek érvényességét s a tanuk hitelességét feltételesitö s már fenebb közölt kellékek bármelyikének fogyatkozása esetében, kifogást lehet tenni az oklevelek s illetöleg tanuk ellen, azaz megkiványhatni a birótól, hogy a peres fél azokra épitett bizonyitását, mint alap nélkülit tekintetre se méltassa. Az oklevelek belsö és külsö kellékei,

s a tanuk elleni kifogásokat nem lehet külön és részenként, hanem együtt és egyszersmind kell itélet alá terjeszteni, a T. U. 74. §. szerint; még pedig szokás szerint az ellenfél azokkal támogatott bizonyitásai czáfolata folytában mindannyiszor, valahányszor bizonyitás végett oklevelek s tanuvallomások adatnak bé. Mivel pedig oklevelek s tanuvallomások általi bizonyitás használtathatik a pernek nem csak derekas, hanem kifogási állásában is, az azok elleni kifogásnak a per kifogási állásában is lehet helye, a miből önként következik, hogy az oklevelek és tanuk elleni kifogást a pernek csupán derekas állásában használhatónak nem lehet tartani, s olyannak csak akkor neveztethetik, mikor a per érdemét tárgyazó állitások támogatására használt oklevelek s tanuk ellen intéztetett.

II.) Az ügydöntő kifogásokról.

542. §.

Ezen kifogások értelmezéséről.

A patvar s időmulás azért neveztetnek ügydöntő kifogásoknak, mivel azok az alperes által bébizonyittatván, az ellene inditott per nem csak leszállittatik, hanem a felperesnek a követelése tárgyává tett ügye iránti joga is ugy megdöntetik, hogy az iránt többé pert sem kezdhet. Világos ebből ezeknek a pert leszállitó kifogásoktóli különbözése, melyek segedelmével leszállitott pert a felperes mindannyiszor ujból kezdheti.

1) A patvarról.

543. §.

A patvar eseteiről.

Patvarnak (calumnia) neveztetik a H. K. 2. R. 70. cz. 1. §-ában valamely pernek valaki ellen álnokul, két szín alatt, vagy különböző utakoni inditása. Mivel azonban a patvar ezen képzete alá annak még azon czímben elősorolt esetei sem foglaltathatnak bé, azon okból mivel az idézett törvény szerint is a patvar a perlekedők csalárd fortélyoskodása által követtetik el, azalatt általában

érthetni, a perlekedők gonosz szándéku mesterkedését. Esetei e következendők:

1) Midőn valaki ugyanazon dolgot két, p o. zálog és örök jogczímek alatt (duplici colore) követel, vagy egyszersmind két törvényszék előtt (duplici via) perel, a H. K. 2. R. 70. cz. 2. §. szerint. Ezen esetekben is azonban csak a jóhiszemü birtokos tehet kifogást; nem tartathatván patvar esetének a H. K. 2. R. 71. cz. szerint

a) ha az adományos másnak zálogbirtokában levő jószágot nyervén, azt az ajánlott pénzt felvenni nem akaró birtokos ellen zálogperrel követeli s egyszersmind magát adománya biztositása végett, azon jószágba igtattatja esztendő bételése előtt (k. 1, 2, 3. §.) s az ellenmondókat perli. Valamint a sem,

b) midőn a fejedelmi jóváhagyás czíme alatt nyert, de annak kézhezvétele előtt más birtokába, foglalás vagy zálogositás utján, jutott jószágot egyfelől hatalmaskodás vagy zálogczím alatt perli, másfelől pedig adománya biztositása végett magát beigtattatván, az ellenmondott birtokost más ellenmondottakkal egyetemben külön perrel követeli (4, 5, 7. §.).

2) Midőn a leányi negyed, hitbér, zálog és bármi más czím alatt követelhető illetőségére nézve már kielégitett személy vagy örökösei, kikapott illetőségökért a kielégitőt vagy örököseit ismételve követelnék, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint.

3) Ha a bévégzett per, kegyelemmeli perujitás nélkül, elevenittetnék fel a H. K. 2. R. 70. 4. §. szerint, kivéve azon esetet, midőn az ügyvéd azt megbizatás nélkül cselekedte volna; annak hibájáért a per tulajdonosa azon okból nem lakolhatván, mivel az idézett törvény 1. §. szerint a neveztethetik patvarnak, a mi szándékos fortélyoskodással követtetik el.

4) A törvényszék elébe idéztetésnek ismétlése ugyanazon per tárgyára nézve a H. K. 2. R. 25. cz. k. §. szerint; kivéve azon esetet, midőn az első idéztetést a felperes gyámnoka vagy előde tétette volna, az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. szerint; valamint az igtatáskori ellenmondás okadására inditott pert is szokás szerint, melyben az igtatók által tett idézés után a per kezdetekor ujabb idézés szokott történni.

5) Midőn valaki egy megnevezett jószágot tárgyazó minden leveleket általában kérne fel, s azonban maga használna olyan leveleket a H. H. 2. R. 34. cz. 4. 5. §. szerint.

6) A bétiltással perujitásnak (novum cum inhibitione) azon alperes általi alkalmazása, a ki az itélet kimondásakor jelen volt, vagy azelőtt ugyanazon törvényszakaszon, bár ügyvéde által más perhez szólott, vagy láttatott azon helyen, hol a törvényszék üléseit tartja, az A. C. 4. R. 1 Cz. 14. cz.; T. U. 119. §. szerint.

7) A béjelentett perujitás szabály szerinti használatának elmulasztása, a T. U. 120, 131, 138, 154. §§. szerint, melynek esetei alább fognak közöltetni.

8) Midőn a fiscus ellen kegyelemmeli perujitást használó nem ujit, azaz nem hoz elő ujabb okokat s erősségeket megelevenitett keresete támogatására, az A. C. 4. R. 1. Cz. 40. cz. szerint.

544. §.

A patvar büntetéséről.

A patvar büntetése az, hogy a patvarkodó ügyét örökre és ugy veszti el, hogy aziránt támasztott perét soha többé meg nem elevenitheti s egyszersmind holtdiját is fizeti, melynek kétharmada a birót, harmada pedig az ellenfelet illeti, a H. K. 2. R. 70. cz. 5. §. szerint. Ezen büntetés módosittatott azon esetre nézve, midőn a pert az idéztetést ismételtetőnek gyámnoka vagy előde kezdette, az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. által, és a midőn a perujitás szabályellenesen használtatott, a T. U. 154. §. által; a mennyiben az ezen esetekben leszállitott per, kegyelemmeli perujitás segedelmével, felevenittethetik. Ezen eseteknek a patvar törvény szerinti büntetése alóli kivétele helytelenül használtatik azon vélemény alapjául, mintha a patvar bármelyik más esetében leszállitott perfolyam, kegyelemmeli perujitás mellett, felelevenithető lenne; mivel az idézett törvények rendelete csupán az azokban meg is nevezett esetekre szoritott kivételnek tartathatik, mely megerősiti a ki nem vett esetekre nézve a H. K. 2. R. 70. cz. azon általános rendelését, hogy a patvarkodásért leszállitott per fel nem elevenittethetik, a mit bizonyitanak e következendő erősségek:

1) A patvar büntetését meghatározó H. K. 2. R. 70. cz. 5. §-ában határozottan ki van fejezve az, hogy az ügy elvesztésén a követelt tárgy u. m. jószág, pénz, hitbér, leányi negyed iránti jog örökös elvesztését kell érteni. Ennélfogva a vesztés nem a pert (processus), hanem a pernek tárgyát

(jus in re, vel ad rem) tárgyazván, miként lehessen helye a per megelevenithetésének, nem képzelhetni; hanemha pert lehet inditani azon jog követelése végett, melyre nézve a törvény kimondotta, hogy örökre, azaz ugy elveszett, hogy azt a pert inditó soha sem nyerheti meg, a mi képtelenség; a perindithatás annak tárgya iránti jog által levén jogtani értelemben feltételesitve.

2) A H. K. 2. R. 72. cz. 2. és 3. §-aiban a nyelvváltság és patvar büntetései közötti különbség közöltetvén, az abban határoztatik meg, hogy a nyelvváltságért leszállitott per nem vész örökre el ugy, mint az, a mely a patvarkodásért szállittatott le; azt a felperes ha akarja, kellő módon ujra kezdhetvén, a miből méltán következtethetni, hogy a patvarkodásért leszállitott pert ujra kezdeni nem lehet.

3) Az A. C. 4. R. 1. Cz. 37. cz. azt rendelvén, hogy az, a ki gyámnoka vagy elöde által kezdett perre nézve tétetett ismételt idézést, ne szenvedje a patvar büntetését, hanem kifizetvén holtdiját, leszállitott perét ujra kezdhesse: szembetünö, miként a patvar büntetését föleg abban helyezteti, hogy az annálfogva leszállitott pert nem lehet ujra kezdeni.

4) A T. U. 64. §-ában a patvar peremtorialis exceptionak neveztetik, mely betüszerinti értelemben is olyan kifogást jelent, mely az ügyet megöli (perimit causam); a kivett eseteken kivül pedig egy törvény sem engedi meg, hogy megölt vagy is elholt ügyet fel lehessen eleveníteni, felelevenitésnek csupán bévégzett, leszállitott vagy letett perekre nézve lehetvén törvényünk szerint helye.

Az egyházi perekben elkövetett patvar büntetése csupán 12 mfrt.

2.) Az idömulásról.

545. §.

Az idömulásról mint kifogásról általában.

Azon a T. U. 64. §-ával támogatott állitás, mintha az idömulás csupán ügydöntö kifogás gyanánt használtathatnék, meg nem állhat azon okból, mivel vannak esetek, melyekben az idömulás közbejötte miatt leszállitott pert ujból kezdhetni. Az idömulás ugyanis tárgyazhatja vagy a pert, mely

az ügy követelése végett kezdetett s illetőleg kezdethetnék; vagy az ügyet, mely a megkezdett s illetőleg kezdethető pernek tárgya. Az első esetben az időmulás miatt az ügy iránti jog semmi sérelmet sem szenvedvén, fenmarad a követelhetés joga s következőleg a leszállitott per helyett más kezdethetik. A második esetben ellenben az ügy iránti jog levén az időmulás által megszüntetve, mivel nem létező jogot nem is követelhetni, a leszállitott per helyett mást kezdeni nem lehet. Az időmulást ennélfogva használhatni ugy is mint pert leszállitó, ugy is mint ügydöntő kifogást.

546. §.

a) Az időmulásról mint pert leszállitó kifogásról.

Az időmulást pert leszállitó kifogás gyanánt használhatni e következendő esetekben:

1) Midőn a megkezdett per 32 esztendő alatt mozdulatlanul hevert, az azon idő eltelése után tovább nem folytathatván, hanemha ujra kezdetik a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint; a mi azonban csakis azon feltétel alatt történhetik meg, ha azonközben nem idősült el a pertárgy iránti jog is.

2) Midőn a per 32 év eltelése után kezdetett, annyi idő alatt idősülvén el a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint a perkezdhetés iránti jog. Ezen szabály azonban a perkezdhetés minden eseteire nézve nem levén alkalmaztatható, megjegyzendő, miként

a) azon perek, melyeket 32 év eltelése után meg nem kezdhetni: a hatalmaskodási (H. K. 1. R. 46. cz. 5. §.), a kiskoru által viszszszahúzott vásár feltörésére ugyancsak általa inditandó (H. K. 1. R. 128. cz.) és azon per, melylyel a fiscus a kiholt vagyonait kihirdetés utján követeli (A. C. 4. R. 3. Cz.). Továbbá az igtatáskori ellenmondást, kötlevelek s végrendelet teljesedésbe vételét, okozott kár megtéritését, számoltatást s számitást tárgyazók (szokás szerint). Ezekhez számlálhatni még azon tiszta adósság követelését is, melynek sem kamatja, sem tőkéje nem kéretett 32 esztendő alatt, de csak a mennyiben az, ezen idő eltelése után, nem eshetik meg az 1791: 136 ideiglenes czikkben szabályozott módon, hanem csak rendes rövid per utján; valamint a pereknek kegyelemmeli perujitás melletti megelevenitését, annak meg-

jegyzése mellett csakugyan, hogy különös jog fentartás (specialis retractatio) segedelmével a 32 év eltelése után is megtörténhetik.

b) Vannak olyan perek, melyeket bármikor is indithatni az időmulás ellent nem állhatván. Ilyenek általában azon perek, melyeknek tárgya ki van az időmulás alól véve s névszerint: a fiscalitások viszszakövetelését (A. C. 2. R. 8. Cz.), zálogba adott jószág kiváltását (H. K. 1. R. 82. cz.), leányi negyed és hitbér fizetését (H. K. 1. R. 78. cz.), osztályt (H. K. 1. R. 45. cz.). osztályigazitást s uj osztályt (H. K. 1. R. 46. cz.), határvonalok kijártatását s igazittatását (H. K. 1. R. 85. cz.) tárgyazók.

c) Vannak olyan perek is, melyeket csak azon esetben kezdhetni meg akármikor, ha a tárgyak iránti jog ellenmondás s illetőleg tiltakozás vagy perkezdés által fentartatott ugy, hogy azokra nézve nem jöhetett közbe időmulás. Ilyenek az elidegenitett ősi jószágok viszszaszerzését tárgyazó perek (H. K. 1. R. 79. cz. 2. §.; 3. R. 15. cz. 1. §.)

547. §.

b) Az időmulásról mint ügydöntő kifogásról.

Az időmulás ugydöntő kifogás gyanánt akkor használtathatik, midőn az időmulásnál fogva tulajdonossá vált birtokos, a jószág volt tulajdonosa s illetőleg annak örökösei ellen, magát azzal védheti, hogy a volt tulajdonosnak a követelt jószág iránti joga elenyészvén az időmulás közbejöttével, elenyészett egyszersmind követelésének alapja is. Bébizonyosulván az időmulásnak közbejövetele s azáltal világosságra jövén az is, hogy a felperesnek a követelt tárgy iránti minden joga elenyészett, hogy perének többé meg sem elevenithetőleg kell leszállitatni annyival bizonyosabb, mennyivel kétségtelenebb az, hogy jogalap nélkül pert nem kezdhetni. Kivétetik csakugyan azon eset, a midőn a felperes perének leszállitása után oly adatok birtokába jutott, melyekkel bé tudja bizonyitani, hogy a birtoklás folytonosságának megtörtént háboritásánál fogva nem jöhetett közbe időmulás; attól ugyanis nem rekesztethetik el, hogy ezen adatokat kegyelemmeli perujitás segedelmével megelevenitendő perében használhassa; követelésének jogalapja helyre levén állitva az időmulásczíme alatt tett kifogás megczáfolása által.

Egyébiránt ovatoson kell az időmulást kifogás gyanánt használni, s azzal csak azon esetben kell élni, midőn a per védelmének minden más eszközei felhasználtattak. Ezen kifogással élésnek ugyanis valódi értelme az, hogy az alperes elismeri ugyan azt, hogy a felperesnek volt joga a követelt tárgyiránt, de azt állitja, hogy az, az időmulás közbejöttével elenyészett. Ha tehát a felperes bébizonyitja, hogy időmulás nem jött közbe, az alperes nem tagadhatja többé a felperesnek már elismert jogát, s következésképen elmarasztaltathatik ugy, mint a ki elismerte a felperesi kereset igazságát.

MÁSODIK FEJEZET.
A per tárgyalásáról.

548. §.

Általában.

Pertárgyalásnak nevezhetni általában, annak mindazon kellékekkeli ellátását, melyek megkivántatnak mind arra, hogy itélet alá terjesztethessék, mind arra, hogy abban érvényes itélet mondathassék. Mivel pedig a per, kezdetétől fogva itélet alá bocsáttatásáig, az ügyvéd, itélet alá bocsáttatása után pedig az itélet kimondatásáig a biró által tárgyaltatik: a per tárgyalásának általános képzete alatt érthetni annak mind ügyvédi, mind birói kezelését.

ELSŐ CZIKK.
A per ügyvédi kezeléséről.

549. §.

Az ügyvédi kezelés nemeiről.

A per ügyvédi kezelése áll a perhez tartozó kérdések előadásában, azoknak bizonyitványokkal s azokból meritett okoskodással támogatásában, az ellenfél bizonyitványai s okoskodásai czáfolásában. Megeshetik ez

1) élő szóval ugy t. i. hogy mind a felperesi kereset és az azt támogató erősségek, mind az alperesi védelem s az azt támogató ellenerősségek az illető ügyvédek által a törvényszék színe előtt élő szóval adatnak elő. Ezen szó-

beli eljárásnak ma csupán azon perekben van helye, melyek széktörésért, vagy az országgyülés és királyi tábla tagjai megsértéseért indittatnak, s melyek ennélfogva szóbeli pereknek neveztetnek (processus verbales),

2) írásban, ugy t. i. hogy mind a felperesi kereset és az azt támogató erősségek, mind az alperesi védelem és az azt támogató ellenerősségek az illető ügyvédek által irásban készittetnek el, s csak akkor terjesztetnek a törvényszék elébe, midőn a peresfelek bévégezték az öket szabály szerint illető iratásokat. Igy kezeltetnek minden perek a szóbelieken kivül.

550. §.

Az ügyvédi kezelés szabályairól.

Az ügyvédi kezelés szabályai e következendők:

1) Megesvén a per kikiáltatása, a felperesi ügyvéd azonnal általadja az alperesi ügyvédnek a perfelvételt, s a per folyamatba indul a T. U. 42. §. szerint az által, hogy a peresfelek közötti vitatás megkezdetik.

2) A T. U. 42. §. azon rendeletét, mely szerint az ügyvédek tartoznának az ügyvédi szék szinén irni feleleteiket, a szokás megváltoztatván, az ügyvédek hazavihetik magukkal az ügyvédszéken kezökhez vett pereket, de azokat kifogási állásukban három napnál tovább maguknál nem tarthatják az alperesi ügyvédek.

3) A per kifogási állásában — a bérekesztő iratás azt illetvén a ki ellen tétetett a kifogás — a felelgetések (allegationes) duplicán tul nem terjesztethetnek, a T. U. 69. §. 5 p. szerint, a mit a szokás ugy magyarázott, hogy az alperes által megtett kifogást tárgyazó feleletére a felperesnek felelvén az alperes (replica), az iratásokat bérekeszti a felperes (duplica). Szokás szerint a per derekán felmerülő mellékes (incidens) kérdésekre nézve is ugyanannyi felelgetés illeti a peresfeleket; bérekesztő iratás azt illetvén, a melyik ellen tétetett az első iratás.

4) A per derekas állásában felelgetések quadruplicán tul nem terjesztethetnek, az alperest illetvén a bérekesztő iratás a T. U. 43. §. szerint; a mit a szokás ugy magyarázott, hogy a felperesi követelést tárgyazó feleletére

az alperesnek felelvén a felperes (replica), ezt követi az alperesi (duplica), ezt ismét a felperesi (triplica) s ezt végre az alperesi bérekesztő (quadruplica) felelet.

5) A peresfeleket a per kifogási állásában csak két, derekas állásában pedig csak három iratás illetvén, hogy az utolsó feleletig szándékoson halasztott erősségek megczáfolhatásától az ellenfél el ne rekesztessék: kötelességökké tétetett az ügyvédeknek, hogy akár támogató, akár czáfoló minden erősségeiket iratásaik elején sorolják elő pontonként; rendbontás büntetésével (poena prævaricationis) lakolván, ha azokat utolsó feleletökig halasztanák, a T. U. 43. §. szerint.

6) A felelgetéseket röviden és ugy kell irni, hogy az állitásokat támogató erősségek egyenként folyó számokkal jegyzett pontokban adassanak elő, s azokra a czáfolat hasonlóképpen megfelelő pontok alatt irassék a T. U. 44. §. szerint.

7) Midőn erősségül oklevelek használtatnak, azokat illetőleg meg kell határozni kelésök ideje és helye kijelölésével; ki kell továbbá tisztán fejezni, hogy azokból mi és mennyi intéztetik erősségül használtatni; és hogy azt a nagyobb kiterjedésü irományokban annál könnyebben lehessen megtalálni, ki kell fejezni a lap számát is s azon az idézett helyet csillagokkal is ki kell tüntetni, a T. U. 44. §. szerint.

8) Kötelesek az ügyvédek a feljebbviteli törvényszékek előtt álló perekből rövid kivonatokat készitени s azokat a biráknak ki is osztani a T. U. 57. §. szerint.

9) A kérdés alá vett tárgyaktóli eltéregetés a felelgetésekben pirongatás, és ismétlés esetében rendbontás büntetésének terhe alatt tilalmas a T. U. 44. §. szerint.

10) Bévégezvén az ügyvédek, a pernek akár kifogási, akár derekas állásában, az öket szabály szerint illethető felelgetéseket, kötelesek azt itélet alá bocsátani; az ügyvédi szék elnökének tiszte levén a pert általvenni, s a törvényszéki elnöknek általadni, az előadó (referens) itélőmester s illetőleg jegyző kezébe szolgáltatás végett, a T. U. 46. §. szerint; az itélet alá bocsátott per többé a feleknek kérésökre sem adathatván ki, a T. U. 56. §. szerint, felelgetéseik tovább folytatása végett.

551. §.
Az ügyvédi székről.

Ügyvédi széknek (dictatura) neveztetik az illető törvényszékek mellett hivataloskodó ügyvédek testületi egyesülete, melynek

1) főbb feladata, őrködni a felett, hogy a perek ügyvédi kezelésében a törvényszerüség megtartassék, és a perek késleltetésére irányzott törekedéseknek eleje vétessék, a T. U. 187. §. szerint.

2) Elnöke (dictaturæ præses) az illető törvényszék elnöke által neveztetik ki felváltólag azon törvényszéki birák közül, kik törvény- s pertanbeli jártasságuknak kitünőbb jeleit adták, s egyszersmind az illő tekintet s rend fentartására alkalmatosok; a királyi táblánáli számfeletti birák ilyen elnökökké csak azon esetben neveztethetvén, midőn a rendszerinti birák közül, a perek ellátására szükséges tagok fogyatkozása miatt, nem neveztethetnék, a T. U. 47. §. szerint.

3) Jegyzője a királyi tábla mellett egyik az elnöki s itélőmesteri igtatók közül felváltólag; a kinevezett, ha betegség vagy más helyes ok által nem gátoltatik, az egész törvényszak alatt köteles levén vezetni a jegyzőkönyvet, a T. U. 39. §. szerint. Szokás szerint azonban mind a királyi tábla, mind más törvényszékek mellett, táblai s illetőleg megyei irnokok s ügyvédek is szoktak használtatni ezen jegyzőkönyv vezetésére, csupán a főkormányszék mellett levén rendes fizetéssel ellátott állandó jegyzője az ügyvédi széknek.

4) Jegyzőkönyvébe naponkint bé kell igtattatni mindazoknak, mik ezen szék előtt tárgyaltattak; a törvényszéki elnök kötelessége levén azt ottanottan megvizsgálni s a perek ügyvédi kezelésében észrevett hibákat a törvényszékkel együtt megigazittatni, a T. T. 187. §. §. szerint. Ezen jegyzőkönyvbe igtatják bé névszerint: a meg nem jelent felperes elleni tiltakozást (T. U. 172. §.), valamint azt is szokás szerint, a midőn az ügyvédek a pereket egymásnak általadják, vagy itélet alá bocsátják; ugy szintén azt is, hogy ki és minemü kérelmet nyujtott legyen bé a törvényszékhez. A királyi tábla mellett külön jegyzőkönyv (submissionis protocollum) tartatik azon perek béiratása végett, melyek derekas állásban bocsáttattak itélet alá.

5) Az ügyvédi szék színén történik meg a perek kikiáltatása (T. U. 42. §.), a törvényszékhez intézett kérelmek béadása (T. U. 59. §.), a terhelő itéletek ellen használandó perorvoslatok béjelentése (T. U. 58. §.) és a királyi tábla mellett a másoltatandó okleveleknek szokás szerint kikiáltatása (1755: 3. cz.).

6) Az ügyvédi szék rendezést igénylő nyilvános üléseiben megjelenhetnek a perlekedő felek s mások is szokás szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A perek birói kezeléséről

552. §.

általában.

A perek birói kezelése körébe tartozik a pereknek sorozása, birálat alá vétele, ellátása s az azokban költ itélet megállitása és kihirdetése.

553. §.

1.) A perek sorozásáról.

Eltöröltetvén a 1791: 50. cz. által a perek sorozatát tárgyazó minden viszszaélések, ugy szintén a pereknek sorozatbeliekre és sorozaton kivüliekre (causæ seriales et extraseriales) osztályozása, valamint a különös sorozat készitése is (particularis seriei confectio): a sorozatra (series) nézve a rendeltetett, hogy a perek csak akkor igtattassanak sorozatba, midőn természetök különbségéhez képest derekas állásukban bevégeztetvén a felelgetések (in merito conclusa), itélet alá bocsáttattak, vagy az alsóbb törvényszékek elől feljebbvitt perek a felsőbb törvényszék előtt bémutattatnak (exhibentur); köteles levén a törvényszék a sorozott pereket azon renddel vennibirálat alá, melylyel egymás után a sorozatba igtattattak, a perlekedők személye tekintetbevételének nélkül, csupán azokat illethetvén az A. C. 4. R. 1. Cz. 45. cz. szerint elsőbbség, kiket a fejedelem maga dolgában el akarna küldeni.

Az idézett törvény ezen szavait: „juxta diversam processuum naturam a secundo aut quarto termino causa quæpiam in merrito conclusa et ju-

dicio submissa fuerit" a szokás ugy magyarázta, hogy a derekas védelem bévégeztetése előtt is, midön a per elsöbben, vagy valamely perorvoslat használása után derekasitélet alá bocsáttatik, mindannyiszor soroztatik. Ennélfogva a legrövidebb perek egyszer, a rövidek kétszer és a hoszszak háromszor soroztatnak szokás szerint. Az idézett törvény által továbbá el van törölve mindaz, a mi a táblai utasitásban a sorozatról általában s névszerint a 26 §.— a 41. §-ig rendeltetik, valamint a 65. §. szerint addig használatban volt sorozat elleni kifogás is (exceptio contra seriem).

A királyi tábla ki szokta hirdetni mindenik törvényszak vége előtt nyolczadnappal, az ügyvédiszék színén, az azon törvényszak alatt derekas itélet alá bocsátott perek sorozatát, még pedig külön a magán- és közkövetelésüeket, melyeknek a perek itélet alá bocsátása napját kimutató jegyzökönyvvel öszhangzólag kell készittetni; a királyi tábla által egy per sem láttathatván el szokás szerint azon törvényszakon, melyen soroztatott. Az alsóbb törvényszékek előtti perekre nézve ilyen sorozat nem szokott készittetni, s a perek sorozatukra való tekintet nélkül azon törvényszakon is elláttatnak, melyen itélet alá bocsáttattak.

554. §.

2.) A perek birálat alá vétetéséről.

A perek birálat alá vétetésének szabályai ezek:

1) A perek vizsgálat alá vétele csupán törvényszaki időben s akkor is csak a délelötti rendes órákon eshetik meg, egyéb törvényszéki eljárások a délutáni vagy más rendkivül tartandó ülésekben is megtörténhetvén a T. U. 6. §. szerint. Hogy a törvényszakok első napjain a törvényszékek foglalatosság nélkül ne vesztegeljenek addig, mig az ügyvédi kezelés alatt levő perek itélet alá bocsáthatás végett elkészittethetnének: kötelesek az itélömesterek s illetöleg a jegyzök, a törvényszüneti idö alatt ugy készülni, hogy a törvényszakok első napján már a perek birálat alá vétele folyamatba indulhasson, a T. U. 55. §. szerint.

2) A perek birálatának megkezdése feltételesitve van a törvényszék teljessége, vagy is azáltal, hogy a törvény vagy szokás által meghatározott számu birák jelenlétében történjék. A törvényszék teljességére megkivántatik

a) a fökormányszéknél hét s a productionale forumnál 24 rendes tag jelenléte szokás szerint.

b) A királyi táblánál az elnökön kivül két itélömester és hét rendes birónak, és igy összesen 10 tagnak jelenléte; az elnök és itélömesterek rendes birák, a rendes birák pedig számfelettiek által helyettesittethetvén a T. U. 5 és 7. §. szerint.

c) A vármegyei, magyarvidéki és székelyszéki fiu-, alés derékszékeknél az elnökkel együtt hét rendszerinti tag jelenléte, az 1791: 96. 97. i. cz. szerint.

d) Az urbéri táblánál az elnökkel együtt öt birónak jelenléte az 1847: 14. cz. szerint.

e) Az uri és harmadnapos törvényszékeknél az elnökkel együtt legalább hét birónak jelenléte, az 1791: 94 és 95. i. cz. szerint.

f) A számitó és számoltató törvényszékeknél, valamint az osztoztatószéknél is az elnökkel együtt három birónak jelenléte szokás szerint.

g) Az egyházi törvényszékeknél legalább hét rendes biró jelenléte szokás szerint.

3) Mielött az itélet alá bocsátott per birálatához kezdene a törvényszék, azt le szokták küldeni az ügyvédszékre a végett, hogyha időközben a per békesség utján megszüntettetett, vagy a perlekedö felekre nézve változás történt volna, az az illető ügyvéd által nyilvánittassék (continuata). Ha semmi változás sem jött közbe, a felek ügyvédei csak annyit irnak folytatólag a perre, hogy azt ujra itélet alá bocsátják.

4) A kifogási állásában itélet alá bocsátott pert töstént birálat alá kell venni, mihelyt a netalán akkor tárgyalás alatt levö per bevégeztetik; a derekas állásában itélet alá bocsátott per ellenben csak akkor vétethetik birálat alá, midön a szem elött tartandó sorozat szerint birálat alá kerül, a T. U. 48. §. szerint; hanemha az elitélendö kérdés csupán mellékes lenne, mely szokás szerint töstént birálat alá vétethetik

555. §.

3) A perek ellátása módjáról.

A perek törvényszék általi ellátásának következendö szabályok szerint kell megesni:

1) Köteles az eléadó felolvastatni a törvényszék előtt mindazt, a minek tudása által eszközöltethetik a per tárgyával megismerkedhetés, névszerint

a) azon perekből, melyek a törvényszék előtt kezdetttek, akár kifogási, akár derekas állásban bocsáttattak legyen ítélet alá, fel kell olvastatni az ügyvédek felelgetéseit meröben (per extensum), valamint a bizonyitványok azon részeit is, melyekre a felek hivatkoztak, a már felolvasottak felolvastatása, bármelyik biró kérésére, ismételtethetvén is, a T. U. 49. §. szerint.

b) Azon perekből, melyek feljebbvitel utján jutottak a törvényszék elébe, fel kell olvastatni 1) a keresetlevelet, mellözve annak nem lényeges részeit, hanemha kifogás alá vétettek volna; 2) a perfelvételt; 3) a kifogásokra költ itéleteket, az eléadó szóval terjesztvén elé a kifogásokat mentöl rövidebben; 4) a perelvállalást s a derekas felelgetéseket, és ha ügyvédi meghivás vagy perujitás történt volna, azok közül inkább csak azokat, melyek ezen perorvoslatok alkalmaztatása után irattak, valamint a felek bizonyitványait is, a mennyiben azokra hivatkozás történt; 5) a derekas itéleteket; 6) a felek nek a feljebbviteli törvényszék előtt tett iratásait, a T. U. 57. §. szerint.

2) Bévégeztetvén a közlöttek felolvastatása, az eléadónak (a ki tartozik a T. U. 54 és 206 §. szerint a perreli bövebb megismerkedhetés végett abból rövid kivonatot készitени, azt mással nem készittethetvén) tiszte a per rövid foglalatját szóval ismételni, és kijelölni egyszersmind az ítélet tárgyául szolgálandó kérdést is (status quæstionis), szabadságában állván kinekkinek a birák közül az iránti észrevételeit illő mérsékléssel megtenni, a T. U. 50. §. szerint. Azon esetben pedig, midön az eléadó által kitüzött kérdés felett kétség támasztatott, a törvényszéki elnök kötelessége azt mentöl rövidebb vitatás alá bocsátani, s a birák szózata többsége szerint állittatni meg az eldöntendő kérdést a T. U. 51. §. szerint.

3) Megállittatván az eldöntendő kérdés, előbb az eléadónak kell nyilvánitani az iránti véleményét, mely ha elfogadtatik, határozottá válik; ellenkező esetben pedig vitatás alá bocsáttatván, miután a birák közül mindenik eléadta illő

mérséklettséggel s mentől nagyobb tisztasággal, okokkal támogatandó véleményét, s miután a felmerült vélemények erősségei az elnök helyes tappintatu itélete szerint eléggé felfejtettek, a szózatok bészedéséhez kell kezdeni a T. U. 52. §. szerint.

4) A szózatolásban első az előadó, utána következik a döntő szózattal biró ülnökök közül az utolsó s ugy tovább felfelé az elnökig, a ki a szózatolásban utolsó a T. U. 8. §. szerint. A királyi táblánál szózatot kell kérni a csupán véleményező szózattal (votum consultativum) biró számfeletti ülnököktől is, annak megtudhatása végett, hogy mennyire fogták legyen fel a per tárgyát, s minő ügyességgel birnak a szózatadásban a T. U. 186. §. szerint.

5) A törvényszék határozatának tartatik azon vélemény, melyet a szózatok többsége pártolt, a T. U. 52. §. szerint; azon esetben pedig, midőn a különböző vélemények pártolóinak száma egyenlő volna, azon vélemény válik határozattá, melyet az elnök pártolt a T. U. 8. §. szerint, az előadó kötelessége levén a törvényszék határozatából itéletet (deliberatum) szerkeszteni.

556. §.

4.) A perekben költ itéletekről s azok kihirdetéséről.

A törvényszéki határozattal megegyezőleg szerkeztetni kellető itéletekre nézve megjegyzendő, hogy

1) tárgyukhoz képest különbfélék lehetnek, u. m.

a) kifogásiak a T. U. 53. §. szerint, milyenek a törvényszék, felperesség s perfolyam ellen tett kifogásokat elhatározók;

b) közbeszólók (interlocutoria sententia), milyenek a párkérést, szavatos eléállitását, közös tanuvallatást, eskületételt, alperesi meg nem jelenést s más ezekhez hasonlókat tárgyazók a T. U. 178. §. 3. p. szerint;

c) derekasok, melyek a per tárgyát közvetlenül érdeklik ugyan, a vesztőfél által azonban az első törvényszék előtt még orvosoltathatnak a T. U. 150. §. szerint;

d) pert végzők (finalis v. definitiva sententia), melyek ellen az első törvényszék előtt semminemü perorvoslatot sem használhatni a T. U. 178 §. 3. p. szerint, azok ki-

hirdettetésök után végrehajthatók, vagy csak a felsőbb törvényszék előtt orvosoltathatók levén;

e) viszszautasitók (rejectoria sententia), melyekben az alsóbb törvényszékek előtt ejtett hibák kiigazitása végett, a per viszszautasittatik a felsőbb törvényszék által.

2) Ezen itéletek szerkesztésében arra kell főleg ügyelni, hogy azokban a biró méltóságához illőleg párosittassék a rövidség tisztasággal, és hogy a döntő okok (a T. U. 53 és 207. §. szerint még a kifogási itéletekben is) a felelgetések s bizonyitványok hoszszadalmas ismétlésének teljes kikerülésével, röviden soroltassanak elő; kivált a kifogási itéleteknek az eléadás bévégzése után még ugyanazon ülés alatt feltétetni, s a derekas itéletekben még annak is pontoson kifejeztetni kelletvén, hogy a per állásához képest minő menedékekkel nem gátoltathatik azoknak végrehajtása a T. U. 53. 207. 155. §. szerint.

3) Az eléadó által feltett szerkezetnek fel kell olvastatni a törvényszék előtt, az addig ki nem adathatván a II. Ulászló 4. V. 11. cz. szerint, mig helyben nem hagyatott; helybenhagyatás után pedig még ugyanazon ülés alatt ki kell hirdettetni, a T. U. 58. §. szerint, a mi az a végett a törvényszék teremébe hivatni szokott ügyvédi szék és az ilyen nyilvánosnak nevezhető ülésben megjelenhető hallgatóság előtt történik meg; a személyes megjelenésre idézett alperesnek és az egyházi törvényszékeken házassági ügyekben hozott itélet kihirdetésekor mindkét perlekedő félnek is személyesen jelen lenni kellettvén, szokás szerint.

4) Kihirdettetvén az itélet, kiküldetik az ügyvédi székre a per, azért hogy állásához képest vagy tovább folytattassék, vagy a vesztőfél által az ötet terhelő itélet elleni menedék bejelentése mogtörténhessék, a T. U. 58. §. szerint.

HARMADIK FEJEZET.

A perorvoslásról.

557. §.

A perorvoslás eszközeiről s nemeiről.

Megtörténhető levén az, hogy a perlekedő felek közül valamelyik akár maga, akár ügyvéde vagy a biró hibája miatt még azon esetben is elveszthesse perét, midőn igazsága

kétség feletti: gondoskodni kivánt törvényhozásunk, az igazság kiszolgáltatása végett olyan eszközökről, melyek segedelmével a jog sérelmére elvesztett per orvosoltathassék. A perosvoslás ezen eszközei neveztetnek menedékeknek (remedia juridica), melyeket oszthatni

1) rendeltetésükhöz képest olyanokra, melyek segedelmével orvosoltathatik

a) a perlekedő felek által elkövetett hiba, milyenek a bétiltás (prohibita), egyszerü eltiltás (simplex inhibitio), kibocsátás (exmissio), perujitás (novum), ellenállás (repulsio);

b) a biró hibája, milyenek a feljebbvitel (appellatio) és a folyamodás (recursus);

c) az ügyvéd hibája, milyen az ügyvédi meghivás (procuratoris revocatio);

2) a perlekedő személyekhez képest, a mennyiben némelyeket használhat

a) csak az alperes, milyenek a bétiltás, bétiltással perujitás (novum inhibitionale), egyszerü eltiltás, kibocsáttatás és az ellenállás;

b) mind a fel- mind az alperes, milyenek az egyszerü perujitás (novum simplex), feljebbvitel lehagyásával perujitás (novum cedendo appellationi), kegyelemmeli perujitás (novum gratiosum), feljebbvitel, folyamodás és az ügyvédi meghivás;

3) hatásukhoz képest, a mennyiben azok közül némelyek alkalmazása által a per vége felé közelittetik, melyek ennélfogva pert léptető menedékeknek (gradualia remedia) neveztetnek; mások használása által ellenben a per ugyanazon állásban marad, s csak annyiban változik, hogy a per azon állásában kimondott itéletet vagy helybenhagyó, vagy módositó, vagy merőben megváltoztató más itélet kél a nélkül, hogy a perben törvény szerint még használható menedékek száma azáltal kevesittetett, s következőleg a per végét megközelitő lépés tétetett volna, melyek ennélfogva pert nem léptető menedékeknek (remedia non gradualia) neveztetnek. Ezen értelemben

a) pert léptető menedékek: a kibocsáttatás, perujitás és az ellenállás, melyeket csak az első törvényszék előtt s ugyanazon perben csupán egyszer és ugy

lehet használni, hogy a pernek azok valamelyikének alkalmazása által felfüggesztett folyama más törvényszakon, de ugyancsak az első törvényszék előtt indul meg. A hoszszu perekben mind a hármat, a rövidekben csak egyiket a három közül, a legrövidebb perekben pedig egyiket sem használhatni.

b) Pert nem léptető menedékek: a bétiltás, egyszerü eltiltás, ügyvédi meghivás, folyamodás és a feljebbvitel, melyeket mind az első, mind a feljebbviteli törvényszékek előtt használhatni még pedig ugy, hogy az azok segedelmével felfüggesztett per folyamatba, azon törvényszék előtt, a hol használtattak, ugyanazon törvényszakon, más törvényszakon pedig csak feljebbviteli törvényszék előtt indul. Ezen menedékek, kivéve a bé- és eltiltást, ugyanazon akár hoszszu, akár rövid, akár legrövidebb perekben többször is ismételtethetnek.

4) a per állásához képest, a mennyiben azok közül némelyek használtathatnak

a) a pernek csak kifogási állásában, milyenek: a bétiltás, egyszerü eltiltás és a bétiltással perujitás. Ezen menedékek az alperest, meg nem jelenéseért, a felperes teljes keresetén marasztaló s annálfogva derekas itélet ellen használtatnak ugyan; de mivel az ezen menedékek segedelmével perének védelmezhetéséhez jutott alperes jogositva van, a T. U. 121, 153 és 154. §§. szerint, a törvényszék, felperes és perfolyam elleni kifogások megtételére, azokat méltán nevezhetni a per kifogási állásában használható menedékeknek;

b) a pernek csak derekas állásában, milyenek: a kibocsáttatás, egyszerü s a feljebbvitel lehagyásával perujitás, ellenállás és a feljebbvitel is a felperességet leszállitó kifogási itélet egyetlen esetén kivül;

c) a pernek mind kifogási, mind derekas állásában, milyenek: az ügyvédi meghivás és a folyamodás.

A perorvosló minden menedékek hatásuk szerinti osztályzat szerint szoktak ugyan tárgyaltatni; mivel azonban ezen osztályzatnak semmi nyomára sem találhatni törvénytárunkban, és mivel a pertléptető és nemléptető me-

nedékeknek értelmezése felett különbözőbbek a nézetek, mintsem hogy azokat megegyeztetni lehetne, célirányosabb a menedékeket a per állásához képesti osztályzatuk szerint tárgyalni annyival is inkább, mivel azt a menedékek alkalmazása módját szabályozó törvényekre is alapithatni, és a pertan azon rendszerének, melyben a per kifogási és derekas állása külön tárgyaltatott, megfelelőbb.

ELSŐ CZIKK.

A per kifogási állásában használható menedékekről.

558. §.

I.) A bétiltás menedékéről.

Bétiltásnak azon menedék neveztetik, melynek segedelmével a meg nem jelenéséért elmarasztalt alperes ellen költ s ki is hirdetett itéletnek végrehajtás végetti kiadása gátoltatik. Ezen menedék alkalmazásának szabályai:

1) Használtathatik a rövid és legrövidebb perekben egyszer dijmentesen, de csak azon törvényszéki ülés bévégeztetése előtt, mely alatt az elmarasztaló itélet költ; annak más akárki és nem az alperes (vagy ügyvéde) által kellettvén béjelentetni s szokás szerint az itélet alá iratni is; mert ha azt maga a törvényszék helyén jelenlevő alperes (vagy ügyvéde) használná, méltatlanság büntetése (poena indebitæ) alá esik a T. U. 95 és 97. §. szerint.

2) Használtathatik a hoszszu perekben kétszer: először t. i. az itélet kelése napján ugy, mint fenebb közöltetett és dijmentesen; másodversen pedig bármikor is 6 mfrt. dij letétele mellett a T. U. 96. §. szerint, azt az itélet kelése napján a törvényszéki ulés bévégeztetése után megérkezett alperes maga is béjelenthetvén s a mellett ügyvédi meghivással élve ujabb erősségeit s védokait is eléadhatván a T. U. 100. §. szerint. A dijjal járó bétiltásnak használata már nincs gyakorlatban.

3) Ezen menedék segedelmével a perfolyam csak három napig függesztetik fel, annak a negyedik napon tovább folytattatni kelletvén a T. U. 98. §. szerint. Ezen menedék ennélfogva a törvényszak három utolsó napján nem használtathatik sem a rövid (A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz.), sem a hoszszu (T. U. 155. §. 3. p.) perekben, és az A. C. 4. R. 1. Cz 21. cz.

azon rendelése, hogy a bétiltás oka a közelebbi szeken adassék elő, méltán tartathatik azon elmult idök körülményeihez alkalmazottnak, midön az A. C. 4. R. 1. Cz. 27. czikkéből láthatólag, csak két vagy három napig tartattak a törvényszékek ülései.

4) A negyedik napon megjelent alperes lehető kifogásait megteheti mind a rövid, mind a hoszszu perekben, a T. U. 153 és 154. §. szerint.

5) Midön a per dijmentes bétiltás használása után folytattatik tovább, az alperes nem tartozik okát adni a bétiltásnak, a T. U. 99. §. szerint.

6) A negyedik napon meg nem jelent alperes használhatja még az eltiltással perujitást is a T. U. 153. 154. §. 1. p. szerint.

7) Nincs helye ezen menedéknek, ha az alperes megérkezett azon ülés alatt, mikor az itélet költ, valamint akkor sincs helye dijmentes bétiltásnak, midön a törvényszék ülése bévégeztetése után, de az itélet kelése napján érkezik meg az alperes; hanem mind a két esetben béjelentetvén az alperes megérkezése (supervenientia), az ügy más nap ujra felvétethetik a T. U. 97. §. szerint.

9) Ezen menedék nem rekeszti ki a perujitás menedékének is használhatását, az A. C. 4. R. 21 és 27. cz. szerint.

559. §.

II.) Az egyszerű eltiltásról.

Egyszerü eltiltásnak neveztetik azon menedék, melynek segedelmével a meg nem jelenésért elmarasztalt alperes mind a törvényszéket az itélet kiadásától, mind a felperest annak kivételétöl eltilthatja. Ezen menedék szabályai:

1) A perlekedő felek felelgetései következtében költ itélet ellen nem használtathatik s ha használtatnék is, nem akaszthatja meg a végrehajtást a T. U. 102. §. szerint.

2) A kötlevél s törvényczikk szerinti végrehajtást sem akadályozhatni meg ilyen eltiltással a T. U. 101. §. szerint.

3) Fejedelmi tiltó parancs (mandatum inhibitionale simplex) mellett használtathatik; kötelességökké van azonban téve a pecséttartó személyeknek, hogy a fenebbi pontokban érdekelt esetekben ne adjanak tiltó parancsot s ha adnának is, azáltal a végrehajtók nem kényszerittethetnek eljárásuk

félbenhagyására, s ha azt mindamellett is félbenhagynák, a szabályellenesen használt eltiltás ellenállásnak tekintetik, és a tiltás okának előadására bizonyositandó alperes az ellenállás szokott dija fizetésére szorittatik, a T. U. 101. §. szerint.

4) Ezen menedék, a T. U. 102. §. szerint összeköttetvén a perujitás menedékével, már külön csak magára nem használtatik; azon egyszerü bétiltás, mely a székelyföldi osztályra (A. C. 4. R. 14. Cz. 3. cz.) s némely városokban a tiszta adósság felvételére intézett végrehajtások ellen még most is használtatni szokott, a kérdés alatti menedék nemének nem tartathatván, midőn az rendeltetése szerint csupán az alperest meg nem jelenéseért elmarasztaló itélet ellen használtathatik.

560. §.

III.) Az eltiltássali perujitásról.

Az eltiltássali perujitás is olyan menedék, melyet a meg nem jelenéseért elmarasztalt alperes használhat a T. U. 119. §. czerint, azt a felperes soha sem használhatván a T. U. 123. §. szerint. Az egyszerü eltiltás fenebb közlött s a T. U. 102. §. szerint ezen menedékekkel is közös szabályain kivül, ezen menedéknek szabályai még e következendők:

1) Ezen menedék csupán azon alperest illetvén, a ki meg nem jelenéseért marasztaltatott el, ha ezt azon alperes használná, a ki az itélet kihirdetésekor jelen volt, vagy a törvényszék helyén láttatott, vagy az itélet kimondatása előtt akár személyesen, akár ügyvéde által más per folytatásában résztvett, perpatvar büntetésével sujtoltatik az A. C. 4. R. 1. Cz. 14. cz., T. U. 119. §. szerint.

2) Az alperesnek az ezen menedékekkeli élhetés végett fejedelmi parancsot kell váltani (mandatum novi cum inhibitione) a pecséttartó személyektől a T. U. 122. §. szerint, s azzal eltilthatja akár a törvényszéket az itélet kiadásától, akár ellenfelét az itélet kivételétől, akár a végrehajtókat az itélet végrehajtásától, vagy ha az itélet végrehajtatott volna, tudomásitó levelök kiadásától, a H. K. 2. R. 77. cz. 9. §.; A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz.; T. U. 120. §. szerint; ezek kötelesek levén az elfoglalt vagyont is viszszaadni az alperesnek, ha a végrehajtás bévégeztetése napjától bézárólag számitandó 15 nap alatt előttök a fejedelmi eltiltó parancs bé-

mutattatott, a T. U. 124. §. szerint. Ennélfogva bármikor történjék is meg az itélet végrehajtása, annak bévégeztetése napjától számitandó 15 nap alatt ezen menedéknek hasznát veheti az alperes, a 60 nap eltelése után nétalán érvénytelenné vált fejedelmi parancs helyett mindannyiszor más adathatván ki.

3) Az ezen menedéket használt alperes köteles ellenfelét a felöl bizonyositás utján értesiteni s egyszersmind az értesités után következő első törvényszakon ügyét ezen menedék mellett folytatni is, patvar büntetésének terhe alatt, a T. U. 120. §. szerint; az ellenfél értesitése a végrehajtók által is megtörténhetvén a T. U. 125 §. szerint.

4) Ha a felperesnek nem volna jószága azon törvényhatóságban, melyben a végrehajtást létesiteni akarja, megeshetik mind a végrehajtástóli eltiltatása, mind a menedék használata felöli értesittetése a végrehajtók által ugy, hogy ezek akár magát a felperest személyesen, akár azon emberét, a ki által az iteletet hozzájok végrehajtás végett küldötte, innepélyesen eltiltják s egyszersmind illetöleg értesitik is, az A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz. szerint.

5) Az ezen menedék használata után megjelent alperes lehető kifogásait a törvényszék, felperesség és perfolyam ellen megteheti mind a rövid (A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz.; T. U. 121. 153. §.) mind a hoszszu (T. U. 154. §. 2. p.) perekben.

6) Az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. czikkéből következtethetöleg, az ezen menedéket használt azon alperesnek, a ki személyes megjelenésre volt idézve, a következendő első törvényszakon személyesen kell megjelenni, vagy az idézett törvény 15-k czikke értelmében, a törvényszék elébe kell terjeszteni meg nem jelenhetését igazoló okait.

7) Ha az alperes rövid perben használta ezen menedéket, kibocsáttatást nem nyerhet sem bizonyitványok szerezhetése, sem szavatos elöállithatása végett, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. 24. cz. T. U. 121. §. szerint, s ellenállás menedékével sem élhet a T. U. 153. §. 2. p. szerint; viszont ha az alperes rövid perben már élt kibocsáttatás menedékével, ezen menedéket nem használhatja, kötelesek levén ezen esetben a pecséttartó személyek töle az eltiltó fejedelmi parancsot megtagadni a T. U. 122. §. szerint.

8) Ha az alperes hoszszu perben használta ezen menedéket, azután még mind a kibocsáttatás, mind az ellenállás menedékeit használhatja a T. U. 154. §. 1 és 3. p. szerint.

9) Van egy eset, midőn ezen menedéket a per derekán is, azaz ugy használhatni, hogy a mellett a kifogásokat a törvényszék, a felperesség s perfolyam ellen nem lehet megtenni, midőn t. i. a hoszszu perbeni felelgetések következtében költ derekas itélet végrehajtását az alperes ellenállással akadályoztatván meg, annak okadására nem jelenik meg, s a helybehagyatott előbbi itélet végrehajtása rendeltetik; ezen itélet ellen eltiltással perujitás menedéke használtathatván, a T. U. 154. §. 3. p. szerint.

MÁSODIK CZIKK.

A pernek csak derekas állásában használható menedékekről.

561. §.

I.) A kibocsáttatásról.

Kibocsáttatásnak neveztetik azon, szabály szerint, az alperest illető menedék, melynek segedelmével időt nyer arra, hogy védelme eszközeiről gondoskodhassék. Ezen menedék szabályai:

1) Nem nyerhet az alperes kibocsáttatást, mig a pert illőleg el nem vállalja, a T. U. 77. §. szerint.

Kibocsáttatást kérhetni s nyerhetni is mindazon perekben, melyekből ezen menedék nincs kirekesztve, a közelebbi, vagy ha az ügy természete több időt igényelne, a törvényszék itéletében kijelölendő törvényszakig, a T. U. 78. §. szerint, az alatt a per folyama felfüggesztetvén.

3) Az alperes kibocsáttatást kérhet és nyerhet

a) bizonyitványok szerezhetése végett (exmissio ad probandum), az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz.; és T. U. 78. §. szerint; melynek nincs helye, midőn a bűnös tetten találtatott, vagy az alperes elismerte a felperes keresetét, a T. U. 78. §. szerint. A helvét vallástételt követők házassági s névszerint váló pereiben az alperes csupán kibocsáttatás mellett tétethet tanuvallatást a H. t. 287. §. szerint.

b) Szavatos előállitása végett (exmissio ad evictorem statuendum) az A. C. 4. R. 26. Cz., és a T. U. 78. §. szerint.

4) Nem nyerhetni kibocsáttatást azon perekben, melyekből azt a törvény kirekesztette, p. o. a rövid perben, ha már az ellenállás menedéke használtatott a T. U. 153. §, 2. p. szerint, vagy az eltiltással perujitás menedéke alkalmaztatva volt; hanemha a felek a felett megegyeztek volna, a T. U. 78. §. szerint. A rövid perekben akkor sincs helye a kibocsáttatásnak, ha az alperes már akár az egyszerü, akár a feljebbvitel lehagyásával perujitás menedékével élt volna, a T. U. 153. §. szerint.

5) Ezen menedék ugyanazon perben nem ismételtethetik, az ezen menedék segedelmével előállitott szavatos a hoszszu perben sem nyerhetvén kibocsáttatást bizonyitványok szerezhetése végett, a T. U. 155. §. 2. p. szerint.

6) Van egy eset, melyben a felperes is nyerhet kibocsáttatást bizonyitvány szerezhetése végett, midön t. i. az árulók elleni vád illőleg bébizonyitva nem volna; az ügynek mindamellett is ugyanazon országgyülésen, mely előtt a per kezdetett, elláttatni kelletvén, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint. A helvét vallástételt követök egyházi válópereikben a felperes tanuvallatást csupán kibocsáttatás segedelmével tétethet, a H. t. 287. §. 2. p. szerint.

7.) Eltelvén a törvényszék itéletében kitüzött határidö, az addig függöben állott per ismét folyamatba indul az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. cz. szerint; és ha az akár bizonyitás, akár szavatosa előállitása végett kibocsáttatott alperes maga idejében meg nem jelennék, a felperes bizonyitványai szerint itélet hozatik, és az alperes a felperes költségeinek megtérítésére is szorittatik a T. U. 153. §. 2. p. szerint.

562. §.

II.) A perujitásról általában.

Perujitásnak (novum) neveztetik azon menedék, melynek segedelmével az elmarasztalt peresfél pere fogyatkozásait kipótolhatja, hibáit orvosolhatja s ellen nem állhatván a törvényszék által kimondott itélet, perében ujabb felelgetéseket, kifogásokat, ellenvetéseket tehet, még nem használt okleveleit béadhatja, egy szóval mindazt megteheti, a mit joga védelmére s ügye támogatására szükségesnek itél,

a H. K. 2. R. 77. cz. k. §. szerint. Ezen menedék általános szabályai:

1) Nem használtathatik a végitélet végrehajtatása előtt azon legrövidebb perekben, melyekből akár törvény, akár a felek egyezménye által minden menedékek kirekesztettek; használtathatik ellenben a rövid és hoszszu perekben az alább előadandó módon, a T. U. 116. §. szerint.

2) A fiscus kiváltságos ügyeiben, milyenek a kihalás kihirdettetése következtében és a tiszta fiscalitások kiváltása s viszszaszerzése végett inditott perek (causæ publicationum, quindenales et penes CC. edictum 27-um agitandæ), ezen menedék nem használtathatik a végitélet teljesedésbevétetése előtt, a T. U. 117. §. szerint; használtathatik ellenben a fiscus azon nem kiváltságos pereiben, melyeket az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. czikke rendeléséből a magán perlekedők között divatozó módon tartozik folytatni a fiscus is, a T. U. 118. §. szerint.

3) Az ezen menedéket használó fél köteles ujitani, azaz ujabb okokat s erősségeket felhozni, melyek ellen kikelhet ellenfele; de maga az ezen menedéket használó fél az itélet előtti felelgetések czáfolgatásába nem bocsátkozhatik, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz. szerint.

4) Ezen menedéknek négy neme van, u. m. eltiltássali, egyszerü, feljebbvitel lehagyásávali és kegyelemmeli perujitás, a T. U. 114. §. szerint, melyekre nézve megjegyzendő, hogy

a) a három első a végitélet teljesedésbevétetése előtt vagyis birtokon belől (intra dominium) használtathatik, az utolsó pedig csak birtokon kivül (extra dominium), azaz, miután a végitélet végrehajtatott, a T. U. 114. §. szerint.

b) A birtokon belől használható perujitás bármelyik nemével a feljebbvitel menedékének használása előtt kell élni, mert a feljebbviteli törvényszék előtt is elmarasztalt fél, az elmulasztott perujitással élhetés végett perét többé nem viheti viszsza az első törvényszékre, habár meg is engedné a per természete ezen menedék használhatását, az A. C. 4. R. 1. Cz. 20 és 22. cz. szerint.

c) Ezen menedéket birtokon belől csak egyszer használhatni, s a ki p. o. eltiltással perujitást használt, sem egyszerü, sem feljebbvitel lehagyásávali perujitást nem használhat, a T. U. 115. §. szerint.

d) Birtokon kivül használtathatik a kegyelemmeli perujitás, habár használtatott legyen is birtokon belöl a más perujitási menedékek valamelyike, a T. U. 115. §. szerint.

e) Az eltiltással perujitás mint a per kifogási szakában használható menedék, tárgyalva levén már a maga helyén, s a kegyelemmeli perujitásnak oda kelletvén halasztatni, a hol a per megelevenitéséről leend szó: mint csupán a per derekas állásában használhatók, az egyszerü és feljebbvitel lehagyásával perujitás menedékei tárgyaltathatnak, a T. U. 128. §. szerint.

563. §.

1.) Az egyszerü perujitásról.

Az egyszerü perujitás szabályai:

1) A rövid perekben csak azon esetben használtathatik, ha azokban még sem a perujitásnak más neme (T. U. 126. §.), sem kibocsáttatás (T. U. 127. §.), sem ellenállás (T. U. 153. §.) menedéke nem használtatott. Azonban a helvét vallástételt követök rövid természetü válópereiben, mind az al- mind a felperes csak kibocsáttatás mellett bizonyithatván, ezen perujitási menedéket kibocsáttatás után is használhatják, a H. t. 287. §. 2. p. szerint.

2) A hoszszu perekben is csak ugy lehet ezen menedéket alkalmazni, ha a perujitásnak más neme még nem használtatott, a T. U. 115. 126. §. szerint.

3) Ezen menedéket csak a per derekas állásában használhatni, a T. U. 128. §. szerint, és a mellett a per kifogási szakába viszszatéröleg, a netalán elmellözött egyszerü kifogásokat még ügyvédi meghivás segedelmével sem lehet megtenni, az A. C. 4. R. 1. Cz. 21. cz., T. U. 129. §. szerint.

4) A terhelö derekas itélet kihirdetésekor, még pedig a törvényszéki ülés bévégeztetése előtt kell béjelenteni, a T. U. 130. §. szerint; és mivel a per ujitása tudtára juthatott az itélet kihirdetésekor akár személycsen, akár ügyvéde által jelen volt ellenfélnek, ötet a felöl értesiteni nem kell, a T. U. 131. §. szerint.

5) Köteles az, a ki ezen menedéket béjelentette, ujabb okait s erösségeit a törvényszék elébe terjeszteni patvar büntetésének terhe alatt (T. U. 154. §. 2. p.), még pedig a legközelebbi törvényszakon, vagy más a törvényszék itéletében

kitüzött időben, a T. U. 131. §. szerint. Jogositva van ugyanis a törvényszék, a menedék béjelentésekor egyszersmind kérelmileg előterjesztett okoknálfogva, a legközelebbin tul egy törvényszakot, sőt ha a kérelmes a hazán kivül laknék, vagy bizonyitványok szerzése végett külföldre menni kénytelenittetnék, legfenebb két törvényszakot is engedhetni időhaladék gyanánt; azon esetben, ha a per ezen menedék melletti folytatása alatt kivilágosodnék az időhaladék kérését támogatott okoknak színleltsége, a kérelmes mint csalfa perlekedő, a megtéritendők megtéritésén kivül, méltatlanság büntetésével is terheltetvén, a T. U. 132. §. szerint.

6) Az egyszerü perujitás menedékével csak az első törvényszéken, és a feljebbvitel menedékének használása előtt élhetni, a T. U. 133. §. szerint.

7) Ezen menedéket a felperes is használhatja, ha pere természete megengedi a T. U. 134. §. szerint még azon esetben is, ha az alperes már élt volna a perujitás valamelyik nemével; a T. U. 115. §-ában csupán ugyanazon peres félre nézve tiltatván a perujitás menedékének birtokon belöli ismételt használása.

564. §.

2) A feljebbvitel lehagyásávali perujitásról.

Feljebbvitel lehagyásávali perujitást akkor szokott használni a vesztőfél, midön a feljebbvitel béjelentése után veszi észre, hogy ügye támogatására használható némely erősségeket felhozni elmulasztott, s ezen hibáját perujitási menedék segedelmével kivánja helyrehozni. Ezen menedék szabályai:

1) Annak, a ki ezen menedéket akarja használni, a feljebbvitel béjelentése napján kezdve 15 nap alatt, a törvényszék, vagy ha a már eloszlott volna, annak itélőmestere, jegyzője vagy előadója előtt le kell mondani a feljebbvitelről s egyszersmind bé kell jelenteni a perujitást; az, a ki előtt a béjelentés történt, köteles levén mindezekről nemcsak bizonyitványt adni, hanem azokat a dolog igazolhatása végett fel is jegyezni a T. U, 137, 139. §. szerint, gyakorlatilag a perben.

2) Ezen menedék béjelentése felöl értesittetni kell bizo-

nyositás utján az ellenfélnek is, még pedig a visszakapcsolt részekben 15, egyébütt pedig 8 nappal az ezen menedék alkalmazása után következő legközelebbi törvényszak első napja előtt a T. U. 137. §. szerint, s ezenkivül

3) köteles az ezen menedéket béjelentő fél a legelső törvényszakon ujabb erősségeit s bizonyitványait, perét folytatólag, előadni (novum prosequi) patvar büntetése s a kimondott itéletnek semmiféle menedékek által többé fel nem függeszthető végrehajtása terhe alatt, a T. U. 138. 154. §. 2. p. szerint.

4) Ezen menedéket használhatni azon perekben és azon feltételek alatt, melyek feljebb az egyszerü perujitásra nézve közöltettek a T. U. 136. §. szerint.

5) A felperes is használhatja ezen menedéket, ha a per természete megszenvedi; de ha e mellett is vesztene, az alperes költségeit s a méltatlanság dijját is tartozik fizetni a T. U. 141. §. szerint.

565. §.

A béjelentett perujitási menedéket használni elmulasztó félnek követeltetése módjáról.

Ha a perujitási menedéket béjelentő fél ujabb erősségei s bizonyitványai (novi rationes) előadása végett, a törvény által meghatározott időben meg nem jelennék, az eltiltással és feljebbvitel lehagyásával perujitás eseteiben, az ellenfél értesitését bizonyitó tudósitvány párja (e paribus certificatoriarum relatoriarum), az egyszerü perujitás esetében pedig a törvényszéki itélet mellett kikiáltatván a T. U. 142. §. szerint, követeltethetik patvar büntetéséni elmarasztalás végett a T. U. 154. §. 2. p. szerint, mely büntetést az egyszerü s feljebbvitel lehagyásával perujitás eseteire nézve a szokás méltatlanság büntetésére változtatott.

566. §.

III.) Az ellenállásról s alkalmazása módjáról.

Az ellenállást a H. K. 2. R. 73. cz. 1. §. ezen szavakkal határozza meg: „repulsio est partis in causa triumphantis, per alteram in causa succumbentem ab executione latae per judicem sen-

tentiae violenta quaedam propulsio," melyekből eléggé világos, hogy az, a törvényszék által kimondott ítélet végrehajtásának tetleges gátlásában áll. A törvény maga is elismeri a H. K. 2. R. 75. cz. 11. §-ában láthatólag, hogy ez az itélő hatalom tekintélyének számba sem vételével s megvetésével követtetik el, azt eltürhetönek azon okból nyilvánitván, mivel az által alkalom nyujtatik az alperesnek pere védelme közt ejtett hibái jóvátételére s netalán elő nem szerezhetett oklevelei béadhatására (6 és 10. §.), és gondoskodván egyszersmind az ellenállás módja meghatározása által arról is, hogy a birói hatalom elleni szegülhetésre felhatalmazott jogvédelem közbátorságot háboritó merénynyé ne fajulhasson. Elégséges ugyanis ezen menedék alkalmazására, ha az itélet végrehajtásának elpróbálása alkalmával akár egy kivont kardnak, felemelt pálczának vagy botnak elömutatása, akár emberek sokasága, fenyegetözés vagy ijesztgetés által gátoltatik annak megkezdhetése, söt az is elég bizonysága annak, hogy ellenállás történt, ha a nyertes fél a kiitélt jószág birtokán kivül találtatik a H. K. 2. R. 74. cz. 6, 7, 12. §§. szerint. Azon alperes, a ki nem a leirt módon használná az ellenállás menedékét, hanem az a végre összecsöditett emberek csoportja segedelmével erőszakoson verné széljel a végrehajtókat; és viszont azon felperes is, a ki az alperes törvényszerüen nyilvánitott ellenállását számba sem véve, erőhatalommal helyheztetné magát a kiitélt jószág birtokába, a megnyert s illetöleg kiitélt jószág elvesztésével lakol a II. Ulászló 4. V. 19. cz. 2. 3. §. szerint.

567. §.

Az ellenállás menedékének szabályairól.

Az ellenállás menedékének szabályai:

1) A végrehajtással kezdetni szokott legrövidebb perekben a per kezdetén használtatván, azokban birtokon belöl több menedéket aztán nem használhatni, hanemha a kibocsáttatást névszerint megengedné a törvény, a T. U. 103. 104. §. szerint.

2) A rendes rövid és hoszszu perekben csak a per végén (pertransitis cunctis causæ processibus: T. U. 103. 107. §.; post finalem conclusionem cujuslibet causæ, H. K. 2. R. 73. cz. 3. §.) és ugy használ-

tathatnék, hogy annak alkalmazása után az itélet végrehajtása semmiféle menedékek által fel ne függesztethessék, a H. K. 2. R. 75. cz. 14. §. szerint. A gyakorlat azonban ezen szabálytól eltért, a mennyiben a hoszszu perekben ezen menedék a per kezdetén is használtathatik, p. o. az alperesi meg nem jelenésért költ és eltiltássali perujitással fel nem függesztett itélet végrehajtásának gátlására a T. U. 152. §. 2. p. 154. §. 2. p. szerint; még pedig ugy, hogy annak használása után, még kibocsáttatás és perujitás menedékei is használtathatnak, a T. U. 154. §. 2. p. szerint.

3) A rövid perekben ezen menedéknek csak akkor van helye, ha perujitás vagy kibocsáttatás menedéke abban még nem használtatott, a T. U. 105. 153. §. szerint.

4) A hoszszu perekben élhetni ezen menedékkel még akkor is, midön a kibocsáttatás és a birtokon belöli perujitás valamelyike már elhasználtattak, a T. U. 106. 154. §. szerint.

5) Ezen menedéket az első törvényszék előtt kell használni (in partibus, id est coram foro primæ instantiæ), és ha az elmarasztalt alperes ezt használni elmulasztván ügyét feljebbvinné, ezen menedéket a feljebbviteli menedék elhasználása után csak azon esetben használhatja, midön a végrehajtás az itélet határain tul terjesztetett volna a T. U. 109. §. szerint. Csakugyan ha az első törvényszék előtt azért nem használtatott volna ezen menedék az alperes által, mivel nyertes levén, reá szüksége nem lehetett: azon esetben, midön a feljebbviteli törvényszéken vesztene, és pere természetéhez s állásához képest ezen menedék használását igényelheti, a feljebbviteli törvényszék itéletét le kell küldeni végrehajtás végett az első törvényszékre, hogy az alperes az ötet illetö ellenállási menedéket használhassa, a T. U. 110. §. szerint.

6) Annak, a ki ezen menedéket használta, ellenállása okainak előadása végett bizonyositás útján idéztetni kell a H.K. 2. R. 75. cz. 11. §. szerint; még pedig a T. U. 111. §. szerint azon esetben, midön az első és felsöbb törvényszék előtt is perét vesztett alperes azért élt volna ellenállással, mivel a végrehajtás az itélet határain tul terjesztetett, azon törvényszék elébe, melyen az ilélet költ (szokás szerint többnyire a királyi tábla elébe, mivel a felsöbb törvényszékek itéletei itéletlevél (sententia) mellett szoktak végrehajtatni, melyek a

k. tábla előtt kelnek), ezáltal a kiitéltettek kézhezvétele nem gátoltathatván; más esetekben pedig az első törvényszék elébe, a T. U. 109 §. szerint.

7) Az ellenálló, mielőtt okai előadásához kezdene, köteles a C. C. 4. R. 6. Cz., T. U. 112. 113. §-aira alapitott gyakorlat szerint, letenni az ellenállás díját az illető törvényszék előtt, a minek azonban a H. K. 2. R. 76. cz. 5. §. és az A. C. 3. R. 4. Cz. 4. czikke szerint csak akkor kellene megtörténni, midőn az ellenállás okai erőtleneknek itéltettek a törvényszék által.

8) Az ellenállás dija egy arany márka, mely 72 m. forintot teszen s kétharmadrészben a törvényszéket, egyharmadrészben pedig a felperest illeti, a H. K. 2. R. 73. cz. 4. §. szerint. Ezen dij

a) az irt mennyiségben csak a királyi tábla előtt fizettetik; a magyarföldi derékszék előtt 36, alszék előtt 18, fiuszék előtt 9; a székelyföldi derékszék előtt 25, alszék előtt 12 és ½, a fiuszék előtt 6 és ¼ mforintban fizettetvén szokás szerint;

b) csak egyszer fizettetik, bár több ellenállás történt legyen is ugyanazon perben a H. K. 2. R. 74. cz. 9. §. szerint, és bár többször próbáltatott is el az ellenállással mindannyiszor meggátolt végrehajtás oly ügyben, melyben egy végrehajtással is bé lehetett volna érni, a C. C. 4. R. 6. Cz. szerint;

c) viszszaadatik az alperesnek, ha ellenállásának helyes okát adja a T. U. 112. 174. §. szerint, milyenek e következendők:

aa) az idéztetés nélküli elmarasztaltatás a H. K. 1. R. 9. cz. 1. §. szerint;

bb) a végrehajtásnak olyan birtokos által birtokolt jószágbani elpróbáltatása, a ki annak még a per elkezdetése előtt már jogositott birtokosa volt, a H. K. 2. R. 76. cz. 6. §. szerint;

cc) a végrehajtásnak az itélet határain tul terjesztése, a T. U. 109. §. szerint;

dd) midőn a per természetével megegyezőleg használt ellenállás menedéke mellett felhozott ujabb erősségek s bizonyitványok segedelmével az alperes nyertessé válik, a T. U. 110. §. és a H. K. 2. R. 75. cz. 11. §. szerint, a per megnyerése elég bizonysága levén az ellenállás helyességének;

ee) a végrehajtás lényeges kivánatosságainak tetemes fogyatkozása. Ennek bébizonyitása által a végrehajtás érvénytelenségénél fogva az ellenállás helyessége igazolva levén, annak dija fizetésétől az alperest még azon esetben is mentesiteni kell, ha pere védelmére semmi uj okokat s erősségeket sem használt. Ezen esetben a végrehajtás megsemmisittetik s ujabb végrehajtás szokott rendeltetni, mely ellen az alperes az ötet, illető ellenállást használhatja, ugy vétetvén előbbi ellenállása a végrehajtás semmiségénél (nullitas) fogva, mintha meg sem történt volna.

9) Ugyanazon perben ellenállás menedékével csak egyszer élhetni hűtlenségi büntetés terhe alatt, a H. K. 2. R. 75. cz. 5. §., T. U. 108. §. szerint.

10) Az ellenállás ismételtetése esetében, valamint azon esetben is, a midőn panaszos (vagy más ezen menedéket meg nem szenvedő) perben használtatott volna, a végrehajtástól meg kell ugyan szűnni, de az ellenállót nem kell ellenállása okainak előadása végett idéztetni; hanem a végrehajtók az ellenállás közbejöttét tanusitó tudósitványt elkészitvén, annak béadása mellett a hatalomkar kirendeltetését kell kérni, fenmaradván az ellenállást ismétlő ellen (contra binarie repellentem) a törvény által rendelt büntetés iránti kereset, a T. U. 113. §. szerint, mely azonban kiment a szokásból.

11) Ellenállással védheti jogát azon birtokos is, a ki nem volt perbe fogva, midőn a végrehajtás olyan jószág ellen volt irányozva, melyet az alperes nem birtokolt; és ha bébizonyitja azt, hogy a jószágot akár örök, akár zálog jogczíme alatt még a per kezdete előtt birtokolta, az ellenállás dija fizetésének terhe alól is feloldoztatik, a H. K. 2. R. 76. cz. szerint.

12) A ki az ellenállás menedékét nem használná s a felperest a kiitélt jószág birtokába bocsátaná, ha ugyanazon jószágát viszszafoglalja, hűtlenségi büntetés terhe alá esik, a II. Ulászló 6. V. 2. cz. szerint.

568. §.

IV.) A feljebbvitelről s feljebbviteli törvényszékekről.

Feljebbvitelnek neveztetik az 1755: 2. cz. szerint azon menedék, melynek segedelmével a perét vesztett fél

ügyét az alsóbb törvényszék elől, érettebb elláttatás végett, a felsőbb törvényszék elébe illő tisztelettel terjeszti. A feljebbviteli törvényszékeknek törvény, kiváltságlevelek és szokás által megállitott sorozata e következendő:

1) A fiu- s illetőleg alszék, a falu széke előtt ellátott perekre nézve, ahozképest a mint azok nemtelenek vagy nemesek ellen indittattak, szokás szerint.

2) A derékszék, a fiu- al- és uriszékek előtt kezdett perekre nézve, az 1791: 97. i. cz. szerint, valamint azokra nézve is, melyek a harmadnapi törvényszék vagy a nemes és mezővárosok tanácsai által elláttattak, szokás szerint; az A. C. 4. R. 14. Cz. 5. czikkében 200 mfrt. büntetés levén határozva azon peresfélre, a ki a székelyföldi alszéken elvesztett perét, a derékszék kikerülésével, egyenesen a királyi táblára vinné feljebb. Csakugyan az illető derékszékek kikerülésével feljebbviteli törvényszék a királyi tábla, az A. C. 3. R. 61. Cz. szerint, mindkét tordai tanácsra, a C. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint a széki alszékre, kiváltságlevelök szerint, a miklósvárszéki alszékre; kolozsi, zilahi, bereczki és gyéresi tanácsokra nézve; a főkormányszék az abrudbányai és vizaknai tanácsokra nézve; a fiscalis directoratus, az A. C. 3. R, 79. Cz. és 5. R. 74. E. elleni szokás szerint, a mindkét Oláhfalva tanácsára nézve; a beszterczei tanács a szászrégeni tanácsra nézve kiváltságlevélnél fogva.

3) A királyi tábla, a derékszékek által ellátott perekre nézve, kivéve a földesurak ellen zselléreikeni kegyetlenkedést, az egésség biztositását tárgyazó szabályok megsértői, álutakon járók s hittől szakadottak ellenieket a T. U. 22. §. szerint, valamint a fogarasvidéki derékszék előtt lefolyt minden pereket is, kiváltságlevél szerint, mint a melyek közvetlenül a főkormányszékhez vitetnek feljebb. A szabad királyi városok tanácsa előtt lefolyt perekre nézve is a királyi tábla feljebbviteli törvényszék, kivéve a fejérváriakat, melyek kiváltságlevélnél fogva a főkormányszék elébe vitetnek. Az 1693-beli nemzeti szövetség (nationalis accorda) 5-ik pontja szerint a szász egyének ellen 100 forintos, vagy a községek ellen bármennyi értékü örzemény felett inditott perek is, a szász nemzeti gyülés általi elláttatásuk után, a királyi tábla elébe vitetnek feljebb.

4) A főkormányszék, a királyi tábla álal ellátott perekre nézve az 1755: 2. cz. és T. U. 157. §. szerint, valamint az oláhfalviaknak a fiscalis directoratus által ellátott pereire nézve is, szokás szerint.

5) A királyi kincstári szék, a bányászi altörvényszék által ellátott perekre nézve az 1747: 14. cz. szerint.

6) A fejedelem, a főkormányszék, országgyülés és productionale forum által ellátott azon magyar- és szászföldi vagyont tárgyazó perekre nézve, melyeknek tárgya 3000 darab arany tőkepénzbeli összeget érő, valamint azon büntető perekre nézve is, melyek felségsértés, pártütés, árulás, közállományt és közbékét veszélyeztető vétkekért vádoltattak ellen indittattak az 1755: 2. cz. szerint; nemkülönben a három mfrtnál többbet érő székely örökséget tárgyazókra nézve is, a H. K. 3. R. 4. cz. 6. §. és 1555. C. 55. p. szerint, és a főkormányszék által kimondatott halálos itéletekre nézve is, a szokás szerint.

7) A helvét vallástételt követők közzsinata, a kerületi zsinat előtt lefolyt perekre nézve, mely elől csupán a vallásujitást tárgyazók vitetnek feljebb s csak is az egyházi főtanács teljes gyülése elébe, a 93. C. szerint.

569. §.
A feljebbvitel birtokon belöli vagy kivüli.

Kétképen lehet az alsóbb törvényszék elöl a felsőbb elébe feljebbvinni a pert, u. m.

1) birtokon kivül (extra dominium) vagyis ugy, hogy a mely itélet ellen feljebbvitel jelentetett, végrehajtatik, mielőtt a felsöbb törvényszék elébe juthatna. Birtokon kivül vitetnek feljebb azon perek, melyekből a törvény határozottan kirekesztette a feljebbvitelt, valamint azok is, melyekre nézve a feljebbvitelt kifejezetten csak birtokon kivül engedte meg a T. U. 158. §. szerint; s végre azok, melyek legrövidebb természetü azaz olyan perek, melyekből ákár a felek egyezménye (T. U. 93. §.), akár a törvény (T. U. 104. §.) minden menedéket kirekesztett.

2) Birtokon belöl (intra dominium) vagyis ugy, hogy az itélet végrehajtása előtt jut a per a felsöbb törvényszék elébe, annak minden felsöbb törvényszékekeni elláttatásáig

az alperes a követelt vagyon birtokában maradván. Birtokon belöl vitetnek feljebb, az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. czikkében gyökerezett szokás szerint, minden rövid és hoszszu perek. Az alsóbb törvényszékek előtt divatozó szokás ezen szabály alól kivette a kisebb hatalmaskodási pert, az A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz. és T. U. 24. §. értelmében, melyet azonban a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 11 és 25. cz. szerint birtokon belöl szokott feljebb bocsátani. Birtokon belöl kell feljebb bocsáttatni azon itéletnek is, a perek természetére való tekintet nélkül, melyben a törvényszék valamelyik félre ügydöntö esküt határozott, azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak, vagyis a T. U. 158. §. értelmében, feljebb csak birtokon kivül vitethetönek, az ügydöntö eskünek csupán azon esete tartathatik, midön az alperes a felperes esküje alá önkéntesen bocsátotta az ügy eldöntését a H. K. 3. R. 35. czikk és az 1755: 2. czikk szerint. A II. Ulászló 1. V. 72. czikk 2. §. azon rendelését ennélfogva, mely szerint a birói esküt tárgyazó itélet ellen feljebbvitelnek helye nem lehet, azon esetekről kell érteni, melyekben az esküt nem lehet ügydöntönek tartani, milyenek p. o. a fefedező eskü letételének esetei. Bejelentetvén a felhivás az illető törvényszék előtt, a mint az az ügyet felbocsátotta, ugy fog az feljebb bocsáttatni minden feljebbviteli törvényszékek által a fökormányszékig, sőt ha az elöl is feljebbvihető, a feljedelemig, mint legfelső bíróig. Igy p. o. ha birtokon belöl bocsátotta fel az ügyet az alszék a derékszékre, birtokon belöl fog az a derékszék által a királyi tábla elébe s ezáltal a fökormányszék elébe bocsáttatni s viszont. Csupán egy kivétel van ezen szokás szerinti szabály alól, a mennyiben a homályos zálogot követelő per az első feljebbviteli törvényszék elébe birtokon belöl, azon felül pedig birtokon kivül bocsáttatik feljebb, ezekre nézve az 1791: ideiglenes 135. cz. szerint egyetlen egy birtokon belöli feljebbvitel (unica appellatio intra dominium) engedtetvén meg.

570. §.

A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályairól.

A feljebbvitel menedéke alkalmazásának szabályai:

1) Feljebbvitel menedékét csak derekas vagy ügydöntő kifogást tárgyazó itélet ellen alkalmazhatni, a T. U. 159 §. szerint, melyet

2) bé kell jelenteni még azon törvényszéki ülés alatt, melyen az itélet kihirdettetett, a T. U. 160. §. szerint. A bé-jelentés ugy történik meg az ügyvédi szék szinén, hogy a terhelt fél ügyvéde azon feljebbviteli törvényszéknek, mely elébe bocsáttatni kivánja ügyét, megnevezése mellett, az itélet alá irja felhivását. Ezen felhivás ellen, lehető ellenvetéseit s kivánságait az ellenfél felelgetőleg tösténi nyilvánitja, valamint a felhivó fél is ezek elleni észrevételeit, melyek még ugyanazon ülés alatt a törvényszék elébe terjesztetvén, az köteles azonnal az ügyvédi szék szinén kihirdetendö itéletet hozni, s az ügyet a perek fenebb már közlött különbségéhez képest, birtokon belöl vagy kivül feljebb bocsátani; a T. U. 158. §. szerint ma már nem létezhetvén feljebb nem bocsátható ügy (causa inappellabilis). Csakugyan nem adhat helyet a törvényszék a feljebbvitelnek azon esetben, midön a több peres társak közül egyik rész feljebbvitelt, a másik pedig olyan menedéket jelentett bé, mely mellett a pernek a törvényszék előtt tovább kell folytattatni; mert az alsóbb törvényszék előtt még függöben levö pert nem lehet feljebb bocsátani, ugyanazon per két törvényszék előtt nem állhatván.

3) Azon esetben, midön a törvényszék felhivott derekas itéletét birtokon sem belöl sem kivül fel nem bocsátaná, a felhivó fél 15 nap bételése előtt, felhivó parancsot (literæ præceptorio appellatoriæ (T. U. 178. §.) válthat, a világi ügyekre nézve a pecséttartó személyektöl, az egyháziakra nézve pedig a püspöktöl s annak bémutatása mellett megintetheti a törvényszék elnökét s ülnökeit a törvényszék szinén, vagy ha az már eloszlott volna, kitkit azok közül személyesen vagy lakhelyén, az ügy felbocsátása végett; azokat, kik megintétésök után sem bocsátanák fel a világi ügyet, mint fejedelmi parancs ellen szegülöket idéztethetvén is egyszersmind a királyi tábla elébe tettök igazolása, s ha az nem sikerülhetne, 200 mforint büntetésen marasztaltatásuk végett, a szokás szerinti felhivó parancs szavai s az A. C. 4. R. 9. Cz. értelmében. Hová idéztessék a királyi tábla hasonló esetben? sem törvény, sem szokás által nincs elhatározva ugyan, lehetne azonban addig is, mig a törvényhozás e részben intézkedik, a királyi táblát a fökormányszék elébe idéztetni, mint a melynek felsöbbsége s felvigyázata alá rendeltetett a T. U. 14. §-ában. A felhivó pa-

rancsot nem lehet a végre használni, hogy a birtokon kivül febocsátott ügy birtokon belöl bocsáttassék feljebb, a mi névszerint is kimondatott a T. U. 163. §-ában azon perekre nézve, melyekkel a gyermektelen özvegy férjtöl elholt felesége és az atyától gyermekei vagyona követeltetik.

4) A per kifogási állásában költ itéleteket ezen menedék segedelmével nem lehet feljebbvinni az A. C. 4. R. 1. Cz. 44. cz. szerint, csupán azon egy esetet véve ki, midön a felperesség elleni kifogás következtében a keresetétöl itélelesen elmozditott felperes kivánná használni, s ennek is csak felhivó parancs segegelmével engedtetik meg, a T. U. 159. §. szerint. A per kifogási szakában s derekas állásában is költ olyan közbeszóló itéleteket, melyeket nem lehet feljebbvinni, szokás, annyi részben feljebbvitteknek nyilvánitani (in ea parte appellare) az azokoni meg nem nyugvás kifejezése végett, melyeket feljebbvitelkor tekintetbe szokott a felsöbb törvényszék venni, s ha pert leszállitó kifogást tárgyaznak, elöbb elszokott látni, mintsem a pernek derekas birálatához kezdene.

5) A felhivó fél köteles a törvényszabta idö alatt (mely a felsöbb törvényszékekre nézve, az 1755: 2. cz. szerint három hónap, az alsóbbakra nézve pedig, melyek közé e részben a királyi tábla is számláltatni szokott, három törvényszak azzal együtt, melyen a felhivás történt a H. K. 3. R. 35. cz. 2. §. szerint) kivenni átküldö levelét, mert különben pere elitélt dologgá válik (causa transibit in rem judicatam) vagy is megsemmisülvén a béjelentett feljebbvitel, az itélet semmiféle menedékek által fel nem tartoztathatólag végrehajtatik, hanemha bébizonyittatnék az, hogy az átküldö levél elkészülése megkésésének a jegyzö, vagy a törvényszék volt oka, a H. K. 3. R. 35. cz. 3 és 4. §. az 1755: 2. cz. és a T. U. 162. §. szerint. Ezen szabályra nézve meg kell jegyezni, miként

a) átküldö levvélnek (literæ transmissionales, apostoli 1755: 2. cz.) neveztetik a felbocsátott pernek teljes hitelü másolata, mely a törvényszék pecsétével, elnöke és jegyzöje, valamint a peresfelek ügyvédi aláirásaival is hitelesittetni szokott, még pedig nemcsak a felhivó, hanem ellenfele számára is külön, kötelesek levén az azt megrendelö felek szokás szerint elölegezni a jegyzöknek s illetöleg az itélömes-

teri igtatóknak a papir lehető árát nyugtatvány mellett, melylyel szükség esetében bébizonyithatni az idézett törvény szerint azt, hogy az illető peresfél nem késett az átküldölevél megrendelésével.

b) Bé kell az átküldölevélbe igtatni a perben történt minden iratásokat, felelgetéseket s a felek által béadott minden okleveleket, megjegyezve azokat, melyek netalán kivánatosságaik fogyatkozása miatt nem vétethettek tekintetbe, azoknak pedig, melyek hamisaknak itéltettek, eredetileg is a felsőbb törvényszék elébe kelletvén küldetni a T. U. 164. §. szerint.

c) Az átküldölevelet szemesen öszsze kell olvasni az eredeti perrel, még pedig a felek ügyvédei jelenlétében, s a netalán szükséges igazitásokat a lapok és sorok kijelölése mellett fel kell egyenkint jegyezni, az igazitások ezen az átküldölevél végére iratni szokott jegyzékének hitelesittetni is kelletvén a kiadó itélömester s illetőleg jegyző neve aláirásával az A. C. 4. R. 1. Cz. 41. cz., T. U. 165. §. szerint.

d) Azok számára, kik az átküldölevél leiratási költsége fedezésérei tehetetlenségöket törvényhatóságuk tisztségének bizonyitványa által tanusitották, az illető törvényszék köteles átküldölevelet iratni, névszerint a királyi tábla mellett az itélömesteri különben is fizetéses igtatókkal, a papirnak a birságokból elölegezendő árát s az irók illetöségét az ily módon segedelmezett megtériteni tartozván azon esetben, ha ügyét ugy nyerné meg, hogy költségei is megitéltettek, a T. U. 162. §. szerint. A törvény ezen gondoskodását nélkülözhetővé tette a szokás, a mennyiben a szegények és a közfelperes büntető perei, azokhoz tartozó minden oklevelekkel együtt, eredetileg (penes rotulum) szoktak feljebbküldetni, valamint az egyházi perek is, melyeket az illető egyházi kerületek jegyzői mutatnak bé a közzsinat előtt.

e) Ha a peresfelek közül valamelyik meg nem jelennék is az átküldölevél kiváltása végett, az a másikfél kérésére kiadathatik, kivéve azon esetet, midőn az ország dolga által volna elfoglalva a meg nem jelenőfél az A. C. 4. R. 1. Cz. 41. cz. szerint.

f) Ha a felhivófél elmulasztotta volna a törvényszabta idö alatt megrendelni az átküldölevelet vagy kiváltani a megrendeltet s el is készitettet: ellenfele azon törvényszék előtt,

mely előtt a felhivás történt, megsemmisitheti perfelvétel alakjában béadandó kérelme mellett (cassationis levata) a béjelentett feljebbvitelt addig az elitélt dologgá vált itélet szokás szerint végre nem hajtathatván.

6) Kivétetvén az átküldölevél, azt a felhivó vagy ha ő elmulasztaná, ellenfele bémutatja az illető feljebbviteli törvényszék előtt a T. U. 163. §. szerint, a felek ügyvédeinek kötelessége levén egyszersmind béadni a törvényszéki elnökhöz az átküldölevél tárgymutatójával (index) együtt a feljebbvitel irásba foglalt okait is (appellandi rationes) a T. U. 41 és 57. §. szerint, melyeknek czélja kitüntetni az alsóbb törvényszék terhelő itélete által okozott sérelmet, s annak megváltoztatását eszközölni. Ezek ellenében bé szokta adni a felhivott fél is (appellatus) a feljebbvitt itélet igazságosságát bizonyitó okait (justificandi rationes), s igy megkezdetvén a feljebbviteli törvényszék előtti felelgetés, azt szokás szerint ugy folytathatják a felek, mint fenebb a derekas felelgetésekre nézve megjegyeztetett (a quadruplicaig); egyik fél sem használhatván uj, azaz olyan erősségeket s bizonyitványokat, melyek az alsóbb törvényszék elébe nem voltak terjesztve, mivel az A. C. 4. R. 1. Cz. 22. cz. szerint, a transmissiohoz semmi sem ragad.

7) Ha a felhivófél átküldölevelének kivétele után meg nem jelennék a feljebbviteli törvényszék előtt s pere ellátását a maga idejében nem sürgetné, ellenfele az általa kivett átküldölevél bémutatása s innepélyes kiáltatás mellett kérheti, hogy a felhivó béjelentett menedéke használásának elmulasztásaért marasztaltassék el. Ezen esetben a törvényszék helybenhagyja a felhivott itéletet a nélkül, hogy az átküldölevelet vizsgálat alá venné; és ha ezen helybenhagyó itélet kihirdetése után 15 nap alatt sem jelennék meg a felhivó, vagy ha megjelenvén, kimaradásának helyes okát adni s bé is bizonyitani nem tudná, kiadatik a helybenhagyó itélet s az alsóbb szék felhivott itélete teljesedésbe vétetik; a felhivó ügyén csupán kegyelemmeli perujitással segithetvén. Ellenben ha a felhivó megjelent maga idejében s ügye ellátását és az abban költ alsóbb törvényszéki terhelő itélet megváltoztatását sürgette, a feljebbviteli törvényszék vizsgálat alá veszi az átküldölevelet a T. U. 163. §. szerint, az ügy ellátásában azon módot követvén, mely fenebb már közöltetett.

8) Vannak esetek, melyekben az illető peresfél kérésére, a feljebbvitt pert viszszautasitja a feljebbviteli törvényszék, mielőtt az ügy ellátásába bocsátkoznék. Ilyenek:

a) Midőn az alsóbb törvényszék elmulssztotta volna itéletet hozni, valamely itélete alá bocsátott kérdésre.

b) Ha az átküldölevélben tetemes hibák fedeztettek fel, p. o. hogy a perhez tartozó valamely oklevél vagy itélet belőle kihagyatott.

c) Midőn az ügyvédnek az első törvényszék előtt ejtett s csakis azelőtt orvosolható hibája fedeztetvén fel feljebbvitel után, az ügyvédi meghivás béjelentett menedékének használhatása végett, kéretik a pernek viszszautasitása a H. K. 2. R. 79, cz. 1 és 2. §. nyomán.

d) Ha az első tönvényszék előtt nyertes, a felső előtt pedig vesztett peresfél, a T. U. 110. §. szerint, azért kérné a per viszszautasitását, hogy az ötet törvény szerint illető menedéket használhassa.

9) Az a ki birságot tárgyazó ügyét az alsóbb törvényszékek elől a királyi tábla elébe vinné s ott is vesztene, a birság kétszeres fizetésével büntettethetik a II. Ulászló 1. V. 72. cz. 1. §. szerint. Az is megbüntettetik, a ki ügyét a fejedelem elébe helyes ok nélkül vinné, még pedig az 1755: 2. szerint ha alperes volt, azzal, hogy a felperest költségére s fáradságára nézve kármentesiti és az időközben bévett jövedelmeket megtériti, a fiscus ezen esetben csupán az elvett haszon megtérítésével tartozván; ha pedig felperes volt és minden törvényszék előtt vesztett, az alperesnek a perben költ első derekas itélet utáni minden költségeit megforditani birói becslés szerint tartozik, a fiscus költség s fáradtság megtérítésére ezen esetben sem szorittathatván. Ezen csupán a fejedelem elébei feljebbvitelt tárgyazó szabályt kiterjesztette a szokás a feljebbvitel más eseteire is, s a mennyiben a fiscust érdekli, annak bárminemü követeléseire nézve felállitotta elv gyanánt azt, hogy költség és fáradság megtérítésére nem szorittathatik, szembetünö sérelmével nemcsak a méltányoságnak, hanem az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. cz. és a T. U. 118. §. azon rendeletének is, mely szerint a fiscus, a törvény által ki nem vett eseteken kivül köteles a magán perlekedőket kötelező szabályokhoz alkalmazkodni.

10) A hűtlenségért és más közkövetelésü bünökért az első

törvényszék által elmarasztaltt alperes bár bejelentette is legyen a feljebbvitelt, az itélet kihirdetésekor letartoztathatik, fogságban tartathatván a per végéig, hanemha megnyerte, elegendő kezesség állitása mellett meg nem tagadható elbocsátatását az A.C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. és az 1755: 2. cz. szerint.

11) A bejelentett feljebbvitelről lemondani s perujitást használni lehet ugyan ugy, a mint fenebb már közöltetett, de ha a lemondás az itélet kihirdetése napjától számitandó 15 nap s az átküldölevél kivételére határozott idő eltelése után történnék, az itélet kiadathatik s végre is hajtathatik; ellenállásnak csak azon esetben lehetvén helye, ha azt a per természete s állása megengedné a T. U. 161. §. szerint.

HARMADIK CZIKK.

A pernek mind kifogási mind derekas szakában használható menedékekről.

571. §.

I.) Az ügyvédi meghivásról.

Ügyvédi meghivásnak azon menedék neveztetik, melynek segedelmével, a H. K. 2. R. 79. cz. k. §. szerint, az ügyvédnek megbizója tudta s akarata nélkül tett káros feleletét megmásithatni s helyébe megjavitott feleletet tétethetni. Ezen menedék szabályai:

1) Ügyvédi meghivást az ügyvéd nem jelenthet, azt csupán a peresfél maga vagy a végre felhatalmazott biztosa által tehetvén; és mivel a meghivás az ügyvédnek csak feleletét s nem személyét tárgyazza, a meghivott ügyvéd maga béadhatja a megjobitott feleletet s a perben tovább is ügyvédkedhetik a T. U. 149. §. szerint.

2) Az ügyvédi meghivásnak azon törvényszék előtt kell történni, mely előtt a káros felelet tétetett, vagy annak névszerint meghatalmazott embere előtt, a milyenek szokás szerint a jegyzők s itélőmesterek; ha pedig az ügy feljebbvitetett volna, azon törvényszék előtt, mely előtt a per feljebbvitelnél fogva áll a H. K. 2. R. 79. cz. 1 és 2. §. szerint, ezen esetben a per a feljebbviteli törvényszék elébe terjesztett meghivási okok (revocandi rationes) ellátása végett azon törvényszékre küldetvén viszsza, mely előtt az ügyvédi hiba elkövettetett.

3) Az ügyvédi meghivás, a H. K. 2. R. 80. cz. 2. §. szerint hibát s fogyatkozást tevén fel, még pedig a H. K. 2. R. 79. cz. k. §. szerint olyant, mely az illető peresfél tudta nélkül s akaratán kivül történt, méltán állithatni egyfelöl azt, hogy azon hiba, melyről bé lehet bizonyitani, hogy a peresfél tudtával s rendeléséből történt, nem lehet meghivás tárgya; valamint azt is másfelöl, hogy az ügyvédi meghivást használhatni a pernek akár kifogási, akár derekas állásában, valahányszor az ügyvéd megbizója tudtán kivül hibázott.

4) Ezen menedék használhatása a pernek természete és állása által is van feltételesitve azon esetben, midön kihirdetett itélet ellen használtatik, itélet kimondatása előtt megszoritás nélkül akármely pernek bárminő állásában szabadon használtathatván. Ugyanis

a) hoszszu perekben ügyvédi meghivással itélet után csak akkor élhetni, midön a per valamelyik menedék által folyamában fel van függesztve, s még nem költ benne végitélet (nonnisi lite pendente et causa per definitivam sententiam nondum decisa H. K. 2. R. 80. cz. k. §.), végitéletnek, mint már fenebb is közöltetett, a neveztetvén, melynek az első törvényszék előtti megváltoztathatására semmi törvényes menedéket nem használhatni a T. U. 150. §. szerint, vagyis a mely a kibocsátás, perujitás és ellenállás menedékei elhasználása után kelvén, már csak feljebbvitel segedelmével orvosoltathatik a felsöbb törvényszék előtt.

b) A rövid perekben a végitélet kimondása után is használtathatik, de csak azon feltétel alatt, hogy azáltal a pernek ugyanazon törvényszakoni vitatása (discussio) félbe ne szakasztassék az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. és T. U. 151. §. szerint; a mi szokás szerint ugy eshetik meg, hogy az itélet kihirdetésekor béjelentetvén az ügyvédi meghivás, a megjobbitott felelet még azon törvényszak alatt, melyen az itélet kimondatott, béadatik; különben a H. K. 2. R. 81. cz. 6. §. és T. U. 151. §. szerint rövid perekben, a végitélet kihirdetése után, ügyvédi meghivásnak csupán kegyelemmeli perujitás alkalmával lehetvén helye.

c) A törvényszak utolsó napján nincs helye ügyvédi meghivásnak sem a hoszszu, sem a rövid perekben a H. K. 2. R. 80. cz. 4. §-át módositott A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz.

nyomán keletkezett szokás szerint; akkor csak olyan menedékek használtathatván, melyek a per folyamát egyik törvényszaktól a másikig függesztik fel, azokkal egyébiránt ügyvédi meghivás is köttethetvén összse.

d) A legrövidebb perekben nem lehetne ügyvédi meghivásnak helye azon okból, mivel az azt megengedő törvények kifejezetten rövid és hoszszu perekről emlékeznek, és mivel azokat, a T. U. 156. §. szerint, az azokat szabályozó törvény s illetőleg egyezmény értelmében kell folytatni. Szokás szerint azonban a legrövidebb perekben is használhatni ügyvédi meghivást, ha az névszerint kirekesztve nem volt, még pedig ugy, hogy a derekas itélet kihirdetése napján béjelentetvén, a megjobbitott feleletnek ugyanazon törvényszakon bé kell adatni.

5) Az ügyvédi meghivást azon napon, melyen a terhelő itélet kimondatott, legyen az bár a törvényszak utolsó napja, dij nélkül használhatni a H. K. 2. R. 80. cz. 3 és 4. §. szerint, valamint a pernek itélet alá bocsátása előtt is, sőt még akkor is, midőn a per már itélet alá bocsáttatott, de még nem vétetett birói vizsgálat alá, szokás szerint.

6) A dijjal járó ügyvédi meghivás kétféle u. m.

a) kisebb dijjal járó (cum minori onere), mely az itélet kihirdetése napja után ugyanazon törvényszakon történik, kivéve az utolsó napot, a H. K. 2. R. 80. cz. 3. §. szerint. Az ügyvédi meghivás kisebb dija a felsőbb törvényszékek előtt 6 mfrt. az idézett törvény szerint, a derékszék előtt 3 mfrt. a H. K. 3. R. 6. cz. 3. §. szerint, valamint a kerületi zsinat előtt is; a fiu- és alszékek előtt pedig 1 mfrt. 50 pénz szokás szerint.

b) Nagyobb dijjal járó (cum majori onere), mely azon törvényszak eltelése után történik, melyen az itélet kihirdettetett a H. K. 2. R. 80. cz. 3. §. szerint; vagy azon határnap előtt, melyet a törvényszék akár oklevelek előadása, akár birói szemle, akár közös tanuvallatás végett tüzött ki a H. K. 2. R. 81. cz. 2 és 3. §. szerint; vagy az ügyvéd azon ténye megmásithatása végett használtatik, melylyel megbizóját legfenebb 200 mfrtig kötelezte, akár örök-, akár zálog jogczím alatt, az idézett törvény 7-ik §. szerint. Az ügyvédi meghivás nagyobb dija a felsőbb törvényszékek előtt 66 m. frt. a H. K. 3. R. 3. cz. 2. §. szerint, a közzsinat s derékszé-

kek előtt szokás szerint 6 mfrt, az al- és fiuszékek előtt pedig 3 mfrt, mely kettőztetik, ha az itéletnek felsőbb törvényszék általi helybenhagyása után történnék az ügyvédi meghivás a H. K. 3. R. 6. cz. 4. §. szerint. Az ügyvédi meghivás mind kisebb, mind nagyobb dijának $^2/_3$-da a törvényszék biráit, $^1/_3$-da pedig az ellenfelet illeti a H. K. 3. R. 6. cz. 3. §. szerint.

7) Ügyvédi meghivás mellett sem lehet az ügyvédnek minden hibáit jóvátenni. Igy p. o. ha elmulasztotta volna a pert leszállitó kifogásokat maga idejében megtenni, miután derekas itélet költ, ezen hibát nem lehet ügyvédi meghivás segedelmével jóvátenni a T. U. 69. §. 4. p. szerint; valamint a perelvállalásban ejtettet sem a II. Ulászló 5. V. 15. cz. szerint. Ha továbbá az ügyvéd a szavatos előállittatása előtt a per derekas védelméhez kezdett volna, ezen tetemes hibát orvosolni ügyvédi meghivással nem lehet az A. C. 4. R. 1. Cz. 26. cz. szerint. Végre, ha az ügyvéd feljebbvitel menedékével élt volna a helyett, hogy az első törvényszék itélete ellen ellenállás menedékét használjon, az igy elvesztett menedékhez ügyvédi meghivás segedelmével sem juhatni a T. U. 109. §. szerint, a miből következtethetni, hogy más menedékek alkalmazásában ejtett ügyvédi hibákat sem orvosolhatni ügyvédi meghivással.

8) Az ügyvédi meghivás által, az ügyvédnek megmásitott feleletei s állitásai megsemmisülnek, s a per ellátásakor még tekintetbe sem vétetnek, a T. U. 57. §. szerint.

9) Az ügyvédi meghivás segedelmével megjobbitott felelettel együtt, még addig nem használt oklevelek is adathatnak bé a H. K. 2. R. 81. cz. 1. §. szerint, a miből következtethetni azt is, hogy ujabb erősségek is használtathatnak éppen ugy, mint más bármely menedékek mellett; azon feltétel alatt csakugyan, hogy a használandó erősségek s oklevelek olyanok legyenek, melyek már a meghivás előtt is használtathattak volna; mert ha az oklevél s tanuvallatás a meghivás után készült, vagy a felhozott erősség meghivás utáni események eredménye volt, azokat ezen menedék mellett nem használhatni, nem tulajdonittathatván az ügyvédnek hibául az, hogy azt nem használta, a mi még nem létezett.

572. §.

II.) A folyamodásról.

Folyamodásnak (recursus) neveztetik azon menedék, melyet a peresfelek az igazság megtagadása azon eseteiben használnak, melyekben feljebbvitel utján eszközölni orvoslást vagy nem lehet, vagy csak akkor lehetne, midőn az alsóbb törvényszék által ejtett hiba már kárt okozólag hátráltatta vagy nehezitette az igazság kiszolgáltatását. Ezen menedékről következendö törvényeink emlékeznek:

1) A H. K. 3. R. 11. cz. 7. §., mely szerint, a feljebbvitel utján nem orvosolható halálos itélet ellen, a méltatlanul elitélt alperes rokonai folyamodhatnak (possunt confugere) a királyi felséghez magához (ad regiam majestatem solam).

2) A Leop. dipl. 4 pontja, melyben az igazság kiszolgáltatásának szokott rende és módja sérthetetlenül fentartatandónak azon fenhagyással nyilvánittatik, hogy szabad legyen a fontosabb ügyekre nézve a királyhoz folyamodni (salvo in gravioribus recursu ad regem) a nélkül azonban, hogy meghatároztatott volna, melyek tartathassanak nagyobb fontosságu ügyeknek, vagy kifejeztetett volna az, hogy a pernek minemü állásában s miként használtathassék a fenhagyott folyamodás. A törvény ezen határozatlan általánosságának tulajdonithatni a folyamodás használatának azon korlátlanságát, mely valamint egyfelöl kiforgatta sarkaiból perlekedési rendszerünket, ugy másfelöl alássta törvényszékeink függetlenségét, az itélő hatalom tényezöit észrevehetetlenül a végrehajtó hatalom eszközeivé törpitvén. Az idézett törvény határozatlan általánosságának lett következése az is, hogy a folyamonás menedékének közigazgatási kérdésekre is alkalmaztathatásánál fogva, a honpolgárok minden magán- és közjogi viszonyainak söt saját ügyeinek is legfelsöbb birájává válván a kormány, minden közállományi hatalmaknak, alkotmányos életünk hanyatlását siettetö öszpontositása létesült.

3) Az 1747: 14. cz., melyben a kincstári szék itélete által megterheltetett félnek megengedtetik, hogy az udvari kamara utján a felséghez folyamodhassék.

4) Az 1755: 2. cz., melyben a fökormányszék, országgyülés és productionale forum elöl feljebb nem vihetö perekre nézve folyamodás engedtetett a fejedelemhez ugy, hogy a terhelt fél 15 nap alatt kivevén az itéletet az itélet kihir-

detése napja után a 16-ik napon kezdve három hónap alatt fejedelmi parancsot eszközöljön a végrehajtás bétiltása és az átküldölevél felküldése végett; mert különben az itélet kihirdetése napján kezdve 3 hónap eltelése után, az itélet elitélt dologgá válik, s minden menedék kirekesztésével végrehajtatik, ha bé nem bizonyittatik az, hogy a fejedelmi parancs vagy az átküldölevél kiadatásának megkésése a folyamodó hibáján kivül történt. A folyamodás mellett is vesztő fél, ha alperes volt, a bévett jövedelmen kivül ellenfele költségét s fáradságát is megtériteni köteles; ha pedig felperes volt s minden alsóbb törvényszék előtt is vesztett, a perben költ első derekas itélet kihirdetése után okozott költség s fáradsági dij megtérítésével lakol; a fiscus egyik esetben sem fizetvén költséget s fáradtságot, s a folyamodó a közlötten kivül más birsággal folyamodásaért nem büntettethetvén.

573. §.

A folyamodás szokás szerinti szabályairól.

A folyamodás szokás szerinti szabályai ezek:

1) Béjelentetvén az ügyvéd által, a terhelő akár itélet akár törvényszéki határozat ellen, a folyamodás, azt minden rendszerinti és rendkivüli törvényszék, csupán a rögtönitélőt véve ki, elfogadni tartoznak; azalatt mig a folyamodás az illető helyeken elláttatik, vagy arról a folyamodó lemond, a per folyama felfüggesztetvén.

2) Mindamellett is, hogy az idézett törvényekben csupán a fejedelemhczi folyamodásról van emlékezet, folyamodást előbb a főkormányszékhez kell jelenteni, még pedig a terhelő itélet vagy határozás kihirdetése alkalmával az ülés eloszlása előtt; addig a felséghez nem lehetvén folyamodni, kivéve az országgyülés és productionale forum előtt álló ügyeket, mig a főkormányszék el nem látta folyamodás mellett az ügyet.

3) Elláttatván az ügy folyamodás mellett a főkormányszék által, az annak rendelete által terheltetett fél folyamodást jelenthet a fejedelemhez, még pedig a főkormányszéki rendelet kihirdetése alkalmával, sőt ha akkor jelen nem volna, azután is 15 nap alatt.

4) A béjelentett folyamodást elő kell mozditani a főkormányszék előtt két hónap, a felség előtt pedig három hó-

nap és 15 nap alatt, ezen határnapok eltelése előtt bizonyitványt (promotorium testimonium) kelletvén venni a fökormányszék s illetőleg az udvari cancellaria jegyzői hivatalától, a felől, hogy a folyamodás illő helyére a szabályszerinti idő alatt béadatott legyen; ezen idő eltelése után ugyanis, követelheti az ellenfél a béjelentett folyamodásnak méltatlanság büntetéséveli megsemmisitését, ha bé nem mutattathatnék az illető törvényszék előtt az érdeklett bizonyitvány, vagy a folyamodó le nem mondott folyamodásáról, még pedig felsőbb rendeletek szerint a béjelentés után 30 nap alatt, a mit minden dij s büntetés nélkül tehetni szabadságában áll.

5) A folyamodás előmozditása ugy esik meg, hogy a folyamodó igazsága megtagadását bizonyitó okokat felfejtő kérlevele mellett béadja a fökormányszék illetőleg udvari cancellaria elébe az őtet terhelő itéletet vagy határozatot, s az azt megelőzött perbeli felelgetéseknek hiteles mását; és mielőtt a folyamodás az illető felsőbbség által elláttatnék, azáltal felvilágositás (informatio) kéretik a bépanaszoolt törvényszéktől, mindamellett is, hogy a panasz tárgyát felvilágositó adatok előtte állanak, s a birónak csupán ezen adatok szerint kellene s lehetne itélni. Mivel pedig a törvényszék eljárása igazolására olyan okokat is használhat, melyek a perben nem fordultak elő, s melyek megczáfolására az érdekelt félnek alkalom nem nyujtatik: szembetünö, miként a törvényszéki felvilágositást itélete indokául használó felsőbbség sérti a birónak azon kötelességét, mely szerint a felek állitásai s bizonyitványai szerint kell itélnie, senkit kihallgatatlanul el nem marasztalhatván.

6) Több rendbeli szabályozó rendeletek költek, melyekben kijelöltettek azon esetek, melyekben akár a fökormányszékhez, akár a felséghez birtokon belöl és kivül folyamodhatni; de mivel mindezek mellett is, az azokban kijelölt eseteken kivül béjelentett folyamodások által is a per folyama mindannyiszor felfüggesztetik szokás szerint, azokat méltán állithatni használhatlanoknak, annyival is inkább, mivel naponta előforduló példák bizonyitják, hogy az illető felsőbbségek olyan esetekben is helyet adnak a folyamodásnak, melyekben a kérdés alatti rendeletek szérint elejökbe folyamodást jelenteni sem lehetett volna.

7) Az alaptalan s csupán perhurczolás végett használt folyamodásra nézve 200 mfrt. büntetés határoztatott, de mivel a nem vétethetik fel mindazon esetekben melyekben az illető felsőbbség nem adott helyet a folyamodásnak, hanem csak akkor, midőn a felsőbb rendeletben annak felvétetése névszerint rendeltetik: ezen büntetésnek nincs semmi hatása, s mint minden meghatározott mennyiségü pénzbeli büntetés a szegényt mérték felett sujtolhatja, akkor a midőn a gazdagra nézve a büntetésnek még nevére sem érdemes, kivált midőn a per hurczolásából sokkal nagyobb hasznot remélhetni.

HARMADIK SZAKASZ.
A per bévégzéséről.

574. §.
A pert bévégző tényekről.

A pert bévégző tények: a felmentés (absolutio), per letétel (depositio causæ), per közti béke (transactio, litis intermedialis compositio) és a végrehajtás (executio).

575. §.
I.) A felmentésről.

Felmentésnek neveztetik az alperesnek felperese keresete alóli feloldoztatása, melynek esetei:

1) Midőn az alperes azon okból oldoztatik fel, mivel a felperes nem bizonyitotta bé keresetét a T. U. 89. §. 1. p. szerint. Kivétetik csakugyan azon eset, midőn a kereset tárgya titokban történt olyan tény, melyet tanuk s oklevelek által nem lehet bébizonyitani, és a mely az alperes előtt ismeretes, vagy éppen az ő tette. Ezen esetben ugyanis az alperes csak ugy oldoztathatik fel, ha magát esküvel tisztitja ki az idézett törvény 5. p. szerint. Az alperes feloldoztatásával ily módon megszüntetett pert ujból kezdheti a felperes, mihelyt bizonyitványra tehet szert, kegyelemmeli perujitás nélkül is. A felmentő itélet ugyanis nincs az alperes igazsága- s illetőleg ártatlanságának birói elismerésére alapitva s ennélfogva nem tartathatik olyan derekas itéletnek, melyet csak kegyelemmi perujitás segedelmével lehetne orvosolni.

2) Midőn az alperes azért oldoztatik fel, mivel a felperes

perét folytatni elmulasztotta (absolutio ob non prosecutionem causæ). Ugyanis, ha a felperes meg nem jelenvén perét kiáltatni elmulasztaná: az alperes tiltakozhatik a felperes ellen az idézölevél párja elömutatása mellett, s ezen tiltakozás az ügyvédi szék jegyzökönyvébe azonnal béiratik és az ügyvédi szék elnöke által a törvényszéknek is béjelentetik. Ha a felperes azután ugyanazon törvényszakon megjelenik s kimaradásának helyes okát bé is bizonyitja, megsemmisülvén az alperesi tiltakozás, perét tovább folytathatja a törvényszabta 6 mfrt. letétele nélkül is, szokás szerint. Ha pedig ugyanazon törvényszakon meg nem jelennék a felperes, vagy ha megjelenvén kimaradását nem igazolhatná, az alperesnek a törvényszék rendeléséből bizonyitvány adatik az itélömester s illetöleg jegyző által, a törvényszak ulolsó napján, s a bizonyitvány kiadatását rendelő határozat a törvényszék jegyzökönyvébe iratik. A következő törvényszakon megjelent felperes folytathatja ugyan perét, de ha valamelyik törvényszakon ismét kimaradna, az alperes tiltakozását az irt módon ismételheti, s ellen nem állhatván az, hogy az első bizonyitvány kiadatása után megjelent a felperes s perét folytatta is, a második bizonyitványt is kiveheti. Végre ha a második bizonyitvány kiadatása után is elmulasztaná a felperes perét folytatni, s az alperes harmadszor is tiltakoznék, azon törvényszak utolsó napján, melyen a harmadik tiltakozás történt, az alperes feloldoztatik s felmentö végitéletet (absolutoria sententia) nyer. A felperes ezen esetben megelevenitheti keresetét, még pedig, ha az alperes feloldoztatása a per kifogási állásában történt, ujabb idézés mellett; ha pedig a pernek derekas állásában s névszerint a pernek keresetet tagadó elvállalása után (post negativam litis contestationem) történt, kegyelemmeli perujitás segedelmével a T. U. 172 és 173. §. szerint.

3) Midön az alsó törvényszék elött nyertes alperes azon okból nyeri meg feloldoztatását, mivel a felperes béjelentett feljebbviteli menedéke használása végett nem jelent meg a felsöbb törvényszék elött (absolutio ex capite non prosecutionis appellationis T. U. 171. §.). Ezen esetben ugyanis a T. U. 163. §. szerint, kikiáltatván az alperes, az általa kivett átküldö levél bémutatása mellett felperesét, kérésére köteles a törvényszék helybenhagyni az alsóbb szék itéletét s az alperest feloldozni; az igy megszüntetett pert a

felperes csak kegyelemmeli perujitás segedelmével elevenithetvén meg.

4) Midőn az alperes azon okból oldoztatik fel, mivel megczáfolván a felperes bizonyitványait, bébizonyitotta a kereset alaptalanságát. A felperes ezen esetben elvesztett perét kegyelemmeli perujitás segedelmével megelevenitheti szokás szerint.

576. §.

II.) A perletételéről.

Perletételnek neveztetik a felperes vagy ügyvédének azon tette, mely által a hibáson kezdett vagy különben is inkább káros mint hasznos kimenetelünek látszó pert megszünteti, a H. K. 2 R. 82. cz. 22. §. szerint. Szabályai a következendők:

1) Csak a felperes teheti le a pert, az alperes pedig nem, ki bár a birtokon belől használható perujitási menedék mellett felpereskedni láttassék is, ha a béjelentett menedékről lemondana, az által a per letettnek nem tartathatik, hanem a felfüggesztett itélet a felperes kérésére végrehajtatik; az alperes a költség megtéritésén kivül még más (méltatlansági) büntetést is szenvedvén a T. U. 169 §. szerint.

2) A pert letehetni bármikor is a végitélet kimondatása előtt, még azon esetben is, midőn a felperes ellen patvarkodásáért tétetett vólna kifogás (exceptio calumniæ) a T. U. 168, 170. §. szerint.

3) Nincs helye perletételnek a végitélet kimondatása után a H. K. 2. R. 83. cz. k. és 1. §. szerint, és a feljebbvitt perekre nézve a T. U. 170. §. szerint, valamint azon esetben sincs helye, midőn a felperes részesedett már az alperes által fizetett kimaradási s ellenállási dijból, vagy más bármiféle birságból a H. K. 2. R. 83. cz. 5. §. és T. U. 168. §. szerint.

4) A perletétel dija 6 mfrt, melynek $^2/_3$-da a birákat $^1/_3$-da pedig az alperest illeti a H. K. 2. R. 82. cz. 22. §. szerint. Csak ennyit fizet a felperes, ha akkor teszi le perét, midőn a felperesi levelekből még párt sem kért alperes magát még védelmezni nem kezdette a pernek sem kifogási sem derekas állásában; különben tartozván az alperesnek költségeit is megtériteni a T. U. 166. §. szerint.

5) A becsületérzést sértőleg érdeklő kereseteket (causas honoris) a per kihirdettetése után csak ugy teheti le a felperes, ha a 6 mfrt dijon kivül nyelvváltságot is fizet, és az alperes költségeit is megtériti, a T. U. 167. §. szerint.

6) A per letétele által nem érvénytelenülnek azon okleveleket, melyeket a felperes letett perében használt, mint az a perletevésről adatni szokott bizonyitványban kifejezetten is nyilvánittatik.

7) A per letétele a törvényszék előadói u. m. itélőmesterek, jegyzők sat. előtt szokott megesni, a felperes vagy ügyvéde béjelentése a perre feliratván, s arról bizonyitvány is adatván ki.

577. §.

III.) A perközti békéről.

Perközti békének neveztetik (mint már fenebb közöltetett) azon egyezmény, mely által a perlekedő felek egymással kibékülvén, a pert megszüntetik. Meg lehet szüntetni béke utján még azon pereket is, melyekben birót is illető birság itéltetett a nélkül, hogy azt a törvényszék gátólhatná vagy a birságból már megitélt illetőségét követelhetné, az Albert 31 cz. és a H. K. 1. R. 16. cz. 5. §. és a T. U. 176. §. szerint, csupán a székelyek közti birságos ügyeket véve ki azon esetre, ha a béke az itélet kihirdetése után jött volna közbe, a H. K. 3. R. 4. cz. 5. §. szerint. Ha ezen béke akkor köttetett, midőn még kétséges volt a pernek kimenetele, és ugy köttetett, hogy mindenik perlekedő s illetőleg békélő fél részesült a pertárgyából, feltörhetetlen a H. K. 1. R. 62. cz. 3. §. szerint, s következésképpen az az által megszüntetett per örökre bévégeztetett levén, semmiféle menedék segedelmével sem elevenittethetik meg többé. Ezt azonban csak a megbékéllett felekre s örököseikre nézve kell s lehet érteni; mert mások lehető jogait a perközti béke sem korlátolhatja a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. és a H. K. 1. R. 76. cz. 1. §-ából következtethetőleg.

578. §.

IV.) A végrehajtásról.

Végrehajtásnak neveztetik azon tett, mely által a követelő az általa követelt tárgy birtokába juttatik. Az A. C. 4. R. 10. Cz. és a C. C. 4. R. 5. Cz. szerint, három ne-

meit kölönböztethetni meg a végrehajtásnak, u. m. azt, a mely itélet (penes deliberatum vel sententiam), kötlevél (penes contractum) és törvényczikk (penes articulum) mellett történik. Ezek közül pert végző ténynek csak az itélet meletti tartathatik ugyan, a többinek is lehet azonban itt tárgyaltatni.

579. §.

1.) Az itéletmelletti végrehajtásról.

Az itélet melletti végrehajtásnak akkor van helye, midön a perben költ itélet semmiféle menedék által sem függesztethetik fel, vagy is az A. C. 4. R. 12. Cz. szerint, „a törvénynek decisioja után", a mit az itéletben is ki kell fejezni a T. U. 155. §. 4. p. szerint. Ha valaki bé nem várva a per végét, a perrel követelt jószág elfoglalására fejedelmi parancsot (missile mandatum) használna, 200 mftal büntettetik, s a jószág töle esztendő bételése előtt tettlegesen viszszafoglaltathatik, a törvényellenes foglalásért, meg is pereltethetvén, mint hatalmaskodó az A. C. 4. R. 12. Cz szerint. A végrehajtás ezen nemére meg kell jegyezni a következendőket:

1) Az alsóbb törvényszékek előtt bévégzett és a főkormányszék, s productionale forum előtt kezdett perekben költ itéletek a törvényszék pecséte, elnöki s előadói aláirások által hitelesitve szoktak kiadatni végrehajtás végett.

2.) Azon itéletek, melyek országgyülés s királyi tábla előtt kezdett és olyan perekben költek, melyek az alsóbb törvényszékek előtt kezdettek ugyan, de feljebbvitelutján a királyi tábla vagy a főkormányszék s a felség elébe jutottak, nem hajtathatnak végre, mig itélet levélnek (sententia, literæ sententionales) neveztetni szokott fejedelmi parancsba nem foglaltatnak. Ezen itéletlevél szóbelikéréssel szokott kéretni a pernek béadása mellett az előadó itélőmestertől, s illetőleg annak következőjétől, s birnia kell a következendö kellékekkel a szokás és stilus szerint.

a) Le kell abban irni rövid kivonatban a per egész folyamát kezdetétől fogva végeig, közbe szöve szóról szóra ugy a mint egymás után költek, minden itéleteket.

b) Annak szerkeztését az itélömesterek. igtatóikra is bizhatják ugyan, kötelesek azonban a szerkezetet szemesen

átolvasni s a perbeli adatokkal és itéletekkel összevetni és arra különösön vigyázni, hogy a per természetéhez s állásához képest nem használható menedékek név szerint s mentől helyesebben jelöltessenek ki a T. U. 208. §. szerint.

c) Hitelesittetnie kell az elnök és illető itélömester aláirása s az itélömesteri pecsét által is, elnöki egyébiránt közhitelességü pecsét e végre nem használtathatván a T. U. 192, 199. §. szerint.

d) Intéztetnie kell a név szerint is megnevezendő végrehajtókhoz az A. C. 4. R. 10 Cz. 1. cz. szerint.

3) Az itéletlevelek meletti végrehajtásnak, azok kelése napjától számitandó egy esztendő alatt megkell történni; azok azontul használhatatlanokká válván a H. K. 2. R. 57. cz. 5 és 6. §. szerint. Fel lehet eleveniteni (resuscitatio A. C. 4. R. 1. Cz. 9. cz.) csakugyan az egy év alatt végre nem hajtott itéleteket bármikor is, a mi a királyi tábla elébe adandó perfelvétellel eszközöltetik, köteles levén az, itéletesen felelevenitettnek nyilvánitani haladék nélkül az elébe terjesztett itéletlevelet, az idézett törvények értelmében keletkezett szokás szerint. Ezen felelevenités alkalmával megeshetik egyszersmind, a peresfelek netalán közbejött halála vagy változása esetében, az itéletlevélnek az illetőkrei átszállittatása is.

4.) Az alperes meg nem jelenéséért elmarasztaló itéletet nem lehet kiadni végrehajtás végett, azok kihirdettetése napján kezdve másod napig a rövid perekben, tiz vagy nyolcz nap eltelése előtt — ahozképest a mint az ügy a viszszakapcsolt részekben vagy egyebütt lakókat tárgyaz — a hoszszuperekben, tizenötödnap eltelése előtt a legrövidebb és a feljebbvitt perekben az A. C. 4. R. 1 Cz. 35. cz. és T U. 209. §. szerint.

5.) Azon feljebbvitt hatalmaskodási, széktörési, nyelvváltsági s ezekhez hasonló más perekben költ itéleteket, melyekben az alsóbb széki birákat illető birság itéltetett, le kell küldeni végrehajtatás végett az illető alsóbb törvényszékhez; azon hitbért, hozományt, zálogot követelő, s más ezekhez hasonló perekben költ olyan itéletek pedig, melyek illyen birságot nem tárgyaznak, a felsőbb törvényszék is, végrehajtathatja a H. K. 3. R. 7. cz. 1. 2. 3. §. szerint.

Az idézett törvény ezen megkülönböztetését azonban szükségtelenné tette a szokás, miután az ítéleteket nem a törvényszékek, hanem a peresfelek szokták teljesedésbe vétetni, az ujabb törvények által is a végre felhatalmaztatott végrehajtók által, a kik a birói illetöséget azon törvényszék kezébe szolgáltatják, a melyet az törvény szerint illet.

6.) Az egyházi törvényszékek itéletei, szokás szerint, átirás mellett, polgári rendes végrehajtók által szoktak teljesedésbe vétetni a sz. István 2. K. 12 f. és a C. C. 1. R. 1. Cz 8. cz. értelmében. Azon esetben csakugyan, midön a vesztöfél is egyházi személy, egyházi személyeket is szoktak végrehajtók gyanánt használni, az ellenállók polgári törvény szerinti dijjal büntettetvén.

580. §.

2.) A kötlevél melletti végrehajtásról.

Az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. szerint, „kinek kinek irott törvénye lévén a maga kötése," mindazon tartozásokat kötlevél meletti végrehajtás utján lehetne s kellene is felvenni, melyeknek fizetésére s illetöleg teljesitésére magát valaki minden menedékek teljes kirekesztése mellett kötelezte. Szokás szerint azonban csupán a tiszta adóssági tartozás vétetik fel kötlevél meletti végrehajtás utján az 1791. ideiglenes 136. cz. szerint; egyéb kötlevél szerinti tartozások felvételére nézve pedig a T. U. 93. §-ában szabályozott utat szokták követni, mely szerint elprobáltatik ugyan a kötlevél szerinti végrehajtás, de ha az ellenállással gátoltatik, az ellenálló illö törvényszéke elébeidéztetik ellenállása okainak elöadása végett, s az igy megnyilt perben költ elmarasztaló itélet melett vétetik fel aztán a kötlevél szerinti tartozás végrehajtás utján, mely inkább itélet, mint kötlevél mellettinek neveztethetik.

581. §.

3.) A törvényczikk melletti végrehajtásról.

Törvényczikk melletti végrehajtással vétetnek fel a törvényszabta pénzbeli büntetések, midön a törvény azt rendeli hogy azok tösténT, minden törvény vagy perlekedés nélkül vétessenek fel. Ilyen esetek p. o.

1.) Midön a tisztek elhanyagolnák kedvezésből felvenni a büntetést azokon, a kik nemtelen embert tartoztattak le, s a törvényszék küldi ki a végrehajtókat, hogy az illő büntetést mind a letartoztató mind a letartoztattató személyeken, mind a kötelességöket elmulasztó tiszteken vegyék fel, az A. C. 3. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

2.) Midön az országgyülésre helyes oknélkül elmenni nem akaró, vagy onnan engedelem nélkül eltávozó követeken és királyi hivatalosokon vétetik fel a 200 mfrt büntetés az A. C. 3. R. 17. Cz. szerint.

3.) Midön a hadra felülni nem akaró s a rendelt időben és helyen meg nem jelenő nemeseken a törvényszabta büntetés vétetik fel az A. C. 3. R. 19. Cz. 2. cz. szerint.

4.) Ha a faluból vagy városból ellopott marhák árát 15 nap alatt megfizetni, vagy a tolvajt kézbe adni elmulasztó községeken a marha kétszeres ára s a végrehajtók illetősége, vagy a falukon a határukról ellopott marhák ára felvétetik az A. C. 3. R. 34. Cz. és 5. R. 37. E. szerint.

5.) Mikor a földesuraik bizonyitványával ellátott zselléreket megharminczadolókon vétetik fel a 12 mfrt büntetés az A. C. 5. R. 90. E. szerint.

6.) Midön az elhalt pénztárnokok ingó vagyonait örököseiknek kiadni nem akaróktól az eltartoztatott vagyon kétszeres ára követeltetik a C. C. 5. R. 51. E szerint.

7.) Midön az aranyot s ezüstöt külföldre csempészőkön, az ércz elkoboztatásán kivül, 200 mfrt vétetik fel az A. C. 2. R. 16. Cz. szerint.

8.) Midön a vetés között marháit kieresztő nemes emberen az az által okozott kár és 12 mfrt büntetés felvétetik az A. C. 3. R. 5. Cz. 1. cz. szerint.

Ezen s több más ezekhez hasonló esetekben a törvény által kijelelt módon kelletvén a végrehajtásnak megesni a T. U. 156. §. szerint, ha ellenállás jöne is közbe, az mint törvény által kirekesztett menedék tekintetbe sem vétethetvén, a végrehajtásnak hatalomkarral is eszközöltetni kellene a T. U. 113. §. szerint. Szokás szerint azonban olykor még ezen esetekben is hely adatik az ellenállásnak, s az ellenálló törvényszéke elébe hivatván, ellenállása oka előadása végett, a törvényczikk mellett megkezdett végrehajtás a törvényszék itélete mellett végeztetik bé. Egyébiránt

midön 200 mfrt törvényszabta büntetés (poena articularis) vétetik fel, a végrehajtásnak fejedelmi végrehajtó parancs (executionale mandatum) mellett kell történni, szokás szerint.

582. §.

A végrehajtókról.

Végrehajtók (legitimi executores) általában azon közhivatalbeli személyek az A. C. 4. R. 10 Cz. 1. cz. szerint, kikhez az itéletlevelek s fejedelmi végrehajtó parancsok intéztetni szoktak; azokon kivül mások a végrehajtási dijt nem igényelhetvén a C. C. 4. R. 5. Cz 2. cz. szerint, s következésképpen végrehajtók sem lehetvén. Ilyenek:

a) A vármegyékben az alispán a főbiróval az idézett törvények szerint; a székelyszékekben az alkirálybiró egy táblabiróval, a magyarvidékekben az alkapitány egy szólgabiróval, kik minden kibocsáttatás nélkül is eljárhatnak végrehajtói tisztökben. A városokban egy tanácsnok a szolgabiróval, vagy két tanácsnok, mint M. Vásárhelyen, de kibocsáttatás mellett. Mindezek itéletlevél s fejedelmi végrehajtó parancs meletti végrehajtást is létesithetnek, ha azok hozzájok névszerint intéztetvék, szokás szerint.

2.) Egy káptalan- vagy konventbeli személy egyvilági táblabiró társaságában a H. K. 2. R. 19. cz. k. §. és az A. C. 4. R. 18. Cz. szerint, a táblabirónak azon törvényhatóságban a hol a végrehajtás történik, nemes örökséget birtóklónak kelletvén lenni. A fejedelmi végrehajtó parancs a káptalanhoz vagy konventhez szokott intéztetni.

3.) Mindkét kanczellária kon levő hites notáriusok az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, azaz két királyitáblai vagy fökormányszéki irnok, kik bár nemtelenek legyenek, akármely ügyben lehetnek végrehajtók a H. K. 2. R. 19. cz. 4. §. szerint, kivéve szokás szerint a tiszta adósságaikat- a kamarai, s alapitványiakon kivül. Ezek különös kibocsáttatás és fejedelmi végrehajtó parancs nélkül nem járhatnak el végrehajtói tisztökben a C. C. 4. R. 5. Cz. T. U. 249. §. szerint.

4.) Az itélömesterek, a T. U. 210. §. szerint, de szokás szerint csupán itéletlevél és végrehajtó parancs mellett.

Ezen elösorolt végrehajtókra nézve meg kell jegyezni a következendöket:

a) A végrehajtatónak (exponens) szabadságában áll tetszése szerint választani a végrehajtók közül C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. szerint.

b) Törvényes végrehajtó parancs és itéletlevél melletti végrehajtásra, valamint a kötlevél által bébizonyitott adósság felvételére is kiszállani tartoznak a II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §. szerint a helyes oku gátoltatás esetein kivül, felszólittaásuk idején kezdve 15 nap alatt minden végrehajtók, hivataluktóli megfosztatás és 200 mfrt büntetés terhe alatt az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. cz.; 4. R. 9. Cz és a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

c) A végrehajtókat törvényszerü eljárásukban akadályozó udvari tisztek, a kár megtéritésén kivül, kisebb hatalmaskodás dijával is büntettetnek az A. C. 4. R. 1. Cz. 8. cz. szerint.

d) A kik a végrehajtókat törvényszerü eljárásuk közben megvernék, sebesitnék vagy ölnék, hütlenség bünébe esnek a H. K. 1. R. 14. cz. 13. §.; A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, habár megbékéllett legyen is a gyilkos a meggyilkoltatott végrehajtó feleségével, gyermekeivel vagy rokonaival az A. C. 3. R. 44. Cz. szerint; valamint azok is, kik ellenök felkelvén rajtok erőszakot követnének el, a Mátyás 6. V. 67. cz. szerint. Azok pedig, kik öket szóbeli méltatlansággal illetnék, egy arany márkával azaz 72 mforinttal birságoltatnak a II. Ulászló 2. V. 9. cz. szerint.

e) A végrehajtók szabály szerinti fizetése 12 mfrt az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, mely akkor fizettetik, midőn a végrehajtás nem csak megkisértetett, hanem bé is végeztetett; a bé nem bocsátott végrehajtás elprobálásáért öket csak egy mfrt illetvén a T. U. 178. §. 4. p. szerint. Ezen csupán végrehajtási dijon kivül, napi bér is szokott a végrehajtóknak fizettetni.

f) Azon végrehajtók, kik kötelességöket illőleg nem teljesitik, 200 mfrttal büntettetnek az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. cz. szerint, mely büntetés azokon is felvétethetik, kik méltatlanul terhelnek mást végrehajtással a C. C. 4. R. 5. Cz. 2. cz. szerint.

583. §.

A végrehajtás szabályai.

A végrehajtás szabályai következendők:

1) A végrehajtásnak, a végrehajtók által kitüzendő nap előtt 8, a viszszakapcsolt részekben pedig 15 nappal, a követelő vagy a végrehajtók általi bizonyositás (certificatio) utján értesittetni kell annak, a ki ellen van intézve a végrehajtás az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint; mégpedig szokás szerint azon helyen, a hol a végrehajtás létesittetni fog. Az értesités megeshetik törvényszüneti napokon is, az innepeket kivéve; a végrehajtás kitüzött napjának azonban törvényszakbeli köznapnak kell lenni, s az ilyen napon megkezdett végrehajtás egyébiránt törvényszüneti köznapokon is folytattathatik szokás szerint. Ha a közhivatalbeli végrehajtók a kitüzött napon meg nem jelenhetnének, az ujból kitüzendő nap előtt harmadnappal ismételtetni kell, de nem bizonyositás, hanem csak tudatás (notificatio) utján, az értesitést szokás szerint.

2) Eljövén a végrehajtásnak kitüzött napja, a végrehajtók megjelennek a kiitélt jószág szinén vagy illetőleg azon helyen, a hol a kötlevél, s törvényczikk szerinti tartozás felvétetni intéztetik, és az összehivó fejedelmi parancs (convocatorium mandatum) vagy tiszti pecsét segedelmével összehivják a szomszédosokat és határosokat (vicinos et commetaneos H. K. 2. R. 74. cz. 8. §.), kik között a C. C. 4. R. 5. Cz. 1. cz. szerint nemeseknek, s ha találhatni, táblabiráknak is kell lenni, szám szerint legalább hetet, kik előtt fel kell olvasni s meg is kell magyarázni mindazon irományokat, melyek a végrehajtás tárgyát felvilágosithatják, a milyenek, az itélet, itéletlevél, kötlevél és törvényczikk az abban kijelölt büntényt tanusitó adatokkal együtt. E megesvén

3) elpróbálják a végrehajtók a végrehajtás tárgyát tevő jószág elfoglalását, és ha törvényellenes fejedelmi parancs elömutatásával gátoltatnának, p. o. az alperest megnem jelenéseért elmarasztaló itélet végrehajtása esetén kivül, fejedelmi tiltó parancscsal, a T. U. 101. 102. §. szerint megállani nem tartoznak az A. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint. Tartoznak ellenben megállani bármi nemü tettleges ellen-

állás jöjjön közbe még azon esetben is, ha az ellenállás menedék gyanánt nem használtathatnék; a végrehajtásnak erőszak utjáni létesitése a követelt jószág elvesztése büntetésének terhe alatt tilos levén a II. Ulászló 4. V. 19. cz. 2. §. szerint.

4) A végrehajtás tettleges megakasztatása esetében, ha az ellenállás menedék gyanánt használtnak tekintethetik, az alperes, mint fenebb már közöltetett, ellenállása oka előadása végett idéztetik bizonyositás utján azon törvényszék elébe, hol a per kezdetett és ha az ellenállás menedéke az itéletben vagy itéletlevélben helytelenül rekesztetett volna ki, köteles a törvényszék a sérelmes kérésére ezen hibát kiigazittatni s a hibás itéletlevél mellett elpróbált végrehajtást is megsemisitvén, a végrehajtást ismételni kell a megjavitott itéletlevél mellett; s a hiba által okozott költséget a felperes hordozza, kinek ügyelni kellett volna arra, hogy az itéletlevél hiba nélkül adassék ki a T. U. 155. §. 4. p. szerint. Azon esetben pedig, midőn a tettleges ellenállás menedék gyanánt használtnak nem tartathatik, a végrehajtás megakasztatását bizonyitó tudomásitás bémutatása mellett, a tiszta adóssági (1791 ideiglenes 136. cz.), és panaszos (A. C. 3. R. 8. Cz. 1. cz.; melyet az irott tövényt nem változtatható T. U. 113. §. e részben nem módosithatott) keresetekben az illető vármegyei s székelyszéki főtisztektől, minden más keresetekben pedig a főkormányszéktől, polgári hatalomkar (brachium civile) kéretik a T. U. 113. §. szerint; még pedig az itélet mellett álló végrehajtás esetében az illető törvényszék, más esetekben pedig az illető törvényhatóság tisztsége s illetőleg a városi tanács ajánlása utján. Kirendeltetvén a polgári hatalomkar, az ellenállott fél az illető főtiszt vagy az általa kinevezhető hatalomkarvezető (brachii ductor) által kitüzetendő nap előtt 15 nappal intés utján értesittetik, s a kitüzött napon a hatalomkar (mely a vezetőn kivül 14 emberből szokott állani) kiszáll s a végrehajtást, ugy a mint fenebb közöltetett, elpróbálja; az az által okozott költségeket s a hatalomkar díját is, mely a törvényhatóságokhoz képest 24 p. mfrttól 200 p. rfrtig terjedőleg különböző, az ellenállott fizetni tartozván szokás szerint. Ha a hatalomkar, szokás szerint lövés által nyilvánitandó ellenszegülés (oppositio) által,

gátoltatnék, erőszak nem használtathatván, a vezető tudomásitása béadása mellett az illető törvényszék- tisztség- vagy főtiszttől kérni kell azt, hogy az ügyet a fökormányszéknek ajánlja katonai hatalomkar (btachium militare) rendelése végett, mely a II. Ulászló 6. V. 1 cz.; II. Lajos 2. V. 4. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 5. és 33. cz. értelmében kirendeltetvén, s a fökormányszék átirása következtében a tartományi föhadivezérség által a végrehajtás helyéhez közelebb fekvő katonai elöljárósághoz utasitó rendelet küldetvén az iránt, hogy felszólittatva a végrehajtók által, minő katonai erővel szálljon ki, a katonai erő használása végett kitüzött nap előtt 15 nappal értesittetik, intés utján, az ellenszegült fél, s a kitüzött időben a végrehajtás, a már közlött módon, nem csak elpróbáltatik, hanem a katonai erő segedelmével erőszak utján is létesittetik szokás szerint; annyival bizonyosabban, mivel azok, kik a katonai hatalomkar ellen az alperes oltalmára felkelnének, hütlenségi büntetéssel sujtoltathatnak az Ulászló 6. V. 1. cz. szerint. Szabadságában áll azonban a követeltf élnek, mind a polgári mind a katonai hatalomkar kirendeltetése után is, azoknak kiszállása előtt az ellenfél és végrehajtók ellen intézett intés és tiltakozás utján kinyilatkoztatni azt, hogy a hatalomkar kiszállitását bé nem várva, a megakadályoztatott egyszerü végrehajtást (simplex executio) elfogadni kész, mely esetben a hatalomkar ellene nem használtathatik szokás szerint, hanemha az elfogadott egyszerü végrehajtást eljárás közben megakasztaná.

5) A végrehajtók, bébocsáttatásuk esetében a hely szinén csóvát ütvén fel, munkálódásukat a következendö szabályok szerint folytatják:

a) Midön a végrehajtás tárgya kiitélt jószág, azt az itélet értelmében elfoglalván, a nyertes fél kezébe szolgáltatják; 15 napig csak azon esetben levén kötelesek a kézbesitéssel várakozni, midön az alperes kimaradásért marasztaltatott volna el, ezen idő alatt ugyanis a bétiltással perujitás menedékét használt alperes, elfoglalt jószágát a végrehajtóktól viszszaveheti az A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz. T, U. 124. §. szerint. A végrehajtás ezen esetében arra kell a végrehajtóknak föleg vigyázni, hogy az itélet határain kivül ne csapongjanak, különben ugyanis az alperes a vég-

rehajtás folyama közben is védheti jogát ellenállással a T. U. 111. §. szerint. Azon esetben pedig, midőn a jószágot vesztő alperesnek szavatosa volt, azon a megitélt kárpótlást a megkezdett végrehajtást folytatólag (eodem executionis actu) kötelesek felvenni, s az alperes kezébe is szolgáltatni a végrehajtók az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. czikéből következtethetőleg.

b) Midőn kötlevél szerinti tiszta adósság a végrehajtás tárgya, s a kötlevélben meg van határozva a végrehajtás módja, kötelesek a végrehajtók magokat ahoz alkalmaztatni. Ellenkező esetben pedig a törvényt kell követni, mely e következendőket rendeli:

aa) A kereskedési ügyben költ váltóleveleket, bárki által adattak legyen ki (literæ combiales quæstus causa per quemcunque exaratæ), az adós személyét tárgyazó kötelezettségre nézve is (quoad personalem etiam obligationem) betüszerinti értelmökben kell teljesedésbe venni az 1791: 37 cz. szerint. Másféle váltó s bárminemü kötlevelek szerinti tartozásokra nézve pedig

bb) elégtételt előbb az ingó vagyonokból kell szolgáltatni a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint, még pedig az A. C. 4. R. 4. Cz. városi adósságokról szóló, de a szokás által más adósságokra is kiterjesztett 1-sö czikke ezen szavai szerint „az elégtétel pedig nem valami haszontalan és többire semmirekellö gaz marhából legyen, hanem az adósnak, az örökségén kivül, ha találtatnak, ezüst- arany- és pénzbeli javai, bora és buzája, azokból légyen.“ Ha ingók akár nem vólnának, akár nem fedezhetnék az adós tartozását s járulékait,

cc) a fekvök vétethetnek foglalás alá a C. C. 4. R, 15. Cz. szerint, még pedig az 1791: 51. cz. értelmében előbb az adós szerzemény fekvő vagyonait kell elfoglalni és csak annyiban, a mennyiben vásároltattak; az ősiekre csak azon esetben terjesztethetvén ki a végrehajtás, midön a szerzeményekből nem telnék ki a tartozás.

dd) Mind az ingó mind a fekvő vagyonok értékere meghatározhatása végett dologhoz értő becsüsöket kell felvenni, s azokat a becslésbeni igazságos eljárásra esküvel is kötelezni kell, annak tudatása mellett, hogyha a becslés alá terjesztendöket valódi értéküknél akár többre akár kevesebb-

re becsülnék, az az által okozandó kár megtéritésén kivül egyenként 200 mfrttal fognak büntettetni az A. C. 4. R. 4. Cz. 1. cz. szerint.

ee) Ha az adós egyik törvényhatóságbeli vagyonai nem volnának elégségesek tartozása fedezésére, az illető tisztség átirása mellett folytattathatik a végrehajtás más törvényhatóságbeli vagyonaiban az A. C. 2. R. 12. Cz. 3. cz.; 3. R. 47. Cz. 12. cz. értelmében keletkezett szokás szerint.

ff) Azon esetben, midön az adósnak tartozása fedezésére elégséges vagyonai nem volnának, a végrehajtók ötet el is fogathatják a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint.

c) Midön törvényczikk szerinti tartozás tárgya a végrehajtásnak, vagy azon költség s fáradsági dij, mely itélet vagy kötlevél szerint követeltetik: az elégtétel azon szabályok szerint létesittetik, melyek fenebb az adósság felvétele módjára nézve közöltettek, szokás szerint. Azon esetben pedig, midön az alperes által okozott kár megtéritése hajtatik végre, előbb a károsnak kell kielégittetni, s a tisztek s illetőleg a végrehajtók illetőségüket abból vehetik fel, a mi a kár megtéritése után még fenmaradand, az A. C. 3. R. 47. Cz. 18. cz.; és 5. R. 52. edictumából következtethetőleg.

d) A végrehajtók illetőségöket is felvehetik a csak most idézett törvények értelmében a követelt vagyonaiból, s a mit ezen czim alatt elfoglalnak, a követelő tartozik elfogadni, becsüszerinti árukat a végrehajtóknak kifizetvén szokás szerint.

e) Az akár kötlevél, akár törvényczikk melletti végrehajtással elfoglalt ingó és fekvő vagyonokat tartoznak a végrehajtók felügyeletök alatt tartani 15 napig, ezen idő alatt az adós azokat megválthatván. Ezen idő eltelése után pedig az elfoglaltakat a követelő kezébe kell adni (assignatio), mégpedig az ingókat viszszaválthatatlanul, az ősi ingatlanokat pedig bármikor is zálog gyanánt viszszaválthatólag az 1791: 51. cz. szerint. Ha a követelt kifejezetten lemond a megváltás iránti jogáról, megtörténhetik az elfoglalt vagyonoknak kézbeadása is elfoglaltatásuk alkalmával.

f) Bévégeztetvén a végrehajtás, s megtörténvén az elfoglalt vagyonok kézbesitése is, végrehajtási tudósitványt (executionis series) készitenek a végrehajtók, mely-

ben a jelen volt szomszédok s határosok megnevezése mellett (H. K. 2. R. 74. cz. 10. §.) a végrehajtás egész folyama leiratik. Ezen szabály szerint a végrehajtók, a vármegyékben s székekben pedig csak a felvett bizonyság (adjunctus) neve aláirásával hitelesitendő tudósitvány eredetije a követelőnek, s ha kivántatik párja a követeltnek is kiadatik, mégpedig kiitélt jószág elfoglalása esetében, és a midőn az adós a megváltás iránti jogáról lemondott, azok elkészittetése után mindjárt, az alperesi meg nem jelenésért költ itélet végrehajtása esetében (A. C. 4. R. 1. Cz. 17. cz.) és más olyan esetekben, midőn a vagyon lefoglalásakor annak kézbesitése is meg nem történhetett, a végrehajtás bévégeztetése napjától számitandó 15 nap eltelése után.

584. §.

A végrehajtók hibái orvoslásáról.

Hibázhatnak a végrehajtók abban, hogy az itéletet másként hajtják végre, mint kellett s lehetett volna; valamint abban is, hogy a hitelezőt nem a kötlevél szerinti módon elégitették ki, megtagadván tőle p. o. a választhatási jog gyakorlatát, vagy hogy a költség s fáradtság meghatározásában illő mértéket nem tartottak. Ezen végrehajtói hibák orvoslásának szokás szerinti módja végrehajtás jobbitásának (reportatio) neveztethetik, melynek szabályai e következendők:

1) Mielőtt a végrehajtási tudósitvány kiadatnék, bé kell jelenteni a jobbitás iránti jog fentartását, s azt a tudósitványba is kifejezetten bé kell igtatni.

2) Mig a végrehajtás bé nem végeztetett, jobbitást nem követelhetni, s azután is csak birtokon kivül.

3) A jobbitás követelése csak ugy esik meg, hogy a végrehajtók által ejtett hibákat felfejtő perfelvétel mellett a végrehajtási tudósitvány béadatik, az ellenfél azt megelőzött megintetése következtében, ha a végrehajtás itéletlevél mellett vagy hütös akár táblai, akár fökormányszéki irnokok által létesittetett, a királyi tábla elébe, különben pedig azon törvényhatóság derékszéke s illetőleg tanácsa elébe, melynek felsőbbsége alá tartoznak a végrehajtók; az illető törvényszék tiszte levén, a felek felelgetéseinek bévégeztetése után, itéletet hozni, mely a végrehajtók tettén tul, sem a végrehaj-

tott itélet, sem illetőleg a kötlevél birálgatására nem terjesztethetik ki. A becsüsök hibája sem lehet ezen perbeli itélet tárgya, ezek hibája nem tulajdonittathatván a végrehajtóknak, s a becsüsök hibájokért, az A. C. 4. R. 4. Cz. értelmében, külön perrel követeltethetvén. A szokás azonban a becsüsök hibája orvoslását is ezen per tárgyává tette.

4) Az illető törvényszék által kimondott jobbitó itéletet feljebb csak birtokon kivül bocsáthatni.

5) A jobbitó itéletnek a fenebb közöltetett módon kell végrehajtatni, a végrehajtásban netalán ejtett ujabb hibák ismét hasonló per utján orvosoltathatván, mindaddig mig a végrehajtás hibamentesen és ugy létesittetik, hogy azon mindkét fél megnyugszik.

6) A végrehajtás jobbitását, annak bévégeztetése napjától számitandó 32 év eltelése után nem követelhetni szokás szerint.

NEGYEDIK SZAKASZ
A per megelevenitéséről.

585. §.
A kegyelemmeli perujitásról.

Minden bévégzett pert megelevenithet még egyszer a vesztő fél kegyelemmeli perujitás menedékének segedelmével. Ezen menedéket használhatni következendő szabályok szerint:

1) Ezen menedéket csak az elvesztett perben költ végitélet végrehajtásának bévégzése után lehet használni a T. U. 143. §. szerint, még pedig a végrehajtás bévégzése napján kezdve 32 év alatt, azontul pedig csak azon esetben, ha az az iránti jog, névszerint a végett tett különös tiltakozás által (specialis retractatio) fentartatott; e végre az általános tiltakozásnak hasznát venni nem lehetvén a T. U. 148. §. szerint.

2) Ezen menedéknek helye van minden perben, azokat sem véve ki, melyek közbirói szék által láttattak el, hanemha a felek egyezményében névszerint kirekesztetett volna a T. U. 144. §. szerint. Csakugyan mig életben van a pert elvesztett fél, ezen menedéket örökösei nem használhatják a H. K. 2. R. 78. cz. szerint.

3) Azon perekben, melyeknek tárgya a pura fiscalitások közé tartozó valamely főjószág, vagy azon kérdés, hogy a per alatti jószág pura fiscalitas e vagy nem? ezen menedék használhatására engedelmet a fejedelemtől kell kérni folyamodás utján; ilyen folyamodásra csakugyan nincs szükség, midőn a per tárgya valamely pura fiscalitasok közé tartozó főjószágnak csak járuléka, vagy az ilyen jószágok határa, vagy uzokon fekvő pénz mennyisége; valamint akkor sincs szükség, midőn a fiscustól adományozható jószág követeltetik a T. U. 144. §. szerint.

4) A kivett eseteken kivüli minden más perekben ezen menedék alkalmazása ugy esik meg, hogy a bévégzett perbeli itélet végrehajtását tanusitó tudósitvány elömutatása mellett, a közhitelességü pecséttartó személyektől kegyelemmeli perujitást engedő s illetőleg rendelő fejedelmi parancs váltatik, melybe szokott a megelevenitendő per rövid tartalma igtattatni, s egyszersmind az ellenfél is értesittetik a perujitás felől utasitvány vagy bizonyositó fejedelmi parancs mellett. Az egyházi ügyekben ritkán használtatik ezen menedék, és püspöki parancs mellett, mely a megelevenitendő per első birájához szokott intéztetni, s mindkét feleknek 15 napi haladék engedtetik az ujabb bizonyitáshozi készülhetés végett.

5) Az ellenfél nyolczadnapos értesittetése után következő első törvényszakon meg kell jelenni a perét megelevenitőnek, menedéke használása végett azon törvényszék előtt, melyen a megelevenitett per kezdetett volt, és ha az uri vagy közbirói szék volt, azon törvényszék előtt, mely elébe ezen törvényszék elöl a per közvetlenül feljebbvitetett volt, vagy a melyik elébe kellett volna annak feljebbvitetni, hanemha a közbirói szék előtt kezdett perre nézve a felek másként egyeztek a T. U. 145. §. szerint.

6) Az illető törvényszék előtt megjelent perujitó kérésére tartozik ellenfele az általa kivett itéletet s perbeli leveleket béadni a T. U. 146. §. szerint, a ki egyébiránt az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. czikkéből következtethetőleg, a pert leszállitó egyszerü kifogásokat megteheti.

7) Kötelesek a törvényszékek az ezen menedékkel megelevenitett pert más pereknél előbb ellátni, hogy a biró által már egyszer eldöntött ügy ne álljon függöben hoszszason a H. K. 2. 2. R. 77. cz. 3 és 10. §. szerint.

8) Ellátfatván a megelevenitett per az illető első törvényszék által s az itélet kimondatván, mindamellett is, hogy az ilyen perek a H. K. 2. R. 77. cz. 3. §-ában legrövidebb pereknek neveztetnek, a per derekán költ terhelő itélet ellen a vesztő fél használhatja mindazon menedékeket, melyek ötet a per természete szerint illették, de a melyeknek használhatására a per folyama alatt alkalma nem lehetett azon okból, mivel a megelevenitett per az előbbinek csak folytatása s következésképen a peresfél az ötet illetett s hibáján kivül nem használhatott menedékek használásától a T. U. 110. §. szerint sem rekesztethetik el.

9) Az illő menedékek elhasználása után költ végitélet teljebbvitel utján birtokon belől vagy kivül orvosoltathatik, ahozképest, a mint a megelevenités előtti derekas végitélet orvosoltathatott, szokás szerint azon kivétellel csakugyan, hogy a feljebbviteli törvényszék itélete által terheltetett perujitó, ha perét az alsóbb törvényszék előtt ezen menedék mellett is elvesztené, ügyét feljebb nem viheti a H. K. 3. R. 6. cz. 1, 2. §.; 11. cz. 2. §. szerint.

10) A perét derekas állásában elvesztett perujitó örök hallgatásra itéltetik a H. K. 3. R. 11. cz. 2. §. szerint; azon esetben, ha pere kifogási állásában szállittatnék le, kegyelemmeli perujitásra fejedelmi parancsot mindannyiszor válthatván, s a leszállitott pert ujból kezdhetvén az A. C. 2. R. 8. Cz. 3. cz.; T. U. 147. §. szerint.

11) Csak attól levén megtagadva a per megelevenithetése, a ki kegyelemmeli perujitással megelevenitett perét derekas végitélet által vesztette el, a T. U. 147. §. szerint: az, a ki ezen menedék mellett megujitott perben alperes volt, vesztés esetében ügyét viszont kegyelemmeli perujitás segedelmével orvosolhatja; örök hallgatásra csak akkor itéltethetvén, mikor ezen menedék mellett ismét vesztene, mint az a városiak pereire nézve rendeltetett a H. K. 3. R. 11. cz. 3 és 4. §-ban.

MÁSODIK OSZTÁLY
A perekről különösön.

586. §.
Ezen osztály feladatáról.

Miután a pertan első osztályában a per általában tárgyaltatván, közöltettek azon törvények, melyek perlekedésünk rendszerét alkotják, ezen osztály feladata azon törvények tárgyalása, melyek által a per esetenként szabályoztatott, vagyis a pereknek egyenkénti előadása. Mivel pedig a magánjogtan első és második részeiben terjedelmesen felfejtettek azon jogviszonyok, melyeknek fentartása vagy helyreállítása tárgya a pereknek, a perek egyenkénti előadása, a már közlöttek hoszszadalmas ismétlésének kikerülésével, ugy eshetik meg, ha mentől jellemzőbb rövidséggel közöltetnek a hoszszu, rövid és legrövidebb perek czimei, az alapul használható törvényekkel együtt; mindenik perre nézve a figyelmet különösebben igénylő jegyzetek kiséretében kijelöltetvén az, hogy azt ki, ki ellen s melyik törvényszék előtt kezdheti s mit köteles bébizonyitani, hogy czélját érhesse.

ELSŐ FEJEZET.
A hoszszu perekről

587. §.
A hoszszu perekről általában.

A T. U. 71. §. szerint csupán (unice) azokat lehet hoszszu perü ügyeknek tartani, melyeknek a régibb törvények kifejezetten határozott rendelése szerint, négy törvényszakon kellett folytattatni (in quatuor terminis agitandæ fuerunt), és a melyek az Approbata Compilata constitutiokban névszerint hoszszu perrel követelendőknek (per expressum pro longo litis processu agitandis) irattak. A gyakorlat eltávozván az idézett törvény ezen eléggé tiszta rendeletétől, több oly pereket sorolt a hoszszak közé, melyek törvénytá-

runkban sem négy szakaszuaknak (quatuor terminorum), sem hoszszaknak nem neveztetnek, milyenek p. o. általában minden örök jogczím alatti elidegenitések feltörésére inditott, a fi- és nőnemü rokonok között nemes jószág természete felett támasztott, a távolízbeli rokon örökségét régi osztálylevelekneélfogva követelő, törvénytelen örökösök kirekesztését tárgyazó s több más czímek alatti perek. Ezen szembetünőleg törvényellenes gyakorlat védelmére használni szokták némelyek a T. U. idézett §-a ezen szavait: „brevi vel alio pro varietate causarum stabilito processu agitandæ erunt", állitván, mintha a törvény a per természetét nem határozta volna meg: „a dolgok valóságokból, az ügyeknek atyafiságokból és összeköttetésekből kell az ügy természetét meghatározni," s ennélfogva p. o. a csere feltörésére intézett pert hoszszunak kell tartani, mivel a csere erősebb egyezmény az örök vallománynál, melynek feltörésére a H. K. 1. R. 60. cz. 5. §. hoszszu pert rendelt. Hogy a tévedésen alapuló ezen állitás által a kérdés alatti gyakorlat igazolva nincs, eléggé világos általában abból, hogy a T. U. idézett §-ának szavai a kérdés alatti állitással meröben ellenkezöt rendelnek; a mennyiben egyfelöl azokat megelözöleg tisztán s határozottan ki van fejezve az, hogy a törvények szerint hoszszu perü ügyeken kivül a többit nem kell hoszszu perrel követelni (non longo litis processu agitandæ erunt); másfelöl pedig az is ki van fejezve, hogy a mely ügyeket nem kell hoszszu perrel követelni, azokat vagy rövid, vagy más az arról szóló törvényben meghatározott (stabilito) perrel kell követelni, a minek valódi értelme csak az, hogy azon ügyeket, melyeknek perét a törvény határozatlan hagyta, rövid perrel, azokat pedig, melyekre nézve más pert (milyenek p. o. az ugy neveztetni szokott articularis, legvövidebb perek) határozott, ezen a törvényben kifejezetten leirt perrel kell követelni. Világos továbbá a kérdés alatti állitás tévedéseni alapulása különösebben a például felvett perekre nézve is, mert ha a csere feltörésére intézett per természetét, a már megczáfolt okoskodás útján meghatározni lehetne is, midön a H. K. idézett 1. R. 60. czimében az örök vásár feltörésére a 2-ik §-ban rövid, az 5-ikben pedig hoszszu per rendeltetik, és a midön a perrel feltörhető cserét,

mint törvényellenest is az örök vásárnál erősebbnek tartani nem lehet, annál csakis az igaz csere levén erősebb, de a mely feltörhetetlen: a csere feltörésére indítható pert a mint hoszszunak állithatni az 5-ik §. szerint, éppen ugy rövidnek is tarthatni a 2-ik §. szerint. Nem levén s nem is lehetvén igazolt a kérdés alalti törvényellenes gyakorlat, a hoszszu perek közé csak azok soroltathatnak, melyek a T. U. 71. §. értelmében olyanoknak méltán tartathatnak, még pedig nemcsak a törvény iránti tiszteletből, hanem azon okból is, mivel midön már az igazság kiszolgáltatásának rendszerezett késleltetése által felingerelt jogérzet követelni sürgetöleg kezdette még a tiszta törvényen alapuló hoszszu pereknek is megröviditését: merészség nélkül követelhetni azon gyakorlat megszüntetését, mely tiszta törvényt sértöleg a törvény által kiszabottnál is hoszszasabb s költségesebb uton fárasztja a szenvendett sérelem orvosoltatásaért esengőt. Hoszszu perü ügyeknek ennélfogva csupán a következendők tartathatnak:

588. §.

1.) A lappangó királyi jog követelése.

Ezen ügyben (prosecutio juris regii)

kereset alapjául használható törvények a H. K. 1. R 23, 24, 25, 26. czímei

Felperes a fiscus, a ki köteles bébizonyitani azt, hogy a követelt jószág a kihalt személy eldödeinek volt adományozva, és hogy a kihalt személynek a H. K. 1. R. 27. czime értelmébeni birtokában volt; annak bébizonyitására, hogy az alperes birtokába minö czím p. o. vásár, zálog vagy foglalás utján jutott, nem kényszerittethetvén.

Alperes az, a ki a követelt jószágot birtokolja, és a ki magát védheti akár azzal, hogy a jószág nem volt a kihalt vagy eldödei adományos jószága, a H. K. 1. R. 10. cz. k. 1. §. értelmében királyi jog csakis az adományos birtokos kihalásakor születvén; akár azzal, hogy azokat a kihalt sem nem birtokolta, sem nem birtokolhatta, a H. K. 1. R. 27. czim értelmében csak azon jószágok levén felkérhetök s következesképen a fiscus által is kihalás eredményeül követelhetök, melyeket a kihalt birtokolt vagy birtokolhatott; akár azzal, hogy birtoka királyi jóváhagyás vagy száz évi idömulás által érvényesittetett, a H. K. 1. R. 23. cz.

szerint. Az alperes követelheti a felperesfiscustól, ha keresetét bébizonyitani nem tudná, a jószág közbecsü szerinti árát az Albert 24. cz., Mátyás 2. V. 11. cz. szerint.

Törvényszék a királyi tábla a T. U. 25. §. és az A.. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; ezen perben „privilegium productiojára is“ szükség levén.

Jegyzés.

1) Tévednek azok, kik azt állitják, hogy ezen perben az adományos is lehetne felperes; az adományosnak ugyanis a H. K. 1. R. 32. cz. és a 63· cz. 5. §. szerint a felkért királyi jogra nézve magát igtatással kelletvén egy év bételése előtt biztositani, az ellenmodó birtokost ellenmondás igazoltatása (ad dandam contradictionis rationem) czime alatti perrel kell követelni mulaszthatlanul, s mivel abban alkalom nyilik a megnyert királyi jog követelhetésére, nincs ok a miért a végett külön pert is kezdjen, s nem is kezdhet a nélkül, hogy a H. K. 2. R. 70. cz. 2. §. szerint magát a patvar büntetésének ki ne tegye.

2) Ezen czím alatti perrel továbbá nem követelhet a fiscus hűtlenség czíme alatt igényelhető jószagot; az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint ugyanis addig nem igényelheti a hűtlen jószágait, mig az az országgyülés előtt megpereltetve el nem marasztaltatott, s akkor is csak azokat, melyek neki itéltetnek, az idézett törvény szerint a hűtlen csak azon jószágaira nézve születvén a fiscusnak joga, melyek az itélet végrehajtása utján jutottak birtokába.

3) Nem követelheti végre a fiscus ezen czím alatti perrel azon jószágokat, melyeket a C. C. 4. R. 12. Cz. 14 és 15. cz. értelmében, kötlevél vagy törvényczikk (virtute articulorum, aut per contractum) igényelhetne, ezen jószágok ugyanis a fiscus által csak a kötlevél és törvényczikk ereje mellett követeltethetnek, mindamellett is, hogy csupán királyi jogczím alatt adományoztathatnak.

4) Ellenben ezen czim alatti perrel követelheti s kell is hogy követelje—más czimü pert e végre nem használhatván—a fiscus a kihalás czime alatt igényelhető jószágokat azon esetben, midön a kihalást 32 év lefolyása előtt kihirdettetni elmulasztotta volna, az A. C. 4. R. 3. Cz. ezen jószá-

gok követelésére hosszu pert rendelvén elég bizonyságául annak, a H. K. 1. R. 25. cz. értelmében, hogy azzal királyi jog követeltetik.

589. §.

2.) Az igtatáskori ellenmondás igazoltatása.

Ezen ügyben (processus ad dandam rationem contradictionis)

a kereset alapjául használható törvények: Mátyás 5. V. 15., 6. V. 27. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az adományos, a ki azon okból, mivel a T. U. 89. §. a felperesnek a bizonyitást minden különböztetés nélkül teszi kötelességévé akár birtokban, akár birtokon kivül legyen: előadván, miként az adományt igtatás s azt 15 nap alatt ellenmondás követte, adománylevele czimét vagyis azt köteles bébizonyitani, hogy azon czim alatt a jószág neki adományoztathatott s adományoztatott is. Ennélfogva azon esetben, ha az adomány ezime

1) kihalás, bé kell bizonyitnia mind azt, hogy az adományozott jószág birtokosa kihalt, és hogy kihalása kihirdettetése következtében törvényes itéletnél fogva szállott e jószág az adományozó fejedelem birtokába az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint; mind azt, hogy a kihaltnak a kérdés alatti jószágra nézve volt jogánál fogva annak, másra nem szállhatván, a fiscusra kellett szállani; e tekintetben bizonyitás tárgya levén vagy az, hogy a jószág a kihaltnak vagy elődei közül valamelyiknek adományoztatván, az az idézett törvény szavai szerint: „redealt ad fiscum regium"; vagy az, hogy bár ne tartathassék is a jószág adományosnak, nincs mindazáltal senki, ki azt törvényes örökösödési jognál fogva igényelhetné. Ha az adomány czime

2) hűtlenség, bé kell bizonyitnia azt, hogy a nyert jószág az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében szállott a fiscusra, és hogy az a hűtlennek olyan tulajdona volt, melynek, elmarasztaltatása következtében, a fiscusra lehetett és kellett is szállani. Ha az adomány czime

3) királyi jog, azt ugy kell bébizonyitnia, mint már fenebb a fiscusra nézve közöltetett azon esetben, midőn kihalás szüleménye a királyi jog; és ha a bizonyitás nem sike-

rülne, az adományos a jószág közbecs szerinti ára fizetésével büntettetik, a Mátyás 2. V. 11. cz. szerint; örökbecs szerinti ára fizetésével pedig csak akkor, ha a birtokos bizonyitja azt bé, hogy a felkért jószág ötet jog szerint illeti, a H. K. 1. R. 25. cz. k. §. szerint. Azon esetben pedig, midön ezen czím alatt olyan jószág adományoztatott volna, mely a fiscusra kötlevél- vagy törvénynél fogva szállott, bővebb bizonyitással az adományos nem terheltethetik, mint azon itélet elömutatásával, mely mellett a jószág elitélt dolog gyanánt a fiscus birtokába jutott, és a melyet az az adományostól meg nem tagadhat. Ha

4) királyi jóváhagyás, annak bébizonyitására elégséges megmutatni azt, hogy az, a kitől a jószág szereztetett, kihalófélben levő volt, és hogy a jószág olyan volt, melynek a kihalás esetében különben fiscusra kellett volna szállani, az senki más által sem igényeltethetvén, a H. K. 1. R. 10. cz. 2. §. 64 és 65. cz. szerint; a mi azon módon eshetik meg, mely a kihalás czíme bébizonyitására nézve fenebb közöltetett. Azon esetben, midön a szerzölevél nem igtattatot volna az adománylevélbe, ezenkivül annak is elő kell adatni a H. K. 1. R. 35. cz. szerint. Azon esetben, midön az ezen czím alatt adományozott jószágot a zálogtartó vagy hatalmasul birtokló kibocsátani nem akarná, az adományos követelheti azt külön zálog- s illetöleg hatalmaskodási perrel, s egyszersmind az igtatáskori ellenmondás igazolása végett inditott pert is folytathatja, patvar büntetésétöli félelem nélkül a H. K. 2. R. 71. cz. 4—12. §. szerint. Ha

5) uj adomány, ennek bébizonyitására elégséges annak megmutatása, hogy az adományos maga és eldödei is a nyert jószágnak békés, azaz olyan birtokában voltak, mely nem kezdetett eröszakos foglalással a H. K. 1. R. 37. cz. és az A. C. 4. R. 13. Cz. 3. cz. szerint. Ennél többre s névszerint annak bébizonyitására, hogy a felkért jószágot tárgyazó adománylevelei elvesztek, és hogy azoknak mi volt legyen tartalmuk, az A. C. 4. R. 13. Cz. 2. cz., 1791: 30. cz. értelmében, kényszeriteni az uj adományost nem lehet, az idézett törvények ugyanis nem szólnak adományozásról, hanem csak elveszett levelek ujbóli kiadatásáról. Ezeknélfogva tehát a kérdés alatti bizonyitásra csak akkor lehetne szoritani az adományost, ha uj adománylevele csupán ujbóli kiadása lenne

régibb de elvesztett adománylevelének; de ezen esetben a kérdés alatti bizonyitást az idézett törvények az adománylevél ujbóli kiadatása megnyerhetésének feltétele gyanánt rendelik, és ha a kiadás megtörtént, arra többé szükség nem lehet s alkalom sem nyilhatik követelésére, mert az adománylevelek ilyetén ujitását, az ellenmondóknak ilyen bizonyitás követelhetésére alkalmat nyujtható igtutás nem követheti azon okból, mivel a H. K. 1. R. 32. cz. k. §-ában láthatólag igtatás azon uj adományra nézve rendeltetik, mely a jószág birtoklásánál fogva kéretett (novo donationis titulo bona sua justo jure possidentium) a H. K. 2. R. 77. cz. 2. §-ával is öszhangzólag, a mit az igtatás szükségessége okának megfontolása is igazol.

Alperes az, a ki az igtatásnak 15 nap alatt ellene mondott akár birtokból, akár birtokon kivül, köteles levén ellenmondásának okait előadni; ilyenek gyanánt használhatván

1) azt, hogy az igtatás törvényszabta kivánatosságai fogyatkozásánál fogva érvénytelen;

2) hogy az adománylevél akár külső, akár belső kellékei tekintetében érvényesnek nem tartathatik;

3) hogy a jószág akár általában, akár névszerint az adománylevél címe alatt, nem volt adományozható, és hogy adományzása által törvény- vagy jogsérelem követtetett el;

4) hogy a jószág már másnak levén adományozva, nem adományoztathatott a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint.

Törvényszék a királyi tábla a T. U. 22. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per a hoszszu perek közé számláltathatik, bár olyannak törvény által névszerint nem neveztetik is, azon okból, mivel főfeladata az adomány czímének bébizonyitása levén, mivel a H. K. 1. R. 24. cz. 10. §. szerint bármi czimü adományzásnak alapja a királyi jog ugy tekintethetik, mint a királyi jog tisztába hozatalát a H. K. 1. R. 26. cz. k. §. értelmében is tárgyazó per, melynek ennélfogva a H. K. 1. R. 25. cz. k. §. szerint hoszszunak kell lenni. Harminczkét év lefolyása előtt meg kell kezdetnie, mert különben időmulás jövén a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. szerint közbe, azontul helye nem lehet.

2) Ezen perben kétszer történik idézés: először az igtató parancs rendelése szerint az igtatók által akkor, midőn az ellenmondás esett; másodszor pedig szokás szerint akkor, midőn az adományos az igtatás tisztává tétele végett a rendes idézök által idézteti törvényszék elébe az ellenmondókat.

3) Ezen per utján történik továbbá az ellenmondás által megakadályoztatott királyi jogczím alatt nyert adománynak az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint birtokon kivüli követelése, valamint a kihalt azon jószágának követelése is, melyet a fiscus az A. C. 4. R. 3. Cz. szerint adományozott a nélkül, hogy a kihalást 32 esztendö alatt kihirdettette volna, mely adományozás czíme csakis királyi jog lehet, mivel kihalás czíme alatt az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. szerint csak azon jószág adományoztathatik, mely a kihalás kihirdetése következtében legrövidebb per utján a fiscus birtokába is jutott.

590. §.

3.) Az ellenmondás igazolásának elfogadtatása.

Ezen ügyben (processus ad recipiendam rationem contradictionis)

kereset alapjául használható tiszta törvény nincs ugyan; használtathatnak azonban az ellenmodás igazoltatása czíme alatt közlött perre nézve fenebb idézett törvények, de csak azon értelemben, hogy azokban ki levén a törvényhozónak azon akarata nyilvánitva, miszerint az igtatás után közbejött ellenmondás okainak birói itélet tárgyává kell válni: azon esetben, midőn azok igazolhatására alkalmat nyujtani az adományos nem akarván, az ellenmondókat idéztetni elmulasztaná, hogy az ellenmondók idéztethessék az adományost, előadandó okaik itélet tárgyává tétethetése végett, éppen a kérdés alatti törvények rendelése teljesülésének, s ennélfogva azok értelmében történtnek tekintethetik.

Felperes a birtokon kivül levö ellenmondó akár a szabály szerinti 15 nap alatt, akár későbbre, de 32 év bételése előtt történt legyen ellenmondása; a ki ellenmodása okait előadni s azokat bé is bizonyitani köteles, ellenmondás okai gyanánt használhatván általában azt, a miáltal megmutathatja az igtatás törvényellenességét, s az adomány külsö vagy belsö kivánatosságai fogyatkozásait, különösön pedig azon esetben, midőn az adomány czíme

1) kihalás, azt, hogy ö mind vérségi egybeköttetésénél mind az adományozott jószágábani osztályosságánál fogva a H. K. 1. R. 47. cz. értelmébeni örökösnek tartathatik, s ennélfogva a kihalás czime alatti adományzásnak helye sem lehetett. Midön

2) hűtlenség, akár azt, hogy az adománylevélben megnevezett személy hűtlenségért el sem marasztaltatott, akár azt, hogy ha elmarasztaltatott is, az adományzott jószágok nem voltak a fiscus számára sem megitélve, sem végrehajtás utján elfoglalva; akár azt, hogy bár fiscus számára itéltettek s el is foglaltattak legyen a jószágok, azok mindazáltal azon okból nem válhattak adományozhatókká, mivel eredetileg az ellenmondóknak vagy eldödeiknek levén adományozva, az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében, a hűtlent ugy illetöknek nem tartathatnak, hogy hűtlensége czime alatt adományoztathattak légyen. Midön

3) királyi lappangó jog, azt, hogy az adományozott jószág, melyet az ellenmondók s illetöleg eldödeik birtokoltak, vagy olyan személytöl szereztetett, a ki nem volt kihalófélben lévö, vagy ha a lett volna is, a jószág olyan volt, melyről királyi jóváhagyás nélkül is rendelkezhetett, vagy ha nem rendelhezhetett volna is, a fiscus, az iránti jogát akár a megnyert királyi jóváhagyás, akár az idömulás közbejötte annyira elenyésztette, hogy a jószág ezen czim alatti adományzás tárgya nem lehetett. Midön

4) királyi jóváhagyás, azt, hogy az a kitöl az adomány tárgya szereztetett, nem volt kihalófélben levö, vagy ha a lett volna is, a jószág nem olyan a H. K. 1. R. 65. cz. értelmében, melyről királyi jóváhagyás nélkül rendelkezni nem lehetett volna, a mennyiben arra nézve a rendelkezö halálával nem történt vagy illetöleg nem történend kihalás, az iránt fiscus fölötti jógigénye levén az ellenmondóknak. Midön

5) ujadomány, akár azt, hogy az adományzott jószágot az adományos s eldödei nem birtokolták, akár azt, hogy ha birtokolták volna is, az adományzás tárgya nem lehet, vagy azért mivel birtokuk erőszakos foglalással kezdetett, vagy azért, mivel a jószág pura fiscalitas (ad aliquod castrorum regalium de jure ac ab antiquo pertinens) vagy

azért, mivel a jószág nem övé (non sua), hanem névszerint éppen az ellenmondókat illeti jog szerint.

Alperes azon adományos, a ki birtokból nyerte meg a jószágot p. o. királyi jóváhagyás vagy ujadomány czime alatt; vagy a fiscus birtokában volt jószágot nyert a többi czimek alatt, és csak a bé is bizonyitott ellenmondási okokat czáfolólag bizonyitja akár általában az igtatás és adománylevele érvényességét, akár különösön adománya czimét ugy, a mint az ellenmondás igazoltatása czime alatti per előadásában fenebb, az abban felperes adományosra nézve megjegyeztetett; azon hozzáadással azon esetre nézve, midőn az ujadomány ellen az adományos nőrokonai a felperesek, hogy ujadománynyal, osztálylevelekkel s leányi negyed fizetését tanusitó nyugtatványokkal ellenök nem bizonyithatni, hanem az eredeti szerzőlevelekkel lehet csak az adomány tárgyának fiágat illetőségét bébizonyitani, a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint.

Törvényszék, a királyitábla a T. U. 22. §. és az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per hoszszunak méltán tartathatik azon oknál fogva, mely fenebb az ellenmondás igazoltatása czime alatti perre nézve közöltetett, és ezen pert is az ellenmondás napjától számitandó 32 év alatt meg kell kezdeni, hogy a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. értelmében kőzbe ne jöhessen az időmulás.

591. §.

4.) Ujosztály követelése.

Ezen ügyben (novae divisionis causa)

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 46. cz.

Felperes az osztályrészében kárt szenvedett osztályos, vagy örököse, a kinek bé kell bizonyitani, az osztálylevél előmutatása által, az idézett törvény k. §. szerint azt, hogy közte s osztályosai között volt osztály; továbbá akár azt, az idézett törvény szerint, hogy osztályosai közül valamelyik, osztályrészébe jutott vagyonainak va-

lamelyik részét hatalmasul bitorolja; akár azt, az idézett törvény 2. §-ában gyökerező szokás szerint, hogy a megtörtént osztály alkalmával csak ujosztály által orvosolható tetemes kárt szenvedett.

Alperesek minden osztályos olyan rokonok, kik a felperessel az előbbi osztály alkalmával osztoztak, és az ilyen rokonok örökösei; idegenek ellen, bár különben osztályosok legyenek is, ujosztályt követelni azon okból nem lehetvén, mivel az idézett törvény határozottan rokonok közötti uj osztályról rendelkezik. Az alperesek magokat a felperes által felhozott okok czáfolgatása által védelmezhetik.

Törvényszék, ha több törvényhatóságokban feküsznek a felosztandó jószágok, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóság derékszéke, s Marosszéken kivül, a székelyföldön az alszék.

Jegyzés.

1) Van az ujosztálynak oly esete is, mely rövid per utján eszközöltethetik, midőn t. i. az osztályos, egész osztályrészét per utján vesztette el a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, melynek akkor lehet helye, midőn az osztályrész iránt inditott per védelmére a szokás szerint kölcsönös szavatosság kötelessége teljesitése végett, az osztályosok nem lettek volna felszólittatva.

2) A felperes tartozik a birtokában levő osztályrészt merőben osztály alá ajánlani, és ha abból valamit elidegenitett volna, uj osztályt azon okból nem követelhet, mivel ezen tett által az előbbi osztályt érvényesnek ismerte el. Az alperesek is tartoznak osztályrészöket merőben és hitletétel mellett bocsátani osztály alá, melynek alkalmával az általuk tett javitások és kárositások tekintetbe vétetnek, s az elidegenitett részek az illetők részébe tudatnak.

3) Uj osztályt helyes okból bármikor is követelhetni, mivel a H. K. 1. R. 46. cz. csak azon esetre vetette a pert időmulás alá, midőn uj osztály követelése helyett a sérelmes más, még pedig név szerint hatalmaskodási perrel követelné osztályos rokona birtokában levő részét, a mi hatalmában áll, 32 esztendő lefolyása előtt, a 4. és 5. §. szerint.

592. §.

5) Az örökvásárnak a megkináltatott rokonok általi feltörése.

Ezen ügyben (invalidatio fassionis perennalis ex praejudicio)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 60. cz. és az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. oz.

Felperesek az eladónak mindazon rokonai, kik a jószág megváltása iránti elöjoguknál fogva megintetnek, s a jószágot magukhoz váltani elmulatták. Köteles a felperes bébizonyitani azt, hogy az eladónak a per tárgyára nézve örökösödési joggal biró rokona, s egyszersmind azt is, hogy a követelt jószág a H. K. 1. R. 47. és 58. czimei értelmében ősi vagyon; az eladó szerzeményvagyonai, mint a melyek a H. K. 1. R. 5. és 57 czimei szerint szabad rendelkezése alá tartoznak, ezen per tárgyai nem lehetvén. A székelyföldi jószágokra nézve felpereskedhetik az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. 1. pontja szerint megintetendö szomszéd is, ha megintetve elövásári jogával élni elmulatta volna, a ki csupán szomszédsági jogát tartozik bébizonyitani.

Alperes az, a ki a pertárgyat megvásárolván birtokolja, valamint annak örökösei is, és mindazok, valakik ezekkel kötött egyezmény következésében a követelt jószágnak birtokosai. Az alperes védelmezheti magát annak bébizonyitása által, hogy a követelt jószág nem ösi és a felperes által nem igényeltethetö; hogy a vásár szükségbeli s ennélfogva a H. K. 1. R. 59. cz. szerint felbonthatatlan, vagy ha a nem volna is, hogy a felperes ellenmondás nélkül használván a jószág árával vásárolt vagyont, az eladást a H. K. 1. R. 62. cz. értelmében tettlegesen helybenhagyta; hogy a jószágot már nem örök vásár, hanem igtatás által is megerösitett királyi jogczim alatti adomány következtében birja; ezen esetben köteles levén a királyi jog czim valóságát is bébizonyitani; s végre védelmezheti magát idömulással is.

Törvényszék, ha a pertárgya több törvényhatóságokban fekszik, a királyitábla, különben az illetö hatóság törvényszéke, az ügy ezen esetben királyitábla elébe

nem tartozhatván azon okból, mivel az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. czikke oda az örökjog felett támasztott pereket csak azon esetben utasitotta, ha egyszersmind „privilegium productioja is kivántatnék.“

Jegyzés.

1) Ezen per kezdhetése nincs feltételesitve a követelt jószág iránti örökösödési jog megnyilása által; a H. K. 1. R. 59. cz. 4. §-ában láthatólag ugyanis, a fiu még atyja életében feltörheti az általa elidegenitett ösi jószág fölötti örökvásárt. A H. K. 1. R. 60. cz. 7. §. szerint azok által is indittathatik, kik megkináltatásukkor a megváltásra készeknek nyilatkoztatták ugyan magukat, de a biró által kitüzött idö alatt azt még sem tették meg.

2) Követelhetni ezen per utján az elidegenitett ösi jószágot, még azon szomszédok s nörokonok ellen is, kik azt, a H. K. 1. R. 60. cz. 9 és 10 §-aiban gyökerezö joguknál fogva akár az eladáskor megváltották, akár kiperelték, azon okból, mivel a jószágra nézve idegeneknek tartathatván, azt az ösiség sérelmével birtokolják.

3) Azon vélekedés, mintha a távolabb ízbeli rokonok által inditott ilyen perbe a közelebbiek ugy avatkozhatnának, hogy a követelt jószágot kirekesztölegesen követelhessék, ellenkezik a jogi közösségben gyökerezö avatkozás már felfejtett természetével.

4) Ezen pernek nem lehet tárgya olyan örökvásár, mely még elöbb per utján követelendö ösi jószágot tárgyaz, a vásárlot ugyanis a H. K. 1. R. 27. cz. 6. §. szerint nem lehetvén a jószág tulajdonosának tekinteni, a mit az is eléggé igazol, hogy az 5. §. szerint a pert nem folytathatja a maga, hanem csak az eladó nevében: az elidegenités nem tekintethetik megtörténtnek addig, mig a jószág a vásárló birtokába nem jutott, a mikor aztán a végrehajtottnak tartatható elidegenités ezen per tárgyává tétethetik.

5) Kiitéltetvén ezen per utján a követelt jószág, a felperes tartozik az érette fizetett mennyiséget a H. K. 1. R. 60. cz. 5. §. szerint fizetni; azt, ha a kötlevélben tisztán kifejezve nem volna, tisztába hozni az alperes kötelessége levén, a ki egyszersmind javitásai becsü szerinti árát is követelheti, az eladás olta történt károk becsü szerinti árának

bétudatása mellett, melyeket még azon esetben is ő szenved, midőn történetesek volnának, mivel akkor a jószág tulajdonosa volt, a ki kénytelen a történetes károkat szenvedni annyival is inkább, mivel a történetes hasznok megforditására éppen azért nem szorittathatik, mivel tulajdonos volt.

593. §.

6.) Régi határvonalok kijártatása, s a határjegyek megujitása.

Ezen ügyben (causa metalis ex jure)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 84. 85. 86. 87. cz; 2. R. 18. cz.

Felperes az, a ki a valódi határvonal zavarba hozatala s megváltoztatása által kárt szenvedett, akár testület p. o. nemzet, törvényhatóság, város, falu, sat., akár egyén legyen, köteles levén az igényelt határvonal állását teljes hitelü határlevelek, adomány- s egyéb oklevelek, vagy tanuvallományok által kimutatni.

Alperes az, a ki a felperes által igényelt határvonalokon belöl rugtatta birtokát, legyen bár testület vagy egyén; védelmezhetvén magát a tettlegesen fenálló határvonalok igazolása s a felperesi állitás czáfolása által, időmulásra a H. K. 1. R. 85. cz szerint nem hivatkozhatván.

Törvényszék, ha a határ feletti villongás különböző vármegyék, székek, sz. királyi és mezővárosok szomszédos földeit (annexa territoria) tárgyazza, bár magán személyek legyenek is a perlekedők, az országgyülés, vagy annak nem tartatása ideje alatt a főkormányszék a T. U. 22. §. szerint; ha pedig ugyanazon törvényhatóságbeli birtokosok s közönségek között támasztatott a határ feletti kérdés, az illető törvényhatóság derékszéke az 1791: 97 ideiglenes törvény szerint; ha végre a villongás tárgya város körületében fekvő földek közti határ, az illető város tanácsa a H. K. 3. R. 10. cz. k. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen pert a felperes ugy kezdi meg, hogy alperesét bizonyosittatja (certificari curat) azon törvényszék elébe, mely elébe az ügy tartozik, határjáró s igazitó biztosok kirendelése végett béadandó kérelme meghallgatására, s a

felek összefelelkezése után kirendeltetvén a biztosok, az alperest értesitteti (certificari curat) afelöl, hogy a kirendelt biztosok 8-ad napon ki fognak a határjárás és igazitás végrehajtása végett a hely szinére szállani, kiket ha elfogad az alperes, azok megbizatásukban, eljárnak, ha pedig ellenállással megakadályoztat, ismét bizonyosittatik (certificatur) az alperes az illető törvényszék elébe 8-ad napra ellenállása okainak előadása végett; s aztán foly tovább a per a hosszu perek módja szerint azon okból, mivel a H. K. 2. R. 18. cz. 4. §. a határjárással kezdett pereket (causæ per metalem reambulationem inchoatæ) hoszszaknak nevezi.

2) Ezen perben viszkeresetnek van helye (reconventio habet locum), a mennyiben az alperes jogositva van annak bébizonyithatására is, hogy a felperes jelenlegi birtoka a valódi határvonalon belöl joga sérelmével rugtattatott, s azt bébizonyitván, megnyerheti nem csak azt, hogy a felperes méltatlan keresete alól felszabadittassék, hanem azt is, hogy a felperestöl neki itéltessék azon birtokrész, melyet az alperes tulajdonából bitorolt. Ezen per feladata ugyanis a határvonaloknak helyreállitása levén, azoknak bizonyitás szerinti helyökre kell állittani, a fel- és alperesi birtok jelenlegi állására való tekintet nélkül.

3) Ha a határvonal valódi helye mindkét felek bizonyitásai által sem hozathatnék tisztába, a kérdés alatti darab fel szokott a fel- és alperesek között osztatni; azon a versengő felek birtoka közötti rész, melyre nézve egyik sem tudja bébizonyitani kirekesztöleges tulajdonosi jogát, egyiket éppen ugy illetvén, mint a másikat, vagy is közöttük méltán felosztható levén.

4) A régi határvonalok kimutatása nem csak jogot, hanem régi gyakorlatot is tanusitó oklevelek által történhetvén meg szokás szerint, ezen pertöl különböző oly per nincs szokásban, melylyel csupán a gyakorlatnál fogva eszközöltethetnék a régi határjegyek megujitása.

5) A nyertes félnek, ezen per következtében, birtokába kell juttatni azon birtokrészt, melyet a vesztő fél határvonala jogellenességénél fogva bitorolt, az arról a perkezdete olta elvett haszonvételekkel együtt; azok a kiitélt birtokrész járandóságai levén.

594. §.

7.) A jószág viszszaszerzése gyökeres jognál fogva.

Ezen ügyben (recaptivatio bonorum H. K. 2. R. 18. cz. 4. §. acquisitio possessionum Albert 34. cz.; causa in facto possessionum et jurium possessionariorum Mátyás 6. V. 4. és 19. cz. processus ex jure radicali)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 4. és 19. cz. II. Ulászló 1. V. 54. cz.; H. K. 1. R. 10. és 13. cz. 2. R. 18. cz. 4. §.

Felperes az, a kit gyökeres jognál fogva illet azon jószág, mely jelenleg a fiscus, vagy magánszemély birtokában van anélkül, hogy megtudná mutatni, minő czim alatt birtokoltassék. A felperes köteles gyökeres joga bébizonyitása végett elömutatni azon adománylevelet (vagy „Cum nos záratékkal költ igtató parancsot a H. K. 1. R. 34. cz. szerint), melylyel eldödei a követelt jószágot nyerték, bébizonyitani továbbá azt, hogy az adománylevél a H. K. 1. R. 32, 33. cz. értelmében igtatással is meg volt erősitve, valamint azt is, hogy az igtatást eldödeinek a K. H. 1. R. 24. cz. 2. §. és 62. cz. k. §. értelmébeni birtoklása is megerősitette, s végre, hogy a követelt jószágot nyert s birtokolt személytől ugy veszi eredetét, hogy ezen leszármazásnál fogva a követelt jószág (melynek mennyiségét s fekvését is kimutatni tartozik) iránti örökösödési jog őtet illeti. Ha pedig az adománylevél s igtatásróli tudomásitás elő nem mutattathatik is, azok helye pótoltathatik, az I. Lajos 20 cz és a H. K. 2. R. 52. cz. 2. §. értelmében, a felperes eldödei jogának gyökeres voltát tanusitó törvényszéki végitéletek által is.

Alperes a követelt jószágot birtokló fiscus, vagy magányzó, kik ha a per kifogási szakában felfedezik birtoklási czimöket, a felperes keresete leszállittatván, azon czim elenyésztetésére inditandó külön per kezdésére utasittatik; különben pedig védelmezhetik magukat a fiscus annak bébizonyitásával, hogy a követelt jószág kihalás, hűtlenség vagy más törvényes czim alatt szállott birtokába, a magányzó pedig, hogy adomány czime alatt birtokol. A magános birtokosok védelmezhetik magukat idömulással.

Jegyzés.

1.) A nyertes felperes tartozik megtériteni az alperesnek a jószág szerzése, fentartása, javitása végett tett minden költségeit.

2.) A vesztő felperes azért, mivel a birtokost ok nélkül háboritotta, a jószág közbecs szerinti ára fizetésével büntettethetik, a költség s fáradtság megtérítésén kivül, Mátyás 2. V. 11. cz. értelmében.

3.) Ezen pernek esetei elannyira ritkák, hogy csaknem általánossá vált azon vélekedés, mintha csupán gyökeres jog czime alatti pert törvényeink szerint kezdeni sem lehetne, holott az annak alapjául használható törvények ujabbak által még el nem töröltettek.

MÁSODIK FEJEZET.

A rövid perekről.

595. §.

A rövid perekről általában.

Midőn a T. U. 71. §. azt rendeli, hogy a hoszszu és azon pereken kivül, melyek az ügyek különbségéhez képest határoztattak el, a többi mind rövid per: rövid pereknek tartathatnak azok 1-ször, melyekre nézve a régi királyok idejében költ törvényekben a rendeltetik, hogy rövid törvényszakon (brevi termino H. K. 2. R. 18. cz. 3. §.) vagy egy törvényszakon (unico termino, 5. §.) végeztessenek bé; 2-szor, melyek az ujabb törvényekben névszerint rövid pereknek (brevis processus A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) neveztetnek, és a melyekre nézve az A. C. 4. R. 1. Cz. 13. czikkében és a T. U. 152. §-ában láthatólag a rendeltetik, hogy két törvényszak alatt végeztessenek bé azon törvényszék előtt, mely előtt kezdettek; 3-szor melyekre nézve a törvény a per természetét nem határozta meg, a mennyiben azt határozván a T. U. 71. §., hogy a hoszszu perü ügyeken kivül a többi vagy rövid, vagy a törvény által meghatározott perrel követeltessenek, világos hogy azon ügyekre nézve, melyek követelésére a törvény pert

nem szabályozott, rövid pert rendelt. Ennélfogva rövid perü ügyeknek méltán tartathatnak e következendök:

596. §.

1.) A nagyobb hatalmaskodási kereset.

Ezen ügyben (causa quinque casuum seu actuum potentiariorum majorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 15. 55. cz. II. Ulászló 1. V. 24. 56. cz.; 3. V. 8. cz; H. K. 1. R. 16. cz. 2. R. 42. 43. 46. 47. 49. 51. 55. 56. 57. 58. 60. 61. 65. 67. cz.; 3. R. 4. 19. 20. 26. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 6. 11. 15. 16. cz.; C. C. 3. R. 7. Cz. 1. cz.

Felperes azon nemes személy, a ki személyében vagy vagyonaiban, a törvény által nagyobb hatalmaskodási tények közé sorozott valamelyik büntény által, sértetett meg. Azon esetben, midön jószág elfoglalásában áll a büntény, vagy gyilkosságban, a megsértett s illetöleg megöletett nemes személynek örökösei is lehetnek felperesek. Köteles a felperes körülményesen bébizonyitani azt, hogy a per tárgyává tett s ellene vagy illetöleg elöde ellen elkövetett tény, nagyobb hatalmaskodási büntény volt, valamint nemességét is azon esetben, ha az az alperes által kétség alá hozatnék. E részben azon okból, mivel az A. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz. szerint elégséges két tanu bizonyságtétele a felöl, hogy a megsértett micsoda rendbeli ember legyen, és mivel a C. C. 4. R. 16. Cz. 1. cz. szerint az olyan személy elfogatása neveztetik nagyobb hatalmaskodási bünténynek, a kinek nemessége mások előtt ismeretes: nem kivántatik gyökeres bizonyitás, hanem csak annak megmutatása, hogy a felperes köztudat szerint nemesnek tartatik, mint a nemességnek gyakorlatában levö személy.

Alperes az, a ki a nagyobb hatalmaskodási büntényt elkövette, vagy az azt elkövetett hatalmaskodónak követelhető örököse, és a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitások megczáfolása által, különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy a felperest méltán tarthatta nemtelennek, akár annak felfejtése által, hogy a kereset tárgyául tett büntény nem tartathatik nagyobb hatalmaskodásnak, mivel p. o. büntelen önvédelem eszköze volt.

Törvényszék, ha a követelt alperes jószágai vagy a viszszakövetelt jószágok több törvényhatóságokban feküsznek, és ha az alperes szabad királyi város, a H. K. 3. R. 19. cz. szerint, vagy szászföldi közönség az 1693-beli nemzeti accorda szerint, a **királyi tábla**, mely előtt kezdheti a szászföldi felperes nemes személy elleni keresetét tetszése szerint, a C. C. 3. R. 13. Cz. e erészben nem módosittatott 1. czikkében láthatólag. Ha pedig az alperes jószágai, vagy a viszszakövetelt jószágok csak egy törvényhatóság kebelében feküsznek, és ha az alperes nemes vagy mezőváros, az illető vármegye derékszéke. A székelyek elleni kereset, Marosszéken kivül, tartozik az alszék, a városi polgárok elleni az illető tanács, a földesuri hatalom alatt levők elleni pedig az uri szék elébe.

Jegyzés.

1.) Az alperesnek személyesen kell idéztetni a II. Ulászló 3. V. 8. cz. szerint még pedig személyes megjelenésre az A. C. 4. R. 1. Cz. 15. cz. szerint.

2.) Azon egy perrel követelhetni az alperes segédeit, küldötteit s biztosait is, kik közül a nemeseknek és városiaknak külön kell idéztetni; az alperes által csak a nemtelen cselédek állittathatván törvényszék elébe a H. K. 2. R. 23. cz. szerint.

3.) Nem csak a bünténynek, hanem annak végrehajtása módjának, idejének, helyének és körülményeinek is érdekeltetni kell az idéző levélben vagy perfelvételben a H. K. 2. R. 26. és 82. cz. szerint.

4.) Ha az alperes perfolyta közben elhalna, örököseire ezen per csak azon esetben szállittathatik által, ha annak tárgya jószág viszszaadása, vagy okozott kár megtéritése is volt, a H. K. 2. R. 52. cz. 5. §.; 61. cz. k. §. szerint.

597. §.

2.) A kisebb hatalmaskodási kereset.

Ezen ügyben (actus potentiarii minores H. K. 2. R. 67. cz.; causa actuum potentiariorum minorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények:

Ulászló 1. V. 55. cz.; H. K. 2. R. 67. 68. 82. cz.; 3. R. 3. 19. 26. cz.; A. C. 4. R. Cz. 11. cz.

Felperes a sérelmes, kinek halála után örököse is felpereskedhetik a vagyont tárgyazó sérelem esetében. A felperes köteles bébizonyitani a hatalmaskodási tény végrehajtása módját, idejét és helyét körülményesen, és azt, hogy a per tárgyává tett tény személyes vagy vagyont érdeklő jogait sértő hatalmaskodási tény volt. Az egy évi békés birtoklás bébizonyitása alaptalanul soroztatik a felperesi kötelességek közé, mert azt a törvény csupán azon esetre nézve rendeli az 1791: 95. k. ideiglenes czikkben láthatólag, midön a hatalmaskodó harmadnaposper utján követeltetik. Alaptalan azon állitás is, mintha a felperes nemessége bébizonyitásával tartoznék, midön azt egy törvény sem rendeli, és csupán a nagyobb hatalmaskodási perben van nemesség által feltételesitve a felpereskedhetés.

Alperes az, a ki a kisebb hatalmaskodási tényt maga, vagy segédei, küldöttei s biztosai által végrehajtotta, kik vele együtt ugyanazon perrel követeltethetnek, a nemtelen cselédek maga az alperes általi törvényszék elébe állatás, a nemesek s városiak pedig külön idéztetés következésében. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi állitás czáfolása, s különösön annak bébizonyitása által, hogy a tény tévedésből s nem jogsértési szándékból követtetett el, vagy hogy önvédelem eszköze volt, valamint aval is, hogy a felperes személyes megsértetéséért önhatalmulag magának elégtételt eszközölt.

Törvényszék, a személyes és törvényhatóság kebelebeli vagyont tárgyazó sérelem esetében, az alszék a T. U. 24. §. szerint; azon esetben pedig, midön a viszszakövetelt vagyon több törvényhatóságokban fekszik, a k. tábla a T. U. 22. §. szerint; a városi ügyekre nézve a tanács; földesuri hatalom alatt levők elleni ügyekre nézve a H. K. 3. R. 26. cz.; 1791: 94. ideiglenes czikk szerint, az uri szék.

Jegyzés.

1.) A vagyont tárgyazó akár nagyobb akár kisebb hatalmaskodási tények csupán a birtoklási jogsértésben határozódván a T. U. 24. §. szerint is, az azokért támasztott

kereseteknek, a vagyon iránti gyökeres jog birálgatása s elitélése tárgya nem lehet.

2.) A kisebb hatalmaskodási büntények közül némelyekre nézve külön büntetések levén határozva, azokat az illető törvények értelmében külön nevü perrel kell követelni.

598. §.

3.) A szándékos gyilkosság megbüntettetése.

Kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 51. cz.; II. Ulászló 1. V. 82. cz.; H. K. 1. R. 15. cz.; 2. R. 5. cz.; A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz.; 4. R. 1. Cz. 11. cz., a papok által elkövetett vagy elkövettetett gyilkosságra nézve a H. K. 2. R. 44. cz.; a zenebonás időben történt gyilkosságokra nézve pedig a C. C. 3. R. 14. Cz. 4. cz.

Felperes rendszerint az illető törvényhatóságbeli közfelperes, ki a felperességet önkéntesen a fiscalis directornak is átengedheti az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. szerint, mely törvény szerint magán személy is lehetne felperes. A felperes kötelessége bébizonyitani azt, hogy a gyilkosságot az alperes, még pedig szándékoson hajtotta legyen végre.

Alperes az, a ki a gyilkosság elkövetésével vádoltatik; ugyanezen perrel egyszersmind segédei is követeltethetvén. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi bizonyitás megczáfolásával, különösön pedig aval, hogy az emberölés önvédelem következtében s annálfogva büntelenül követtetett el a H. K. 3. R. 21. 22. 23. cz. szerint; vagy hogy a gyilkosság történetes (Mátyás 6. V. 51. cz.; II. Ulászló 1. V. 82. cz. 4. §.) vagy legalább, hogy vigyázatlanság eredménye volt, melyért a H. K. 3. R. 5. cz. 3. §. szerint a büntetés csak a megöletett személy holtdijának fizetése. Névszerint a felesége megöléséért követeltetett férj mentheti magát aval, hogy azt nősparáznaság vétkében találta, ha az előtte azelőtt gyülöletes nem volt, s nem szolgáltatott okot a nősparáznaság gyanujára a sz. László 1. K. 13. fejezete szerint. Az alperes egyébiránt magát a vád alól esküvel ki nem tisztithatja a Mátyás 3. V. 28. cz. 5. §. szerint.

Törvényszék, ha nemes személy követeltetik, az illető törvényhatóság derékszéke az 1791: 97 ideiglenes czikk szerint; ha nemtelen, az alszék az 1791: 96. ideiglenes czikk szerint. Az A. C. 3. R. 47. Cz. 20. cz. nyomán szokássá válván az, hogy a gyilkosok követelése azon esetben is, midőn azt az illető tisztek nem engedték önkéntesen által a fiscalis directornak, reá a fökormányszék által bizathassék: ezen esetben a fiscalis director felperessége alatt a per a királyi tábla előtt kezdetik meg a T. U. 25. §. szerint, holott ezen törvény csak azon pereket utasitja a k. tábla elébe, melyeknek folytatását a törvény bizta a fiscalis directorra.

Jegyzés.

1.) Ilyen rövid perrel követeltethetnek az emberölésnek mindazon esetei is, melyek nincsenek a hűtlenség esetei közé sorolva.

2.) A nemes személy meggyilkoltatása esetében követeltethetik a gyilkos nagyobb hatalmaskodási perrel is, a megöletett örökösei által, a H. K. 1. R. 15. cz. szerint; a nemes ember megölése nagyobb hatalmaskodási büntény levén a H. K. 2. R. 42. cz. szerint.

3.) Az, a ki méltatlanul vádolna s követelne mást gyilkosságért, föváltság büntetésével lakol, melyet a felperes jószágaiból kell felvenni; a birót abból rész nem illetvén a Mátyás 3. V. 28. cz. 7. §. szerint.

4) Ezen per tárgya a gyilkos jószágainak is követelése nem lehet; az csupán halállal büntettethetvén s fejét a felperes megegyezése nélkül meg sem válthatván, az idézett törvény 6. §. szerint.

599. §.

4.) Hitbér követelése.

Ezen ügyben (causa dotum et rerum paraphernalium A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

a kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 26, 27. cz., Ulászló 1. V. 63. 64. cz.; H. K. 1. R. 29. 30. 67. 93. 95. 96. 98. 102. 103. 104. cz.; 3. R. 3. cz.; A. C. 3. R. 25. Cz. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes a nemes férj özvegye, a ki egyebet nem

köteles bizonyitani mint azt, hogy törvényes felesége volt a hitbér fizetésére köteles férjnek haláláig, vagy illetöleg attóli elválásáig. Az özvegy halála után örökösei is felpereskedhetnek a H. K. 1. R. 97. cz. értelmében.

Alperes az elvált férj s illetöleg a meghalt férjnek örökösei, sőt az is, a ki a férjtől magától zálogositott jószágait birtokolja a H. K. 1. 103. szerint; valamint az is, a ki, a kihalt vagy elitélt férj jószágai birtokába jutott u. m. a fiscus vagy adományosa a H. K. 1. R. 29. 30. 104. cz. szerint, és a székelyföldön a szomszéd. Az alperesek védelmezhetik magukat akár azzal, hogy a hitbér már kifizettetett a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint; akár azzal, hogy az aszszony nősparáznasága által a H. K. 1. R. 105. cz. értelmében, vagy a férj özvegyi tartásul birt jószágának törvényellenes meg nem eresztése miatt, a H. K. 2. R. 24. cz. szerint, magát a hitbérre méltatlanná tette; akár azzal, hogy az ötet nem illeti, mint a ki tudva lépett vérfertőztető házasságra, a H. K. 1. R. 106. cz. szerint; akár azzal, hogy a felperest a követelt hitbérnek csak egy része illeti, a H. K. 1. R. 96. cz. értelmében; akár végre azzal, hogy a hitbérre nézve önkéntes lemondás történt a H. K. 1. R. 109. cz. szerint, időmulással magukat az alperesek nem menthetvén a H. K. 1. R. 78. cz. szerint.

Törvényszék magyar- és székelyföldön, a T. U. 29. §. szerint, az alszék, a hitbér legmagosabb mennyisége is száz forintnál kisebb levén..

Jegyzés.

1) Ezen perrel egyszersmind követelheti az özvegy férje örököseitől kiházasittatását és hozományait is a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §. szerint; valamint a hitvesi tartásul ötet illető jószágbeli részt is a H. K. 1. R. 98 és 102. cz. szerint; az özvegyi tartás követelése, mint legrövidebb per tárgya, az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint, oda nem értethetvén. Sőt követelheti egyszersmind az illető ingók s fekvők kiadatását is; mind azért, mivel a törvény erre nézve külön pert nem rendelvén, rövid per tárgya lehet; mind azért, mivel ennek és a hitbér követelésének is ugyanazon jog az alapja; mind végre azért, mivel ezen illetőségét is az aszszony vagy örökösei éppen azon személyektől és azon jószágokból követelik, kiktől és a melyekből hitbérét.

2) Ugyanazon személy egyszersmind anyja és anyai nagyanyja hitbérét nem követelheti a H. K. 1. R. 97. cz. k. §. szerint, azon okból, mivel az anya hitbérét az atyai, a nagyanya hitbérét pedig a nagyatyai vagyonokból kelletvén fizetni, ezen különböző jószágok s azok különböző birtokosai ugyanazon per tárgyaivá nem tétethetnek, kivéve azon egy esetet, midőn az egymással rokonsági s egyszersmind osztályossági viszonyban is állott házastársaktól született gyermek követelné anyja s anyai nagyanyja azon hitbérét, melyet ugyanazon örökösök s ugyanazon jószágokból tartoznak fizetni; nem levén ezen esetben ok arra, hogy a mindkét hitbérre nézve egyaránt jogositott személy, mindkét hitbért egyaránt fizetni köteles ugyanazon személyek elleni külön perek kezdésére kényszerittessék.

3) Midőn a H. K. 1. R. 96. czime szerint, a hitbért az özvegy férje vagyonaiból, az özvegy leányi negyedét pedig az özvegy atyja vagyonaiból követelhetni: ugyanazon személy anyja hitbérét s leányi negyedét is ugyanazon perrel egyszersmind nem követelheti a H. K. 1. R. 97. cz. szerint azon okból, mivel mind azon jószágok, melyekből a kérdés alatti hitbérnek s negyednek fizettetni kell, mind azon személyek, melyektől azokat követelhetni, különbözők, a mire mutat az idézett törvény 2. §-ának azon rendelete, hogyha valaki anyja leányi negyedét követeli atyja vagyonaiból, azzal együtt követelje anyja hitbérét is, melynek azon jószágokból s azon személyek által kell fizettetni, melyekből s a kik által leányi negyede fizettetik; nagyanyja hitbérét a maga leányi negyedével együtt a leány nem, hanem csak anyja követelhetvén, mivel azok ugyanazon nagyatyai jókból s azok ugyanazon örökösei által fizettetnek. Ennélfogva az egymással rokonsági s osztályossági viszonyban is álló házastársaktól született gyermek anyja hitbérét s leányi negyedét is egyszersmind követelheti, ha azoknak ugyanazon személyek által s ugyanazon jószágokból kell fizettetni.

600. §.

5.) A hozomány visszakövetelése.

Ezen ügyben (causa rerum paraphernalium A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 93. 100. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az özvegy vagy örököse, kik kötelesek bébizonyitani a hozomány mennyiségét és minőségét, kimutatni azokat a férj vagyonai között; azokat, melyek a férjjeli együttlakás alatt elköltek, nem követelhetvén a H. K. 1. R. 100. cz. k. §. szerint; hanemha azok, a H. K. 1. R. 100. cz. értelmében, a férj jószágaira ruháztattak volna. A férj elismerése bizonyitvány gyanánt nem használtathatik az idézett törvény 4. §. szerint.

Alperes a férj vagy örökösei, kik közé számláltatnak a H. K. 2. R. 60. cz. 4. §. szerint az özvegy fiai s férje jószágainak minden örökösei is. Ezek általában védelmezhetik magukat a felperesi bizonyitás megczáfolásával, különösön pedig azzal, hogy az özvegy hozománya iránti jogát elvesztette; midőn azzal s kitbérével megkináltatván, férje jószágait viszszaadni elmulatta a H. K. 2. R. 24. cz. szerint; valamint azzal is, hogy a követelt hozományt a férj ajándékozta volt elhalt feleségének mátkás korában, ha az azt másnak nem hagyományozta a H. K. 1. R. 100. cz. 4. §. szerint.

Törvényszék, ha a hozomány több törvényhatóságokban levő ingókból áll, a k. tábla, különben az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke ahozképest, a mint a követeltek értéke 100 mfrtnál több vagy kevesebb. Székelyföldön, Marosszéken kivül, az alszék.

Jegyzés.

A hozomány mellékesen is követeltethetik a hitbérrel együttt.

601. §.

6.) A leányi negyed követelése.

Ezen ügyben (causa quartalitiorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11 cz.) kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 6. 29. 30. 67. 88. 89. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az adományos csupán fiörökösöket illető jószágot nyert vagy örökölt nemes atyának és fiusitott nőnek leánya, vagy annak törvényes mindkétnemü örökösei, kik tartoznak bébizonyitani vérségi leszármazásukat és azt, hogy az általuk követelt jószág olyan, melyből öket leányi negyed illeti a H. K. 1. R. 90. cziméből is következtethetőleg.

Alperes az adományos jószágot nyert vagy örökölt atyának fimaradékai s kihalás esetében a fiscus vagy adományosa a H. K. 1. R. 29. 30. 67. cz. szerint, kik védelmezhetik magukat általában a felperesi bizonyitás czáfolása, különösön pedig annak bébizonyitása által, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint, hogy a leányi negyed már kifizettetett a követelőnek, a mi a H. K. 1. R. 6. cz. szerint az arról költ nyugtatvány elömutatása által történik meg; azzal csakugyan magukat nem menthetvén, hogy egyik leánynak kifizették a többi illetöségét is a H. K. 1. R. 89. cz. 2. §. szerint, valamint azzal sem, hogy idömulás jött volna közbe a H. K. 1. R. 78. cz. szerint.

Törvényszék, mindamellett is, hogy ezen per az 1791: 97. ideiglenes törvényczikk által a vármegyei derékszék elébe van utasitva, ott csak azon esetben kezdethetik meg, midön a fiörökösök elismervén a leányi negyed fizetése iránti tartozásukat, per tárgyává csupán annak mennyisége s kiszakasztása módja tétetnek; különben ezen per a H. K. 1. R. 90. cz. szerint is, a jószágot tárgyazó adománylevelek elömutatása nélkül nem folytattathatván, annak az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében a királyi tábla előtt kell kezdetni, valamint általában azon esetben is, midön a kérdés alá hozott jószágok több törvényhatóságokban feküsznek.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követeltethetik mind a hajadon leányokat, férjhezmenetelökig, használati joggal illető atyai jószág negyedének kiszakasztása, vagy azok elvett jövedelmének kifizettetése; mind az atya s fitestvérek megegyezésével birtoktalan s nemtelen emberrel összeházasodott leányt tulajdonosi joggal illető negyedrész jószág kiadatása; mind végre a leányi negyed pénzzeli kifizettetése a H. K. 1. R. 29. 30. 89. cz. szerint.

2) Egyik a leányok közül külön is követelheti a maga leányi negyedböli illetöségét a H. K. 1. R. 89. cz. 2. §. szerint.

3) Az, a melyik kivette leányi negyedböli illetöségét, elesik azon jogától, hogy részt követelhessen azon jószágokból, melyekből negyedi illetöségét kivette; de örökösei, ha a H. K. 1. R. 62. czime értelmében anyjok ezen tettébe belé nem egyeztek, és leánytestvérei s azok örökösei pert támaszthat-

nak annak megkisértésére, hogy azon jószágok a nőtestvéreket illetik é vagy nem? a H. K. 1. R. 90. cz. szerint.

602. §.

7.) Gyámsági ügyek.

A gyámsági ügyek (causæ tutelarum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) Gyámnokok és gondnokok számoltatása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 115. 125. cz., A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz., 1791:52. cz.

Felperes lehet a hivatalából kitett helyébe kineveztetett uj gyám vagy gondnok, az önjoguvá lett árva, s mivel az árvák ügye az 1791: 52. czikkben a közigazgatás őrködése alá van helyezve, a közfelperes is, kik egyebet nem tartoznak bébizonyitani, mint hogy az alperes számadással köteles gyám vagy gondnok volt, a kezelése alá bizott árvai vagyonok lelettára elömutatása mellett, a H. K. 1. R. 115. cz. 4. §. szerint.

Alperes a gyám vagy gondnok s illetöleg azoknak örökösei is a H. K. 125. cz. 2. §. szerint, a kik számot adván, a bévételeket felülhaladott kiadásaikra nézve viszszakövetelési joggal birnak, s egyszersmind törvény szerinti illetöségök kiadatását is követelhetik.

Törvényszék azon vármegyének vagy széknek, melyben a gyám vagy gondnok kineveztetett, s a melyben a H. K. 1. R. 115. cz. szerint birtokosnak is kell lennie, derék- s illetőleg alszéke; azon esetben pedig, midön az árvák jószágainak több törvényhatóságokban fekvésénél fogva, a gyám vagy gondnok a főkormányszék által neveztetett volna ki, azon törvényhatóságnak, melynek kebelében az árvák főbb- vagy több jószága fekszik, derék- vagy alszéke az 1791: 52. cz. 7. pontja értelmében; városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Ezen pernek azon gyám és gondnokok ellen van helye, a kik hivatalukat már bévégezték, akár mivel abból letétettek, akár mivel arról lemondottak, akár mivel hatalmuk alól az árva törvényszerüen felszabadittatott; a hivatalukat

folytató gyám és gondnokok számoltatása, az 1791: 52. cz. értelmében, minden per nélkül történvén, s ha elmulasztatnék, a 200 mfrt. büntetésnek legrövidebb utoni felvétele által eszközöltethetvén, az idézett törvény 7-ik pontja értelmében közigazgatási uton is.

2) A törvényszerüen önjoguvá lett árva ezen per rendén követelheti egyszersmind a gondnoki kezelés alatt volt vagyonoknak is kezébe adatását. Arra, hogy a gondnok hasonló perrel kényszerithesse a felszabaditott árvát jószágai viszszavételére s számadás terhe alóli felszabadittatására, alkalom sem nyilhatik, midőn ha képzelhető volna is az, hogy a felszabaditott árva természetellenesen késsék jószágai kézhezvételével, a közigazgatás teendője, az 1791: 52. cz. 10-ik pontja szerint, az árva felszabaditásakor vagyonait összeiratni, s a gondnokot általános számadástételre szoritani.

3) A gyám- vagy gondnokságot folytatott szülék ellen ilyen per nem indittathatik az 1791: 52. cz. 7 és 11. pontjai szerint.

b) A gyám és gondnokok hűtlensége megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használhtó törvények a H. K. 1. R. 123. 124. 125. cz.

Felperes a gyámság alól felszabadult árva, vagy a még fel nem szabadult árvának gyámnoka s illetöleg gondnoka és a közfelperes is, kik tartoznak bébizonyitani a volt gyám vagy gondnok hűtlenségét s az általa okozott kár mennyiségét.

Alperes a hűtlenségeért közigazgatási uton hivatalából kitétetett gyám vagy gondnok, a ki magát a felperesi vád alaptalansága bébizonyitása által mentheti. Alperesekké tétethetnek a gyám vagy gondnok örökösei is, de csupán az okozott károkra nézve a H. K. 1. R. 128. cz. 2. §. szerint.

Törvényszék azon vármegyének vagy széknek, melyben az alperes lakik, derék- s illetöleg alszéke; városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1) A magát gyanussá tett gyám vagy gondnok vádlása nem ezen per, hanem közigazgatási eljárás utján esik

meg a H. K. 1. R. 124 és 125. cz. k. §. szerint, s a gyanusnak találtatott hivatalából ki is tétetik a H. K. 1. R. 123. cz. 1. §. szerint, a mit követ aztán a világosságra hozatott hűtlenségnek ezen per utjáni megbüntetése; nemesek per utján kivül sem személyökben, sem vagyonaikban büntetéssel nem illettethetvén, a H. K. 1. R. 9. cz. 1. §. szerint.

2) A számoltatás rendén hüségtelennek tapasztalt gyám és gondnok megbüntetését lehet mellékesen is kérni, a számoltatásra inditott perben.

603. §.

8.) Az elzálogositott jószágot tárgyazó ügyek.

Az elzálogositott jószágot tárgyazó ügyek (causæ bonorum impignoratitiorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) A homályos zálog kiváltása.

Ezen ügyben

a kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 81. 82. 83. cz., 2. R. 24. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. és az 1791: 135. ideiglenes törvényczikk.

Felperes az elzálogositó, annak maradékai és mindazon rokonai, kik az ösiségnél fogva a zálogba adott jószágokra nézve örökösödési joggal birnak, a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §., 2. R. 24. cz. 6. §. szerint; a kik tartoznak bébizonyitani a zálog valóságát (pignoris realitas), vagyis azt, a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §. szerint, hogy a követelt jószág az elzálogositó birtokából zálogczim alatt ment ki idegen kezekre (ad ipsas manus alienas titulo pignoris devenisse), továbbá a jószág mennyiségét s ezeken kivül az örökösök még az elzálogositóvali rokonságukat s osztályosságukat is. Felperes lehet az elzálogositó vagy örökösei engedményese (cessionarius) is, a H. K. 1. R. 27. cz. csak az olyan jószágok követelésére nézve tagadván meg a felpereshedhetést az engedményestől, melyeket az engedményező maga sajátjainak az azok iránt inditandó kétséges kimenetelü per végéig nem tarthatott a 6-ik §. szerint; az elzálogositott jószág pedig ilyennek nem tartathatik a 2-ik és 3-ik §. szerint.

Alperes a zálogositó, a ki védelmezheti magát általában a felperesi bizonyitás megczáfolásával; különösön pe-

dig akár azzal, hogy a kiváltás ideje még nem jött el, de csak az elzálogositó s azon örökösei ellen, kik megkináltatásuk alkalmával megváltási jogukat használni elmulatták; akár azzal, hogy a követelt jószágot az elzálogositótól vagy legközelebbi örököseitől megörökösitette; másokkal kötött örökvásári egyezményt védelmül azon okból nem használhatván, mivel a nem tulajdonossal kötött örökvásár semmitérő, a mennyiben kiki csak annyi jogot ruházhat másra, a mennyivel bir C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint, és mivel a H. K. 1. R. 82. cz. 3. §. szerint nem lehet megtagadni a zálog kiváltását azoktól, a kik bébizonyitják, hogy az elzálogositó kezéből zálogczim alatt ment ki a jószág; akár végre azzal is, hogy az elzálogositóhozi vérségi s osztályossági viszonyánálfogva a felperesnél méltóbban igényelheti a követelt jószág birtokát. Nem védelmezheti ellenben az alperes magát sem időmulással, sem azzal, hogy a követelt jószágot királyi jogczim alatt megnyerte a H. K. 1. R. 82. cz. szerint; valamint azzal sem, hogy a felperes a jószágra ruházott pénz mennyiségét bébizonyitani s ajánlani elmulatta, az alperes kötelessége levén az 1791: 135. ideiglenes törvényczikk szerint azon esetben, ha megintetésekor a kisebb summával megkináltatott, s a felperes ajánlotta magát a bébizonyitandó pénznek fizetésére, tisztába hozni a jószágon fekvő pénz mennyiségét, e végre a kibocsáttatási menedéket is igényelhetvén a közelebbi törvényszakig.

Törvényszék, ha a jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető megyei derék- vagy alszék, ahozképest a mint a zálogpénz mennyisége 100 mfrtnál több vagy kevesebb; székelyföldön az alszék, városokon a tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per czime alatt szoktak ugyan követeltetni kifejezetten is a régi zálogok; többnyire mindazáltal a tiszta zálog kiváltására inditott legrövidebb természetü per válik ilyenné, mihelyt annak folytában tapasztaltatik, hogy a felperes vagy a zálog valóságát, vagy a jószág s azon fekvő pénz mennyiségét illőleg bébizonyitani nem tudja; holott az ilyen pereknek, mint kijelölt czimöknek meg nem felelőknek le kellene szállittatni, mihelyt a tiszta zálog kellékei illőleg bé nem bizonyittatnak.

2) Ezen per folyama nem felel meg egészen a rövid perek természetének, a mennyiben csak azon esetben engedtetik birtokon belöli feljebbvitel, midön a zálog valósága, vagy akár a jószág, akár a pénz mennyisége felett támadott homály, s akkor is csupán a legközelebbi feljebbviteli törvényszékre (unica appellatio intra dominium), és a mennyiben csak a régi zálogokra fektetett pénz mennyiségének tisztába hozatala végett, és névszerint csupán kibocsáttatási menedék használása engedtetik meg az alperesnek; a ki tehát perujitási, vagy ellenállási menedéket tetszése szerint nem használhat, s mindamellett is a második törvényszék terhelő itéletét csak birtokon kivüli feljebbvitel segedelmével orvosolhatja az 1791: 135. ideiglenes törvényczikkben láthatólag, holott a rövid perekben az A. C. 4. R. 1. Cz. 25. cz. szerint, birtokon belöli feljebbvitelnek van helye.

b) A zálog megeresztésének követelése.

Ezen ügyben (ex prælatione pignoris)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 58. 60. 81. 82. cz., 2. R. 18. cz. 3. §., A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az elzálogositó örökösödési joggal biró rokonai közül az, a ki megkináltatásakor a zálogot megváltani elmulatta H. K. 1. R. 60. cz. 5 és 7. §.; továbbá azon szomszéd is, a ki az elzálogositáskor az elzálogositót megintette aziránt, hogy a jószágot megváltani kész (10. §.), és a székelyföldön az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. 1. pontja szerint azon szomszéd, a kit megkinálni elmulattak volt, ugyszintén az elzálogositónak azon nörokonai, kik a zálogra nézve örökösödési joggal nem birnak a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. szerint, kik az elöbbi perben közlötteken kivül kötelesek bébizonyitani jogigényök alapját; a jószágon fekvő pénz menyiségének tisztába hozatalát az alperestől szintugy követelhetvén.

Alperes az elzálogositott jószág birtokosa, követeltethetvén a zálog az azt magához váltott távolabb ízbeli rokontól is, a közelebb ízbeli rokon által; a szomszédtól a nörokonok, s ezektől is az örökösödési joggal biró firokonok által. Mindaz, a mi a közelebbi perbeli alperesre nézve fenebb közöltetett, ezen perbeli alperesre is alkalmaztatható.

Törvényszék ugyanaz, a mely az elöbbeni perre nézve.

Jegyzés.

1) Ezen pernek tárgyai lehetnek az uj és régi, tiszta és homályos zálogok egyaránt, és rövidnek tartathatik azon okból, mivel a H. K. 2. R. 18. cz. 3. §-ában és az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. czikkében rövid folyamatuaknak nevezett zálogos per esetei közül, az 1791: 135. ideiglenes czikk a zálog követelésének csupán azon esetére nézve rendelt legrövidebb pert, midön a tiszta zálog követeltetik az elzálogositó vagy annak a követelt jószágra nézve örökösödési joggal biró olyan örökösei által, a kik nem voltak megkináltatva. Ennélfogva

2) helytelenül állittatik, hogy ezen perben maga az elzálogositó s örökösei lennének általában felperesek, azok ugyanis a tiszta zálogot legrövidebb perrel követelhetik, a H. K. 2. R. 24. cz. 6. §. értelmében, az 1791: 135. ideiglenes czikk szerint; a homályost pedig a fenebb közlött rövid perrel.

604. §.

9.) A bánatpénz követelése.

Ezen ügyben (causa vinculorum az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 17., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.

Felperes az egyezményt teljesitett vagy teljesiteni kész fél, a ki az egyezmény bémutatása mellett köteles, a dolog állásához képest, vagy kinyilatkoztatni az abban elvállalt kötelesség teljesitése iránti készségét, vagy bébizonyitani azt, hogy az elvállalt kötelességet teljesitette, valamint azt, hogy az alperes elvállalt kötelességét teljesiteni elmulatta.

Alperes az egyezményben elvállalt kötelességet nem teljesitett fél vagy örököse, a ki a felperesi állitás megczáfolásán kivül, mentheti magát akár azzal, hogy az elvállalt kötelesség teljesithetése nem állott hatalmában a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. értelmében; akár azzal, hogy az egyezményt lényeges kivánatosságai fogyatkozása miatt érvényesnek tartani nem lehet; és névszerint a kiskoruságban kötött egyezményekre nézve azzal, hogy azok a H. K. 1. R. 128. cz. értelmébeni viszszahívás által érvénytelenekké lettek; a bá-

natpénz követelése iránti jog járuléki természeténél fogva elenyészettnek vétethetvén, mihelyt az egyezmény teljesitése iránti kötelesség megszünik.

Törvényszék ahozképest, a mint a bánatpénz mennyisége száz mfrtnál több vagy kevesebb, a vármegyei derék- vagy alszék. Székelyföldön, Marosszéken kivül, az alszék; városokon a tanács.

Jegyzés.

1) A bánatpénz rövid perrel csak azon esetben követeltetik, ha az egyezkedett felek annak felvétele módja felett másként nem intézkedtek, a mi az alapul használható törvények szerint hatalmukban áll.

2) Hogyha a bánatpénz ugy volt kötve, hogy azt az egyezményben elvállalt kötelességet nem teljesitőfél mindannyiszor fizetni s mégis az elmulasztott kötelességet is teljesiteni tartozik: ezen perrel, a bánatpénzen kivül, az egyezményi kötelesség teljesitése is követeltethetik, mivel az is az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. szerint rövid per tárgya; s oknélküli szaporitása lenne a pereknek s azokkal járó költségeknek, arra nézve a felperest külön per kezdésére utasitani.

605. §.

10.) Az egyezményeket tárgyazó ügy.

Az egyezményeket tárgyazó ügynek (causæ obligationum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.) rövid perrel követelhető esetei:

a) az egyezmény teljesitése.

Ezen ügyben (ad complementum contractus)

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 17., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz.; 4. R. 1. Cz. 11.; 1731: 2. cz.

Felperes az egyezményt már teljesitett vagy annak teljesitésére kész fél, s ha az egyezmény tárgya örökölhető volt, örökösei is, a kik az egyezmény valóságát a kötlevél bémutatásával bizonyitani tartoznak, valamint azt is, hogy részükről a teljesithetők teljesitése megtörtént; vagy illetőleg készséget nyilvánitani az elvállaltak teljesitése iránt; bébizonyitani továbbá azt, hogy az alperes nem teljesitette azt, a mire magát kötelezte volt. Az, a ki maga volt oka a követelt teljesülés kimaradásának, felperességet nem igényelhet ezen perben.

Alperes az egyezményi kötelesség teljesitését elmulasztott fél, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása által, különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy az egyezmény a lényeges kellékek fogyatkozása miatt érvénytelen; vagy hogy a teljesités lehetetlen volt, a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. szerint, vagy hogy a teljesités ideje még nem jött el a T. U. 70. §. szerint, vagy hogy a kikötött feltétel még nem teljesült, s névszerint a Kiskoruságban kötött egyezményekre nézve azzal, hogy azok a viszszahívás által a H. K. 1. R. 110, 111. 128. cz. értelmében érvénytelenekké lettek.

Törvényszék vármegyében a derék-, székelyszékben az alszék, városokon a tanács; azon esetben pedig, midön a teljesitésnek több törvényhatóságokban kell megtörténni, a királyi tábla.

Jegyzés.

1) Ha az egyezmény teljesitése módját a felek ugy határozták volna, hogy a perrel követelendö fél magát semminemü perorvoslatokkal se védelmezhesse, az egyezmény legrövidebb per utján teljesittetik a T. U. 93. §. szerint.

2) Ezen perben járulékilag követeltethetik egyszersmind a bánatpénz felvétetése is, a már közlött oknál fogva.

3) Ezen perrel követelhetik egymást névszerint a bérbe adó s vevö azon esetben, ha a haszonbéri kötlevélben a követelés módja nem volt szabályozva, a haszonbéri viszonyból folyó minden tartozásokra nézve; azok s azok követelése módja nem levén törvény által szabályozva. Ugyan azt mondhatni a bérlet- és haszonkölcsönből eredö jogokra s tartozásokra nézve is.

b.) Az egyezmény feltörése.

Ezen ügyben (ad invalidationem contractus) kereset alapjául használható törvények: erőszak esetében Mátyás 3. V. 26. cz., H. K. 1. R. 109. 110. cz.; csalás esetében a H. K. 1. R. 71; 2. R. 83. cz.; tévedés esetében az 1792: 2. cz.; színlelés esetében a H. K. 1. R. 71. cz.

Felperes az egyezmény által törvényellenesen terheltetett fél vagy örököse, a kik kötelesek bébizonyitani azon ok valóságát, melynélfogva az egyezmény feltörését követelik.

Alperes az, az egy egyezkedett felek közül, a ki az egyezményt fentartatni kivánja, vagy örökösei, kik a felperesi állitás valótlansága bébizonyitásával védelmezhetik magukat, valamint azzal is, a H. K. 1. R. 62. 72. 128. czimei értelmében, hogy a felperes az egyezményi jog viszszahívás nélküli gyakorlata által tettlegesen megerősitvén az egyezményt, annak feltörésére felperességet nem igényelhet.

Törvényszék, ha az egyezmény tárgya több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla; különben vármegyéken a derék-, székelyszékekben az alszék, városokon pedig a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik ezen per hoszszunak azon esetben, midőn az egyezmény tárgya örökös jog. Mind azért, mivel az egyezményeket tárgyazó perek általában rövideknek neveztetnek az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. czikkében; mind azért, mivel nem levén törvény, melyben az örökös jogot tárgyazó egyezmények feltörésére inditott per hoszszunak neveztetnék, annak a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell lenni; mind azért, mivel a feltöretést érdeklő egyezmények által okozott sérelem orvoslása még rövid per utján is hoszszasabb idő alatt eszközöltetik, mintsem hogy az igazság kiszolgáltatása érdekével megegyeztetni lehetne.

2) A meröben érvénytelen s nyilván törvényellenes egyezményeket csak azon esetben kell ezen per tárgyává tenni, midön azok már teljesedésbe is vétettek; azokat azelőtt megsemmisittetni azon per rendén lehetvén, melylyel azoknak teljesittetése, vagy az azokhoz kötött bánatpénz követeltetik; ha az alperes bébizonyitja, magát védelmezöleg, azoknak feltöretést sem igényelhető érvénytelenségét.

3) Az egyébiránt érvényes egyezményben elvállalt kötelesség teljesitésének elmulasztása, az egyezmény feltöretése okául nem használtathatik, hanemha annak fenállhatása, valaminek teljesitése által kifejezetten feltételesittetett volna.

c) Későbbi egyezmény feltörése

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz.

Felperes az, a kivel más ugyanazon tárgyra nézve előbb lépett egyezményre, mint az alperessel, és a ki követelt jogi elsőbbségét kötlevele bémutatása által köteles bébizonyitani.

Alperes az, a ki birtokában van azon vagyonnak, mely felett annak tulajdonosa előbb a felperessel lépett egyezményre és a ki magát a felperessel kötött egyezmény érvénytelenségének bébizonyitása által védelmezheti; valamint annak bébizonyitása által is, hogy a felperes egyezményétől elállott, vagy hogy időmulás jött közbe; magát azzal, hogy a megvett vagy elzálogositott jószághoz a felperes feletti jogigénye van, rokonságnál, osztályosságnál vagy szomszédságnál fogva, azon okból nem védelmezhetvén, mivel a felperes előbbi egyezménye mindaddig érvényes, mig a törvény által kijelölt külön per utján az alperes által igényelt jogi elsőbbség bébizonyitása következtében fel nem töretik.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla; különben vármegyéken a derék-, székelyszékekben az alszék, városokon pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen per indittathatik azon esetben is, midőn az elsőbb egyezmény csak ideiglenes, zálogi vagy haszonbéri birtoklást, a későbbi pedig örökös elidegenitést tárgyaz; mert a tulajdonos átszállithatta ugyan a jószág iránti tulajdonosi jogát a vásárlóra, de csak azok joga sérelme nélkül, kik a jószág használhatását bizonyos ideig magukévá tették.

2.) Ha a felperes elmulatta volna, törvény rendelése ellenére, kötlevelét igtatás által is a H. K. 1. R. 63. cz. értelmében megerösiteni, ezen perrel nem boldogulhat azon alperes ellen, a ki kötlevelét igtatással is, ellenmondás közbejövetele nélkül, érvényesitette; a törvényellenes kötésnek a régibbség a törvényszerü feletti érvényességet nem adhatván.

606. §.

11.) Az örzemény követelése.

Ezen ügyben (causa depositorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.)

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.; C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cz.; 4. R. 10. Cz. 1. és 2. cz.

Felperes az örzemény tulajdonosa, vagy örökösei, kik kötelesek az örzemény valóságát s minőségét, valamint az iránti jogukat is bébizonyitani.

Alperes az örző (depositarius) vagy örökösei, kik a felperesi bizonyitás czáfolásán kivül menthetik magukat, akár aval, a C. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, hogy az örzeményt törvényes itélet következtében adták ki másnak; akár aval, hogy az hibájokon kivül elveszett történetesen, egyébiránt addig az örzeményt viszsza adni nem tartozván, mig arra forditott költségeik s az igért bér ki nem fizettetnék.

Törvényszék a derék- vagy alszék a szerint, a mint az örzemény értéke 100 mfrtnál több vagy kevesebb. Székelyföldön az alszék, városon a tanács. A szász felperesek, nemesek elleni ilyen peröket kezdhetik a királyi táblán is a C. C. 3. R. 13. Cz. 1. cz. szerint, a szászok örzeményért az 1693-beli nemzeti accorda szerint, csak saját törvényszékeik előtt követeltethetvén.

Jegyzés.

1.) Rövid perrel követelheti az örzemény tulajdonosa az örzőt, ha az örzeményt helyes ok nélkül adta volna ki másnak, az csupán kibocsáttatási menedéket használhatván a C. C. 4. R. 10. Cz. 1. cz. szerint, s a ki kárpotláson kivül a C. C. 5. R. 1. edictuma értelmében 200 mfrt pénzbeli büntetésen is marasztaltathatik.

2.) Ha az örző kiadta volna az örzeményt, mielőtt költségei megfordittattak s kötelezett bére kifizettetett volna, ilyen rövid perrel követelheti azokat az örzemény tulajdonosától, ha azoknak felvétele módja felett a felek másként nem egyeztek.

607. §.

12.) Becstelenitők elleni ügy.

Ezen ügyben (causa diffamationum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.), mely nyelvváltságinak (emendae lingvae) szokott neveztetni,

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 72. cz. A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz.; 1555: C. 32. 33. pont.

Felperes az, a ki becsületében más által szóval, tettel vagy hamis feladással megsértetett, és tartozik bébizonyitani a becstelenités valóságát. A megsértett örökösei nem felpereskedhetnek, mivel a sértés csupán személyes levén, annak büntetése is elenyészik a személy halálával, a H. K. 2. R. 52. cz. 4. §. szerint.

Alperes a becstelenitő, kinek örökösei a csak most közöltetett oknál fogva nem követeltethetnek. Az alperes védelmezheti magát, a felperesi állitás czáfolásán kivül, annak igazsága bébizonyitásával is, a mit a felperesről mondott vagy feladott, a H. K. 2. R. 72. cz. büntetést csak azon esetre határozván, midőn a feladás igazságtalan, s hamis (injusta, falsa querimonia) s gyalázó szókkal jó hirü nevü s tisztességes állapotu ember (bonæ famæ, honestæque conditionis) sértetett. Az 1555: C. 32. és 33. pontjai is büntetésre méltónak az alperest csak azon esetben nevezik, midőn állitása valóságát nem tudja bébizonyitani.

Törvényszék az alszék a T. U. 24. §. szerint; városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek nem lehet tárgya, a becstelenités azon esete, mely országgyülési s fökormányszéki tagok ellen követtettet el a H. K. 2. R. 20. cz. k. §. szerint, valamint a hütlenséget tárgyazó hamis vádoskodás esete sem az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz. szerint, amaz szóbeli legrövidebb, e pedig hütlenségi per tárgya levén.

2.) Ezen pert nem indithatja az, a ki becsületétől itéletesen meg van fosztva; valamint a sem, a ki a becstelenitő szókat s tényeket viszonozta; amaz azért, mivel becsületében megsértettnek nem állithatja magát, a ki attól törvényszerüen megfosztatott; e pedig azért, mivel magának tettlegesen elégtételt eszközölt, s különben is azon nyelvváltságot, melyet nyerhetne, viszsza kellene hogy fizesse éppen nyelvváltságul.

3.) Midőn ezen pernek tárgya az itélő biráknak a perét vesztett fél általi olcsároltatása, az elmarasztalt alperes

nem nyevvláltsággal, hanem azon büntetéssel lakol, melyet kellene szenvedni a birónak, ha az ellene támasztott vád bébizonyittathatnék, a Mátyás 6. V. 54.; II. Ulászló. V. 70. cz. szerint.

608. §.

13.) A hamis feladók elleni ügy.

Ezen ügyben (causa falsorum delatorum A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz)

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz.; 4. R. 1. Cz. 11. cz. 1791: 24. cz.

Felperes a hamis feladás által terheltetett, a ki köteles a feladás valóságát és hamisságát is bébizonyitani, e végre igényelhetvén az illető felsőbbségtől az 1791: 24. cz. értelmében nem csak a feladásnak, hanem a feladó nevének is közöltetését.

Alperes a feladó, ki magát a felperesi vád alaptalansága, vagy a feladottak igazságának bébizonyitása által védelmezheti.

Törvényszék az, a melynek hatósága körébe tartozik azon büntetésnek kimondása, melyet megérdemlett volna a felperes azon esetben, ha a feladott vád ellene bébizonyittatott volna; ezen büntetéssel lakolván az elmarasztalt alperes az A. C. 2. R. 7. Cz. 3. cz. értelmében. Ezen per ennélfogva kezdethetik, ha a vád hűtlenségi bün, az országgyülés előtt, ha több törvényhatóságbeli jószágok elvesztését tárgyazó, a k. tábla, ha pedig főbenjáró, a megyei derékszék, és ha pénzbeli büntetést igénylő, a pénz mennyiségéhez képest a derék- vagy alszék, s városiakra nézve a tanács előtt.

609. §.

14.) Az eltartoztatott leveleket tárgyazó ügy.

Ezen ügynek rövid perrel követelhető esetei:

a) Az idegen kezekre jutott oklevelek felkérése.

Ezen ügyben (causa repetitionis litterarum, litteraliumque instrumentorum qualitercunque apud manus alienas existentium A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz)

kereset alapjául használható törények: a H. K. 2. R. 34. cz. A. C. 4. R. 11. Cz.

Felperes a másnál levő leveleket igénylő, a ki köteles a leveleket intés utján előbb felkérni, s ha annak eredménye nem lenne, idéztetni a leveleket eltartoztatót az idéző levélben, a H. K. 2. R. 34. cz, 3. §. szerint, kijelölvén a felkért leveleket, hanemha egy bizonyos jószágot tárgyazó minden leveleket kérne fel, mely esetben ha vagy egy azok közül nála voltnak bizonyosulna, patvar büntetésével lakol (§. 5.); köteles továbbá bébizonyitani, az A. C. 4. R. 11. Cz. szerint, hogy a követelt levelek az alperesnél vannak, hogy azok tőle felkérettek s nem adattak ki, és hogy azoknak tartása nem az alperest, hanem inkább ötet illeti.

Alperes a követelt levelek eltartoztatója, rekkentője, elégetője, vagy idegenitője, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás czáfolása s különösön annak bébizonyitása által is, hogy a levelek tartása ötet a felperesnél inkább illeti.

Törvényszék lehet az A. C. 4. R. 11. Cz. szerint akár a királyi tábla (octavalis terminus), akár az alperes lakásához képesti illő törvényszék, mely ha nemes, a derék- vagy székelyföldi alszék; ha nemtelen, a fiuszék; ha városi, a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen per utján a fiscus leveleket nem követelhet az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint.

2.) Nem kell ilyen per tárgyává tenni az elholt levéltartó özvegye kezénél levő levelek követelését; azok a C. C. 4. R. 11. Cz. 1. cz. szerint a tisztek által elpecsételtethetők, s a levéltartásra jogositott rokon kezébe adathatók levén, közigazgatási uton.

3.) Ha ezen per rendén az alperes az A. C. 4. R. 11. Cz. 1. czikke értelmében örökös szavatosságra itéltetnék, az annak körébe tartozó kötelességek teljesitésére, ugyan ezen per folytán nem szorittathatik; a végett esetenként külön pert kelletvén kezdeni.

b) Másnak küldött levelek sértőjének megbüntetése.

Ezen ügyben (violatio litterarum missilium)

kereset alapjául használható törvény, az A. C. 3. R. 23. Cz.

Felperes az, a kinek másnak irt akár magános akár hivatalos levele elfogatott, felbontatott, és a ki a tényt bébizonyitani tartozik.

Alperes, a ki a másnak szóló levelet elfogta, vagy felbontotta, s magát a felperesi állitás megczáfolása, vagy annak bébizonyitása által is védelmezheti, hogy a tényt tévedésből, vagy vigyázatlanságból követte el.

Törvényszék az alszék a T. T. 24. §. értelmében, városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) A fejedelemnek szóló vagy a fejedelem által másnak küldött levél felbontása ezen per tárgya nem lehet, az az országgyülés elébe levén utasitva.

2.) Háboruságos időben a hazára, lakosaira, vagy a fejedelemre nézve gyanus emberek leveleinek elfogásáért s felbontásáért ezen per utján nem követelhetnek elégtételt, az idézett törvény szerint.

610. §.

15.) A hűtlenség megbüntetése.

Ezen ügyben (causa notæ infidelitatis)

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászló 2. V. 3. és 4. cz.; 6. V. 8. cz.; H. K. 1. R. 13. 14. 16. 49. cz.; 2. R. 57. 65. 75. cz.; 3. R. 4. cz.; A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.; 2. R. 3. és 7. Cz.; 3. R. 1. 14. 55. 81. Cz.; 4. R. 1. Cz. 12. cz.; 13. Cz. 6. cz.; 1755: 2. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles a hűtlenség valóságát bébizonyitani, az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint; a vádat igazoló adatok megszerezhetése végett időhaladékot is igényelhetvén.

Alperes a hűtlenséggel vádoltatott személy, a ki a felperesi bizonyitás czáfolása által védelmezheti magát; az arra nézve szükséges adatok szerzése végett hasonló képpen időhaladékot nyerhetvén, és az A. C. 2. R. 7. Cz. 3: cz. szerint, a vád alaptalansága esetében követelhetvén azt, hogy vádlója „talion convincáltassék," vagy is azon

büntetést szenvedje, mely ötet találta volna a vád bébizonyitása esetében; a mit, az idézett törvény szerint, külön s a hűtlenségihez hasonló per utján is követelhet.

Törvényszék az országgyülés az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; azon gyülés bézáratása előtt, mely alatt; a per megkezdetett, annak bé is kelletvén teljesleg végeztetni az A. C. 2. R. 7. Cz. 1. cz. szerint. Az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. czikkéből következtethetöleg a hűtlenség némely esetei az országgyülésen kivül, s szokás szerint a királyi tábla előtt is követeltethetnek ugyan, de nem hűtlenség, hanem az elkövetett büntény czime alatt, s az elmarasztalt bünös jószágelvesztéssel nem büntettethetik.

Jegyzés.

1.) Hogyha a hűtlenséggel vádolt személy a házában meg nem találtathatnék, megtörténhetik az idézés jószágából, és mivel nem idéztethetett személyesen, védhetik ügyét bévallott ügyvéde (procurator constitutus), söt szülei s örökösödési joggal biró rokonai is bévallásnélkül (etiam absque constitutione) az A. C. 3. R. 14. cz. 1. pontja szerint, a miből következtethetni, hogy a házában megtaláltatható alperest személyesen és személyes megjelenésre kell idéztetni.

2.) Azok, kiknek az alperes jószágai között hűtlensége czime alatt fiscust nem illethető vagyonaik volnának, az azokon fekvő pénz ajánlása mellett, azoknak kiadatását avatkozás utján követelhetik, még a végitélet végrehajtatása alkalmával is, az A. C. 4. R. 7. Cz. 1. cz. értelmében.

3.) Ezen perrel követeltethetnek azon városok is, melyek a fejedelmet, udvarát, tisztviselöit, hadait akár békességes, akár háborus időben bé nem fogadnák, jogaik sérelme nélküli lakhatás s mulatás végett az A. C. 3. R. 81. Cz. szerint.

611 §.

16.) Hütlenség ürügye alatt elvesztett jószág viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény az A. C. 3. R. 9. cz.

Felperes a hűtlenségért elmarasztaltnak örököse,

a ki köteles bébizonyitani azt, hogy a kérdés alatti személynek elmarasztaltatása nem történt törvényszerüen, a mennyiben azon bünténynt, melylyel vádoltatott, nem követte el, vagy ha elkövette volna is, azt hűtlenségnek nem tarthatni, és ha annak tartathatnék is, azért nem az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. czikkében kijelölt uton és módon követeltetett s fosztatott meg a követelt jószágoktól.

Alperes a fiscalis director s illetőleg a követelt jószágokat birtokoló adományos, a kinek azonban szavatosa a fiscus; általuk védelmül az elmarasztaló itélet törvényszerüségének bébizonyitása használtathatván.

Törvényszék az országgyülés, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében, az ügy „notát concernaló“ levén.

Jegyzés.

1.) Ha a felperes, mint az adományos béigtatása alkalmával ellenmondó, ügyét itéletesen elvesztette, ezen perben nem felpereskedhetik azon okból, mivel törvény utján szenvedett sérelmét kegyelemmeli perujitás menedékével kellett volna orvosolnia; a terhelő itélet megváltoztatását különben megkisérteni nem lehetvén. Annyival kevésbbé kezdheti meg ezen pert, ha a felhasznált kegyelemmeli perujitás mellett is vesztett volna, a T. U. 147. §. szerint, örök hallgatásra levén kárhoztatva. Ennélfogva

2.) ezen pert a törvény az elmarasztalt hűtlen azon örökösei számára rendelte, kik az elfoglalt de még nem adományozott jószágokat a fiscustól követelhetik, vagy az adományos béigtatása alkalmával, helyeselhető okból, elmulatták ellenmondani.

3.) Maga az elmarasztalt s jószágaitól meg is fosztatott, de személyére nézve kegyelmet nyert személy ezen pert nem kezdheti; a reá nézve terhelő itélet megváltoztathatásának utja, a kegyelemmeli perujitás levén.

612. §.

17.) A nemesség bébizonyitása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 2. 4. 6. 7. 8. cz.; A. C. 3. R. 7. 41. Cz.

Felperes a fiscalis director, vagy a nemességet igénylő ahozképest, a mint a kérdés alatti személy gyakorlatában van, vagy nincs a nemességnek. Ha a fiscus a felperes, köteles bébizonyitani az alperes nemesi állapotban létének törvényellenességét. Ha pedig a nemességet igénylő személy a felperes, tartozik bébizonyitani vagy azt, hogy ő maga nemesittetett meg akár adományos jószág, akár czimeres levél nyerése, akár törvényczikk általi honositattás által; vagy azt, hogy oly személynek törvényes maradéka, a ki örököseire is átszálló kétségtelen nemességgel birt.

Alperes, midőn a fiscalis director felpereskedik, a nemesség gyakorlatában levő személy, mikor pedig a nemességet igénylő a felperes, azon adózó közönség, melynek kebelében a felperes lakik, mely helyett a ficalis director szokta elvállalni az alperességet. Mindkét esetben az alperesi védelem áll a felperesi bizonyitás megczáfolásában, az alperes bizonyitásra a T. U. 89. §. szerint nem kötelezteténetvén.

Törvényszék, a királyi tábla, szokás és az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. czikke szerint is, ezen perben kiváltságlevél elömutatására levén szükség, azon egy esetet véve ki, midőn székely nemesség a per tárgya.

Jegyzés.

1.) Ezen per alaptalanul tartatik hoszszunak, midőn annak természete nem levén törvény által meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartatnia.

2.) A fiscalis director csak kormányszéki rendelet következtében felpereskedhetik, szokás szerint.

3.) A nemességet igénylő köteles, szokás szerint, megintetni az iránt, hogy nemességét akarja a k. tábla előtt bébizonyitani, azon adozó közönséget, melynek kebelében lakik, s ennek megtörténtét bizonyitó tudomásitási levelét bé kell a perfelvétel mellett adni; nem levén szükséges a közönség idéztetése.

4.) Azok, kik nemességöket czimeres levélben gyökeréztetik, nemeseknek s egyszersmind adómenteseknek is csak azon esetben szoktak itéltetni, ha bébizonyitják, hogy két vagy tiz adófizető s közterhet hordozó urbéresök vagy

zsellérök van a szerint, a mint czimeres levelök az 1753-ik esztendö elött vagy után költ.

5.) Ezen pert, a perlekedési rendszer szembetünö sérelmével, felküldi a k. tábla a fökormányszékhez, s ez a felséghez, akár jelentetett legyen feljebbvitel, akár nem; addig a kérdés alatti személy perkezdés elötti állapotában maradván, mig ügyében legfelsöbb határozat kél.

613. §.

18.) Az igtatás tisztaságánál fogva támasztott per.

Az igtatás tisztaságánál fogva két perre nyilik alkalom, melyeknek tárgya:

a) Az adományozott jószág követelése, az igtatás tisztaságánál fogva.

Ezen ügyben (causa ex puritate statutionis)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az adományos, a ki tartozik bébizonyitani, az adománylevél és az igtatásról költ tudósitvány béadásával azt, hogy a követelt jószág neki adományoztatott, hogy magát a törvény szerinti idö alatt abba béigtattatta, s hogy az igtatást 15 nap alatt nem követte ellenmondás.

Alperes a követelt jószág azon birtokosa, a ki elmulatta ellenmondani az igtatásnak 15 nap alatt, és a ki a felperesi bizonyitás czáfolásán kivül, mentheti magát, a H. K. 2. R. 30. és 59. czimeiböl következtethetöleg, annak bébizonyitása által is, hogy lehetetlen volt ellenmondania.

Törvényszék a királyi tábla; az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint kiváltságlevél elömutatását igényelvén a per.

Jegyzés.

1.) Az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. ezen szavaiból „és ha senki contradictor nem találtatik, a jószágot aprehendálhatja," következtethetni azt, hogy az adományos nem perkezdésre, hanem tettleges eljárásra van utasitva, s ennélfogva a megnyert jószágot végrehajtás s hatalomkar utján is kezéhez vehetné.

2.) Ezen pert az uj adományos, birtokban levö nöroko-

nai ellen nem kezdheti; a nőrokonok azon okból, mivel a H. K. 1. R 37. cz. 12. §. szerint ujadomány által birtokuktól meg nem fosztathatnak, magukat ellenmondással sem tartozván biztositani.

b) Az igtatás tisztaságánál fogva elfoglalt jószág viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. és 59. cz. 2. §.

Felperes az, a kitől az adományos elfoglalta a jószágot az igtatás tisztaságánál fogva, és köteles bébizonyitani azt, hogy meggyőzhetetlen akadályok gátolták jogának ellenmondás általi védelmezésében; valamint azt is, hogy az igtatáskor a követelt jószágnak békés birtokosa volt.

Alperes azon adományos, a ki a nyert jószágot az igtatás tisztaságánál fogva vette birtokába, s magát a felperesi bizonyitás czáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla, a per az adománylevél bémutatását is igényelvén.

Jegyzés.

1.) Ezen pert tiszta törvényre alapitani nem lehet ugyan, az idézett törvényekből következtethetni mindazáltal azt, hogy a midőn még az esküvel szentesitett kötelesség teljesitése elmulasztásáért sem büntettethetik az, a ki meggyőzhetetlen akadályok által gátoltatott: jószága hoszszu perreli követelésére nem kényszerittethetik az, a ki annak birtokától a megnem tehetett ellenmondás elmulasztásáért fosztatott meg.

2.) Hasonló rövid perrel követeltethetik az adományostól viszsza az általa igtatás tisztaságánál fogva elfoglalt jószág azon esetben, midőn csalárdul és alattomoson vitette az igtatást véghez, az ellenmondás kikerülése végett; kereset alapjául használtathatván a Mátyás 6. V. 77. czikke ezen esetben.

614. §.

19.) Az ellenmondást számba nem vevő adományos által elfoglalt jószág viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 22. 27. cz.; II. Ulászló 1. V. 59. cz.; 2. V. 11. cz.; A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz.

Felperes az, a ki az igtatáskor birtokában volt azon jószágnak, melyet az adományos elfoglalt, és bébizonyitani tartozik azt, hogy az igtatást követett 15 nap alatt ellenmondott, és hogy az alperes mind a mellett is elfoglalta jószágát.

Alperes a követelt jószágot birtokló adományos s örököse is, a ki magát a felperesi bizonyitás czáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a király tábla, az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. értelmében.

Jegyzés.

1.) A jószágától megfosztott felperes rövidebb uton is követelheti jószága viszszaadatását; annak a Mátyás 6. V. 22. cz. értelmében hatalomkarralis viszsza lehetvén foglaltatni, törvénykezés utján kivül is.

2.) A jószágot elfoglaló adományos nagyobb hatalmaskodási perrel is követeltethetik, az A. C. 4. R. 13. Cz. 6. cz. értelmében, azon esetben is, midőn a jószág elfoglalása igtatás előtt és azon okból történt, hogy az igtatáskori ellenmondás az adományost birtokban találja, ha az ellenmondás daczára is benne marad a jószágban.

615. §.

20.) A csalárd ujadományos megbüntettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 27. cz. 9. §. és ha a csalás rokonok ellen követtetett el, a H. K. 1. R. 38. 39. cz.

Felperes a fiscalis director, vagy az, a kinek joga sérelmével nyeretett az ujadomány, s kötelességök a csalárdság valóságának bébizonyitása.

Alperes az ujadományos, a ki magát a felperesi állitás megczáfolásával védheti.

Törvényszék a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint.

Jegyzés.

1.) Ezen per természetét a törvény nem határozván meg, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell lennie.

2.) Hibás azon vélemény, mintha ezen perben csak a fiscus felpereskedhetnék, mivel az ujadományos csalárdsága által magán érdekek is sértethetvén meg, a sérelmesek elégtételt annyival inkább követelhetnek, mennyivel bizonyosabb az, hogy ezen per tárgya nem tartathatik közkövetelésü bünténynek.

616. §.

21.) A leányág kirekesztése.

Ezen ügyben (causa ad exclusionem sexus foeminei) kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 17. 18. 21. 37. 48. 57. 73. cz.; a székely örökségre nézve az 1555: C. 20. p.

Felperes a per tárgyává tett jószágokra nézve kirekesztőleges jogot igénylő fiág, mely köteles bébizonyitani a jószág birtokában levő nőrokonokkali vérségét, valamint azt is, hogy a követelt jószág a fiágat a nőrokonok kirekesztésével illeti, akár a szerző levelek, akár a szerző rendelkezése, akár a törvény rendelése, akár ősi szokás szerint.

Alperesek a csupán fiágat illető jószágokat birtokoló nőrokonok, a kik magukat védelmezhetik általában a felperesi bizonyitás megczáfolása, különösön pedig, mint idegenek, az öket örökösödési jog szerint nem illető jószágokra nézve, a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. szerint, időmulással is.

Törvényszék, ha a jószágok adományosok, vagy ha több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla; ha pedig egy megyében vagy székben fekszik a nem adományos jószág, az illető törvényhatósági derék- s illetőleg a székelyföldön, Marosszékenkivül, az alszék.

Jegyzés.

1.) A jószágok kérdés alá hozott természete csak eredeti szerzölevelek szerint határoztathatik el, a H. K. 1. R.

73. cz. 2. §. szerint, e végre az ujadomány és osztálylevelek, valamint a leányi negyed kiadatását bizonyitó nyugtatványok sem használtathatván a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint.

2.) Mind a fel- mind az alperesek tartoznak, az idézett törvényben gyökerezett szokás szerint, a kérdés alá hozott jószágok természetét felvilágositható minden okleveleiket eskü mellett elömutatni.

3.) Ha a nörokonok vásár vagy csere utján jutottak volna a követelt jószágok birtokába, ezen per leszállittatik, s a felperes a birtok czime érvénytelenitésére utasittatik, ha nem jött közbe az időmulás.

4.) Vesztés esetében követelhetik az alperesek ki nem fizetett leányi negyedöket, és minden a jószágokban tett javitásaik becsü szerinti árát.

5.) Alaptalanul állittatik ezen per hoszszunak; mert nem levén természete meghatározva a törvény által, a T. U. 71. §. értelmében méltán tartathatik rövidnek.

617. §.

22.) A jogi egyenlőségnek követelése.

Ezen ügyben (ad aequalitatem juris)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 17. 19. 37. 48. 57. 73. cz. a székely örökségre nézve pedig az 1555: C. 21. 22. 23. p.

Felperesek a mindkét nemü örökösöket egyaránt illető jószágok birtokából kirekesztett nörokonok, kik tartoznak bébizonyitani a birtokban levő firokonokkali vérségi egybeköttetésöket, és azt, hogy a követelt jószág mindkét nemü rokonok között valamikor osztály tárgya is volt; arra, hogy a követelt jószágok természetét, a H. K. 1. R. 73. cz. 2. §. értelmében, az eredeti szerző levelek elömutatása által bizonyitsák bé, azon okból nem kényszerittethetvén, mivel ezen levelek birtokolhatásától a H. K. 1. R. 42 czime által el vannak rekesztve, s azokat annálfogva az alperesek tartoznak mégpedig eskü mellett előadni.

Alperes a követelt jószág birtokában levő fiág, mely köteles az eredeti levelek elömutatása mellett bébizonyitani azt, hogy a követelt jószágok nem illetik a nörokonokat, és ha azokat elömutatni nem tudnák, kötelesek a fiág min-

den teljes koru tagjai esküt tenni le a felöl, hogy a jószágok természetét felvilágositó levelek létezéséről semmi tudomásuk sincs, valamint a felöl is, hogy a követelt jószágok a fiágat tudásuk szerint kirekesztőlegesen illetik, a H. K. 1. R. 37. cz. 13. §. és a T. U. 89. §. szerint; magukat idömulással nem menthetvén a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §.; 78. cz. 5. §. szerint.

Törvényszék, ha a jószágok adományosok vagy ha több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla; ha pedig a nem adományos jószágok csak egy törvényhatóságbeliek, a derék- vagy illetőleg a székelyföldön az alszék.

Jegyzés.

1.) Az alperesek nem védelmezhetik magukat ujadományos osztálylevelekkel, sem leányi negyed elfogadását bizonyitó nyugtatványnyal, a H. K. 1. R. 37. cz. 12. §. szerint. Viszont a felperesek sem használhatnak ujadománylevelet a H. K. 1. R. 36. cz. 2. §. és 38. cz. k. §. szerint.

2.) Bár kivették legyen leányi negyedöket némelyek a nörokonok közül, azok a kik azt nem vették ki, ezen perben felpereskedhetnek a H. K. 1. R. 90. cz. szerint.

3.) A felperesek is szorittathatnak a náluk lehető eredeti levelek eskü melletti előadására, valamint a per tárgyává tett jószágoknak kimutatására is.

4.) Alaptalanul állittatik, mintha székelyföldön a fiág a követelt jószág természetének bébizonyitására nem szorittathatnék; midön tagadhatatlan az, hogy székelyföldön is, szokás szerint, a levéltartóság kirekesztöleges joga a fiágnak, nincs ok, a melynélfogva különbséget lehetne tenni e tekintetben a székely- és magyarföldi jószágokat tárgyazó ugyanazon nemü s természetü perek között.

5.) Alaptalanul számláltatik ezen per a hoszszuk közé, midön természete nem levén a törvény által meghatározva, rövid perek közé számláltathatik a T. U. 71. §. szerint.

618. §.

23.) Az örökség követelése.

Ezen ügyben (causa successionalis)
kereset alapjául használható törvények:

az örökséget hagyónak törvényes gyermekeire nézve a H. K. 1. R. 40. 41. 42. 53. cz.; 2. R. 62. cz.; törvényesitett gyermekeire nézve, a H. K. 1. R. 108. cz. és a szokás; örökbefogadottaira nézve a H. K. 1. R. 27. cz. 4. §. szüleire nézve a H. K. 1. R. 53. cz. 10. §.; mellékágbeli rokonaira nézve a H. K. 1. R. 47. 67. cz.; hitvesére nézve a H. K. 1. R. 48. 98. 99. 101. 102. cz.; özvegyére nézve a H. K. 1. R. 48. 98. 99. 102. cz. 1791: 133. ideiglenes czikk.

Felperes általában az, a kit örökösödési jógánál fogva inkább illetnek a követelt örökségi vagyonok, mint azok birtokolóit, s köteles bébizonyitani, akár vérségben, akár törvény rendelésében gyökerező örökösödési és az alperes által igényelt fölötti jogát, s azt a követelt vagyonokra alkalmaztatni is, annak bébizonyitása mellett, hogy azok birtokában voltak az örökséget hagyónak halálakor.

Alperes az örököséget hagyónak azon rokona, a ki a követelt örökségi vagyonokat a felperes joga sérelmével birtokolja, s magát a felperesi bizonyitás megczáfolása által védelmezheti; a végett az időmulást, a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §. szerint csupán az idegen követelők u. m. az örökbefogadott, a hitves és özvegy ellen használhatván, mivel ezek vele jogi közösségben levőknek nem tartathatnak az ősiségi egybeköttetés fogyatkozása miatt.

Törvényszék, ha a követelt vagyon több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye derékszéke, vagy az illető szék alszéke; a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

Ezen pert nem indithatni olyan rokonok ellen, a kiket az örökösödési jog éppen ugy illet, mint a felperest, mert az ilyenek ellen osztályos pert kell inditani. Valamint

2) olyan idegenek ellen sem indittathatik ezen per, a kik az örökségethagyóval semmi vérségi egybeköttetésben sem voltak, mert azoktól, kik az örökségi vagyont megszerezték, a birtokczim érvénytelenitésére inditandó perrel, azoktól, kik foglalás utján ültek bé a jószágba, hatalmaskodási perrel, a fiscustól pedig, ha kihalás czime alatt vette

birtokába a jószágot, 32 év bételése előtt ellenmondás okalt elfogadtató, azután pedig jogi perrel kell követelni az örökségi vagyont.

3) Alaptalanul állittatik, hogy ezen pert a hitvesek és özvegyek nem indithatnák, a vérségi egybeköttetés fogyatkozása miatt. Midőn ugyanis tagadhatatlan az, mint a maga helyén bébizonyittatott, hogy a hitvesek és özvegyek törvényben gyökereztethető örökösödési joggal (successio conjugalis et vidualis) birnak, őket méltán tarthatni örökösöknek az örökséget hagyónak őket örökösödési joggal illető vagyonaira nézve; s ha igen, ezen vagyonokat, mint törvényes örökösök, nem követelhetik más perrel, mint örökösödésivel.

4) A fiscust a kihalt vagyonaira nézve illető jog örökösödésinek neveztetik ugyan a H. K. 1. R. 64. czimében; mindazáltal nem követelheti a kihalt vagyonait ezen perrel, mivel a törvény a fiscust illető ilyen örökség követelésére két külön pert rendelt, melyek közül egyik legrövidebb s az A. C. 4. R. 3. czimében, publicationak, a másik pedig hoszszu s ugyanazon törvény és a H. K. 1. R. 25. czime szerint, királyi jogczim követelésének neveztetik.

5) A végrendeleti örökös sem használhatja ezen pert; számára a szokás a végrendelet teljesedésbevételére intézett pert rendelvén.

6) Kérhetni, ezen per rendén, az alperes által birtoka védelmére használt végrendeletnek félretételét s számba sem vételét azon esetben, hogyha annak érvénytelensége elannyira szembetünő, hogy azt semmitérőnek méltán tarthatni; különben ugyanis ezen per leszállittatik s a felperes a végrendelet feltörésére utasittatik, szokás szerint.

7) Az örökséget hagyó közvetlen örököse (legitimus et immediatus successor) nemcsak az idegen, hanem a távolabb álló örökös birtokába is erőszakos foglalás utján jutott örökséget, egy év bételése előtt, legrövidebb panaszos, azután pedig nagyobb hatalmaskodási rövid perrel éppen ugy követelheti, mintha az töle foglaltatott volna el, a H. K. 1. R. 68. cz. és az A. C. 3. R. 7. Cz. 1. cz. szerint, ha azt a birtokos megintés utjáni felvilágositása után sem adná viszsza.

8) Ezen per alaptalanul állittatik hoszszunak, mert a törvény nem határozván meg természetét, a T. U. 71. §. szerint rövidnek tartathatik azon egy eseten kivül, midőn az

örökséget hagyó kihaltnak tartatván, a fiscus által kihalása kihirdettetett a H. K. 1. R. 67. cz. 3. §-ának a 29. 30. czimekkeli egybevetéséből következtethetöleg, mely esetben az ellenmondott, vagy az ellenmondás igazoltatására fiscus által inditott perbe avatkozott örökösök, örökségi illetőségökhez, az A. C. 4. R. 3. czikk értelmében, legrövidebb per utján juthatnak.

619. §.

24.) A második ízen tuli örökösök közti osztály.

Ezen ügyben (causa successionali divisionalis) kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 47. 57. 67. cz., 2. R. 18. cz.

Felperes az, a ki a kereset tárgyává tett jószágokra nézve az alpereshez vérségben gyökerező jogi közösség viszonyában áll, és köteles bébizonyitani, hogy az örökséget hagyóval ugyanazon vérségi és örökösödési kapcsolatban van, mint az alperes.

Alperes a felperesnek azon rokona, a ki az általa követelt s ötet vele egyaránt illető vagyonoknak birtokában van, s magát a felperesi bizonyitás megczáfolása által védelmezheti, időmulásra a H. K. 1. R. 46. cz. 6. §. szerint nem hivatkozhatván.

Törvényszék, ha több törvényhatóságban feküsznek a vagyonok, a királyi tábla, különben az illető vármegyének derékszéke s városi vagyonokra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Csupán székelyföldi s ugyanazon székben fekvő vagyonok nem ezen, hanem azon rövidebb természetü per utján osztatnak fel, melylyel ősi szokás szerint az első s második ízbeli vérek közötti osztály eszközöltetik a székelyföldi vagyonokra nézve.

2) A nőrokonok ezen per utján követelhetik illetőségüket, ha bébizonyitják, hogy a kereset tárgyává tett vagyonokban az örökséget hagyóval vagy annak eldődeivel nőrokonaik is osztoztak, a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §., 117. cz. k. §. szerint; ezen esetben a joguk kirekesztölegességét állitó firokonok külön per kezdésére utasitandók levén; valamint

azon nőrokonok is, a kik olyan jószágból követelnének ezen per rendén részt, melyre nézve nem tudják bébizonyitani, hogy nőrokonokkali osztály tárgyai voltak volna régebben.

3) A firokonokat kirekesztölegesen illető jószágoknak az örökség megnyilása olta bévett jövedelmeiből a nőrokonok részt nem követelhetnek; igen azokból, melyek az örökségethagyó halála előtt vétettek bé.

4) Az osztály alá tartozó vagyonok jövedelmei s a perre tett költségek is a részesedés arányában illetik az osztozókat.

5) Helye van ezen pernek, ha szinte mindenik részesült volna is a perben forgó felek közül az osztály alá tartozó örökségből; de csak azon esetben, ha a részesülés nem osztály utján történt, mert a H. K. 1. R. 46. cz. k. §. szerint, a már megtörtént osztály után, osztályra pert kezdeni nem lehet, az uj osztály esetein kivül.

620. §.

25.) Az osztályigazitásnak követeléše.

Ezen ügyben (causa ad rectificationem divisionis) kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 45. czimében gyökerező szokás.

Felperes az, a megosztozott rokonok közül, a kinek osztályrésze vagy már az osztálykor kisebb jövedelmü volt, vagy az osztály után per utján megcsonkittatott; és köteles bébizonyitani az osztálylevél bémutatása mellett, hogy közte és az alperes között osztály létesült, valamint azt is, hogy állitott sérelme valóságos és kijavitást érdemlő.

Alperesek mindazon rokonai a felperesnek, kikkel osztozott, s kik magukat a felperesi állitás czáfolása által védelmezhetik, időmulásra nem hivatkozhatván.

Törvényszék, ha a megosztott vagyonok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben megyei vagyonokra nézve a derékszék, székelyföldiekre az alszék, városiakra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1) Azon esetben, midőn az osztályrész per utján szenvedett megcsonkittatásának kipótlása követeltetik, ezen pert osztályrész kipótlására inditottnak szokták nevezni, mely egyébiránt mindenekben megegyezik ezen perrel, attól

csak elnevezésére nézve különbözvén, s akkor indittatik, midőn az osztályos elmulatta volna az ellene idegen által inditott per védelmére osztályosait szavatosai gyanánt felszólitani. A kiitélt jószágért fizetett pénz vagy részébe tudatik a sérelmesnek, vagy azok között, kik a szenvedett kárt jószággal pótolják., felosztatik; a kár egy részét a sérelmes is szenvedni tartozván, mivel az minden osztályosok közös kára, s az osztályosok közé tartozik maga a sérelmes is.

2) Alaptalanul állittatik, mintha az idő mostohasága, vagy történetes szerencsétlenség miatt osztály után szenvedett károk pótlását akár ezen, akár az osztályrész pótlására inditott per utján követelni lehetne az osztályosoktól, kik az idézett törvény szerint csupán az osztálykor ejtett hiba vagy per utjáni megnyeretés miatt szenvedett károk pótlására kötelesek, és szavatossággal a dolog természete s a H. K. 1. R. 74 és 75. czimei szerint is, csak a per utján követelők ellen tartoznak, kik közé képtelenség a fatumot is számlálni.

3) Ezen pernek a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, csak osztály után lehetvén helye, annak tárgyává nem tétethetik sem a megosztott vagyonok uj osztálya, azon okból, mivel ezen per tárgyától a törvény az uj osztályt s annak eseteit megkülönböztette; sem a netalán osztatlanul maradott vagyonoknak felosztása, azon okból, mivel a végre a törvény ezen rövidnek nevezett pertől különböző legrövidebb pert rendelt az első és második ízbeli rokonokra nézve, elég bizonyságául annak, hogy az osztálynak s osztályigazitásnak külön perek utján kell eszközöltetni.

4) Azon esetben, midőn az osztályosnak része elpereltetett, s az osztályosok szavatosságra fel nem szólittattak volna, uj osztályt lehet a sérelmesnek, mégpedig rövid per utján követelni az idézett törvény szerint.

621. §.

26.) A házastársak között költ vallomány feltörése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény a H. K. 1. R. 110. cz.

Felperes egyik házastársnak örökösei, kik tartoznak

bébizonyitani, hogy a per tárgyává tett vallomány tárgya ősi vagyon, vagy olyan, mely az örökösök joga sérelmével elidegenitett ősi vagyon árával szereztetett, valamint azt is, hogy az elidegenitett vagyont örökösi jognál fogva igényelhetnék.

Alperes a másik házastárs, vagy annak örökösei, kik magukat védelmezhetik általában annak bébizonyitása által, hogy a felperesi állitás alaptalan, különösön pedig azáltal, hogy az elidegenitő a felperesre szállott ősi vagyonait annyival öregbitette, a mennyit az elidegenitett rész ér, és hogy az alpereseket illető drágaságokat, pénzeket, köztudat szerint forditotta legyen a felperesek által örökölt ősi vagyonok kiváltására vagy javitására, s végre, hogy időmulás jövén közbe, a felperesek követelési joga elidősült.

Törvényszék, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben a megyei derék- vagy illetőleg székelyföldi alszék.

Jegyzés.

Alaptalanul állittatik, hogy ezen per hoszszu volna azon esetben, ha tárgya örökczimü vallomány, rövid pedig, ha zálogositás; mert a törvény egyik esetre nézve sem határozván meg a per természetét, annak tárgya tekintetbevétele nélkül, mindkét esetben rövidnek kell lennie, a T. U. 71. §. szerint.

622. §.

27.) A hajadon leányt illető jog követelése.

Ezen ügyben (ad acquisitionem juris capillaris) kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 19. cz., Mátyás 6. V. 26. cz.; II. Ulászló 1. V. 63. cz.; H. K. 1. R. 29. 30. 67. 92. 99. 101. cz.

Felperes a csak fiágat illető adományos jószágokat örökségül hagyott nemes atyának vagy fiusitott anyának hajadon leánya, sőt az ilyen leányörökösei is azon esetben, midőn anyjuk vagy nagyanyjuk stb. éltében nem élvezett hajadonjogaik megtérítését követelik. A felperes köteles bébizonyitani, hogy a fiágat illető örökséget hagyott személynek a kereset tárgyává tett jogot igényelhető leányörököse,

és hogy az alperes birtokosa azon örökségnek, melyre a törvény a hajadon leányokat illető jogok örökségi terhét fektette.

Alperes a fiscus, adományos vagy firokonok, kik t. i. birtokában vannak a hajadon leányokat illető jogokkal törvény által terhelt adományos jószágoknak, és magukat védelmezhetik bébizonyitásával akár annak, hogy a birtokukban levő jószágok nem olyanok, melyeknek öröklésével a törvény összekötötte volna a hajadonokat illetők kiszolgáltatásának terhét; akár annak, hogy a követelt jog elhasználtatott s illetőleg kiszolgáltatott annyira, hogy az s illetőleg annak pótléka nem követeltethetik.

Törvényszék, ha a hajadont illető jogok hordozásával terhelt jószágok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben az illető vármegye derék- és az illető székelyszék alszéke.

Jegyzés.

1) A H. K. 1. R. 29. 30. 92. czimei szerint, a hajadonok az öket illető jognál fogva az atyai házban lakhatástól, fiágat illető jószágok jövedelme negyedétől s illetőleg az örökséget hagyó által éltében kiszolgáltatotthoz hasonló tartatástól férjhezmenetelökig, s akkor az öket illető kiházasitástól is meg nem fosztathatván, s annálfogva ezen jogaikra nézve az örökséget hagyónak halála után birtokban levőknek tartathatván: ha mielőtt ezen jogaikra nézve kielégittettek volna, az atyai örökség birtokából kirekesztetnének, viszszahelyeztetésüket (restitutio in integrum T.U. 22§.) az A. C. 3. R. 8. Cz. szerint panaszos perrel követelhetik. Ennélfogva hajadonjogaik meghatározása végett, az a feletti meg nem egyezhetés esetében nem nekiek, hanem az azokkal terheltetett jószágok örököseinek kell inditani pert; következésképpen ezen per kezdésére csak azon hajadonok s olyan hajadonok örökösei kénytelenek, a kik az örökség megnyilásakor birtokon kivül voltak, nem lakván az atyai háznál s tartást sem kapván az atyai örökségből, és a kik az atyai házbani tartatásuk után férjhezadattak a nélkül, hogy fivéreiktől kiházasitást nyerhettek volna.

2) Ezen per tárgyává tehető jogukat mellékesen követelhetik a hajadon s férjhezment leányok vagy ezeknek örököset, a fivéreikkeli osztály létesitésére inditott perben is szokás szerint.

3) Alaptalanul állittatik, mintha a hajadonokat illető jogok nem adományos jószágokból is követeltethetnének, a mennyiben az idézett törvények azokat mind a csupán fiat illető jószágokra fektetik; ilyeneket pedig azon törvények az adományosokon kivül nem is emlitenek. Csupán a kiházasitás terhe van az 1555: C. 20. pontjában a nem adományos székelyörökségre is fektetve; de ebben is csak azon esetre, midön fitestvére levén a leánynak, abban nem örökösödhetik, elég bizonyságául annak, hogy a leányi negyed s hajadoni jogok törvényeink szelleme szerint kárpótlás gyanánt illetik a leányörökösöket az adományos jószágokból és csak azon esetben, ha azok öket nem illetnék, a mi elég világoson van a H. K. 1. R. 29. 30. 67. czimeiben is kifejezve.

4) Alaptalan állitás az is, mintha ezen perrel egyszersmind lakást, tartást és kiházasitást is követelni azon okból nem lehet, hogy a lakás és tartás férjhezmenetelig, a kiházasitás pedig azután illetné a leányt, midön a kiházasitásra is azért van a leánynak szüksége többnyire, hogy kedvezöbb szerencsével mehessen férjhez; a mit az arról szóló törvények is igazolnak, a mennyiben arról ugy emlékeznek, mint hajadon leányt s nem pedig mint férjhezment aszszonyt illető jogról. Egyébiránt fordulhat elö olyan eset is, hogy férjhezment növér követelheti a töle hajadon korában megtagadott lakás- és tartásérti kárpótlást és kiházasitást is, a kit külön két per kezdésére utasitani, ellenkezö lenne a méltányossággal.

5) Végre azon állitás is alaptalan, mintha az eltartoztatott hajadoni jogokért a férjhezment növérnek kárczimü pert kellene kezdeni s ezt is csak azon esetben, ha férjhezmenetele elött jogai kiszolgáltatása iránt fivéreit megintette volna. Ezt ugyanis egy törvény sem rendelte s nem is rendelhette, midön egy a törvény által tisztán megnevezett jogot csakis azon jog saját neve alatt kell követelni, addig mig használható, használata megengedését kéröleg; midön pedig használhatlanná vált, az eltartoztatott haszonvétel becs szerinti árának megtéritését igénylöleg, mely becsárnak meghatározhatása már magának a jognak igényelhetösége és mértéke bébizonyitása által (a mi csak a követelt jog czime alatti per utján történhetik meg) van feltételesitve; különben ugyanis a bé nem fizetett kölcsönt, viszsza nem adható örzeményt,

cserét, megtagadott dézmát s kepét stb. mind kárczim alatti perrel kellene követelni, a mit állitani még senkinek sem jutott eszébe.

623. §.

28.) Végrendelet teljesedésbevétele.

Ezen ügyben (ad complementum testamenti) kereset alapja gyanánt használható törvények: Szent István 2. K. 5. cz., II. András 4. cz.; H. K. 1. R. 5. 51. 57. cz.; 2. R. 52. cz. 3. R. 30. cz.; A. C. 1. R. 6. Cz. 2. cz.; 3. R. 25. Cz.

Felperes mind a birtokon kivül levő hagyományos, mind az lehet, a kit a rendelkező végrendelete végrehajtójának (testamenti executor) nevezett, kik tartoznak bébizonyitani a rendelkező rendeletét, a végrendelet bémutatása által és azt, hogy az alperes a rendelkező rendeletét nem teljesitette.

Alperes a hagyományozott vagyonnak birtokosa, ki magát a végrendelet érvénytelensége bébizonyitása által védelmezheti és idömulásra is hivatkozhatik szokás szerint; ezen pert 32 év eltelése után a H. K. 1. R. 79. cz. 3. §. értelmében kezdeni, még jog fentartás (retractatio specialis) segedelmével sem lehetvén.

Törvényszék, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben a hagyomány mennyiségéhez képest az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke s illetőleg tanácsa; sőt az uriszék is, ha az alperes földesuri hatalom alatt áll.

Jegyzés.

1) A hagyományostársak külön is követelhetik, ugyanazon végrendeletnél fogva, illetőségüket, ha az akár minőségi, akár mennyiségi tekintetben illöleg megvolt határozva. Különben ugyanis a hagyományostársaknak együtt kell az egész végrendeleti örökséget követelni, mig az ki nem itéltetik, egyik sem tudhatván mi legyen követehető illetősége.

2) Ezen per utján olyan vagyon, melyet az alperes külön czim alatt bir, nem követeltelhetik, köteles levén mind a hagyományos, mind a végrendelet végrehajtója az alperesi birtok czime felbontására inditani keresetét; s ezt is azonban csak azon vagyonokra nézve tehetik, melyek a végrendelkező halalakor birtokában lehettek a H. K. 1. R. 27. cz. 4. §.

értelmében, az abban emlitett örökbefogadottakat végrendeleti örökösöknek lehetvén tekinteni.

3) Azok ellen, kik a hagyományozott vagyonokat akár a végrendelkező életében, akár halála után erőhatalommal foglalták el, a H. K. 1. R. 68. cz. szerint, a dolog állásához képest panaszos vagy hatalmaskodási pert is kezdhetni.

4) Ezen per tárgyává tétethetik, a H. K. 1. R. 114 és 120. czimei szerint, a gyámnokság is (azon esetben, ha az illető hatóság közigazgatási uton intézkedni az 1791: 52. cz. értelmében elmulasztotta volna), azt a végrendeletileg kinevezett s helyes ok nélkül elmellőzött gyámnok a végrendelet teljesülése gyanánt követelhetvén, az ötet illető hivatal birtokában levőgyámnok ellen, a ki hivatalát védheti akár a végrendelet érvénytelenségének bébizonyitása, akár annak megmutatása által, hogy a követelő a H. K. 1. R. 119. cz. szerint gyámnokká nem neveztethetett ki, vagy az 1791: 52. cz. 3. pontja szerint, hogy a gyámnoki hivatalra nem alkalmas.

624. §.

29.) A végrendelet érvénytelenitése.

Ezen ügyben (ad invalidationem testamenti)

kereset alapja gyanánt használható törvények: a H. K. 1. R. 51. 58. 110. cz., 2. R. 52. cz. 3. R. 30. cz.; A. C. 1. R. 6. Cz. 2. cz.; 3. R. 25. Cz. és a szokás.

Felperes a végrendelet által törvény szerint igényelhető jogaiban megsértett akár örökös, akár idegen, kik tartoznak bébizonyitani, hogy az alperes birtokában van azon vagyonnak, mely jog szerint öket illeti, és hogy azon végrendelet, melyben az alperes birtoklási jogát gyökerezteti, belső vagy külső kivánatosságaira nézve érvénytelen.

Alperes az, a ki a kérdés alá hozott végrendeletnél fogva van birtokában a követelt vagyonnak, s magát az általa bémutattatni kelletö végrendelet érvényessége ellen felhozott erősségek megczáfolása, söt időmulásra hivatkozás által is védelmezheti.

Törvényszék, ha a követelt vagyon több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke s tanácsa és az uriszék is, ha az alperes földesuri hatalom alatti személy, vagy a földesur urbérese ellen követelné urbéresének földesuri jogát sértő végrendelete érvénytelenitését.

Jegyzés.

1) Ezen pernek le kell szállittatni, mihelyt az alperes bébizonyitja, hogy a követelt vagyont nem végrendeletnél fogva, hanem más czim alatt birtokolja, melynek érvénytelenitésére kell a felperesnek uj pert kezdeni.

2) Érvénytelenittethetik a törvényellenes végrendelet más u. mint osztályos vagy örökösödési per utján is mellékesen ugy, hogy azon végrendelet, melylyel magát az alperes védelmezi, nyilvános érvénytelensége miatt számba sem vétetik s félrevettetik. Köteles a biró azt tenni, mihelyt előtte a végrendelet érvénytelensége bébizonyittatik; igazságszolgáltatási kötelessége teljesitésében érvénytelen oklevél által nem gátoltathatván. Ez azonban csak akkor történhetik meg, midőn a végrendelet derekas védelem eszköze gyanánt használtatik; mert ha a végrendelet az alperes által felperesség vagy perfolyam elleni kifogás támogatására adatott bé, annak érvénytelensége bébizonyitására nem lehet alkalma a felperesnek, a vele nem közöltethetvén s a biró által, bizonyitás nélkül, érvénytelennek a II. K. 2. R. 82. cz. 5. §, szerint, nem nyilvánittathatván.

3) Azon esetben, midőn a rendelkezhetési vagy örökösödhetési képesség fogyatkozása miatt, a végrendeleti tömegnek csak bizonyos részére nézve nyilvánittatik érvénytelennek a végrendelet, a tömeg többi részére nézve érvényes marad. Azon esetben pedig, midőn a végrendelet, akár a rendelkező képessége, akár a külső kivánatosságok fogyatkozása miatt nyilvánittatik érvénytelennek, az s azzal együtt az abban foglalt rendelkezés merőben és általában megsemmisül.

4) Alaptalanul állittatik ezen per hoszszunak azon esetben, midőn a végrendelet *örökséget foglal magában, különben pedig rövidnek*; a mennyiben nincs oly végrendelet, mely örökséget az az végrendeleti örökséget ne foglalna magában, a romai törvénynek ilyen örökség s a hagyomány közti különböztetése magánjogi törvényeink s szokásunk előtt merőben ismeretlen levén; és nincs oly törvény, mely ezen pernek bármely esetét is hoszszunak nevezné, s éppen azért a T. U. 71. §. szerint annak minden eseteit rövideknek kell tartani.

625. §.

30.) Az egyházi kormányzást és szertartásokat maguk fejétől ujitók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bébizonyitani mind azt, hogy az alperes által maga fejétől (propria auctoritate) kezdett ujitás illető egyháza gyülése által bétiltatott; mind azt, hogy az alperes ezen tilalom daczára az ujitástól meg nem szünt, azt gyakorlatba vette s valamely ekklésiába bé is vitte.

Alperes az ujitó, ki ha világi személy, nyakassága tanusitása után töstént, ha pedig egyházi személy, csak kivetkeztetése után idéztethetik, s magát a felperesi vád alaptalanságának bébizonyitása által védelmezheti.

Törvényszék az országgyülés azon okból, mivel az idézett törvény azt rendeli, hogy az alperes „in notam perpetuæ infidelitatis incurráljon", az A. C. 1. R. 1. Cz. 12 czikkében pedig a rendeltetik, hogy a „melyek notát concernálnak, generalis diætán prosequaltassanak. Hibáznak ennélfogva azok, kik azt állitják, hogy ezen pernek birája a királyi tábla volna azon okból, a T. U. 25. §. szerint, mivel annak inditása a fiscalis directorra bizatott, az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. czikkében.

Jegyzés.

1) Ezen pernek nem lehet addig helye, mig az alperes által megkisértett ujitás, idéztetése (certificatio) következtében, illető egyháza, papi s világi értelmes személyekből alkotott gyülése által bé nem tiltatott, azt rendelvén az A. C. 1. R. 1. Cz. 3. cz., hogyha az ujitó megintetése után illő engedelmességgel megszünik az ujitástól, ne bántassék.

2) Ha az ezen perben elmarasztalt s minden vagyonaitól megfosztatott ujitó megátalkodottan folytatná ujitásait: a fiscalis director ismét hasonló perrel követelheti az országgyülés előtt fövesztésseli megbüntettetését.

3) Az idézett törvény szerint az ujitó pártfogói ellen is hasonló perfolyam és büntetés rendeltetvén: azok az ujitóval együtt ugyanazon perrel követeltethetnek.

4) Ataptalanul állittatik, hogy ezen per hoszszu volna, midőn természete nem levén törvény által meghatározva, azt a T. U. 71. §. szzerint rövidnek kell tartani, annyivalis inkább, mivel atyafias a hűtlenségi perhez, mely rövid.

626. §.

31.) A szombatosság megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 1. R. 1. Cz. 4. cz., 4. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bébizonyitani, hogy az alperes a keresztyén vallás szinlelése mellett, valósággal a zsidóvallás követője s gyakorlója is egyszersmind.

Alperes a szombatossággal vádoltatott személy, a ki magát a felperesi vád alaptalanságának bébizonyitása által védheti.

Törvényszék a királyi tábla; az idézett törvény szerint, ezelőtt még országgyülés alatt is kezdethetvén s tárgyaltathatván ezen ügy.

Jegyzés.

1) Ezen per alaptalanul tartatik hoszszunak a közelebbi §. 4-ik pontjában látható oknál fogva.

2) Ezen per tárgya sem követeltethetik hűtlenségi perrel, bár atyafias legyen is az eretnekséghez, azon okból, mely az előbbi §. 2-ik pontjában közöltetett.

627. §.

32.) A kezességérti követeltetés.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a Mátyás 6. V. 17. cz., II. Ulászló 1. V. 38. cz.; A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., C. C. 4. R. 15. Cz.

Felperes azon személy, a ki jogositva van valamit követelni attól, a kiért kezesség vállaltatott, vagy annak örököse, kik tartoznak a kezességet, akár a kezeslevél bémutatása, akár bizonyságok által, a C. C. 4. R. 15. cz. értelmében, bébizonyitani, az annálfogva elvállalt tartozással egyetemben.

Alperes a kezes, s ha a kezesség vagyonai lekötése által volt biztositva, az örökségre fektetett terü azzal együtt szállván az örökösökre, az idézett törvény szerint, örökösei is, kik magukat a felperesi bizonyitás czáfolása által védelmezhetik; megkivánhatván, hogy a kezeslevél betü szerinti értelmében törvény gyanánt alkalmaztassék.

Törvényszék a kezestől követelhetők mennyiségéhez képest a vármegyei derék- vagy alszék, székelyföldi alszék, és a városi tanács; a királyi tábla elébe ezen ügy csak azon esetben tartozhatván, midön kezesség következtében a kezesnek több törvényhatóságban fekvő jószágai követelhetnének.

Jegyzés.

1) A kezeslevél kötlevélnek is tartathatván, ezen per kötlevél teljesedésbevételére inditottnak is neveztethetik, s csak azon esetben kell a rendes rövid perek módja szerint kezdetnie s folytattatnia, midön a kezes követelése módja a a kezeslevélben nem határoztatott volna másként, különben ugyanis a C. C. 4: R. 15. czimében a hitelező tetszésére van bizva, hogy kezesét kezeslevele szerint követelhesse.

2) Alaptalanul állittatik, mintha a kezest ezen perrel általában csak azon esetben lehetne fizetésre kényszeriteni, midön annak a kiért kezességet, vállalt semmije sincsen; a mi csakis azon esetben igaz, ha a kezes magát csakis ezen esetre kötelezte volna, a ki egyébiránt ugy tartozik eleget tenni, a mint magát a kezeslevél betüszerinti értelmében kötelezte.

3) Alaptalanul állittatik az is, mintha az adóst és kezest ugyanazon perrel minden esetben követelni lehetne; mert ezt csak azon esetben tehetni, ha a kezeslevélben arról említés tétetett volna. Különben ugyanis különböző természetü tartozásokért külön pereket kell kezdeni, kivált a tiszta adóssági ügy esetében, midön az adós legrövidebb s csaknem közigazgatási uton követeltethetik az 1791: 136. ideiglenes czikk szerint, a kezest pedig kötlevele teljesitésére az A. C. 4. R. 1. Cz. 11. cz. értelmében, rövid perrel kell követelni.

4) Ilyen per utján követelheti azon kezes is, a ki a hitelezőt kielégitette, az adóst, annak megtéritése iránt, a mit érette fizetett.

628. §.

33.) Az örökös vásár érvénytelenitése.

Az örökös vásár érvénytelenitésének rövid perrel eszközölhető esetei:

a) a megkináltatás elmulasztásánál fogva.

Ezen ügyben (ad invalidationem fassionis perennalis, ex neglecta præmonitione)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 60. cz., A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz.

Felperes az, a kit az eladónak meg kellett volna az idézett törvények szerint kináltatni, s a ki köteles a H. K. 1. R. 47. cz. értelmében bébizonyitani az eladóvali vérségi egybeköttetését s egyszersmind az eladott jószág iránti osztályosságát, valamint azt is, hogy a reá nézve ősi jószágnak eladatása megkináltatása nélkül történt; továbbá készségét nyilvánitani a jószágért fizetett pénz s arra tett javitások becsü szerinti árának akifizetése iránt. A székelyföldi jószágokra nézve felpereskedhetik a szomszéd is, a kit az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz. megkináltatni rendel, és csupán azt tartozik bébizonyitani, hogy az eladott jószágnak szomszédja.

Alperes a követelt jószágnak birtokosa, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása által, különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy a felperes nem tartozik azon személyek közé, kiket a törvény megkináltatni rendelt; valamint aval is, hogy a felperesnek tudomása volt az eladásról; az idézett törvény 2-ik §-a szerint e czim alatt a perelhetvén, a kinek tudta (praeter scitum) vagy megegyezése nélkül történt az eladás; nem különben aval is, hogy a vásár szükségbeli volta miatt, a H. K. 1. R. 60 cz. 3. 4. §. szerint, megkináltatás nélkül is érvényesen végrehajtathatott; ugy szintén időmulás által is.

b) A megintetés számba sem vételénél fogva.

Ezen ügyben (invalidatio fassionis ex non attenta praemonitione)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 60. cz. 10. §. és az A. C. 3. R. 76. Cz. 16. cz.

Felperes az eladónak az eladott jószágra nézve közvetőleges örököse, vagy örökösödési joggal sem biró rokona, vagy az eladott jószágra nézve szomszéd birtokos társa, kik közül a rokonok rokonságukat, a szomszéd pedig birtokosi szomszédságát, s mindnyájan az eladónak részökröli megintetését tartoznak bébizonyitani, valamint készségöket is nyilvánitani, a jószágért fizetett pénz és arra tett javitások becsü szerinti ára kifizetése iránt.

Alperes a követelt jószág birtokosa, a ki magát a felperesi állitás megczáfolásával és időmulással is védelmezheti.

Törvényszéke mindkét pernek, ha a jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben vármegyéken, a követelt jószág ára mennyiségéhez képest, a derék- vagy alszék; székelyföldön, Marosszéken kivül, az alszék, városokban pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) Alaptalanul állittatik, mintha az örökös vásárnak, a megkináltatás elmulasztása miatti érvénytelenithetését rendelő H. K. 1. R. 60 czimét a szokás eltörölte volna, azon okból, mivel ha a hasznosságánál fogva feltörhetetlen vásár a megkináltatás miatt feltörethetnék, a törvény ellenkezésbe jöne maga magával. Azon kivül ugyanis, hogy a törvényt a szokás el nem törölheti, midön a törvény s névszerint a H. K. 1. R. 59. cz. szerint, akármely hasznos vásár feltörethetik, ha a hasznos vásár a megkináltatás elmulasztása miatt is feltörethetik; képtelenség állitani azt, hogy a törvény maga magával ellenkezésbe jöne; az idézett törvényszerint feltörhetetlen szükségbeli vásárt pedig a megkináltatás elmulasztása miatt sem lehet feltörni, a II. K. 1. R. 60. cz. 3. 4. §. szerint, elég bizonyságául annak, hogy a maga magával öszhangzásban levö törvénye, ellenkezés ürügye alatt, még azon esetben sem törölhette el a szokás, ha törvényrontóerövel birna.

2.) Alaptalanul állittatik az is, hogy az örökös vásárnak a megintetés számba sem vétele miatti feltörhetését rendelö H. K. 1. R. 60. cz. 10. §-át is azon okból törölte volna el a szokás, mivel az eladó a rokonok s szomszédok joga kijátszása végett eladhatjá a jószágot ugy, hogy azok

azt előre meg sem tudhatják. Képtelenség lenne ugyanis a törvény kijátszhatóságát elégséges oknak tartani arra, hogy eltöröltethessék a szokás által, midőn éppen azért kell a törvény tekintetét fentartani, hogy ki ne lehessen játszani, és mivel minden törvény kijátszható levén, különben minden törvénynek el kellene a szokás által töröltetni.

3.) Tévednek azok is, kik azt állitják, hogy a H. K. 1. R. 60. cz. 9. §. nyomán, beléavatkozhatnék a közelebb álló örökös ezen a távolabb álló örökösök, rokonok vagy szomszédok által inditott perbe, s azoknak kirekesztésével követelhetné a jószágnak részérei kiitéltetését. Az avatkozásnak ilyen neméről ugyanis a törvény nem emlékezik, s nem is emlékezhetik, az az avatkozás természetével ellenkezvén, mely szerint az avatkozó a felperes által követelt jognak részese lehet, de nem kirekesztőleges tulajdonosa. Az idézett törvényben is csak annyi mondatik, hogy a rokonoknak vásárlásbeli elsőbbsége van a szomszédok felett, s magukat annálfogva vásárba (ad emtionem) avathatják, de a mi nem jelent perbe avatkozást, s ezen joguknál fogva követelhetik a szomszédoktól az általuk megváltott vagy nekiek kiitélt jószágot külön perrel, a mit a közelebb álló örökösök is tehetnek a távolabb álló örökösök ellen.

4.) Helytelenül állittatik az is, hogy a nemtelenné lett örökösnek nem lehetne felperessége az örökös vásár feltörésére, valamint a nemtelen örökös megnemesedett örökösének sem. Miként lehessen ugyanis az örökös nemtelenné, az az miként veszthesse el az örökös nemességét ugy, hogy még öröksége követelhetésére se lehessen felperessége, törvényeink szerint megfoghatatlan; hanemha ezen állitásnak az az értelme, hogy a nemtelen örökös nem birna felperességgel, nemes anyátóli származásánál fogva reánéző, de elidegenitett öröksége követelésére. Az állitás azonban ezen értelemben is alaptalan, a mennyiben nincs törvény, mely a nemtelen örököstől ezen felperességet megtagadná; van ellenben tiszta törvény, a H. K. 1. R. 113. czimében láthatólag, mely szerint a nemtelen atyától származott gyermekek, nemes anyjuk jószágait (jura possessionaria) öröklik s következésképpen mint örökösök, az örökösöket általában illető felpereskedhetési joggal annyival inkább birnak, mentől bizonyosabb azon véleménynek is alap-

talansága, hogy a nemtelenek birtoklási képességgel nem birnának, mint az a magahelyén fenebb közöltetett már.

629. §.

34.) A kiskoruságban tett örökös vásár feltörése.

Ezen ügyben (ad invalidationem fassionis ob imperfectam aetatem)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 111. és 128. czimei.

Felperes az, a ki kiskoruságában ajándékokkal megvesztegettetve, vagy nyájas beszédekkel elcsábittatva és félelem által kényszerittetve adta el örökösön vagyonát, köteles levén ezeken kivül azt is bébizonyitani, hogy a vásárt még teljes korba lépése előtt, közhitelességü személy előtt személyesen viszsza huzta, s megmásitotta.

Alperes az, a ki birtokolja a felperes által követelt vagyonokat, s magát védelmezheti a felperesi állitás megczáfolása által és időmulással is.

Törvényszék, ha a követelt jószágok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1.) Ezen pert a viszszahúzás napjától számitandó 32, év alatt meg kell kezdeni, mert különben elidösül a perkezdhetési jog; és csak olyan jószágokra nézve indittathatik, melyekre nézve az időmulás 32 éves a II. K. 1. R. 128. cz. 4. §-ából következtethetőleg.

2.) Az idézett törvényben látható ezen szóknak „revocans ipse" értelménél fogva, ezen pert az elidegenitő örökösei nem kezelhetik azok az elidegenitett jószágokat ősiségben gyökereztethető joguknálfogva, más perrel csakugyan követelhetvén, az idézett törvény 3-ik §. szerint is.

3.) Mivel ezen per kezdhetését ugy lehet tekinteni, mint a kiskoruság kiváltságát, és mivel a törvény azt névszerint és határozottan csak a viszszahúzónak magának engedi meg, következtethetni azt is, hogy elhalálozván a pert kez-

dett kiskoru per közben, azt örökösei tovább nem folytathatják.

4.) Ezen per kezdésére csak azon esetben van szükség, midőn a kiskoru elidegenitése tettlegesen is végrehajtatván, a vásárló birtokába jutottak az elidegenitett vagyonok; különben ugyanis u. m. azon esetben, midőn a kiskoru által viszszahúzott vásárlevél ereje mellett, az abban megirt vagyonok s jogok követeltetnek a vásárló által, a viszszahúzó védelmezheti magát, az idézett törvény 3-ik §-ából következtethetőleg aval, hogy a viszsza nem húzott vallomány tartathatván érvényesnek, a viszsza húzottat érvénytelennek lehet is kell is tartani, s következőleg az nem használtathatik ellene kereset alapjául.

630. §.

35.) Az ösi vagyon árával szerzett vagyon követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 47. 58. 110. cz. és az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az ősi jószágot elidegenitőnek azon rokona, a kire közvetlenül szállott volna az elidegenitett jószág, és a ki köteles bébizonyitani mind az eladott jószág iránti örökösödési jogát, annak mennyiségével s milyenségével, valamint az érette kapott pénzösszeg mennyiségével is egyetemben; mind azt, hogy az annak árával, vagy abból kitelhetett mennyiségü pénzzel vásároltatott szerzemény az alperes birtokában van a nélkül, hogy azért valamit fizetett volna.

Alperes az eladott ösi jószág árával, vagy abból kiitélt pénzzel vásárolt jószágnak birtokosa, a ki magát a felperesi állitás megczáfolásán kivül védelmezheti annak bébizonyitásával is, hogy a követelt jószág a szerző szerzeményének tartathatik, a mennyiben az eladott ösi vagyon értékét felérő szerzeményt hagyott örökőseire; és időmulással is.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1.) A felperes tiszta törvényen nem alapithatván keresetét, felperességét támogathatja egyfelől a H. K. 1. R. 110. cz. k. és 1. §. azon rendeletével, mely szerint a szerzemények feletti rendelkezés csak azon feltételek alatt érvényes, ha a szerzés nem történt a közvetlen örökösök joga nyilvános sérelmével; másfelől pedig azon a H. K. 1. R. 19. és 102. czimeiben kimondott örökösödési szabálylyal, hogy a vett jószág azon örököst illeti, a kit azon pénz illetett volna, melylyel a jószág vásároltatott.

2.) Ezen per az ősi jószágot elidegenitőnek csak törvényes örökösei ellen indittathatik, név szerint leányai és felesége ellen a firokonok által. Végrendeleti örökösei ellen ugyanis a végrendelet érvénytelenitésére lehet és kell pert inditani; azon birtokosok ellen pedig, kik vásár utján jutottak az ősi jószág árával szerzett jószág birtokába, pert kezdeni nem állhat az örökös érdekében, midőn a vásárpénz megtéritése mellett per utján magának az elidegenitett ősi jószágnak juthat birtokába s azt, a ki az elidegenitett ősi jószágot követelheti, az annak árával szerzett jószágnak is követelésére nincs ok miért illethesse ezen esetben felperesség.

631. §.

36.) Az elidegenitett osztatlan jószágbóli illetőség viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 1. R. 61. cz.

Felperes az, a kinek a még fel nem osztott jószágbóli illetősége elidegenittetett, és köteles bébizonyitani az elidegenitett jószágbani közösségét, az elidegenitővel s azt, hogy az elidegenités osztály előtt történt, valamint azt is, hogy a követelt jószág az alperes birtokában van, és hogy abból öt mennyid részt illeti.

Alperes az, a ki az osztatlanul elidegenitett jószágot birtokolja, s védelmezheti magát a felperesi állitás meg-

czáfolásán kivül, időmulással is az örök czimü elidegenitès esetében.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke, városi vagyonokra nézve pedig a tanács.

Jegyzés.

1.) Az idézett törvény azon elidegenités esetét szabályozta ugyan, mely a rokonok között még fel nem osztott jószágot tárgyazta, követelhetik mindazáltal annak nyomán az idegenek is illetőségüket azon jószágból, melynek az elidegenités előtt fel lehetett és kellett volna osztatni közöttük és az elidegenitő között.

2.) Ezen perrel követeltethetik a felperes illetősége, akárminő czim alatt történt legyen az elidegenités.

3.) Ha a felperes csupán a maga illetőségét követeli, annak ezen per rendén kell meghatároztatni, az örökösödés és osztály szabályai szerint, különben azt kiitélni nem lehetvén. Tárgya ennélfogva ezen pernek, a felperes és elidegenitő között a követelt jószágbani részesedés mértékének is elhatározása, vagy is az illető felek megosztoztatása.

4.) Követelheti a felperes az idézett törvény 1. §. szerint, illetőségén kivül, az elidegenitő részét is, s az ki is itéltetik, de nem közbecsü szerinti árának, mint a törvény rendelte, hanem az egész jószág kötlevél szerinti árának letétele mellett, szokás szerint.

5.) Az elidegenitő gyermekei is követelhetnék, ezen perrel, az atyjuk által helyes ok nélkül elidegenitett ősi jószágbóli illetőségük fizetés nélküli kiadatását, az idézett törvény 4. §. szerint; a szokás azonban tőlük az ezen perbeli felpereskedhetést megtagadta.

632. §.

37.) A birtoklási képességgel nem birók követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az eklésiák és egyházi személyek, mint olyanok ellen a II.

Ulászló 3. V. 55. 65. cz.; A. C. 1. R. 1. Cz. 10. cz.; 6. Cz.; az idegenek ellen II. András 26. cz.; A. C. 3. R. 41. Cz.

Felperes bár mely birtoklási képességgel biró honfi, a ki csak azt tartozik bébizonyitani, hogy az alperes birtoklási képességgel nem bir, s köteles ajánlani a követelt jószág kötlevél vagy becsü szerinti ára megtérítését.

Alperes a fekvö jószágot szerzett, de azt nem birtokolható eklésia vagy egyházi személy, mint olyan, és a még nem honosult s illetöleg honositott idegen, kik általában magukat csak a felperesei állitás megczáfolása által védhetik, még időmulásra sem hivatkozhatván. Az eklésiák azon fekvökre nézve, melyeknek a Leopoldinum diploma kelésekor birtokában voltak, annak 2-ik pontjával, azokra nézve pedig melyeket templom, czinterem, pap- s mesterilak és oskolák számára a Leop. dipl. kelése után szereztek, az 1791: 55. czikkel védelmezhetik; biztositva levén ezen törvények által a felöl, hogy az ezen törvények kelésekor birtokukban volt vagyonokra nézve háborittatni nem fognak.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetöleg alszéke, a városi fekvökre nézve pedig az illető város tanácsa.

Jegyzés.

Alaptalanul állittatik, mintha ezen perrel a fekvö jószágot birtokoló nemteleneket is általában követelni lehetne a II. K. 3. R. 30. cz. értelmében, megmutattatott ugyanis fenebb már az, hogy a nemteleneket birtoklási képeség még azon időben is illette, midön azok nagyobb része az örökös jobbágyság járma alatt nyögött.

633. §.

38.) A perközti békekötés feltörése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 1. R. 62. cz.; azon esetben pedig, midön a gyámnok által köttetett volna, a H. K. 1. R. 127. cz.

Felperes a perközti békét kötött felek valamelyikének örököse, a ki tartozik bébizonyitani a békekötés tárgya ösiségében gyökereztethető jogát, valamint azt is, hogy

a békekötés törvényszabta kellékei fogyatkoznak, a mennyiben a per nem lehetett kétséges kimenetelü akár természete szerint, akár mivel a végitélet kimondatása után köttetett a nyertes féllel, vagy az elbékélt per tárgyául szolgált jószágból a perlekedő felek nem részesedtek. A gyámnok által kötött béke feltörésére felpereskedhetik akár a gondnok, a felserdült árva nevében, akár az önjoguvá lett árva, akár annak örököse, kik csak annyit kötelesek bébizonyitani, hogy a békekötés káros volt, a mennyiben az elbékéllett per nem vala veszendő, az megnyerhető levén.

Alperes a pert elbékéllett másik fél vagy örököse, kik védelmezhetik magukat a felperesi állitás megczáfolásával s időmulással is, ha nincsenek a követelt jószágra nézve vérségi s osztályossági egybeköttetésben a felperessel.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságokban fekszik, a királyi tábla, különben az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke, és az illető városi tanács.

Jegyzés.

1.) Annak bébizonyitására, hogy a per nem volt kétséges kimenetelü, nem használhat a felperes olyan erősségeket s okleveleket, melyek az elbékéllett perben nem voltak használva, mert az idézett törvény szerint a békekötés feltörhetetlensége nem az ügynek, hanem az a felett folytatott pernek békekötéskori állása bizonytalan kimenetelüsége által van feltételesitve, s a tétetik fel szokás szerint a megbékéllett felekről, hogy a békekötéssel tettlegesen lemondottak minden lehető erősségeik s okleveleik használhatása iránti jogukról.

2.) Ha az elbékéllett perben állott több felek közül némelyeknek beléegyezése nélkül történt volna a békekötés, az azokat nem kötelezhetvén, mintha meg sem történt volna, a pert tovább folytathatják, s arra hogy a részvétök nélkül létesült kötést feltörjék, nem utasittathatnak. Azok pedig, kik nem vettek részt az elbékélett perben, az elbékéllett per tárgya iránti jogukat perrel követelhetik, ellenök a belé egyezésük nélkül létesült perközti béke védelmül nem használtathatván. A perközti békekötésben ugyanis csak azok gyökereztethetik jogukat, kik azt kötötték, s azoknak

örökösei; mást illető jog felett senki sem egyezkedhetvén a jogositottat is kötelezendőleg, annak beléegyezése nélkül, a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz értelmében.

3.) Ezen per alaptalanul állittatik hoszszunak, midőn természete nem levén törvény által meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartatnia.

634. §.

39.) A csere feltörése.

Ezen ügyben (ad rescissionem cambii) kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 58. 70. 71. 72. 73. czimei.

Felperes az egyik cserélő félnek örököse, a ki köteles bébizonyitani a cserébe adott jószág ősiségében gyökerezett jógát, s egyszersmind a csere káros, csalárd vagy szinlelt voltát, a cserében netalán kapott jószágnak viszszaajánlása mellett.

Alperes a másik cserélő fél vagy örököse, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása, különösön pedig az által, hogy a felperes az általa cserébe adott jószágot ellenmondás nélkül használván, nem felpereskedhetik; valamint időmulással is.

Törvényszék, ha a megcserélt jószágok több törvényhatóságokban feküsznek, a királyi tábla, különben pedig az illető vármegye vagy szék derék- s illetőleg alszéke és a városi tanács.

Jegyzés.

1.) Alaptalanul állittatik, mintha a cserélő felek életében örököseiket felperesség nem illethetné, mivel azt törvény nem rendeli, sőt ellenkezik a törvény lelkével s betü szerinti értelmével. A csere feltörésének ugyanis akkor van helye, midőn a csere czime alatt ősi jók elidegenitése történik, azt illeti ennélfogva a felperesség, a ki az elidegenitett ősi jók követelésére nézve felperességgel bir; már pedig hogy ezen felperességet az elidegenitő éltében sem lehet megtagadni örököseitől, világos a H. K. 1. R. 59. cziméből.

2.) Csere feltörésére pert inditani a megkináltatás elmulasztásánál fogva azon okból nem lehet, mivel a H. K. 1.

R. 60. cz. 1. §. a közelebbi örökösök megkináltatását csupán az örökvásár és elzálogositás eseteire rendelte.

3.) Alaptalanul állittatik, mintha ezen per hoszszu volna, mivel azt a törvény nem mondja, s mivel a H. K. 1. R. 71. cz. 1. §. azt éppen rövidnek nevezi; a családrd csere feltöretése esetére ugyan, de azt kell és lehet is érteni minden más esetekre is, a mennyiben az igaz csere feltörhetetlen levén, a csere feltörését csak azon esetben követelhetni perrel, midőn a csere czime alatt ősi vagyon elidegenitése történt, vagy is a cserélő felek családrdságot követtek el, a feltörhető csere minden esetei családrd cserének méltán tartathatván.

635. §.

40.) A homályos adósság követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 4. Cz.; C. C. 4. R. 16. Cz. és az 1791: 136. ideiglenes czikk.

Felperes a hitelező vagy örökösei, engedményesei, hagyományosai, kik tartoznak bébizonyitani mind az adósság valóságát, mind azt, hogy azzal a követelt adós tartozik, a C. C. 4. R. 15. Cz. értelmében.

Alperes az adós vagy örökösei s kezese, kik magukat a felperesi állitás megczáfolása által védelmezhetik s azon esetben, midőn hitelesen bébizonyitanák azt, hogy a követelt adósság ki van fizetve, a felperesnek patvar büntetéséni marasztaltatását is, a H. K. 2. R. 70. cz. 3. §. szerint követelhetik.

Törvényszék vármegyén 100 p. mfrtig az al-, azon felül pedig a derékszék, székelyszékekben, Marosszéken kivül, az alszék, városokban a tanács.

Jegyzés.

1.) Ezen per, az 1791: 136. cz. szerint, rendes rövid per levén, idézésen kezdetik a T. U. 103. §. szerint. Azon esetben azonban, ha az adósát tiszta adóssági legrövidebb per utján követelő hitelező, akár az illető főtiszt, akár a főkormányszék vagy a felség által utasittatik rendes per utjára, szokás szerint ugy kezdi meg ezen pert, hogy az adóst

ellenállásának okadatolása végett az illető törvényszék elébe bizonyosittatja, azon okból folytatván igy megkezdett keresetét, hogy megtett költségeit is követelhesse. Hogy ezen eljárás az idézett törvényekkel s a perlekedési rendszerrel ellenkező, világos, s azt a támogatására használtatni szokott ok is annyival kevésbbé támogathatja, mennyivel bizonyosabb az, hogy a felperes félbenhagyott tiszta adóssági per utján tett költsége ezen rendes per utján is követelheti, mivel a tiszta adósság birájának azon hibája miatt, hogy öt kezdetben mindjárt rendes per utjára nem utasitotta, kárt nem szenvedhet; és mivel azon költségek tételére okot csakugyan maga a késedelmeskedő adós szolgáltatott az által, hogy a fizetést jogellenesen megtagadta.

2.) A megitélt homályos adósság ugyanazon szabályok szerint vétetik fel, mint a tiszta adósság.

636. §.

41.) Az uzsoráskodás megbüntetetése

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az 1691: decemberben költ 12. cz.

Felperes az adós vagy örököse és szokás szerint a fiscus is, kik kötelesek bébizonyitani az alperes uzsoráskodását.

Alperes az uzsoráskodó, ki magát a felperesi vád megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék vármegyéken 100 mfrtig az al-, azon felül pedig a derékszék; székelyszékekben, Marosszéken kivül, az alszék, városokon a tanács.

Jegyzés.

1.) A töke elvesztését csak azon esetben követelhetni, az idézett törvény szerint, midön tiznél több száztóli kamat vétetett volna; s ezen törvény rendeletek által nem modosittathatott

2.) Alaptalanul állitatik, hogy a k. fiscus a nemes embert uzsoráskodásért a k. tábla elött perelhetné, midön az 1791: 97. czikk a nemesek elleni büntényi pereket is megyéjök törvényszéke elébe utasitotta.

3.) Ha az Alvinczіana resolutio 3-ik pontjában megállitott hat száztólinál több, s a tiz száztólinál kevesebb kamat vétetett, a mértékfeletti kamatnak a tőkébe tudatását és az uzoráskodásnak a C. C. 5. R. 1. E szerint 200 mfrttali büntetését követelhetni; azon rendeletek, melyekben megengedtetett, hogy terményekben kétannyi kamat vétethessék, védelmül nem használtathatván; mind azért, mivel mint törvényellenesek érvénytelenek; mind azért, mivel azok különben is föleg a legszegényebb osztáybeli honfiak elszegényitésére használtatnak.

637. §.

42.) A méltatlanul fizetettnek viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nem levén, alapithatni azt a H. K. 2. R. 51. cz. 5. §. azon rendeletén, mely szerint bünös az, a ki mást illető vagyont birtokol, és a H. K. 2. R. 71. cz. 10. §. azon rendeletén, mely szerint az a ki felvilágosittatása után a mást illető vagyont viszsza nem adja, rosz hiszemü s büntetésre is méltó birtokosnak tartathatik, s végre azon kétségbe hozhatatlan szabályon, hogy senkisem gazdagodhatik más kárával.

Felperes az, a ki másnak adott vagy fizetett valamit, a mivel nem tartozott volna, köteles levén a fizetés méltatlan voltát és annak az alperes általi elfogadtatását bébizonyitani; valamint azt is, hogy a fizetés részéről tévedésből történt, hogy cselekedete ajándékozásnak ne tekintethessék.

Alperes az, a ki a felperestől valamit méltatlanul elfogadott, s magát mentheti a felperesi állitás megczáfolásával, és hogy csalónak ne tartathassék, annak bébizonyitásával, hogy tévedésből történt részéről az elfogadás, vagy hogy ajándékozásnak tekinthette a felperes cselekedetét.

Törvényszék, a követelt tárgy értékéhez képest, az illető vármegye és szék derék- s illetőleg alszéke, és a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per tárgyává tétethetik a méltatlanul teljesitett munkák s szolgálatok becsü szerinti árának követelése, és a H. K. 1. R. 89. cz. szerint, az illetőség felett fizetett leányi negyed is.

2) A perkezdést a fizetés méltatlanságát felvilágositó intésnek kell megelőzni, s kamat csak azon esetben igényeltethetik, midőn az alperes roszlelküsége nyilvános.

638. §.

43.) Az árjegyzéki tartozás követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nem levén, alapittathatik az 1771-beli 8438 udvari szám alatt költ udvari rendelet által szabályozott szokáson.

Felperes az, a ki hitelben adott vagy dolgozott valamit az alperesnek vagy elődjének, köteles levén a tartozás valóságát akár bizonyságok, akár illetőleg szabály szerinti jegyzőkönyv elömutatása s pótlóeskü ajánlása által bébizonyitani.

Alperes az, vagy annak örököse, a ki a felperestől vagy elődjétől valamit hitelbe vett vagy elfogadott, magát a felperesi állitás megczáfolása által menthetvén.

Törvényszék az illető vármegye és szék derék- vagy alszéke, a követelt mennyiséghezképest, és a városi tanács.

Jegyzés.

1) A gyógyszerárusok árjegyzékének kifizetése nem ezen, hanem a tiszta adóssági legrövidebb per utján követeltetik szokás szerint, valamint azon árjegyzékek kifizetése is, melyeket az adós aláirt.

2) A perkezdést intésnek kell megelőzni, az adóssági tartozás felvétele módját szabályozó törvények értelmében.

639. §.

44.) Adósság követelése jogi elsöbbségnél fogva.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz.; 1792: 2. cz.

Felperes a vagyontalanná vált adósnak azon hitelezője, a ki az alperes birtokába jutott jószágbóli kielégittetését mások felett igényelheti vala, a mit az adósság valóságán kivül köteles bébizonyitani; valamint azt is, hogy az adósnak nincs oly vagyona, melyből kielégittethetnék.

Alperes az a hitelezők közül, a ki az adós jószágát akár adóssági követelés, akár az adós engedményezése következtében birtokolja s magát védelmezheti a felperesi állitás megczáfolása által, a követelt jószág birtokában különben is megtarthatván magát, ha a felperest kielégiti.

Törvényszék, a követelt összeg mennyiségéhez képest, az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per kezdését meg kell előzni az alperes megintetésének, szokás és az adóssági törvények értelme szerint.

2) Ilyen perrel csak azon esetben követelhetni a jószág vásárlóját is, ha a felperes hitelezői joga az eladás előtt már igtatás által volt abban biztositva, miután az adós jószágáról hitelezője joga sérelmével nem rendelkezhetik; a C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint másra csak annyi jogot szállithatván által, a mennyivel maga birt.

640. §.

45.) Az adósságnak a már fekvőkkel kielégitett hitelezőtőli követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nincs ugyan, alapittathatik mindazonáltal az szokás szerint, a méltányosságon:

Felperes a vagyontalanná vált adósnak hitelezői közül az, a ki egyiket a már fekvő ősi jószággal kielégittetett hitelezők közül innepélyesen felszólitott az iránt, hogy akár elégitse ki ötet s irassa a fizetendő mennyiséget is a

birtokában levő jószágra, akár engedje által a számára elfoglalt jószágot rajta levő pénze kifizetése mellett. A felperes tartozik bébizonyitani mind a követelt tartozás valóságát, mind adósa vagyontalanságát.

Alperes az, a vagyontalanná vált adós hitelezői közül, a ki végrehajtás utján annak ősi fekvő jószágával elégittetett ki, és védelmezheti magát annak bébizonyitása által, hogy az adósnak van még szabado levő annyi vagyona, a melyből a felperes kielégittethetését követelheti.

Törvényszék, mivel a per tárgya nem csak az adósságnak, hanem a birói zálogczim alatt birt fekvő jószágnak is követelése, ha az több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóságnak derék- vagy alszéke, a követelt adósság és a jószágon fekvő pénz mennyiségéhez képest, városiak között s városi jószág felett pedig a tanács.

Jegyzés.

1) A felperes támogathatja, tiszta törvényre nem hivatkozhatván, felperességét mind azzal, hogy törvényünk szellemével összhangzik, a tulajdonos másként ki nem elégithető tartozását elzálogositott vagyonaira felüliratás utján elégittetni ki a zálogtartó által, a H. K. 1. R. 103. cz. láthatólag; mind azzal, hogy a birói hatalom tiszte levén, ott a hol a honi törvény hallgat, az E. b. 15. cz. 1. §., 2. cz. 6. §. szerint, az örök igazság szabályai értelmében is igazságot szolgáltatni: a másként ki nem elégittethető tartozást ezen per utján annyivalinkább kielégittetheti, mennyivel bizonyosabb az, hogy nincs törvény, melyet az által sértene és hogy az által az alperesen sem követtetik el méltatlanság, szabadságában állván ajánlott kifizettetését elfogadni, a minél különben sincs több joga a birtokolt birói záloghoz, a mennyiben azt, rajta fekvő pénzének letétele mellett, az adósnak s örököseinek sőt a szomszédoknak is kibocsátani tartoznék, a H. K. 2. R. 24. cz. és az 1791: 51. cz. szerint.

2) Az 1791: 51. cz. és 1792: 2. cz. szerint a hitelezők kielégitésére elfoglalt vagyonok közül csupán az ősi fekvők tartathatván viszszaváltható birói zálogoknak, ezen per utján azon kielégitett hitelező, a ki az adósnak akár ingó, akár szerzemény fekvő vagyonait birtokolja, nem követel-

téthetik, azon okból, mivel azon vagyonoknak a kézbesités után tulajdonosává levén, azok feletti szabad rendelkezhetési jogára nézve nem korlátoltathatik, és mivel névszerint a szerzemény fekvő vagyonokra nézve azt rendelvén az 1791: 51. cz., hogy azok csupán az érettök fizetett pénz mennyiségeig becsültethetnek el, azt is rendelte egyszersmind, hogy azokat felülirás utján terhelni nem lehet.

641. §.

46,) A kölcsönös tartozások tisztába hozatala.

Ezen ügyben (causa computualis)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz., 1792: 2. cz., melyekben ki van mondva az, hogy az egyezkedett felekre nézve törvény gyanánt használtathatik kötlevelök.

Felperes egyik a kölcsönös tartozási viszonyban álló felek közül, a ki a kötlevél béadása mellett köteles bébizonyitani követelése valóságát.

Alperes az, vagy azok, kik a felperessel kölcsönös tartozási viszonyban állanak, s nem csak védelmezhetik magukat a felperesi állitás megczáfolása által, hanem ellene viszontköveteléseket is formálhatnak, melyeket bébizonyitani tartoznak.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- vagy alszéke, a követelt összeg mennyiségéhez képest, s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per ugy szokott kezdetni, hogy a felperes bizonyosittatja alperesét a felől, miként nyolczadnap mulva számitó birák kirendeltetése iránti kérlevelet fog az illető székhez béadni; a mi megesvén és az illető felek szóváltásai után bébizonyosulván a tartozások kölcsönösségének valósága, annak tisztábahozatala végett a törvényszék kinevez tagjai közül hármat, kik az elejökbe terjesztett bizonyitások szerint itéletet hoznak a felől, hogy a felek mivel és mennyivel tartoznak egymásnak, mely itélet a kiküldő törvényszék elébe vitetik feljebb a terhelt fél által.

2) Ezen per tárgyává csupán azon tartozások tétethet-

nek, melyek a felek egymásiránti jogositottsága s kötelezettsége kölcsönösségéből eredtek, és a milyenek p. o. a kereskedelmi társaságban álló személyeknek egymásiránti tartozásai; de ezek is csak a mennyiben az egyezés szerinti czél valósitására forditott s illetőleg forditandó dolgokat s az osztály alá tartozó akár adósságot, akár nyereséget tárgyaznak; még ezek között is egyéb és olyan tartozásoknak, melyekkel egyik a másnak tartoznak, mint külön adósságoknak, az illető hitelezők által külön kelletvén követeltetni. Ilyeneknek tarthatni továbbá azon tartozásokat is, melyeket az illető felek ugyanazon kötlevélnél fogva követelhetnek egymástól, a milyenek p. o. a bérbeadó és bérlő, megbizó és biztos, gazda és tisztje vagy cseléde közötti kölcsönös tartozások. Ennélfogva azok, kik külön kötleveleknél fogva adósai egymásnak, ezen per utján nem hozathatják tisztába tartozásaikat, hanem külön perrel kötelesek egymást követelni; a különböző alapokon nyugvó tartozásokat kölcsönösöknek nevezni sem lehetvén, mivel a tartozás kölcsönössége annak alapja s forrásának közössége által van feltételesitve. Annyival kevésbbé lehet helye ezen pernek akkor, a midőn a felek közül csak az egyik adósa a másiknak.

3) Azon esetben, midőn a gazda és számadásra köteles tisztje közötti kölcsönös tartozások tárgyaltatnak ezen per utján, az **számoltató pernek** (causa censuralis) neveztetik, és számoltató birák kirendelését tárgyazó kérlevél béadása mellett kezdetik, egyébiránt éppen ugy s aként is folytattatik, mint ezen a kölcsönös tartozások tisztábahozatalára inditott számító per.

4) Mind a számító, mind a számoltató per helytelenül tartatik legrövidebb természetünek; mind azért, mivel azokat, nem levén természetük törvény által meghatározva, rövideknek kell tartani a T. U. 71. §. szerint; mind azért, mivel mindkettőnek tárgya tisztábahozatalt igénylő homályos adósság, melyet az 1791: 136. cz. szerint rendes rövid per utján kell követelni.

642. §.

47.) A hitszegés megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Kálmán 1. K. 27. f. H. K. 2. R. 29. 30. cz.; T. U. 86. §.

Felperes a fiscus, vagy a hitszegés által megkárosittatott személy, kik kötelesek a büntény valóságát bébizonyitani.

Alperes a hitszegő, vagyis az, a ki letett esküjével ellenkezőleg vallott, vagy elmulasztott valamit; s magát a felperesi állitás megczáfolásán kivül, azon esetben, midőn az eskü mellett felvállaltak nem teljesitéseért vádoltatnék, a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. szerint azzal is mentheti, hogy betegség, utak roszasága s az idő viszontagságai által gátoltatott.

Törvényszék, nemesekre nézve, vármegyében a derék-, székelyszékeken pedig az alszék, nemtelenekre nézve a fiuszék, városokra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik, mintha ezen pert a k. fiscus, a királyi tábla előtt is kezdhetné; a T. U. 25. §. szerint ugyanis csak azon perek kezdethetnek a fiscus által királyi tábla előtt, melyeknek folytatását törvény bizta a fiscalis directorra; ezen per pedig nem tartozik azok közé, és mint közkövetelésü bünténynt tárgyazó, az 1791: 97. czikkben a derékszék elébe van általában utasitva, ha nemesek ellen intéztetik.

2) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per hoszszu volna azon okból, mivel nagyobb fontosságu az örökvallomány feltörésénél, mely hoszszu; mind azért, mivel nem igaz, hogy az örökvallomány feltörésére inditott pernek minden nemei hoszszak volnának s különben is, midőn azoknál is nagyobb fontosságuak a hűtlenségi rövid perek, nem láthatni által, miért ne lehetne ezen per is rövid folyamu; mind azért, mivel ezen pernek természete nem levén törvény által meghatározva, azt a T. U. 71. §. szerint rövidnek kell tartani.

643. §.

48.) A vérárulás megbüntettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 38. 39. 44. czimei.

Felperes a véráruló által megsértett rokon, a ki köteles az ellene elkövetett bünténynt bébizonyitani s főleg azt, hogy az tudva s szándékoson követtetett el.

Alperes a vérárúló, a ki magát a felperesi vád megczáfolása által mentheti s főleg azzal, hogy a meg nem czáfolt tény inkább tévedés s tudatlanság, mint csalni akarás eredménye volt.

Törvényszék, ha a vérárulás büntetéseül igényelt jószágok több törvényhatóságban feküsznek, a királyi tábla; különben pedig az illető vármegye és szék derék- s illetőleg alszéke, és a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik, mintha magyar nemesekre nézve ezen per birája csak a királyi tábla lehetne; mert ezen törvényszék elébe egy törvény által sincs utasitva, s ennélfogva ez elébe csupán azon esetben tartozhatik, midőn azt a követelt vagyonok fekvése igényli.

2) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per hoszszu; midőn azt törvény nem rendelvén, rövidnek lehet és kell is tartani a T. U. 71. §. szerint.

644. §.

49.) Álarczoskodás megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 2. R. 16. cz.

Felperes az, a kinek neve alatt s kárára történt az álarczoskodás, a mit bébizonyitani tartozik az okozott kár mennyiségével együtt.

Alperes az álarczoskodó, a ki magát a felperesi vád megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék nemesekre nézve az illető vármegye derék- és szék alszéke, városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

Ezen büntény büntetését a törvény elmulasztván meghatározni, a kár megtéritésén kivül követeltethetik 200 m. frt. a C. C. 5. R. 1. E. szerint.

645. §,

50.) A girás perről.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 3. R. 33. cz.

Felperes a béhajtott marha tulajdonosa, a ki tartozik bébizonyitani azt, hogy béhajtott marháját a béhajtás utáni harmadik nap eltelése után, az általa okozott kár, költség és fáradság megtéritésének is ajánlása mellett felkérette, és hogy azt az alperes sem ki nem bocsátotta, sem az illető tiszthez nem küldötte; köteles továbbá bébizonyitani követelt kára mennyiségét is.

Alperes a felkért marhát letartoztató, a ki magát védelmezheti a felperesi állitás megczáfolása által általában, különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy a felkért marhát harmadnap előtt tiszt kezéhez küldötte, és hogy a felperes ajánlotta ugyan a kár, költség s fáradság megtéritését, de azt teljesiteni megintetése után is elmulasztotta, vagy fizetés helyett zálogot s kezest ajánlott.

Törvényszék a követelt mennyiséghez képest az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1) Ezen pert intésnek s abban a kár, fáradság s költség megtéritése ajánlásának is kell megelőzni, még pedig a béhajtás utáni harmadik napnak eltelése után, mert ha a felkéretés azelőtt történnék meg, a per leszállittatik azon okból, mivel az alperes jogositva volt a marhákat harmadnapig magánál tartani.

2) Az idézett törvény szerint ezen per tárgyává csak a tilalmasból béhajtott lovak, ökrök, juhak, disznók s több eféle marháknak (melyek közé ennélfogva a majorságok nem számláltathatnak) letartoztatása által okozott sérelem tétethetvén: az erőhatalommal elfogott, lopott vagy más bármi czim alatt letartoztatott marhák követelése s azokban szenvedett kár megtéritése ezen per tárgyává nem tétethetik.

3) Ilyen pert kezdhetnek a tisztek is u. m. fő- és alispánok, szolgabirák azok ellen, kik az elfogott vagy fogatott gonosztevőket harmadnap elteltével kezökbe szolgáltatni elmulasztották; követelhetvén a 3 gira naponkénti fizetésén

kivül, az elfogottak holtdiját is a H. K. 3. R. 32. cz. szerint; de hogy ilyen per utján a földesur is követelhetné elfogatott s harmadnapon tul is letartoztatott urbéresét, azt sem törvény, sem szokás szerint nem lehet állitani.

4) A felperes büntetésül követelhet, a marhák számára való tekintet nélkül, annyiszor 3 nehéz girát azaz 12 mforintot, a hány napig tartotta azokat, a harmadik nap eltelése után, magánál az alperes; az irt büntetést minden darab marháért külön követelni azon okból nem lehetvén, mivel ha a törvény azt rendelni kivánta volna, ki is fejezte vala ugy, a mint a H. K. 3. R. 32. cz. 1. §-ában kifejezte azt, hogy mindenik letartoztatott gonosztevőért külön kell naponként a három nehéz girát fizetni, és mivel a H. K. 3. R. 33. cz. 2. §. bár több letartoztatott marhákról emlékezik, határozottan rendeli azt, hogy a letartoztató minden napért marasztaltassék három nehéz girán.

5) Az idézett törvények csak annyit rendelvén, hogy a gonosztevőket s illetőleg béhajtott marhákat harmadnapon tul a kerületi tiszt kezébe kell szolgáltatni, és ebből azt lehetvén következtetni, hogy az illető tisztek a hozzájok küldött gonosztevőket s marhákat akármikor is elfogadni tartoznak: mihelyt ezen kézbesités megtörtént, megszünik a büntetésnek is naponkénti nevekedése.

6) Az ezen per utján követelhető kár mennyiségét azon helynek, melynek határában tétetett, birája s hites polgárai által teendő becsü szerint kell megtérittetni a H. K. 3. R. 33. cz. 3. §. szerint; de ezen káron kivül még azt is meg kell térittetni, melyet a felperes marháinak törvényellenes letartoztatása miatt szenvedett.

646. §,

51.) A szenvedett kár megtérittetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 6. cz.; Mátyás 6. V. 14. cz. 10. §.; II. Ulászló 1. V. 16. 24. 87. cz. 3. V. 9. cz. H. K. 2. R. 39. cz. 1. §.; 67. cz. 2. §.; 3. R. 28. 31. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 6. cz.

Felperes a kárt szenvedett vagy örökösei, kik tartoznak bébizonyitani a kár valóságát, mennyiségét és a kárositó hibáztathatóságát.

Alperes a kárositó vagy örökösei, kik magukat a felperesi vád megczáfolása által védelmezhetik.

Törvényszék az illető vármegye vagy szék deréks illetőleg alszéke, a kár követelt mennyiségéhez képest; s városiak ellen a tanács.

Jegyzés.

1) Ezen per tárgyává csak azon károk megtérittetése tétethetik, melyek az azokat okozott bünténynek megbüntettetésére törvény által rendelt külön és saját nevü per utján mellékesen nem követeltethetnek.

2) Lehet ezen pert egyezményre is alapitani, ha annak megsértése által okoztatott a kár, mely ezen esetben a felek által megállitott uton és módon is követeltethetik.

647. §.

52.) A kiváltságlevél kihirdettetésekor történt ellenmondásnak elenyésztetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használhtó törvény: a T. U. 22. §.

Felperes a kiváltságos, a ki köteles bébizonyitani a kiváltság valóságát, kiváltságlevele elömutatása által, valamint azt is, hogy azt a maga idejében kihirdettette, és hogy annak használhatásától az alperes ellenmondása által elrekesztetett.

Alperes az ellenmondó, a ki ellenmondása okait előadni s azokat bé is bizonyitani köteles; ellenmondás okául használhatván a kiváltságlevél érvénytelenségét akár belső, akár külső kivánatosságaira nézve, különösebben pedig azt, hogy a kiváltság az ő jogait törvényellenesen sérti a H. K. 2. R. 9 és 10. cz. szerint; vagy hogy ellenkezik az ország törvényével a H. K. 2. R. 11. cz. szerint, nemesek szabadságával és a helybenhagyott szokással a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. cz. szerint; vagy hogy érvénytelenné lett a H. K. 2. R. 12. cz. szerint.

Törvényszék, ha az ellenmondás országgyülésen történt, az országgyülés, különben pedig a királyi tábla, a T. U. 22. §. szerint.

Jegyzés.

1) A jószágot tárgyazó fejedelmi adományleveleket megerösitő igtatáskor történt ellenmondás elenyésztetésére más

pert rendelvén a szokás, ezen per tárgyává azon ellenmondás elenyésztetése tétethetik, mely a H. K. 1. R. 6. cz.; 2. R. 9. cz. és az A. C. 3. R. 7. czimében elősorolt más fejedelmi kiváltságleveleket tárgyaz.

2) Ezen per alaptalanul állittatik hoszszunak, midön természete törvény által nem levén meghatározva, a T. U. 71. §. szerint rövidnek méltán tartathatik.

648. §.

53.) A kiváltság érvénytelenitése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 9. 10. 11. 12. 14. cz.; A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz.; 4. R. 13. Cz. 1. cz.; C. C. 4. R. 12. Cz. 2. 3. cz.

Felperes az, a ki a kiváltságot érvénytelenittetni kivánja, s köteles annak érvénytelenségét akár belső, akár külső kivánatosságaira nézve bébizonyitani; vagy azt megmutatni, hogy a kezdetben érvényes kiváltságlevél érvénytelenné vált.

Alperes a kiváltságos, a ki magát a felperesi állitás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla az A. C. 4. R. 1. Cz. 12. cz. szerint; azon esetben pedig, midön a per tárgya szárazzá vált vámhelyet tárgyazó kiváltságlevél érvénytelenitése, az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. cz. szerint az országgyülés.

Jegyzés.

1) Ezen pert a fiscus is indithatja azok ellen, kik érvénytelen leveleknél fogva használnak valamely kiváltságot; s különösön azon esetben is, midön a fejedelem a H. K. 2. R. 12. cz. 11. §. szerint viszszaveszi kiváltságlevelét, köteles levén a viszszahivás szükségességét támogató okok helyességét s valóságát bébizonyitani, az idézett törvény értelmében.

2) Azok által is indittathatik ezen per, a kik a kiváltságlevél kihirdetésekor nem mondottak ellen; a C. C. 4. R. 12. Cz. 2. czikke a törvényellenes kiváltságlevelek érvénytelenitését általában s a nélkül rendelvén, hogy azt az ellenmondás által feltételesitette volna.

3) Alaptalanul állittatik ezen per is hoszszunak, midön nem levén természete törvény által megalapitva, a T. U. 71. §. szerint azt rövidnek kell tartani.

4) Ezen perrel követeltethetnek azon városok is, melyek az A. C. 3. R. 81. Cz. 2. és 3-ik pontjaibau kijelölt esetekben kiváltságaiktóli megfosztatással vagyis kiváltságleveleik érvénytelenitésével büntettethetnek.

5) Ezen perrel érvénytelenittethetik azok kiváltságlevele is, kik vásártarthatási vagy vámszedhetési jogot, már előbb kiváltságoltak joga sérelmével nyertek, a H. K. 2. R. 9 és 10. cz., és C. C. 4. R. 12. Cz. 1. cz. szerint.

649. §.

54.) A törvényellenes sokadalmak s héti vásárok megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használhtó törvény: a H. K. 2. R. 9. cz.

Felperes a fiscus vagy az alperes által bitorolt joggyakorlatával megsértett személy, kik tartoznak bébizonyitani, hogy az alperes sokadalom s illetőleg héti vásártarthatásra nincs jogositva.

Alperes a sokadalom- s illetőleg héti vásártartatását gyakorló egyén vagy testület, a ki magát az E. b. 10. cz. 6. §-ban gyökereztethető időmulással védelmezheti.

Törvényszék, ha az alperes földesur, falu vagy nemes- és mezőváros, az illető vármegye vagy szék derék- s illletöleg alszéke; ha pedig sz. királyi város a C. C. 4. R. 8. Cz. szerint, a királyi tábla.

Jegyzés.

Ha az alsóbb törvényszékek előtt követeltetett alperes magát kiváltságlevéllel védelmezné, ezen pernek le kell szállittatni; azon perek, melyekben „privilegii productio is kivántatik“, az A. C. 4. R. 1. R. 1. Cz. 12. czikkében a királyi tábla elébe levén utasitva.

650. §.

55.) A jogellenes korcsomárolás megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alpjául használható törvények: az A. C. 3. R. 32. Cz.; C. C. 3. R. 6. Cz.

Felperes azon korcsomárlásra jogositott birtokos, a kinek sérelmével korcsomároltat az alperes, és köteles bébizonyitani, hogy az alperest a korcsomárlási jog nem illetheti.

Alperes a jogellenesen karcsomároltató, a ki magát a felperesi állitás megczáfolásával mentheti, s ha mástól szerzett jognál fogva tartotta a korcsomát, védelmére felszólithatja szavatos gyanánt azt, a kitől jogát szerezte.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1) Ezen per azon helységekben bitorolt korcsomárlás megszüntetésére használtathatik, melyekben nem történt meg a korcsomárolási jog arányositása; azokban ugyanis, melyekben az arányositás megesett, az a ki annak szabályai ellenére korcsomárolna, legrövidebb tiszti eljárás utján elrekesztethetik attól. Csakugyan az ilyen helységekben is az, a ki méltatlanul részeltetett volna arányositáskor a korcsomárlás jogában, valamint azon paraszt ember is, a ki az idézett törvények szerint a birtokos nemesek megegyezése nélkül s joguk sérelmével gyakorolná, valamelyik nemes birtokos engedményéből, a korcsomárolást, ezen per utján követeltethetnek.

2) A fiscus csakis földesuri jogánál fogva felperesked-hetvén ezen perben, perét azon törvényszék előtt kezdheti, mely előtt hasonló esetben más nemes birtokosok kezdik peröket, az A. C. 2. R. 8. Cz. 5. cz. szerint.

3) Alaptalanul állittatik, mintha ezen pert kiváltságlevélre is lehetne épiteni, a mennyiben a korcsomárlás a H. K. 2. R. 9. czimében láthatólag nincs azon jogok közé számlálva, melyek fejedelmi kiváltságlevéllel ajándékoztathatnak, s csakis olyan jog, mely járulék gyanánt illeti a nemesi és régi urbéres telkek birtokosait.

651. §.

56.) A kiváltság nélkül gyakorolt vámolás megszüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 9. cz.; A. C. 3. R. 39. Cz.

Felperes a fiscus, vagy a vámolás gyakorlása miatt sérelmet szenvedő személy, a ki tartozik bébizonyitani, hogy az alperes vámoltat a nélkül, hogy arra jogositva lenne fejedelmi kiváltságlevél által.

Alperes a kérdés alá hozott vámhely tulajdonosa, a ki magát a felperesi állitás megczáfolása által védelmezheti; időmulásra azon okból nem hivatkozhatván, mivel az idézett A. C. 3. R. 39. Cz. 2. czikke szerint vámoltatni különben nem lehet, hanem csak fejedelmi engedelemnél fogva.

Törvényszék az A. C. 3. R. 39. Cz. 2. czikke szerint az országgyülés; ezen törvénynyel ellenkező levén azon állitás, mintha ezen per a királyi tábla vagy derékszék előtt, és csak a fiscus vagy közfelperes által kezdethetnék.

Jegyzés.

Ezen per tárgya a hidakon, hidasokon s utakon gyakorolt vámoltatás megszüntetése lehet, a sokadalmakon s héti vásárokbani vámolás, mint a vásártarthatási jog járuléka, fejedelmi kiváltságlevél nélkül is, időmulással megszerezhető levén.

652. §.

57.) A vámolásbani viszszaélések megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászlo 1. V. 86.; 5. V. 29. cz.; A. C. 2. R. 12. Cz. 4. cz.; 3. R. 39. Cz. 3. cz.; 5. R. 91. E.; C. C. 3. R. 3. Cz.

Felperes a sérelmes, s ha az arra elégtelen lenne, az általa felszólitott fiscalis director, vagy törvényhatósági tisztek, kik tartoznak a vámolás által ejtett sérelmet bébizonyitani.

Alperesek a törvényellenesen vámolók vagy vámoltatók, a kik magukat a felperesi bizonyitás megczáfolása által védelmezhetik.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- vagy illetőleg alszéke, és ha a fiscalis director segedelmezőleg felpereskedik, a királyi tábla a T. U. 25. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen perben felpereskedhetik a fiscalis director s illetőleg a törvényhatósági közfelperes is azok ellen, kik törvény által eltöröltetett vámhelyeken vámoltatnának az A. C. 5. R. 91. E. szerint.

2) Ezen per tárgyává tétethetik a vámfizetés terhének kikerülése s hamis vámhelyek tartása is, a Mátyás 6. V. 35. cz.; II. Ulászló 1. V. 88. cz.; 3. V. 35. cz. szerint.

653. §.

58.) Azoknak megbüntetése, a kik székely embert törvényellenesen hivatnának ki, királyi tábla vagy országgyülés elébe.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz.

Felperes a törvényellenesen kihivott székely, a ki köteles kihivatását s annak törvényellenességét bébizonyitani, valamint azt is, hogy székely.

Alperes a kihivató, a ki magát a felperesi állitás czáfolása által mentheti.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1) Az idézett törvényben láthatni azon eseteket, melyekben székelyembert is ki lehet hivatni a királyi tábla vagy országgyülés elébe; melyek közül az urbéres felkérésének esete az 1791: 26. cz. által kivétetett.

2) Azon esetekben, midőn székelyembertől több törvényhatóságban fekvő jószágok követeltetnek, királyi tábla elébe hivattathatik; az ilyen perek törvényszéke a királyi tábla levén.

3) Ilyen rövid perrel követeltethetik az is, a ki a székelyföldi alszéken kezdett s elláttatott ügyet nem a derékszék, hanem a királyi tábla elébe vitte feljebb, a mit a felperes a királyi tábla előtt kezdendő perben tartozik bébizonyitani, a A. C. 4. R. 14. Cz. 5. cz. szerint.

654. §.

59.) Az oklevelek követelése törvényes másoltatás végett.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 42. cz. 2. R. 15. cz.

Felperes az, a kinek szüksége van a felkért oklevél törvényes másolatára, s köteles bébizonyitani azon tárgy iránti jogának, melyről a felkért oklevél szól, a levéltartóvali közösségét.

Alperes a felkért oklevél birtokosa, s szabály szerint a család levéltartója, a ki magát a felperesi bizonyitás megczáfolásával mentheti,

Törvényszék a k. tábla a H. K. 2. R. 15. cz. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per kezdését meg szokta előzni a levéltartónak megintetése.

2) A felperessel közöltetni rendelt oklevél másoltatása a szokott módon történik meg, másoltatás után azon oklevél az alperesnek viszszaadatandó levén.

3) Alaptalanul állittatik, hogy ezen per csak vératyafiak között támasztatnék, midőn idegenek is, mint p. o. végrendeleti örököstársak állhatnak egymáshoz valamely oklevélre nézve jogi közösség viszonyában.

4) Alaptalanul állittatik az is, hogy ezen per legrövidebb volna, s csak azon esetben tartathatnék rövidnek, midőn másodíznél távolabb álló rokonok között foly. Nem levén ugyanis természete egy törvény által is meghatározva, a perlekedő személyekre való tekintet nélkül, rövid pernek tartathatik a T. U. 71. §. szerint

655. §.

60.) A kötelességökben el nem járó végrehajtók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §.; 5. V. 9. cz.; A. C. 4. R. 9. és 10. Cz.

Felperes fiscalis ügyekben a fiscalis director, külön-

ben pedig bármely sérelmes, ki helyett, ha a keresetre elégtelen volna, felszólittatva a fiscalis director felpereskedhetik segedelmezőleg. A felperes tartozik bébizonyitani, hogy az alperes elmulasztotta végrehajtói kötelességét a II. Ulászló 1. V. 73. cz. 1. §. szerint, felszólittatása után 15 nap alatt teljesiteni.

Alperes az illető végrehajtó, a ki a felperesi bizonyitás megczáfolásán kivül védelmezheti magát annak bébizonyitásával is, hogy kötelessége teljesitésében helyeselhető okok által gátoltatott.

Törvényszék a királyi tábla, a II. Ulászló 5. V. 9. cz. és az A. C. 4. R. 9. Cz. szerint.

Jegyzés.

Ha a végrehajtó az adósság felvételében késedelmeskedett volna, rajta a 200 mfrt büntetés a fiscalis director által végrehajtással kezdendő legrövidebb per utján vétetik fel.

656. §.

61.) A téritők büntetése,

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz.

Felperes a sérelmes vagy a fiscus, kik tartoznak bébizonyitani, hogy az alperes erőszak vagy akárminemü „büntetésnek fenyitéke" alatt a sérelmest maga vallására kényszeritette, vagy hogy más vallásu alattvalóira maga vallása papjait küldötte, s azokkal egyházi szolgálatokat tétetett.

Alperes a téritéssel vádoltatott személy, a ki magát a felperesi vád alaptalanságának bébizonyitása által védelmezheti, mi ha nem sikerülne, 200 mfrttal büntettetik.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- és illetőleg alszéke vagy tanácsa.

657. §.

62.) Azok megbüntetése, kik a gyermekeket nem azon vallásban kereszteltetik s neveltetik, melyben törvény rendelte.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az 1792: 67. cz.

Felperes az idegen vallásban neveltetett gyermek bármely rokona, vagy a fiscus, kik tartoznak bébizonyitani, hogy a gyermek nem azon vallásban kereszteltetett s neveltetik, melyben az idézett törvény szerint kellene.

Alperes az a szülék közül, vagy bárki más is, a ki nem kereszteltette s nevelteti a figyermeket atyja vagy a leánygyermeket anyja vallásában, s magát a felperesi állitás valótlanságának bébizonyitása által védelmezheti, semminemü egyezményekre nem hivatkozhatván.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- és illetőleg alszéke, vagy tanácsa.

Jegyzés.

1) Követeltethetik ezen perrel mind annak elhatározása, hogy a kérdés alatti gyermek törvény szerinti egyháza kebelébe tétessék által, mind az, hogy az alperes a C. C. 5. R. 1. E. értelmében, 200 mfrttal büntettessék.

2) Ezen pert az önjoguvá lett gyermek is kezdheti gyámnoka s illetőleg gondnoka ellen, a H. K. 1. R. 124. cz. nyomán, mint a H. K. 1. R. 123. cz. 2. §. értelmében személye ellen elkövetett gyámnoki hűségtelenség megbüntetésére irányzottat; szüleinek vádlása az azok iránt köteles gyöngédséggel megegyeztethető nem levén.

658. §.

63.) Az oláh papok kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 8. Cz. 1 és 4. cz.; C. C. 1. R. 9 és 10. Cz.

Felperes a fiscus vagy a sérelmes, kik a kereset tárgyává tett kihágást tartoznak bébizonyitani.

Alperes azon oláh püspök, esperes vagy pap, a ki magát a polgári tisztviselők hatósága körébe elegyitette, a szegénységet saczczolta, birságolta, házasokat ok nélkül elválasztott, más vallásuakat, házasokat elrabolt, vagy egymással törvény szerint házasságra nem léphető személyeket

összeesketett, az arra méltókkal eklésiát nem követtetett, az egyének iránti boszuból egész falukat templomból kitiltó, halt embereket el nem temetö, gyermekeket kereszteletlen meghalni hagyó papokat meg nem büntetett. Az alperes védelmezheti magát a vád alaptalansága bébizonyitásával, és tartozik 200 mfrtig kezest állitani.

Törvényszék, a megbántódott fél tetszése szerint, akár az illetö törvényhatóság fiuszéke, ha nemtelen az alperes, akár a királyi tábla a C.C.1.R.1.Cz.9.cz.szerint.

Jegyzés.

1) A papok csak azon esetben követeltethetnek a tisztek által 200 mfrt büntetésre, ha az általuk felszólittatott esperes 15 nap alatt a bépanaszoltakat megbüntetni elmulasztotta volna, az A. C. 1. R. 8. Cz. 4. cz. szerint.

2) A bünös papokat megbüntetni elmulasztó esperesek s püspökök hivataluktóli megfosztatása is követeltethetik ezen per utján az A. C. 1. R. 8. Cz. 4. cz. és C. C. 1. R. 1. Cz. 10. cz. szerint.

659. §.

64.) Bévett vallásu papok kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 1. R. 5. Cz. 4. cz.

Felperes a sérelmes, a ki tartozik sérelme valóságát bébizonyitani.

Alperes azon pap, a ki más vallásu személyeket összeesketett, elválasztott vagy eklésiakövetésre bocsátott; és a ki maga vallásán levökkel de más eklésiabeliekkel illö felvilágosittatás és bizonyitás nélkül tette volna ugyan azokat. Az alperes mentheti magát a felperesi vád alaptalanságánakkimutatása által, mentségül azt, hogy a kérdés alatti személy vallását változtatta, nem használhatván azon esetben, midön a vallásváltoztatás elöbb történt volna, mintsem hogy azon személynek elöbbi egyházi törvényszéke elött függöben volt ügye elláttatott.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derék- s illetöleg alszéke vagy tanácsa.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel a bévett vallásu pap csak hivatalábóli kivetkeztettetése után követeltethetik.

2.) Alaptalanul állittatik, hogy ezen perben a közfelperes lenne a felperes, midőn az idézett törvény szerint „ad instantiam querulantium“ kell a kivetkeztetett papnak a világi tisztviselőség előtt érdeme szerint megbüntettetni.

3.) A követelhető büntetés nem levén meghatározva az idézett törvényben, követelhetni a C. C. 5. R. 1. E szerint 200 mfrtot.

660. §.

65.) A sóaknák törvényellenes nyitásának s mivelésének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 1. cz.; 3. R. 15. Cz. 1. cz.; 76. Cz. 6. cz.

Felperes a fiscus, a ki köteles bébizonyitani, hogy az alperes törvényellenesen nyitott vagy használt sóaknát.

Alperes az, a ki sóaknanyitással vagy miveltetéssel vádoltatik, és magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása, különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy az aknát maga tulajdon földén nyitotta, s azt csak a maga háza és azon helybeli zselléreinek szükségére használta; sem pénzért, sem ingyen az ásatott sóból semmit másnak nem adván.

Törvényszék a királyi tábla, kivéve a székelyek ellen inditott per esetét, melyben Marosszéken a derék- a többi székekben pedig az alszék előtt kell ezen pert kezdeni az A. C. 3. R. 76. Cz. 13. cz. értelmében.

Jegyzés.

1.) Követelhetni ezen perrel első tényért 200, másodikért 400, harmadikért 600, és igy tovább többülő mfrtot az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. szerint, s kárpótlásul az eladott vagy jogellenesen elhasznált sónak is az árát a C. C. 3. R. 16. Cz. 2. cz. nyomán.

2.) Helytelenül állittatik, mintha a fiscus a Mátyás 6. V. 49. cz. szerint perrel is kényszerithetné a föld tulajdono-

sát a sóaknáknak való helyek megcserélésére. Az idézett törvény ugyanis az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. által megváltoztatottnak méltán állittathatik, a mennyiben ezen törvény által jogositva levén a földében találtató sónak használhatására, ezen tulajdonává tett használati jogától többé éppen ugy nem fosztathatik meg akarata ellen, mint bármi más tulájdonától.

3.) Az idézett törvény azon rendeléséből, mely szerint, a dolog bébizonyosodása után, a büntetésnek „minden tovább való halogatás nélkül," és minden „törvénybeli remediumokon kivül" fel kell vétetni, következtethetni azt, hogy ezen pert, a szokás ellenére, legrövidebbnek lehetne tartani.

661. §.

66.) A fiscust illető ércztizedet bé nem szolgáltató bányászok megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 1. cz.; 9. Cz. 1. cz.; 1747: 1. és 9. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani azt, hogy az alperes arany- ezüst- réz- vagy kénkőbányájából, a fiscust illető tizedet bé nem szolgáltatta.

Alperes a tized eltartoztatásával vádoltatott bányász, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása, különösön pedig az által, hogy a bánya földe tulajdonosának bért fizetvén, a fiscusnak semmivel sem tartozik az A. C. 2. R. 9. Cz. 1. cz.; 16. Cz. 4. cz. szerint.

Törvényszék, a királyi tábla.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel követeltethetik az eltartoztatott dézma vagy annak ára, s azon kivül az első elmulasztásért 500, a másodikért 1000, a harmadikért 1500, s igy tovább nevekedő mfrtból álló büntetés.

2.) Ugyan ilyen perrel lehet követelni azon aranymosókat is, kik a fiscust illető tizedet bé nem adnák, az A. C. 2. R. 16. Cz. 4. cz. szerint, követeltethetvén ellenök mindannyiszor két-két száz mfrt és a tilalom ellen eltartoztatott

poraranynak igaz ára, a fiscalis director által, ugyanazon Cz. 1. cz. szerint, az alperes illő törvényszéke előtt.

662. §.

67.) Akénesöt fiscuson kivül másnak eladók, mástól vásárlók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 2. R. 9. Cz. 2. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani azt, hogy az alperes termesztett kénesöjét fiscuson kivül másnak adta el, vagy a fiscuson kivül mástól vásárolt kénesöt, valamint a követelt kénesönek s illetöleg árának mennyiségét is.

Alperes a kéneső törvényellenes eladásáért vagy vásárlásáért vádoltatott személy, a ki magát a felperesi állitás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék, a tetten találtatott vagy a tett elkövetése után felfedeztetett birtokos nemes személyre hézve, a királyi tábla; a tény elkövetése után felfedeztetett városiakra s szabadosokra nézve, illető törvényszékök; a zselléreкre nézve pedig az uriszék.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel egyszersmind követeltethetnek a kénesöt törvényellenesen eladó és vásárló, kik külön-külön öt-öt száz mfrttal és a kéneső elvesztésével vagy ára fizetésével büntettetnek, s ha az elégtételre elegendő vagyonuk nem volna s kezest sem állithatnának, mind addig fogva tartathatnak, mig tartozásukért eleget tesznek.

2.) A nemes személyeken kivüli akármi rendbeli emberek, valamint a vagyontalan nemesemberek is, ha tetten találtatnak, elfogattathatnak, és azon helybeli tisztek kezébe adattatván, ezen tisztek nem várva a rendszerinti törvényszékek tartatása idejére, legalább 15-öd napra vagy akkorrá, a midön a fiscalis tisztek is érkeznek, táblabirákat s egyéb értelmes törvénytevöket hivnak öszsze, s csupán homály esetében engedhetvén 15 napi haladékot (exmissio ad probandum), a bünösnek találtatott eladót és vásárlót, külön öt-öt száz mfrt fizetésén és a kénesönek is elveszté-

sén maraszthatják, öket elégtételig a fiscalis tisztek kezébe adathatván.

3.) Azon nemteleneket, kik vakmeröképpen s nem is csak egyszer követték volna el ezen bünteényt, fejedelmi különös rendeletre, a tisztek megfogni és a hová parancsoltatik, igaz törvény szerinti megbüntetés végett elküldeni tartoznak.

4.) Az uratlan s jószágtalan idegenek mind tetten talál tatva, mind gyanura is a fejedelem arra rendelt tisztviselöi által megfogathatnak, és „törvénynyel" azaz a helybeli tönvényszék elött megpereltetve, érdemök szerint meg is büntettethetnek.

663. §.

68.) Azoknak megbüntetése, kik aranyot ezüstöt törvény tilalma ellenére szállitottak külföldre.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 2. R. 16. Cz., melylyel az azelötti hason tárgyu törvények módositattak.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani azon bünteényt, melylyel az alperest vádolja, valamint a kivitt érczek mennyiségét is, ha azokat, vagy árukat követeli.

Alperes az, a ki „mivekben nem forgott" aranyot vagy ezüstöt vitt ki a hazából; továbbá azon idegen, a ki müben levö aranyot és ezüstöt viszen ki anélkül hogy árát hasonló jó arany- és ezüstpénzzel fizette volna vagy arany- s ezüstpénzt kivitel végett váltott roszabb pénzzel, valamint azon hazafiak is, kik a jó pénzt külföldre viszik s azokért semmi haszonravalót sem hoznak viszsza a hazába, vagy aranyukat s ezüstjöket választás és pénzzé veretés végett küldötték ki, vagy bármi nevü kincset, kivéve hazánk veszedelemben forgó háboruságos állapotának kényszeritö szükségét, letétel s tartás végett küldöttek külföldre. Az alperes magát a felperesi vád czáfolása által mentheti.

Törvényszék az alperes illö birája (1. cz.), azaz a nemesekre nézve törvényhatóságuk derék- és illetöleg alszéke; városiakra nézve a tanács; urbéresekre nézve az uri szék; nemtelenekre nézve a fiuszék.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek azon esetben van helye, midőn a büntény elkövettetése után tudatott meg, mert ha az alperes tetten találtatik, a nála talált ércz elkoboztatik, fiscus tárházába szolgáltatik, s ezen kivül még 200 mfrttal büntettetik „ehez semmi nemü törvényfolyás nem kivántatván“ (1. cz.)

2.) Ezen per rövidnek csak annyiban tartathatik, a mennyiben minden más perorvoslatok kirekesztetése mellett helye van benne a bizonyitás végetti kibocsáttatásnak (ex missio ad probandum) és az első feljebbvitel birtokon belől engedtetik meg (1. cz. 2-ik pont).

3.) A hazafiaknak szabad, műben forgott aranyot, ezüstöt kivinni, az illő harminczad fizetésének feltétele alatt, a mitől a nemesek mentesitvék, hanemha nyereségre és kereskedés végett vették volna a kivitt arany- s ezüstműveket (2. cz.)

4.) A külföld nevezete alatt az 1744: 3. cz. szerint csak azon tartományokat érthetni, melyek az egyetemes ausztriai birodalom határain kivül feküsznek.

664. §.

69.) A salétrom külföldrevitelének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 50. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki köteles bebizonyitani a vád valóságát, s ha a salétromot vagy annak árát követeli, mennyiségét is.

Alperes az, a ki a salétromot külföldre vitte vagy küldötte, s magát a felperesi vád megczáfolása által mentheti.

Törvényszék akár a királyi tábla, akár az alperesi illető törvényszék.

Jegyzés.

1.) Ezen perrel követelhetni a kezen talált salétromnak elvesztését, vagy a kiküldöttnek árát, s azon kivül 200 mfrt pénzbeli büntetést is.

2.) Azon salétromfőző, a ki az anyagokat mások házai, telkei helyei rontásával gyüjtené, tetten találtatván salétro-

ma s minden eszközei elvesztésével lakol, minden pernélkül, ha pedig tette azután tudatnék ki, a káros által rövid perrel követeltetve a kisebb hatalmaskodás büntetésén marasztatik. Ugyanezen módon büntettehetik az is, a ki a fiscalis a végre rendeltetett tisztek megkinálása nélkül adná el kereskedésre s eladásra készitett salétromát.

665. §.

70.) Arany- és ezüsthamisitók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: 1747: 10; 1755: 5. cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik a bünténynek az alperes általi elkövettetését bébizonyitani, valamint a hamisitott ércznek is mennyiségét.

Alperes az, a ki arany- s ezüsthamisitáson találtatott, vagy a ki azzal vádoltatik, hogy ezen bünténynt elkövette volna, s mentheti magát a felperesi bizonyitás megczáfolása által.

Törvényszék a bányászokra nézve a bányászi törvényszék, valamint azon habár birtokos nemesekre is, kik az ezen törvényszék felsöbbsége alatti bányászhelyen fogattak el; másokra nézve pedig illető törvényszékük, azon megjegyzéssel, hogy a bévett vallások s az egyesült (s nem egyesült) görög egyház papjait az illető egyház törvényszéke előtt és az egyházi törvények szerint kell a fiscalis directornak perelni, és hogy a földesuri hatalom alatt levő helyen elfogattatott bár birtokos nemes is, fogságából bizonyositás előrebocsáttatása mellett (penes certificationem ex arresto praemissam), az uri szék előtt pereltethetik, valamint az urbéresek és zsellérek is; a földesur bányászai (urburarii) a bányászi törvényszék birósága alá tartozván. A bányásztisztek követeltethetnek a kincstári szék előtt is közvetlenül, ha a dolog állása azt igényli (si res ita postulat).

Jegyzés.

1.) Ezen perrel büntetésül követeltetik, az első tényért a hamisitott ércznek elvesztése s ugyan annyi árának fizettetése; ismételt tényért pedig, ezen büntetésen kivül, nemte-

lenek ellen 50 pálczaütésig sulyosbbitható testi büntetés, nemesek ellen pedig mindannyiszor kétkét száz mfrt, a nemtelenek, ha a pénzbeli büntetés fizetésére elégtelenek volnának, bányákban addig dolgoztathatván, mig tartásuk költségének levonása mellett munkájuk bérével tartozásuk törlesztetik; a vagyontalan nemesek pedig, kik tartoznak kezest állitani a felöl, hogy a törvényszék előtt maguk mentése végett meg fognak jelenni, elitéltetésük után fogva tartathatván, mig eleget tesznek akár fizetés, akár a biró itélete szerinti szenvedés által (vel solvendo, vel patiendo).

2.) Ezen per csak annyiban tartathatik rövidnek, a mennyiben minden egyéb menedékek kirekesztése mellett bizonyitás végetti kibocsáttatás engedtetik, s a tett elkövettetése után pereltetett birtokos nemesekre nézve, elmaraszstaltatásuk esetében, a királyi táblára s illetőleg a bányászi törvényszékről a kincstári székre feljebbvitelnek van helye; és a mennyiben a rendeltetik, hogy a bányásztisztek a bányászi törvényszék vagy a kincstári szék előtt rövid perrel követeltessenek.

3.) A közbányászok s nemtelenek tetten találtatva, söt gyanura is, ha kezeknél hamisitott ércz találtatnék, elfogattathatnak. Tetten elfogattathatnak a birtokos nemesek is, kiktől egyébiránt a kezökön találtatott hamisitott ércz elkoboztathatik ugyan a helybeli tiszt által, de magok el nem fogathatnak; kötelesek levén csak ugyan a hamisitót megnevezni, vagy magukat a bün gyanuja alól kitisztitani.

4.) A bányásztisztek a hamisitott ércz elvesztésén kivül, két annyinak ára fizetésével is lakolnak, söt még a felett a fejedelem kénye szerinti más büntetéssel is sujtoltathatnak.

666. §.

71.) Talált kincs elrekkentésének megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény az A. C. 3. R. 54. Cz.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani azt, hogy az alperes kincset talált, azt elrekkentette, valamint a talált kincsnek mennyiségét is.

Alperes az, a ki a talált kincs elrekkentésével vádoltatik, és a ki mentheti magát a felperesi állitás megczáfolásán kivül azzal is, hogy az általa találtattak értékükhöz képest kincsnek nem tartathatnak, és ha annak tartathatnának is e tekintetben, rész a fiscust azért nem illetheti, mivel azok nem olyan helytt találtattak, hogy „elásott" kincsnek neveztethetnének; az idézett törvény a fiscusnak részt az „elásott" s ennélfogva földben talált kincsből tulajdonitván, a falban talált kincs pedig járulék gyanánt a ház tulajdonosát illetvén.

Törvényszék az alperes illető törvényszéke; a királyi tábla elébe ezen per a T. U. 25. §. szerint azon okból nem tartozván, mivel nem a törvény bizta annak folytatását a fiscalis directorra.

Jegyzés.

1.) Alaptalanul állitatik, mintha ezen pert székelyföldön talált s elrekkentett kincsekre nézve azon okból nem lehetne indítani, mivel a székelyföldön királyi jognak helye nem volna. Azon jog ugyanis, melynél fogva a fiscus részt követelhet az elásott s felfedezett kincsből, különbözik azon az A. C. 3. R. 25. Cz. szerint ingó dolgokra nem is alkalmaztatható királyi jogtól, melytől a székelyföld merőben mentnek különben sem állittathatik; és az csak is az A. C. 3. R. 54. czimében gyökereztethető különös kincstári jog, mely ezen törvény általánosságánál fogva kiterjed a haza bármely részében felfedezett elásott régi kincsekre, kivétel nélkül.

2.) Felsőbb rendeletek nyomán keletkezett szokás szerint, olyan kincsnek, melyből a fiscust illető rész követeltethetik, csak a neveztetik, a mely 100 tallérnál többet ér.

3.) Törvényellenesen állittatik az, hogy a kincset elrekkentő a C. C. 5. R. 1. E értelmében 200 mfrttal büntettethetnék, ezen büntetést ugyanis az idézett törvény azon eseteire rendelte a büntényeknek, melyekre a törvény határozott büntetést nem rendelt; a talált kincs elrekkentésére nézve pedig a törvény büntetésül azt rendelvén, hogy az, az elrekkentőtől egészen vétessék el, azon felüli más büntetésnek helye nem lehet.

667. §.

72.) Tisztek kihágásainak megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 42 és 43. Cz.

Felperes, főtisztek ellen a fiscalis director, ezeknek megpereltetése a fejedelelemre levén az A. C. 3. R. 42. Cz. 2. czikkében bizatva, a kinek ügyvivője a H. K. 2. R. 39. cz. k. §. szerint a fiscalis director; altisztek ellen pedig, kiknek idéztetése az A. C. 3. R. 43. Cz. 1. czikkében a főtisztekre van bizva, az illető törvényhatóság közfelperese. A felperes tartozik bébizonyitani a per tárgyává tett bünteny.

Alperesek azon fő- és altisztek, kik hivatalukat szándékos hanyagsággal folytatatják, igazságot törvényellenesen szolgáltatnak, igazságtalanok a végrehajtásokban, gonosztevőkkel egyetértenek, vagy azokat pártfogolják, kötelességeiket nem teljesitik, húzavonók, felsőbbjeik iránt engedetlenek s a szegénységet kinozzák. Az alperes védelmezheti magát a felperesi bizonyitás megczáfolása által.

Törvényszék, a főtisztek ellen inditott perre nézve, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke s illetőleg a városi tanács.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követelhetni, az okozott károknak megtérítésén kivül, az alperesnek 200 mfrttal, sőt hivatalától mefosztatással is leendő büntetését.

2) Mielőtt ezen per megkezdetnék, az alperessel közölni kell az ellene támasztott vádpontokat, hogy magát teljes szabadsággal kitisztithassa az 1791: 25. szerint; folytatott hivatalától, ezen s a fenebb idézett törvények szerint is, csak elmarasztaltatása esetében fosztathatván meg.

668. §.

73.) A tisztek által okozott sérelem orvoslása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a C. C. 3. R. 11. Cz. 3. cz.

Felperes az, a kit az alperes tiszti hatalmával visszaélőleg megkárositott, és tartozik a rajta elkövetett sérelmet bébizonyitani.

Alperes az a törvényhatósági altisztek közül, a ki tiszti hatalmánál fogva a felperest húzavonája vagy törvényellenes végrehajtása által megkárositotta; és magát a felperesi bizonyitás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a közgyülés vagy az illető törvényhatóság derékszéke, a megbántódott fél tetszése szerint.

Jegyzés.

1) Ezen perrel követelhetni a felperestől elvetteknek viszszaadatását, kárának s költségeinek megtérittetését, s ezeken kivül még az alperesnek 200 mfrttali büntetését is.

2) Ha az elmarasztaló itéletet 15 nap alatt végrehajtani elmulasztanák a kebelbeli tisztek: azt a nyertes felperes végrehajtathatja az alperes ellen királyi táblai vagy főkormányszéki irnokok által is, bizonyositás elöbocsáttatása nélkül, semmiféle perorvoslatok által meg nem akadályoztathatólag.

3) Hatalmában áll a közgyülésnek, ezen per rendén, az elmarasztalt tisztet hivatalából is kitenni azon esetben, ha az is követeltetett volna; különben közkereset alá (fiscalis actio) vettethetésnek levén helye.

4) Azon esetben, midön ezen per a közgyülésen tárgyaltatik, panaszos levél béadása mellett s törvényszüneti időben is kezdethetik, az alperes a közgyülés kezdete előtt 8-ad nappal bizonyosittatván; azon esetben pedig, midön a per a derékszék előtt kezdetik, idézésen kezdethetik, perfelvétel béadása mellett, s mindenik esetben egyaránt rövidnek tartathatik, nem levén az idézett törvényben természete meghatározva.

5) Ezen per tárgyává nem tétethetnek a tiszt által okozott olyan kárositások, melyek nem tartathatnak tiszti hatalommali viszszaélés eseteinek.

669. §.

74.) A gonosztevőket elbocsátók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Mátyás 6. V. 38. cz.; II. Ulászló 1. V. 80. cz.; 2. V. 19. cz. H. K. 2. R. 12. cz. 1. §.; A. C. 3. R. 47. Cz. 1. cz.

Felperes a fiscus, a ki tartozik a per tárgyává tett bünténynt bébizonyitani.

Alperes azon város, falu, tiszt vagy magánszemély, a ki a gonosztevőket akár szándékoson el nem fogatná, vagy illetőleg felszólittatva elfogatásukat kötelessége szerint segedelmezni elmulasztaná; akár az elfogottakat elitéltetésük s megbüntetésük előtt elbocsátaná szándékoson, vagy kötelességellenes hanyagságból elszalasztaná, egy szóval hibáztathatólag s büntetést érdemlőleg oka lenne annak, hogy a gonosztevők törvényszabta büntetésüket kikerülhessék. Az alperes védelmezheti magát a felperesi vád megczáfolása vagy legalább annak bébizonyitása által, hogy a meg nem czáfolható tényt ugy követte el, hogy azért nem büntettethetik.

Törvényszék a sz. kir. városokra s fötisztekre zézve a királyi tábla, más városokra s falukra nézve az illető vármegye és szék derék- s illetőleg alszéke, valamint az altisztekre s nemes személyekre nézve is; a nemtelenekre nézve a fiuszék, a városiakra nézve a tanács.

Jegyzés.

1) Követelhetni ezen perrel, az idézett törvények szerinti s az alperesek különbségéhez képest különböző büntetéseken kivül, még azon károk megtéritését is, melyeket az elszabaditott gonosztevő okozott.

2) Ezen perrel követeltethetnek azon egyének s testületek is, melyek büntető hatalom gyakorlására kiváltságoltak, ha a gonosztevőket meg nem büntetnék; mert a H. K. 2. R. 12. cz. 1. §. szerint a kiváltságos nyert joga gyakorlatára kötelezve van, s nincs felhatalmazva arra, hogy a bünösöket büntetlenül elbocsássa.

670. §.

75.) Az esküjét megszegő ügyvéd megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 4. R. 19. Cz.; T. U. 263. 267. §§.

Felperes a fiscalas director, a ki tartozik bébizonyitani a kereset tárgyává tett esetét az ügyvédi eskü megszegésének.

Alperes azon ügyvéd, a ki azzal vádoltatik, hogy megbizója ügyét elárulta, ellenfelével egy kézre dolgozott, vagy az elvállalt ügy védelmében illő hívséggel nem járt el, és a ki magát a felperesi vád megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék a királyi tábla, a T. U. 25. §. értelmében.

Jegyzés.

1) Ezen perben követelheti, avatkozás utján, a megbizó is azon kára megtérítését, melyet neki ügyvéde, esküje megszegése által okozot.

2) Ezen per tárgyává tétethetik az ügyvédnek azon büne is, mely a biró megkerülésében, tanuk megvesztegetésében, hamis levelek készitésében s olyanoknak tudva használásában, vagy más czekhez hasonló bünténykben áll, a T. U. 267. §. szerint.

3) Ha az ügyvéd megbizója leveleit elveszti, történetes szerencsétlenség esetén kivül, vagy az ellenfélleli egy kézre dolgozás által kárt okoz, illető törvényszéke előtt követeltethetik megbizója által, az A. C. 4. R. 19. Cz. 3. cz. szerint.

671. §.

76.) Az igazságszolgáltatást megtagadó földesur megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 3. R. 25 és 26. cz.; A. C. 4. R. 1. Cz. 28. cz.

Felperes az, a ki törvényesen felszólitotta a földesurat, 8-ad napos intés utján, az igazság kiszolgáltatására, és köteles bébizonyitani, hogy az alperes földesuri kötelességét teljesiteni elmulasztotta.

Alperes azon földesur, a ki a felperes általi törvényes felszólittatása után elmulasztotta igazságot szolgáltatni, s magát az elmulasztás okai helyességének bébizonyitása által mentheti.

Törvényszék az alperes illető törvényhatóságának alszéke.

Jegyzés.

1) Ezen pert ismételni lehet azon esetben, ha a földesur a törvényszék általi elmarasztaltatása után is elmulasztaná az igazság kiszolgáltatását.

2) Nincs helye, szokás szerint, ezen pernek, midőn a földesur megintetésekor arra utasitja a panaszlót, hogy sérelmet okozott urbéresét vagy zsellérét s cselédjét az illető rendszerinti törvényszék előtt követelje.

672. §.

77.) Közkövetelésü büntények megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a fajtalanságra nézve II. Lajos 4. V. 36. cz.; feleségrablásra nézve Szt. István 2. K. 25·26. f.; A. C. 5. R. 43. E.; lopásra nézve H. K. 1. R. 15. cz.; A. C. 3. R. 47. Cz. 2. cz.; II. Lajos 4. V. 36. cz.; H. K. 3. R. 34. cz. 3. §.; a rablásra nézve H. K. 1. R. 15. cz. Mátyás 6. V. 61. cz.; gyujtogatásra nézve a H. K. 3. R. 23. cz. 1. §.; A. C. 3. R. 47. Cz. 17. cz.; a bünösök pártfogolására nézve Zsigmond 3. V. 9. cz.; Mátyás 6. V. 48. és A. C. 3. R. 47. 49. Cz.

Felperes a közfelperes, a ki tartozik bébizonyitani a per tárgyává tett büntényt.

Alperes a büntény elkövetéséért vádoltatott, a ki magát a felperesi bizonyitás megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék, a magyar nemesekre nézve megyéjük derékszéke az 1791: 97. ideiglenes cz. szerint; székelyekre nézve, Marosszéket kivéve, székük alszéke, városiakra nézve a tanács; nemtelen szabadosokra nézve törvényhatóságuk fiuszéke; urbéresekre és zsellérekre nézve az uriszék, vagy ha nemtelenek, a fiu- különben pedig a derékszék.

Jegyzés.

1) A közkövetelésü büntények nemei közül a gyilkosság és a hűtlenség eseteinek büntetése fenebb külön tárgyaltattak.

2) Az elősorolt büntények megbüntetése mind ugyanazon természetü rövid per utján követeltethetik.

3) Ezen perrel szokták követelni, a fiscalis director felperessége alatt, a királyi tábla előtt a hűtlenség azon eseteinek megbüntetését is, melyek hajdon a H. K. 2. R. 75. cz. és A. C. 4. R. 13. Cz. 6. czikkében láthatólag nem követeltettek az országgyülés előtt, s a milyenek mindazok, melyek nincsenek a haza s fejedelem közvetlen veszedelmére irányozva.

4) Szokásban van az is, hogy a midőn ugyanazon büntényért több törvényhatóságbeli nemesek, mint büntársak, követeltetendők és a büntény rendkivüli kör ülményeknél fogva szigorubb s gyorsabb követelési eljárást igényel: ezen per, fökormányszéki rendelet következtében, a fiscalis director felperessége alatt, a királyi tábla előtt kezdetik.

673. §.

78.) A házassági ügyek.

Ezen ügyekben

a kereset alapjául használható törvények különbözők lehetnek, a per tárgyává tett kérdések különbségéhez képest, melyeket láthatni a házassági viszonyok fenebb tárgyalt előadásában.

Felperes az a házasfelek közül, a ki házastársától szabadulni kiván akár elválasztás, akár a házasság megsemmisitése utján; vagy azt házasságból folyó kötelessége teljesitésére akarja szorittatni, és köteles keresetét bébizonyitani.

Alperes a felperes házastársa, a ki magát annak bizonyitásai megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék a reformatusokra s unitariusokra nézve az egyházkerületi zsinat, a catholicusokra nézve a püspöki szék, a lutheranusokra nézve a káptalani gyülés.

Jegyzés.

1) Ezen perek tárgyává tétethetik egyszersmind a gyermekek törvényességének tartatásuk s neveltetésük módjának és költségeinek elhatározása is.

2) Indithat ilyen pert az egyházi közfelperes is, a vért fertöztető házasság megsemmisitésére, ha azt valamelyik a felek közül megkezdeni tudva elmulasztaná.

3) Ezen perek a reformatusok s unitariusok egyházi törvényszékei előtt a polgári rendes rövid perek módjára szoktak kezdetni s folytattatni.

4) A nősparáznaságért ezen per utján elválasztott személy itéletesen által szokott, megpereltetés és büntetés végett, iratni a fiscalis directornak, a ki az illető polgári törvényszék előtt követeltetni is szokta a közfelperes által; de illő eredmény nélkül, a mennyiben a polgári törvényszék előtt

nem birván bizonyitó erővel az egyházi szokás szerint költ tanuvallatások s itéletek, az által a büntetés kikerülése botrányoson eszközöltethetik.

HARMADIK FEJEZET.

A legrövidebb perekről.

674. §.

1.) Az elidegenitett fiscalitások követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. C. C. 5. R. 27. E.; T. U. 117. §.

Felperes a királyi fiscus, a ki csak azt köteles bébizonyitani, hogy a követelt jószág, dézma vagy dézmabér stb. az A. C. 2. R. 8. czimébe, vagy a fiscalitások 1650-ben készült lajstromába (fiscale regestrum) bé van igtatva.

Alperes a követelt fiscalitas birtokosa, a ki védelmezheti magát mind azzal, hogy az elidegenités az 1657-ik esztendő előtt történt; mind azzal, hogy a követelteknek a Leopold. dipl. kelése előtt már gyakoroltatott birtoklása annak 2-ik pontja által biztosittatott; mind végre azzal, hogy a per tárgya törvényczikk által kivétetett a fiscalitások lajstromából.

Törvényszék a productionale forum, mely elébe tizenötöd napos bizonyositás utján szokott az alperes idéztetni.

Jegyzés.

1) Ezen pert bármikor is megkezdhetni, időmulásnak sem megkezdhetésére, sem tárgyára nézve helye nem lehetvén.

2) A fiscus tartozik az alperest kielégiteni mind a jószágért eldödei által netalán fizetett pénzre, mind az épitmények s javitások árára nézve.

675. §,

2.) Az elzálogositott fiscalitások viszszaváltása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. T. U. 117. §.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani mind azt, hogy a per tárgya pura fiscalitas; mind azt, hogy az alperes által zálogczim alatt birtokoltatik.

Alperes a követelt fiscalitas zálogtartója, a ki magát védelmezheti annak bébizonyitása által, hogy a kiváltás ideje még nem jött el, hogy a per tárgya nem fiscalitas vagy megszünt fiscalitas lenni, a fiscalitasok lajstromábóli kitörültetésénél fogva.

Törvényszék a fökormányszék, a T. U. 22. §. szerint.

Jegyzés.

1) Ezen per tizenötöd naposnak (quindenalis processus) neveztetik azon okból, mivel azt tizenötöd napos intés előzi meg, melyet tizenötöd napos bizonyositás utjáni idézés követ.

2) Alaptalan azon állitás, mintha az alperes megintetése s idéztetése egyszersmind történhetnék meg. Az A. C. 2. R. 8. Cz. 2. cz. szerint ugyanis csak azon esetben van helye az alperes idéztetésének, midön a megkináltatott alperes a zálogpénzt felvenni s a fiscalitást kibocsátani 15 nap alatt elmulatta volna; a miből önként következtethetni, hogy az intés utjáni megkináltatásnak 15 nappal kell az idézést megelőzni.

3) A fiscus tartozik,a zálogpénzen kivül, az épitmények s javitások becsü szerinti árát is mind ajánlani, mind megtériteni.

676. §.

3.) A kihalás kihirdettetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: Zsigmond 6. V. 17. 18. cz.; Mátyás 5. V. 15. cz.; 6. V. 26. 27. cz.; II. Ulászló 1. V. 63. cz.; II. K. 1. R. 22. 27. 29. 30. cz.; A. C. 4. R. 3. 13. Cz. 6. cz.; T. U. 70. 117. §.

Felperes a fiscalis director, a ki tartozik bébizonyitani az állitott kihalást, valamint azt is, hogy a fekvésükre s mennyiségükre nézve meghatározandó vagyonai a kihaltnak a fiscus által a bébizonyitott kihalás czime alatt igényeltethetnek.

Alperesek azok, kik a kihalás kihirdettetésekor ellenmondottak, s ezeken kivül még azok is, kik azután bébizonyitják jogigényüknek az ellenmondókkali közösségét. Ezek védelmezhetik magukat annak bébizonyitása által, hogy kihalás nem történt, vagy hogy a követelt vagyonok a megtörtént kihalás czime alatt nem követeltethetnek.

Törvényszék, a királyi tábla.

Jegyzés.

1) Ezen per ugy kezdetik meg, hogy a fiscus, kihalást kihirdettető fejedelmi parancs mellett, az abban kijelölendö vagyonok elfoglaltatását elpróbálván, azokat, kik 15 nap alatt ellenmondanak, meghivatja ellenmondásuk okainak előadása végett, kiknek a törvény a védelemhezi készülhetésre egy esztendei időhaladékot enged; annak bételése előtt megjelenni nem tartozván, s ennélfogva a perfelvétel sem történhetvén meg.

2) Ezen per a kihalás napjától számitandó 32 év eltelése után nem kezdethetik meg, az azzal követeltethetöknek azután hoszszu perrel kelletvén követeltetniök.

3) A mindkétnemü örökösökbeni kihalást hirdettető fiscus felperességének, a kihalt nőrokonai ezen okból tett kifogása következtében, le kell szállittatni.

4) Ezen per indithatása a fiscus kihalás esetébeni örökösödése által levén feltételesitve, midön a székelyföldi vagyonokat a fiscus kihalás esetében sem örökölheti szabály szerint: ezen pert székelyföldi nem adományos vagyonokra nézve nem indithatni; az ellen a székelynemzet egy 1636-i januarius 30-kán költ nemzeti kiváltságlevél által kifejezetten is biztositva levén.

677. §.

4.) Az első és másdik ízbeli rokonok osztálya.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 40. 41. 45. 57. cz.; C. C. 4. R. 6. Cz.; 1791: 133. ideiglenes czikk.

Felperes az osztályt követelő rokon, a ki tartozik bébizonyitani mind azt, hogy az alperesnek első vagy má-

sodik ízbeli rokona; mind azt, hogy a fekvésükre, mennyiségükre s minőségükre nézve meghatározandó vagyonok iránt ezen per utján követelhető osztályt igényelhet.

·Alperes az első vagy másodízbeli rokona a felperesnek, a ki az általa osztályra felkért vagyonokat birtokolja, és a ki magát védelmezheti akár általában a felperesi állitások megczáfolása, akár különösön annak bébizonyitása által, hogy a követelt vagyonokra nézve megtörtént már a felperes által igényelt osztály; magát sem időmulással, sem pedig annak bébizonyitásával nem védelmezhetvén, hogy a felperes részesült az osztályra felkért vagyonokban, ha az törvényszerü osztály utján kivül történt.

Ezen perben kölcsönösök levén a követelések, a per folytában megváltoztathatják a perlekedő felek állásukat, a mennyiben több alperesek közül némelyek a felpereshez csatlakozhatnak, s az is megeshetik, hogy az alperes által támasztott követeléseknél fogva, a felperes alperesi védelemre kényszerittetik.

Törvényszék azon esetben, midőn a felosztandó vagyonok több törvényhatóságban feküsznek, a királyi tábla; különben pedig az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke.

Jegyzés.

1) Ezen per a több törvényhatóságban, vagy csak egy vármegyében fekvő vagyonokra nézve ugy kezdetik meg, hogy a felperes egyik itélömesterhez s illetőleg vármegyei fő- vagy alispánhoz intézett osztoztató fejedelmi parancsot váltván, az a mellett elpróbálandó végrehajtás felől az alperest nyolczadnapos bizonyositás utján értesiti, s azt a végrehajtás ellenállássali megakadályoztatása esetében, az illető törvényszék elébe idézteti nyolczadnapra ellenállása okainak előadása végett, a mit azonban az addig meg nem kezdhet, mig az ellenállás illő díját le nem teszi. Az igy megkezdetett perben az illető törvényszék által kimondott osztályos itélet végrehajtására itéletesen viszszautasitott itélömester s illetőleg vármegyei tiszt, azt semminemü menedékek által fel nem tartoztathatólag végrehajtják, kik ezen esetben a törvényszék itéletének csakis végrehajtói levén, az általuk elkövetett hibát reportatios perrel orvosolhatni.

2) A csupán egy székelyszékben fekvő vagyonokra nézve pedig, az 1791: 133. ideiglenes czikk által is helybenhagyott ősi szokás szerint, ezen per ugy kezdetik meg, hogy a felperes, osztoztató birák kirendelését kérő kérelme meghallgatása végett, nyolczadnapos bizonyositás utján idézteti az alperest Marosszéken a derék- a többi székekben pedig az alszék elébe, ki megjelenvén ellenezheti a birák kirendelését az osztály követelésének alaptalanságát bizonyitó okok felfejtése mellett; és ha azok ellenére az osztoztató birák a törvényszék által kirendeltetnek, az osztályos végrehajtást az a felől nyolczadnapos bizonyositás utján értesitendő alperes ellen elpróbálják s bébocsáttatván létesitik is, különben pedig a végrehajtást tiltakozással (inhibitio) akadályoztatható alperes, tiltakozása okainak előadása végett, az illető törvényszék elébe idéztetik, nyolczadnapos bizonyositás utján, s megjelenvén, azokat dijmentesen elő is adhatja. Az igy megkezdett osztályos perben kimondatott törvényszéki itélet végrehajtására itéletesen viszszautasitott osztoztató birák azt, az a felől ismét nyolczadnapos bizonyositás utján értesitendő alperes ellen, semmiféle menedékek által meg nem akadályoztathatólag végre is hajtják. Ezen szokás szerinti eljárásnak helye van a megosztozatlan bárhányadik ízbeli rokonok között, s az által nincs kirekesztve az osztálynak, az illető kerületbeli alkirálybirákhoz intézendő fejedelmi osztoztató parancs melletti létesithetése is, az osztályosok rokonsági ízeire való tekintet nélkül.

3) Azon esetben, midőn a végrehajtást akár fejedelmi parancs mellett, akár törvényszék általi kineveztetésük következtében elpróbált osztoztató birák, ellenzés nélkül bébocsáttattak az alperes által: általuk per nélkül (non processu litis H. K. 1. R. 45. cz. k. §.) létesittetik az osztály ugy, hogy az osztozó felek követeléseiket elejökbe terjesztik felelgetéseik bévégeztetése után, s ők azokat elhatározzák, a megállitott elvek szerint készitvén el a nyilczédulákat, melyekben ejtett birói hibákat, a H. K. 1. R. 45. cz. 1. §. szerint, osztály igazitására inditandó rövid per utján orvosolhatni. Az osztoztató birák határozata által terheltetett félnek azonban szabadságában áll tettleges ellenállással is gátolni annak végrehajtását, mely esetben a megháborittatott osztálynak az ellenálló idéztetésével, a már közlött módon kezdendő per utján kell és lehet létesittetni.

4) Ezen pernek csupán az osztályosok részesedése mértékének elhatározása levén tárgya, a jószágok természete csak az azelőtt gyakorlatban volt birtoklás módja szerint határoztatik el, a H. K. 1. R. 67. cz. 2. §.; 117. cz. k. §.; 2. R. 60. cz. 3. §. értelmében; az eredeti szerzölevelek szerinti gyökeres jog felett támasztott kérdések megvitatása külön per utjára utasittatván.

5) Helytelenül állittatik, mintha az osztozatlan rokonok közül valamelyik által szerzett adományos jószágok felosztása ezen per. utján meg nem történhetvén, a végre külön hoszszu pert kellene kezdeni; mind azért, mivel azt egy törvény sem rendeli; mind azért, mivel a II. K. 1. R. 43. cz. k. és 5. §-aiban ellenkezőleg és határozottan rendeli, hogy az osztozatlan rokonok közötti osztály alkalmával követelhetik a szerző rokonai részöket adományos szerzeményéből.

6) Ezen osztályos per tárgyává nem tétethetnek azon vagyonok, melyeknek öröklése módját a szerzőnek méltán tartatható örökséghagyó, érvényes végrendeletében szabályozta.

7) Ugyanezen legrövidebb osztályos per utján hajthatni végre azon osztályt is, melyet az atya a fiu és a fiu az atya ellen követelhet, a H. K. 1. R. 52. 53. 54. czimeiben kijelölt eseteiben az önkénytelen osztálynak; azon vélemény, mintha az osztályt ezen esetekben rövid perrel kellene követelni, megállható nem levén, mind azért, mivel ezen perekben álló felek is elsö ízbeli rokonai egymásnak; mind azért, mivel az ügy természete is mentöl rövidebb folyamatu pert igényel.

678. §.

5.) Közhelyek felosztása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: az A. C. 3. R. 29. Cz. 1791: 30. cz.

Felperes egyik azon helységbeli birtokosok közül, melyben még fel nem osztott közhely van, a mit a felperes kötelessége alkalmazottan bébizonyitani.

Alperesek ugyanazon helységbeli minden más birtokosok, a felperesen kivül, kik magukat a felperesi állitás megczáfolásával védelmezhetik.

Ezen perben is megváltozhatik a per folytában a perlekedők állása; az alperesek is viszontkövetelésekkel léphetvén fel a felperes ellen, s olykor a felperes az alperesek némelyikéhez, s viszont némelyek az alperesek közül a felpereshez csatlakozhatván.

Törvényszék az illető törvényhatóságnak derék- s illetőleg a székelyföldiek alszéke.

Jegyzés.

Ezen per-ügy kezdetik meg, hogy a felperes bizonyosittatja nyolczadnapra, az illető törvényszék elébe, osztoztató birák kirendelését tárgyazó kérelme béadandása felöl az alpereseket, kik az osztály gátlására intézett okaikat felfejtvén, ha azok ellenére kirendeltetnek a birák, azok elpróbálják az osztályos végrehajtást, az a felöl a felperes által nyolczadnapos bizonyositás utján értesitett alperesek ellen, s ha bébocsáttatnak, azt végre is hajtják; különben pedig az ellenállók nyolczadnapos bizonyositás utján idéztetnek az illető törvényszék elébe, ellenállásuk okainak előadása végett, melyhez azonban nem kezdhetnek, mig az ellenállási dijt le nem teszik, még pedig akárhányan legyenek s akárhány helytt történt legyen is ellenállás, a C. C. 4. R. 6. Cz. szerint összesen csak egyet. Az igy megkezdett perben kimondott törvényszéki itélet végrehajtására itéletesen viszszautasittatnak az osztoztató birák, s azok azt minden menedékek kirekesztése mellett végre is hajtják. Ezen a közhelyek eddigi osztályában használtatni szokott eljárási módot jövendőre nézve megváltoztatta az 1847: 15. czikk, melynek szabályai közöltettek már fenebb.

679. §.

6.) A barázdajártatás.

A szomszéd birtokosok szántóföldeit s réteit sat. egymástól megkülönböztető barázdának neveztetni szokott határvonalok helyreigazitásának következendő módja van, névszerint Marosszéken szokásban:

A sérelmes meginteti ellenfelét, nyolczadnapon elpróbáltatandó barázdajártatás felöl, a helynek kijelölése mellett. A kitüzött napon egy táblabiró elébe állit hét határjárót, kik letetteskü jök szerint kijárják, azaz kimutatják a valódi barázda igaz helyét,

ha az ellenfél megengedi s azon fél, a melyiktől földet jártak el, hordozza a költséget. Az ezen jártatással meg nem elégedett fél viszszaintetheti a nyertes felet nyolczadnapra, s akkor az előbbieken kivül még hét és igy összesen 14 határjárót állit egy táblabiró elébe, kiknek eskületétele után ismétlik hasonló módon s következéssel a barázdajártatást. Azt a ki akár az első, akár az ismételt jártatást bé nem bocsátaná, vagy a bébocsátott határjárókat eljárásukban ellenállással gátolná: ellenállása okadására szokták idéztetni az illető alszék elébe, s kisebb hatalmaskodási dijjal büntetni az ellenállás okainak alaptalansága esetében; a törvényszék által a barázda felett támasztott kérdés is a felek bizonyitásai szerint eldöntetvén, mely esetben ezen per rövid perré változik által azon okból, mivel kisebb hatalmaskodási tény a per tárgya, s az ellenállási dij bététele sem szokott megkivántatni.

Szokásban van az is, hogy midőn a barázdák kiigazitását az irt jártatás utján eszközölni nem lehetne, vagy az irt módon végrehajtatott barázdajártatással szenvedett sérelmét kivánná a megterheltetett fél orvosolni: a sérelmes bizonyositván ellenfelét a derék- s illetőleg alszéktől határjártató biztosok kirendelését kérő levele meghallgatására, ha azok kirendeltetnek, nyolczadnapos bizonyositás előrebocsátása mellett elpróbálják a végrehajtást s bébocsátva el is végzik; különben pedig a felperes idézteti az ellenállókat a törvényszék elébe, ellenállásuk okainak előadása végett, s igy folyamatba indul a fenebb már közlött per.

Egyébiránt csaknem mindenik törvényhatóságban különböző szokás divatoz a barázdajártatásra nézve.

680. §.

7.) Az özvegyi tartás kiszakasztása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a II. K. 1. R. 98. és 102. cz.; A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyasszony elhalt férje ősi jószágainak közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyitani mind örökségi jogát, mind azt, hogy az özvegy birtokában levő jószág több, mint a mennyit tartásul igényelhetne törvény és szokás szerint.

Alperes férje ősi jószága birtokában maradott özvegyaszszony, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása s különösön pedig annak bébizonyitása által, hogy a követelt jószágot nem özvegyi, hanem más érvényes czimü jognál fogva birtokolja.

Törvényszék még azon esetben is, midön a követelt jószágok több törvényhatóságban fekünnének, azon törvényhatóságnak derékszéke, melyben fekszik derekasabb lakhelye (residentiája) az elhalt férjnek.

Jegyzés.

1) Ezen pert a férj halála napjától számitandó egy esztendő bételése előtt meg nem kezdhetni, s akkor is előbb meg kell kináltatni a törvény szavai szerint: „az igaz dossal s egyszersmind ura nevének viseléseig, a jószágnak quantitásához képest illendő részszel is“ a gyermektelen özvegyaszszonyt, a gyermekest pedig, hitbérén kivül, hitbére mennyiségéhez képesti jószággal; a nyolczadnapos bizonyositás utjáni idézésnek csak akkor lehetvén helye, midön az ajánlottakkal az özvegy meg nem elégednék.

2) Azon esetben, midön az özvegy férje jószágát nemcsak özvegyi, hanem más czim alatti jogon is igényelheti, idézéssel (citatione) kezdendő rövid pert kell ellene inditani, abban egyéb jogai tisztábahozatalán kivül, özvegyi tartásának mennyisége is elhatároztathatván.

3) A kihalt férj özvegye ellen a fiscus nem indithat özvegyi tartása kiszakasztására ilyen pert, a miből következtethetni, hogy az özvegy kihalt férje neve viseléseig minden jószágainak birtokában marad, a fiscus által háborithatatlanul. Azon özvegyek ellen sem indittathatik ezen per, a kik az A. C. 3. R. 25. Cz. szavai szerint „tutrix relictak, kiknek gyermekek legitimus successorok a jószágban.“

4) Az özvegyet illető hitbér és tartás meghatározásán kivül, a férj örököseit illető levelek kiadása is ezen per tárgyává tétethetik azon esetben, ha a C. C. 4. R. 11. Cz. nyomán közigazgatási uton azoknak kézhezvétele meg nem kisértetett volna; ugy mindazáltal, hogyha azokat az özvegy kiadni nem akarná, ellene külön pert kell kezdeni. Ugyan-

ezen per tárgyává tétethetik továbbá azon károk megtérítésének követelése is, melyeket az özvegy gyászesztendeje alatt okozott, a kár kinyomozására az illető törvényhatóság által kibocsátott biztosok általi megintetése daczára.

681. §.

8.) Az özvegyi tartásul birtokolt jószágot pusztitó özvegy követeltetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyi tartásul birtokolt jószág közvetlen örököse, a ki az állitott pusztitást tartozik bébizonyitani.

Alperes az özvegyi tartásra kiszakasztott jószágot birtokoló özvegy, a ki magát a felperesi állitás megczáfolása által védelmezheti.

Törvényszék azon törvényhatóság derékszéke, melyben a kérdés alatti jószág fekszik.

Jegyzés.

1) A per megkezdése előtt meg kell inteni az özvegyet, az illető törvényhatóság által kiküldendő biztosok által is, hogy a pusztitástól szünjék meg.

2) Ezen per tárgyává az özvegynek csak azon pusztitásait tehetni, melyek az özvegyi tartás kiszakasztatása után történtek.

3) Ezen perrel követelhetni nemcsak a gyermektelen, hanem a gyermekes özvegyet is.

682. §.

9) Az özvegyi tartásul birt jószág visszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 98. 102. cz. 2. R. 24. cz.

Felperes az özvegyi tartásul birt jószág közvetlen örököse, a ki tartozik örökösi jogát alkalmaztatólag bébizonyitani, valamint azt is, hogy megszünt azon özvegyi jog, melynél fogva a követelt jószág birtokoltatott.

Alperes a férjhezment özvegy, vagy az elhalt özvegynek özvegyi tartásul birt jószágát birtokló örökösei, kik magukat védelmezhetik annak bébizonyitásával, hogy a követelt jószágot addig viszszabocsátani nem tartoznak, mig az arra érvényesen fektetett követeléseikre nézve ki nem elégittettnek; időmulással magukat nem védelmezhetvén.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a kir. tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke, a zálogczim alatt birtokolt jószág iránt inditott per törvényszékeit kijelelő 1791: 135. ideiglenes czikk értelmében.

Jegyzés.

A perkezdést meg kell előzni az alperes megintetésének, az özvegyet illető hitbérnek s hozományainak ajánlása mellett; melyek elvesztésével az özvegy csak azon esetben büntettethetik ezen per rendén, ha helyes ok nélkül hurczolta volna a pert.

683. §.

10.) Az özvegy által elidegenitett özvegyi tartásul birt jószág viszszakövetelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 25. Cz.

Felperes az özvegyi tartásul birtokolt s elidegenitett jószág közvetlen örököse, a ki tartozik bébizonyitani mind örökösi jogát, mind azt, hogy az özvegyaszszony által elidegenitett jószág ötet csupán özvegyi jogánál fogva illette.

Alperes a követelt jószágnak birtokosa, a ki magát védelmezheti a felperesi állitás megczáfolása által; időmulással azon okból nem védelmezhetvén magát, mivel az özvegy a jószágot csak zálogczim alatt birtokolta, a H. K. 2. R. 24. cz. szerint, s több jogot az iránt másra át nem ruházhatott, mint a mennyivel maga birt. Az özvegygyel kötött bármi czimü egyezményekkel sem védelmezheti birtokát az alperes, azok az A. C. 3. R. 25. czimében „penitus érvénytelenek“ levén nyilvánitva.

Törvényszék, ha a követelt jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke.

Jegyzés.

1) Alaptalanul állittatik ezen per rövidnek, azon okból, mivel az A. C. 3. R. 25. Cz. azt rendelvén, „hogyha mások kezébe ejtetett volna is a jószágban, valamint a dotalistától, azoktól is csak szintén ugy elvétessék:“ méltán állithatni, miként az elidegenitett jószágot olyan természetü perrel kell követelni, milyennel azt az özvegytől kellett volna követelni, és a mely a H. K. 2. R. 24. cz. szerint legrövidebb természetü zálogper.

2) Ezen pert addig meg nem kezdhetni, mig az az iránti özvegyi jog fenáll; az alatt az özvegy szabadon rendelkezhetvén a jószág felett, a birtoklási és használati jogra nézve.

684. §.

11.) Az okleveleknek özvegyaszszonyoktóli követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: a C.C, 4. R. 11. Cz.

Felperes az okleveleket igényelhető örököse a férjnek, a ki tartozik bébizonyitani, hogy az általa jog szerint igényelhelhető levelek az alperesnél vannak.

Alperes az elhalt férje okleveleit letartoztató özvegy, a ki magát a felperesi állitás megczáfolása által védelmezheti; gyászévi perszünetet nem igényelhetvén.

Törvényszék azon törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke, melyben a letartoztatott levelek tartatnak.

Jegyzés.

1) Ezen pernek csak azon esetben lehet helye, ha az özvegy meg nem engedte volna, hogy az illető törvényhatóság tisztjei férje okleveleit még eltemettetése előtt elpecsételjék; megesketvén egyszesmind az özvegyet a felett, hogy a levelek közül egyet is sem el nem rekkentett, sem el nem vesztett s enyésztetett.

2) A perkezdést meg kell előzni az oklevelek fölkérését tárgyazó intésnek.

3) Az akár önkéntesen, akár a perben költ itélet következtében kiadott és eskü letétele mellett elfogadandó le-

velek különválasztásának az illető törvényhatóság két főbirája vagy alkirálybirája és legalább négy táblabirája jelenletében kell megtörténni; a különválasztott leveleknek azok kezébe kelletvén szolgáltatni, kiket a levéltartás törvény szerint illet.

4) Az okleveleket elmarasztaltatása után is megtagadó özvegy, örökös szavatosság terhe alá is vettethetik.

685. §.

12.) A gyermektelenül elhalt feleség vagyonainak férjétöli követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 100. cz.; 1791: 134. ideiglenes czikk.

Felperes a gyermektelenül elhalt feleség közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyitani örökösi jogát, az alperestől jog szerint követelhető ősi vagyonokra alkalmaztatva.

Alperes a követelt vagyonokat birtokoló férj, a ki magát védelmezheti a felperesi állitás megczáfolása és annak bébizonyitása által, hogy a követelt vagyonok tulajdonaivá lettek, vagy hogy még felesége életében elhasználtattak.

Törvényszék a királyi tábla, ha a követelt vagyonok több törvényhatóságban feküsznek; különben pedig az illető törvényhatóság derékszéke vagy a székelyföldi alszék, Marosszéket kivéve.

Jegyzés.

1) Ezen pert a feleség halála utáni 30 nap alatt nem kezdhetni, s akkor is 15 napos intés s a követelt jószágra ruházott pénzeknek s javitások árának ajánlása mellett, és bizonyositás utjáni idézéssel.

2) Ezen per sommás pernek neveztetik azért, mivel a pert leszállitó kifogásokat nem lehet külön, hanem csak egyszersmind a derekas iratásokkal itélet alá bocsátani.

3) Az elhalt gyermekek vagyonait is ilyen per utján követelhetik atyjuktól, azoknak anyai ágbeli közvetlen örökösei.

4) Alaptalanul állittatik, hogy ezen per tárgyává lehetne tenni az elhalt feleségnek külön szerzeményeit s annak felét is, a mit férjével együtt szerzett. Az idézett törvények

ugyanis kifejezetten csupán a hozományról s ősi ingó és fekvő vagyonokról emlékeznek, s a H. K. 1. R. 48. cz. szerint a szerzeményekre nézve a férj felesége testvérei feletti elsőbbséget igényelhet.

686. §.

13.) A kötlevél teljesittetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 11. Cz. 2. cz. és a T. U. 93. §.

Felperes azon szerződött fél, a ki kötlevél szerinti tartozását teljesitette, vagy kész teljesiteni, s köteles követelését a kötlevél bémutatása mellett bébizonyitani, valamint azt is, hogy az alperes a kötlevélben elvállalt kötelességét nem teljesitette.

Alperes azon szerződött fél, a ki kötlevél szerinti tartozását nem teljesitette, s magát a felperesi állitás megczáfolásával védelmezheti, valamint annak bébizonyitásával is, hogy a H. K. 2. R. 30. cz. 6. §. értelmében, a teljesités nem állhatott hatalmában, vagy hogy a kötlevél lényeges fogyatkozásai miatt semmitérőnek tartathatik.

Törvényszék az alperes törvényhatóságának derékvagy alszéke, a követelt összeg mennyiségéhez képest.

Jegyzés.

1) Ezen per csak azon esetben legrövidebb folyamatu, midön a kötlevélben ki volt rekesztve kifejezetten a menedékekkeli élhetés; s annak megkezdését 15 napos intésnek s a kötlevél párja egyszersmindi közöltetésének kell megelőzni, a mit követ nyolczadnapos bizonyositás utjáni értesittetése az alperesnek az ellene elpróbáltatandó végrehajtás felől, melyet ha ellenállással gátolna, az ellenállás okainak előadása végett nyolczadnapos bizonyositás utján idéztetik az illő törvényszék elébe, s az igy megkezdett perben költ derekas itélet, minden menedékek kirekesztésével, teljesedésbe is vétetik.

2) Ezen pert nem lehet felfüggeszteni a kötlevél érvénytelenitésére inditott más per által azon esetben, ha az alperes már teljesitette volna elvállalt kötelességét, söt azon esetben

sem, midőn a felperes sem teljesitett semmit, ha a kötlevelet nem lehet semmitérőnek tartani, hanem csak érvénytelenithetőnek.

687. §.

14.) Tiszta zálog kiváltása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az 1791: 135. ideiglenes czikk.

Felperes az elzálogositó vagy örököse, sőt a zálogositó rokona és a jószág szomszédja is, kik kötelesek bébizonyitani kiváltás iránti jogukat, a zálogczim valóságát, a követelt jószág hollétét és a zálogsumma mennyiségét.

Alperes a zálogtartó, ki magát védheti a kikötött időnek el nem telésével s a zálog megörökitésének bébizonyitásával; időmulást s azt, hogy a követelt jószágot fejedelmi adománynyal megnyerte, védelmül nem használhatván.

Törvényszék, ha a jószág több törvényhatóságban fekszik, a királyi tábla, különben az illető törvényhatóság derék- vagy alszéke, ahozképest a mint a zálogsumma több vagy kevesebb száz forintnál; és a városi tanács.

Jegyzés.

1) A perkezdést meg kell előzni 15 napos intésnek, s a zálogsummával és lehető javitások árávali megkinálta-tásnak is egyszersmind; azon esetben, ha nem az ellen indittatik a kereset, a ki a jószágot zálogba vette volt, a záloglevél másolatának is közlése mellett.

2) A zálogsumma s egyéb megtéritendők ajánlását a perfelvételben is ismételni kell, mert különben késedelmi büntetés követelhetésének helye nem lehet.

688. §.

15.) A tiszta adósság követelése.

Ezen ügyben

kereset alpjául használható törvények: a H. K. 2. R. 68. cz.; 3. R. 28. cz.; A. C. 4. R. 15. Cz.; 1791: 136. ideiglenes czikk, 1792: 2. cz.

Felperes a hitelező vagy örököse, engedményese s hagyományosa, kik az adósság tisztaságát érvényes kötlevéllel tartoznak bébizonyitani.

Alperes az adós, vagy örököse s illetőleg kezese, kik magukat a felperesi állitás megczáfolása által védelmezhetik.

Birája az illető törvényhatóság főtisztje vagy helyettese, de csak a mennyiben az alispán vagy alkirálybiró által elpróbáltatott végrehajtás megakadályoztatása után, az adósság tiszta volta esetében hatalomkart rendelni, a homályos adósság követelésével pedig a hitelezőt törvény rendes utjára utasitani, a főtisztek joga s kötelessége is egyszersmind, s ennélfogva a tiszta adósság biráinak méltán tartathatnak.

Jegyzés.

A főtiszt hatalomkart rendelő határozata ellen folyamodást használhatni, törvényellenes szokás szerint, a fökormányszékhez birtokon belől; annak rendelete ellen a felséghez jelentett folyamodásnak a hatalomkarrali végrehajtást felfüggesztő ereje nem levén.

689. §.

16.) A bukott adós követelése.

Ezen ügyben (processus cridalis, csödper)

kereset alapjául egy 1772 julius 4-én költ udvari rendelet szokott használtatni.

Felperesek a bukott adós hitelezői, kik kötelesek követelésük valóságát bébizonyitani.

Alperes a megbukott adós, a ki magát a felperesek állitása megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék szabály szerint az illető városbeli tanács.

Jegyzés.

Ezen csödper körébe tartozható kérdések terjedelmes előadását s a csödbirósági eljárásnak szabályait is láthatni fenebb ott, a hol ezen tárgy tüzetesen tárgyaltatott.

690. §.

17.) A panaszos perről (processus spolii).

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 1. R. 68. cz.; A. C. 3. R. 8. Cz.; T. U. 22. §.

Felperes az, a ki birtokától erőszakoson megfosztatott, s illetőleg joga gyakorlatában tettlegesen háborittatott, és köteles bébizonyitani a bépanaszolt hatalmaskodási tény valóságát, joga sérelmét s szenvedett kára mennyiségét.

Alperes a bépanaszolt tény elkövetője, a ki magát védelmezheti általában a felperesi állitás megczáfolása s különösön annak bébizonyitása által, hogy az elfoglalt vagyonnak közvetlen örököse.

Törvényszék, ha az elfoglalt vagyonok több törvényhatóságban feküsznek, a fökormányszék, különben pedig az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke. Az országgyülés s annak nem tartatása esetében a fökormányszék előtt követeltetnek a városi közönségek és törvényhatósági fötisztek.

Jegyzés.

1) Ezen pert a panaszos tény elkövetése napjától számitandó egy év alatt meg kell kezdeni; azután a sérelem hatalmaskodási rövid per utján orvosoltathatván.

2) Perfelvétel helyett panaszos kérlevél szokott a törvényszékhez béadatni, melyben az előbbi állapotba viszszahelyeztető biztosok kibocsáttatása, az eloglaltak viszszaadatása, s a szenvedett kár megtérittetése kéretik; értesittetvén nyolczadnapos bizonyositás utján előre az alperes, ezen panaszos levél béadatandása felől.

3) A pert leszállitó kifogásokat a derekas iratásokkal együtt kell itélet alá bocsátani, s ezen per ennélfogva sommás pernek szokott neveztetni.

4) Ezen pernek tárgya csak a viszszahelyeztetés (repositio, restitutio in integrum) s kártérités lehetvén, ha a felperes kérlevelében a hatalmaskodási tény törvény szerinti büntetését is követelné, a perfolyam leszállittatik az alperes kérésére, halmozottsága miatt; ezen legrövidebb perben olyan büntetés kérésének, melyre nézve a törvény rövid pert rendelt, helye nem lehetvén.

5) Ezen pernek feladata a levén, hogy a birtoklási jogon ejtett sérelem mentől rövidebb idő alatt, a tetleges viszszatorlás veszélyeinek megelőzésével orvosoltassék: az által a birtoklás előbbi viszszahelyeztetése eszközöltetik, s ennélfogva annak körébe a tulajdonosi jogot tárgyazó kérdések feletti vitatkozás nem tartozhatik.

6) A tulajdonos által bérbeadott jószágából jogellenesen kivettetett haszonbéres ezen per utján eszközölheti viszszahelyeztetését s szenvedett kárai megtérittetését.

691. §.

18.) A harmadnapos perről.

Ezen ügyben (causa tridualis)

kereset alapjául használható törvény: az 1791: 95. ideiglenes czikk volt.

Felperes a hatalmaskodási tény által jogaiban megsértett birtokos, a ki köteles az ellene elkövetett hatalmaskodási büntény valóságát, valamint azt is bébizonyitani, hogy az alperes a tett helyén vagy folytonos üzetése közben fogatott legyen el, s ha el nem fogattatott volna, hogy marhái s egyéb ingó vagyonai a tett helyén vagy üzetése közben tartoztattak le, s végre azt is, hogy azon helynek, melyen a büntény elkövettetett, legalább egy év olta békés birtokosa.

Alperes a tett helyén vagy üzetés közben elfogatott s illetőleg ingó vagyonaitól megfosztott hatalmaskodó, a ki magát a felperesi állitások megczáfolásával védelmezheti; tulajdonosi s a felperesénél érvényesebb birtoklási jog bizonyitgatásával ügyén nem segithetvén.

Törvényszék a harmadnapos törvényszék.

Jegyzés.

1.) Az elfogatás napjától számitandó harmadnap alatt, harmadnapos bizonyositás utján kell az alperest idéztetni a törvényszék elébe, elfogattatása esetében fogságból (e vinculis) személyesen, ingó vagyonai letartoztatása esetében pedig embere s illetőleg cselédje által, ha nemes; azon esetben pedig, midőn a letartoztatott ingók tulajdonosa nem tudatnék, kihirdettetik a helységben a törvényszéknek tartandása.

2.) Ezen per tárgyává közös, vagy a határvonalok feletti villongás miatt bizonytalanná lett birtoklási jog sérelme nem tétethetik, a felpereskedhetés egy évi kirekesztőleges békés birtoklás bébizonyitása által levén feltételesitve.

3.) A törvény czélja, s az ügy természete szerint a törvényszék eljárásának mentől rövidebbnek kelletvén lenni: törvényellenesnek méltán nevezhetni azon szokást, mely sze-

rint még a közbeszóló (incidens) itéletek ellen is folyamodhatni, még pedig a per folyamát felfüggesztöleg, mind a fökormányszékhez, mind a felséghez.

4.) A törvényszék által kimondatott derekas itéletet csak birtokon kivüli feljebbvitel utján lehetne orvosolni az illető törvényhatóság derékszéke előtt; szokássá vált azonban az, hogy a fökormányszék előtt folyamodás utján eszközöltethessék a törvényszéki itélet által méltatlanul okozott sérelemnek orvosoltatása.

5.) Legyen bár az elkövetett büntény nagyobb hatalmaskodási, ezen per utján mindazáltal csak kisebb hatalmaskodási büntetést követelhetni.

6.) Szokás szerint ilyen harmadnapos perrel követeltetnek azok is, kik csempészeten találtatva elfogatnak, akár nemesek, akár nemtelenek legyenek az A. C. 2. R. 12. Cz. 5. cz. értelmében, valamint a sólopás esete is az A. C. 3. R. 15. Cz. 1. cz. szerint.

692. §.

19.) A harmadnapos szóbeli perről.

Ezen ügyben (tridualis verbalis processus)

kereset alapjául használható törvény: a H. K. 2. R. 20. cz. k. §.

Felperes az országgyülésen vagy a k. táblán jelenlevök közül az, a ki az alperes által megsebesittetett, veretett vagy szóval becstelenitöleg meggyaláztatott, és köteles bébizonyitani, hogy az irt sérelmek közül valamelyik rajta, mint az országgyülésen s királyi táblán jelenlevön hajtatott végre.

Alperes azon nemes személy, a ki a felperest az irt módon megsértette, s magát a felperesi állitás megczáfolása által védheti.

Törvényszék az országgyülés s illetöleg a k. tábla.

Jegyzés.

1.) A tények elkövettetése napjától számitandó harmadnap alatt, harmadnapos idézés utján utasitvány mellett meghivatván az alperes, a perfelvétel s felelkezések szóval történnek nyilvános ülésben; az ősi perlekedés módjának

ezen ereklyéje is eléggé bizonyitván azt, hogy a nyilvánosság s szóbeli eljárás egymást feltételező kapcsolatban állanak.

2.) Az itélet zárt ülésben állittatik meg, s irásba foglaltatván, nyilvános ülésben hirdettetik ki és rögtön teljesedésbe is vétetik a jelenlevő alperes ellen, ki ha eleget nem tenne, letartoztattatik.

3.) A meg nem jelent alperes ellen kimondatott elmarasztaló itélet, végrehajtás végett általiratik törvényhatósága tisztségének.

4.) Az elmarasztalt alperes kisebb hatalmaskodási vagy illetőleg nyelvváltsági dijjal szokott büntettetni, költség s fáradság megtéritésén kivül.

693. §.

20.) Az ellopatott marha árának követelése.

Ezen ügyben, mely nyomkövetésinek is szokott neveztetni,

kereset alapjául használható törvények: Kálmán 1. K. 63. f; A. C. 3. R. 34. 76. Cz. 19. cz.; 5. R. 37. E. C. C. 5. R. 24. 25. 26. E.

Felperes a káros, a ki azon esetben, ha marhája a faluból lopatott el, köteles bébizonyitani, hogy kész volt megesküdni vagy meg is esküdött arra, hogy marhája ellopatott, hogy azt nem cselekedte cselédje, és hogy mennyit ért marhája; ha pedig a falu határáról lopatott el a marha, azt tartozik bébizonyitani, hogy a falut felszólitotta a nyom követésére, hogy megesküdött marhája nyomára, hogy a falu a nyomot által nem vette, vagy ha által vette volna, hogy azt határáról ki nem nyomozhatta, vagy hogy a marha nyúzott teste a határon megtaláltatott és hogy a nyom a követelt faluba bényomoztatott.

Alperes azon falu, melyből a marha ellopatott, vagy a melynek határáról a nyom ki nem nyomoztathatott, vagy a melybe más falu határáról a nyom békisértetett. Az alperes védelmezheti magát általában a felperesi állitás megczáfolásával, különösön pedig annak bébizonyitásával, hogy mentesitve van az efféle károk megtéritésére nézve, vagy hogy a helységben a marha ellopatásakor sokadalom, országgyülés, törvényszék tartatott.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- s illetőleg alszéke a követelt kár mennyiségéhez képest.

Jegyzés.

A nyomot békisérhetni a papok udvarára is éppen ugy, mint más világi nemesek telkeire a C. C. 1. R. 1. Cz. 4. cz. szerint.

694. §.

21.) Tékozlók követelése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény nem levén, használtatni szokott egy 1772. julius 4-én költ udvari rendelet.

Felperes a tékozló közvetlen örököse, a ki köteles bébizonyitani mind örökösi jogát, mind azt, hogy azon jószágok, melyekben az alperes tetemes és helyesoknélküli elidegenitéseket tett, ősiek.

Alperes az ősi jószágok tékozlója a ki magát a felperesi állitás megczáfolásával védelmezheti.

Törvényszék az illető törvényhatóság közgyülése, mely elébe a tékozlót nyolczadnapos bizonyositás utján szokták idéztetni.

Jegyzés.

1.) Bébizonyittatván az, hogy az alperes ősi jószágait tékozolja, tékozlónak itéltetik, s mint olyan érvényes elidegenitéseket nem tehetvén, hogy meglevő vagyonait el ne idegenithesse, a fökormányszék által országszerte tékozlónak hirdettetik ki. A még el nem idegenitett vagyon gondnoki felügyelet alá bizatik, s a jövedelem egy része a tékozló szükségei fedezésére, más része pedig adósságai kifizetésére fordittatik.

2.) Miután jobb utra tért a tékozló s adósságai is kifizettettek, megnyerheti a fökormányszéktől a gondnoki hatalom alóli kiszabadittatását, a mi országszerte ki szokott hirdettetni.

695. §.

22.) Kárt okozó malmok, gátok, s töltések levágatása.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 40. Cz.

Felperes azon közönség, mely a malmok, gátok s töltések miatt kárt szenved, és köteles bébizonyitani, hogy azok által országutak, révek, adófizetők s közterhet hordozók földei károsittatnak.

Alperes a malom, gát és töltés tulajdonosa, ki magát a felperesi állitás megczáfolásával védelmezheti.

Ezen ügy birája az illető törvényhatóság közgyülése, söt szokás szerint tisztsége is.

Jegyzés.

1.) Ezen pernek sem nevezhető ügy inkább közigazgatási uton és ugy tárgyaltatik, hogy az alperes nyolczadnapos bizonyositás utján értesittetvén a felperes által, a közgyüléshez szemlélő biztosok kirendelését tárgyazó kérlevele béadandása felöl, a felek összszefelelkezései után a közgyülés által kirendelt szemlélő biztosok a hely szinén szemlét tartanak, s ha tudósitványukban a malmot, gátat s töltést, irt értelembeni kárt okozóknak nyilvánitják: a közgyülés végképpen (peremtorie) elhatározza azok levágattatását, valamint azt is, hogyha a tulajdonos a határozat teljesedésbe vételének ellene szegülne, rajta 200 mfrt vétessék fel mindannyiszor, minden menedékek kirekesztése mellett.

2.) Szokásban van az is, hogy a szemlélő biztosok kirendelése az illető törvényhatóság derékszékétöl kéressék, bár az idézett törvény kifejezetten megelözni kivánta legyen is azt, hogy ezen ügy per tárgyává tétessék.

3.) Ha az alperes meg volt intve az iránt, hogy kárt okozó malmát, gátját igazittassa meg, töle az okozott károk megtérittetése is követeltethetik.

4.) Magánosok hasonló sérelmei csak rendes per utján orvosoltathatnak, a H. K. 1. R. 87. cz. nyomán.

696. §.

23.) A korcsomárlási jog szabályozása.

Ezen ügyben (limitatio juris educilli)

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 32. Cz.

Felperes az a birtokosok közül, a ki a korcsomárlási jogot szabályoztatni kívánja; s azt, hogy birtokos és hogy azon jogra nézve még nem történt szabályozás, bébizonyitani tartozik.

Alperesek a több, birtokosok, kik viszonti követelőleg is léphetnek fel a felperes ellen.

Törvényszék az illető törvényhatóság derék- vagy illetőleg alszéke.

Jegyzés.

Az idézett törvényben, a korcsomárlási jog szabályozása a tisztekre ugy levén bizatva, hogy ha felszólittatva ki nem szállanának, 200 mfrttal büntettessenek: ezen pernek akkor lehet helye, midőn a szabályozás végett megjelent kerületbeli alispán s illetőleg alkirálybiró végrehajtói eljárásukban ellenállásra találnának; az ellenállók idéztetvén ellenállásuk okainak előadása végett az illető törvényszék elébe.

697. §.

24.) A széktörés megbüntetése.

Ezen ügyben (causa fractionis sedis)

kereset alapjául használható törvények: a H. K. 2. R. 69. cz. 3. R. 3. cz.

Felperes, ha általában a törvényszék méltósága sértetett meg, a közfelperes, különben pedig a megsértett személy, kik kötelesek a büntény valóságát bébizonyitani.

Alperes az, a ki a szék szinén büntetést érdemlő sértést követett el, akár a szék méltósága, akár annak tagja ellen.

Törvényszék az, a melynek szinén követtetik el a büntény.

Jegyzés.

Ezen per a büntény elkövetése után rögtön indittatik ugy, hogy a megsértett fél s illetőleg a közfelperes az el-

nöktől jelt kér, s annak megnyerése után, szokás szerint, a terem ajtai bézáratnak. Az ügyfelvétel s a felek felelgetései élő szóval történnek, s addig az ülés el nem oszlattathatik, mig a per bévégeztetvén, az itélet ki nem mondatik, s végre is nem hajtatik; az eleget tenni nem tudó elmarasztaltat alperes le is tartoztathatván.

698. §.

25.) A végrehajtók hibáinak orvoslása.

Ezen ügyben (reportatios per) kereset alapja csak a szokás, mely szerint

felperes az, a perlekedett felek közül, a ki a végrehajtó kijelölendő s bé is bizonyitandó hibája miatt kárt szenvedett.

Alperes a felperes ellenfele, a ki magát a felperesi állitás megczáfolásával és azzal is védelmezheti, hogy a felperes nem jelentvén jogfentartást (reportatio), a végrehajtók tettén megnyugodott, söt időmulással is, ha a per a végrehajtás bévégeztetése idején tul számitandó 32 esztendő eltelése után kezdetett.

Törvényszék az, a melynek itélete végrehajtásában történtek a per tárgyává tett hibák; kivéve csakugyan azon pereket, melyek feljebbvitel utján a királyi tábla, főkormányszék vagy a felség elébe jutottak, melyekben költ itéletek végrehajtásában történt hibák orvoslását csak a királyi tábla előtt eszközölhetni azon okból, mivel a végrehajtás a királyi tábla előtt költ itéletlevél mellett szokott történni.

Jegyzés.

Ezen per az alperes idéztetése nélkül ugy kezdetik, hogy a felperes az orvoslást igénylő hibákat per felvétel- s többnyire kérelemlevélben az illető törvényszék elébe terjeszti, mely azokat, a felek felelgetéseinek bévégeztetése után elitéli. Szokásban van azonban az is, hogy a végrehajtói hibák orvoslása igénylését támogató okok (reportandi ratiok) béadatandása felől az alperes nyolczadnapos intés utján előre értesittessék.

699. §.

26.) A felülni nem akarók megbüntetése.

Ezen ügyben

kereset alapjául használható törvény: az A. C. 3. R. 19. Cz.

Felperes a közfelperes, a ki tartozik bébizonyitani azt, hogy az alperes köteles lett volna felülni (insurgere) vagy hogy felülvén had leszállása előtt hagyta el zászlóját.

Alperes azon nemes, a ki törvényszerüen felszólittatva elmulatta ezen nemesi kötelességét teljesiteni, s magát a felperesi állitás megczáfolása s illetőleg akadályoztatása által védelmezheti.

Törvényszék az alperes azon törvényhatóságának, melynek zászlója alá tartozik, derékszéke s illetőleg székelyföldi alszéke.

Jegyzés.

Az alperes elmaraszttaltatása esetében elveszti ingó vagyonait örökre, fekvő jószágait pedig örökbecs szerinti áron viszszaválthatólag.

700. §.

27.) A törvényszabta pénzbeli büntetések követelése.

A törvényszabta pénzbeli büntetések, melyek birságoknak (birsagia) szoktak neveztetni, ugy követeltetnek általában szokás szerint, hogy a követelő, nyolczadnapos bizonyositás utján, értesitteti ellenfelét, a követelés okának közlése mellett, a birság felvétele végett elpróbálandó végrehajtás felől, s a végrehajtás napját felszólittatás s világositatás következtében kitüzött rendes végrehajtó kiszáll a hely szinére, elpróbálja az elégtételt s végre is hajtja, ha bébocsáttatik; különben pedig tudósitványt készit arról, hogy a követelt személy az elpróbált végrehajtást ellenállással megakadályoztatta. Ezután a követelő nyolczadnapos bizonyositás utján idézteti ellenfelét az illető törvényszék elébe, ellenállása okadatolása végett, s a határnap eltelése után bémutatja s ki kiáltatja szokott módon perfelvételét. A megjelent alperes tartozik előbb az ellenállás diját letenni, ad-

dig okait elő nem adhatván. Megkezdődvén igy a per, a pert leszállitó kifogások elöadása s elitéltetése után, a felperes kötelessége bébizonyitani azt, hogy az alperes elkövette azon bünténynt, melyre a törvény a rajta felvétetni elpróbált birságot szabta; és ha az alperesnek nem sikerülne a felperesi állitást megczáfolni, elmarasztaló itéletet mond a törvényszék, mely csak is birtokon kivül levén feljebbvihető, nyolczadnapos bizonyositás előre bocsátása mellett, az alperes ellen hatalomkarral is végrehajtatik. Ilyen perrel követeltetnek

1.) az arestáltatók és arestálók, vagy is azok, kik tiszt közbejöttével fogattak el nem nemes embert, vagy nemes ember urbéresét, zsellérét, vagyonát tartoztatták le törvényellenesen, és azon tisztek is, kik tudva használtatták magukat ezen büntény végrehajtásának eszközei gyanánt az A. C. 3. R. 11. Cz.; C. C. 4. R. 16. Cz. szerint, kik a sérelmes felperes tetszése szerint a királyi tábla vagy megyei derék- s illetőleg székely földi alszék előtt követeltetvén, külön-külön 200 mfrttal büntettetnek, a költség fáradság s okozott kár megtérítésén kivül.

2.) A más erdejét csoportoson s erőhatalommal megrohanók, a C. C. 3. R. 7. Cz. 2. cz. szerint, kik az illető törvényhatóság derékszéke elébe idéztetnek a sérelmes által, s egyenként száz mfrttal büntettetnek, az okozott kár s költség megtérítésén kivül.

3.) A birói zár alá tett erdökre nézve megállitott szabályok megsértői az 1791: 30. cz. szerint, kik törvényhatóságuk derékszéke elébe idéztetnek a közfelperes által s 200 mfrttal büntettetnek.

4.) A papi kepét megtagadók, az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint, kik a pap követelésére ha nemesek, a derékszék által 100 mfrttal, ha községek, az alszék által 12 mfrttal büntettetnek, a parasztokon 3 mfrt büntetés a szolgabiró s illetöleg duló által vétetvén fel, szokás szerint per nélkül.

5.) A dézmát vagy dézmabért eltartoztatók az A. C. 3. R. 4. Cz. 4. cz.; C. C. 2. R. 4. Cz. 3. cz. szerint, kik az illető derékszék előtt pereltetnek a dézmás vagy arendaszedő által, s a megtagadott dézma s illetöleg bére és a

végrehajtók 12 mfrt illetősége fizetésén kivül, 200 mfrttal büntettetnek.

6.) A kárban talált marhák béhajtását erőszakoson akadályoztatók az A. C. 3. R. 33. cz. szerint, kik a kárt szenvedett tulajdonos vagy község által az alszék előtt követeltetnek, s költség, fáradság és kár megtérítésén kivül, kisebb hatalmaskodási dijjal u. m. a magyar nemesek 50, a székelyek 12 és fél, a parasztok 25 mfrttal büntettetnek.

7.) Azok, kik határ felszabadulása előtt a vetésekben kibocsátott marhájokkal kárt okoznak, az A. C. 3. R. 5. Cz. 1. cz. szerint és a káros által az illető alszék előtt követeltetvén 12 mfrttal büntettetnek a kár és költség megtérítésén kivül.

8.) Az utakat, töltéseket, hidakat jó karban tartani elmulasztó sz. k. városok az A. C. 3. R. 38. 39. cz. szerint, kik a fiscalis director által a k. tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek a kár megtérítésén kivül; valamint a mezővárosok s kiváltságos vámtulajdonosok is, kik az idézett törvények szerint a tisztek által követeltetnek az illető alszék előtt, s kártérítésen kivül 12 mfrttal büntettetnek.

9.) A hamis mértéket használó sz. k. városok és falusiak, az A. C. 3. R. 45. Cz. szerint; amazok a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén 200 mfrttal, ezek pedig a tisztek által az alszék előtt pereltetvén, 12 mfrttal büntettetnek a kár megtérítésén kivül.

10.) A korcsomárlást szabott rendén kivül gyakorlók az A. C. 3. R. 32. Cz.; C. C. 3. R. 6. Cz. szerint, kik a sérelmes birtokosáltal illető alszékük előtt követeltetvén, a kikezdett hordó bévágatásával vagy elkoboztatásával s 12 mfrttal is büntettetnek az okozott kár s költség megtérítésén kivül.

11.) Azon országgyülési tagok, kik meg sem jelentek vagy megjelenvén eltávoztak engedelem nélkül, az A. C. 3. R. 17. Cz.; C. C. 5. R. 18. E. szerint, kik az országos elnök által illető derékszékük előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek, melynek $^1/_3$-da a fiscusé, $^1/_3$-da az illető törvényhatóságé, $^1/_3$-da a végrehajtóké.

12.) A fejedelmi parancsoknak nem engedelmeskedők, és a kik igaz ügy ellen törvényellenes fejedelmi parancso-

kat használnának, az A. C. 4. R. 9. Cz.; és C. C. 4. R. 4. Cz. 2. cz. szerint, a kik a sérelmes, vagy ha az arra elégtelen lenne, a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek.

13.) Az adósság felvétele végett kiszállani elmulasztó végrehajtók a C. C. 4. R. 15. Cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetve 200 mfrttal büntettetnek.

14.) A nemes embereket vásárok alkalmával megvámoltató sz. k. városok az 1791: 29. cz. szerint; melyek a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, mindannyiszor 200 mfrttal büntettetnek.

15.) A vásári adásvevésbeli szabadságot gátlók, szerfelett vámoltatók az A. C. 5. R. 93. E.; C. C. 5. R. 13. 14. 15. E. szerint, kik a sérelmes által, ha sz. k. városok a királyi tábla, különben pedig a törvényhatóságukbeli derékszék előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntetetnek.

16.) A vallató parancsnak nem engedelmeskedök, a H. K. 2. R. 28. cz. szerint, kik a vallattató által az alszék előtt követeltetvén, hatvannégy mfrttal büntettetnek.

17.) Az egyházi vagyont elfoglalók, letartoztatók az A. C. 1. R. 5. Cz. 1. cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt megpereltetvén, 1000 mfrttal büntettetnek, a követelt vagyon kiadásán s okozott kár s költség megtérítésén kivül.

18.) Más feleségét megintetésök után is viszsza nem bocsátók a C. C. 1. R. 1. Cz. 8. cz. szerint, kik a férj által derékszékük előtt követeltetve mindannyiszor 200 mfrttal büntettetnek.

19.) A régi szabad utakat elfoglalók a C. C. 3. R. 3. Cz. 2. cz. szerint, kik a közfelperes által az alszék előtt követeltetve 12 mfrttal büntettetnek, az utnak helyreállitásán s kárpótláson kivül.

20.) Az ország határszélein álutakat nyitók, vagy azokat használók a C. C. 3. R. 3. Cz. 1. cz. szerint, kik a közfelperes által derékszékük előtt pereltetvén, 500 m. frttal s náluk találtatott minden vagyonaik elkoboztatásával büntettetnek.

21.) A zászló alá fölesketett katonát lappangtatók az 1751: 4 cz. szerint, kik a közfelperes által derékszé-

kük előtt követeltetvén, büntettetnek 61 mfrttal, ha a katonát a magával vitt köntössel s fegyverrel együtt előállitják, különben pedig kétszer 61 mfrttal.

22.) A csaló ötvesek az A. C. 5. R. 18. E. szerint, kik a közfelperes által a városi tanács előtt követeltetvén, 100 mfrttal büntettetnek, a kár s költség megtérítésén kivül.

23.) A szökött urbérest, zsellért vagy szolgát felkéretésük után is viszsza nem bocsátók az 1791: 26 cz. szerint, kik a gazda s illetőleg a földesur által derékszékük előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek.

24.) Az ingyen gazdálkodtatók a C. C. 3. R. 1. Cz. 1. cz. szerint, kik a fiscalis director által a királyi tábla előtt követeltetvén, 200 mfrttal büntettetnek sat.

Szöveg és sajtóhibák kijavitása a pertanban.

lap	*sor*	*hiba*	*igazitás*
5	29	szerint) in causam attractus	— szerint) és az alperes (in causam attractus
6	4	A. C. 4 R. 1 Cz. 26 cz. szerént	— a H. K. 2 R. 84 cz. szerint) és a szavatos (evictor az A. C. 4. R. 1 Cz. 26 szerint)
7	19	és 118 cz.	— és 128 cz.
—	41	birtokosát	— birtoklását
10	7	1 és 2 §.	— 1 és 3 §.
12	35	65 cz.	— 63 cz.
26	32	A. C. 4 R	— A. C. 3 R.
30	10	illő törvényességgel	— illő tömöttséggel
30	15	52 §.	— 252 §.
40	16	A. C. 75 E.	— A. C. 73 E.
42	15—16	megtartására kötelezett	— megtartására, a T. U. 12§-ban pedig titoktartásra és tartatásra kötelezett
45	31	A. C. 3 R. 6 cz.	— A. C. 3 R. 61 cz.
69	7	A. C. 2 R. 2 cz.	— A. C. 2 R. 8 Cz. 2 cz.
76	33	5 cz. 1 §.	— 75 cz. 1 §.
82	1	A. C. 4 R. Cz. 16 czikkében	— A. C. 4 R. 1 Cz. 16 czikkében
84	25	a per derekas ellátásának	— a per derekas állásának
98	17—18	Birálat kimondatok után az oklevél másoltathatását rendelő határozat	— Kimondatván birálat után az oklevél másoltathatását rendelő határozat
104	40	H. K. 1 R. 52 cz. 2 §-ából következtethetőleg	— H. K. 1 R. 52 cz. 2 §. 3 R. 5 cz. 1 §-ból következtethetőleg
110	36	tanuk ijesztgetésétől a T. U. 252 §. szerint	— tanuk ijesztgetésétől s csábitgatásától a T. U. 252 §. szerint
118	40	H. K. 36 cz. 5 §-ából	— H. K. 2 R. 36 cz. 5 §-ából
132	30	T. T.	— T. U.
133	29	tekintetbe vételének nélkül	— tekintetbe vétele nélkül
146	2	A. C. 4 R. 26 cz.	— A. C. 4 R. 1 Cz. 26 cz.
152	7	T. U. 152 §.	— T. U. 153 §.
155	27—28	kegyetlenkedést	— kegyetlenkedésért
157	11	esküt határozott azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak	— esküt határozott mind azért, mivel az elsőbb törvényszék itéletében hibát követhetett el, melyet az eskü letétele után nem orvosolhatni, az által a per teljesleg bevégeztetvén; mind azért, mivel feljebb nem bocsáthatónak
168	4	három hónap eltelése után	— három hónap és 15 nap eltelése után

lap	*sor*	*hiba*	*igazitás*
188	14	literæ combiales	— literæ cambiales
—	36	értékere	— értékének
190	11	mintha a törvény	— mintha ezeknek a volna értelme, hogy ha a törvény
194	35	1791: 30 cz.	— 1791: 35 cz.
204	38	időmulással	— időmulással is
208	11	95 k. ideiglenes	— 95. ideiglenes
209	7—8	törvények: Mátyás	— törvények ezen ügyben (causa deliberati homicidii A. C. 4 R. 1 Cz. 11 cz.) Mátyás
215	20	H. K. 25 cz.	— H. K. 1 R. 125 cz.
216	33	128 cz.	— 125 cz.
229	10	T. T.	— T. U.
232	14	mely heljett a ficalis	— mely helyett avatkozás utján a fiscalis
235	32	27 cz.	— 37 cz.
254	32	törvénye	— törvényt
256	31	kezelhetik	— kezdhetik
264	7	költsége	— költségeit
283	3	67 cz.	— 57 cz.
312	35	alperes	— felperes
313	33	A. C. 4 R. 15 Cz.	— A. C. 4 R. 4 Cz. CC. 4 R. 15 Cz.
315	38	előbbi	— előbbi állapotba